

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

TOKAT BEY SOKAĞI EVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Şule YILMAZ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sevay ATILGAN

ANKARA-2012

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

TOKAT BEY SOKAĞI EVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

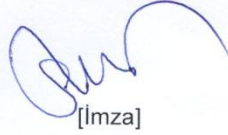
**Hazırlayan
Şule YILMAZ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sevay ATILGAN**

ANKARA-2012

ONAY

Şule YILMAZ tarafından hazırlanan "Tokat Bey Sokağı Evleri" başlıklı bu çalışma, 18.05.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Sevay ATILGAN (Danışman)

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Rüstem BOZER

ÖNSÖZ

Eski bir yerleşim yeri olan Tokat zengin kültürel mirası ile dikkat çeken bir Anadolu kentidir. Bu zengin kültürel miras içinde önemli bir yer edinen geleneksel Türk evlerine ait örnekler Tokat'ın pek çok sokağında karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde hem tarihi sokak dokusu hem de çevresindeki diğer tarihi yapılarla dikkat çeken Bey Sokağı Evleri tezimizin konusunu oluşturmaktadır. Bu araştırmada amaçlanan; Tokat Bey Sokağı'ndaki tescilli 21 evi cephe, plan, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri açısından detaylı bir şekilde irdelemek ve geleneksel Türk konut mimarisi içindeki yerini tespit etmektir.

Tez araştırmamızın her aşamasında bana destek olan, yardımlarını esirgemeyen, eleştiri ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sevay ATILGAN'a, değerli görüşleriyle tezime katkı sağlayan hocam Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ'e, Tokat İl Kültür Müdürü Yrd. Yunis KAHRAMAN'a, Tokat Belediyesi çalışanlarına, Tokat Müzesi Müdürü Güven YETİŞKİN'e, Tokat kültür ve tarihine gönül vermiş Aysel YOĞURTÇUOĞLU'na ve Hasan ERDEM'e, Mimar Yasemin DUTOĞLU'na, Bey Sokağı merkez Kuran kursu hocası Saniye KAYA'ya, Sivas Koruma Kurulu Müdürü Musa TÖRNÜK'e ve kurul çalışanlarına, Bey Sokağı'nda evlerini incelememize yardımcı olan ev sahiplerine, ayrıca araştırmamızın her aşamasında bana maddi ve manevi destek veren değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şule YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR	v
ÇİZİM LİSTESİ	vi
FOTOĞRAF LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOKAT KENTİNİN TARİHİ VE FİZİKSEL ÇEVRESİ.....	6
1. Coğrafi Konum.....	6
2. Tarihçe.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ.....	20
-------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT VE ÇEVRESİNDE GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ... ..	29
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ VE KÜLTÜREL DOKU AÇISINDAN TOKAT BEY SOKAĞI VE ÖNEMİ.....	35
---	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOKAT BEY SOKAĞI EVLERİ.....	39
1. Bey Sokağı No: 3.....	40
2. Bey Sokağı No: 5.....	44
3. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No: 11.....	47
4. Bey Sokağı Vali Konağı No: 12.....	51
5. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No: 14.....	55
6. Bey Sokağı No: 15.....	59
7. Bey Sokağı No: 22.....	61
8. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No: 23.....	63
9. Bey Sokağı No: 24-24A.....	69
10. Bey Sokağı No: 27.....	72
11. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No: 28-30.....	76
12. Bey Sokağı No: 29.....	81
13. Bey Sokağı No: 31.....	85
14. Bey Sokağı No: 36.....	87
15. Bey Sokağı No: 38.....	90
16. Bey sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No: 39-39A.....	93
17. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No: 41-41A.....	98
18. Bey Sokağı No: 43.....	103
19. Bey Sokağı No: 44-44A/25.....	105
20. Bey Sokağı No: 45-45A.....	109
21. Bey Sokağı No: 47-47A.....	113

ALTINCI BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	116
1. Tarihlendirme.....	116
2. Plan Özellikleri.....	119
3. Cephe Özellikleri.....	131
4. Çatı ve Saçak Özellikleri.....	135

5. Malzeme ve Teknik.....	137
6. Süsleme Özellikleri.....	139
SONUÇ.....	149
KAYNAKÇA.....	153
ÇİZİMLER.....	168
FOTOĞRAFLAR.....	230
ÖZET	290
ABSTRACT	292

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e., adı geçen eser.

a.g.m., adı geçen makale.

a.g.t., adı geçen tez.

bkz., bakınız.

Çev., Çeviren

Ed., Editör.

M.Ö., Milattan önce

M.S., Milattan sonra

s., sayfa.

S.K.T.V.K.B.K.M.A., Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Müdürlüğü Arşivi.

t.y., tarih yok.

vd., ve diğerleri.

yy., yüzyıl.

ÇİZİM LİSTESİ

1. Bey Sokağı No. 3, Güney cephe
2. Bey Sokağı No. 3, Zemin kat planı
3. Bey Sokağı No. 3, Ara kat planı
4. Bey Sokağı No. 3, Birinci kat planı
5. Bey Sokağı No. 5, Güney cephe
6. Bey Sokağı No. 5, Zemin kat planı
7. Bey Sokağı No. 5, Birinci kat planı
8. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11, Güney cephe
9. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11, Zemin kat planı
10. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11, Ara kat planı
11. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11, Birinci kat planı
12. Bey Sokağı Vali Konağı No. 12, Kuzey cephe
13. Bey Sokağı Vali Konağı No. 12, Zemin kat planı
14. Bey Sokağı Vali Konağı No. 12, Birinci kat planı
15. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14, Kuzey cephe
16. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14, Zemin kat planı
17. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14, Ara kat planı
18. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14, Birinci kat planı
19. Bey Sokağı No. 15, Güney cephe
20. Bey Sokağı No. 22, Kuzey cephe
21. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Güney cephe
22. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin kat planı

23. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci kat planı
24. Bey Sokağı No. 24-24A, Kuzey cephe
25. Bey Sokağı No. 27, Güney cephe
26. Bey Sokağı No. 27, Zemin kat planı
27. Bey Sokağı No. 27, Ara kat planı
28. Bey Sokağı No. 27, Birinci kat planı
29. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Kuzey cephe
30. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Zemin kat planı
31. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Ara kat planı
32. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Birinci kat planı
33. Bey Sokağı No. 29, Güney cephe
34. Bey Sokağı No. 29, Zemin kat planı
35. Bey Sokağı No. 29, Ara kat planı
36. Bey Sokağı No. 29, Birinci kat planı
37. Bey Sokağı No. 36, Güney cephe
38. Bey Sokağı No. 36, Zemin kat planı
39. Bey Sokağı No. 36, Ara kat planı
40. Bey Sokağı No. 36, Birinci kat planı
41. Bey Sokağı No. 38, Kuzey cephe
42. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Güney cephe
43. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Zemin kat planı
44. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci kat planı
45. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, İkinci kat planı
46. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Güney cephe
47. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Zemin kat planı

48. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci kat planı
49. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, İkinci kat planı
50. Bey Sokağı No. 43, Güney cephe
51. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Kuzey cephe
52. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Doğu cephe
53. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Zemin kat planı
54. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Birinci kat planı.
55. Bey Sokağı No. 45-45A, Güney cephe
56. Bey Sokağı No. 45-45A, Zemin kat planı
57. Bey Sokağı No. 45-45A, Ara kat planı
58. Bey Sokağı No. 45-45A, Birinci kat planı
59. Bey Sokağı No. 47-47A, Güney cephe
60. Bey Sokağı No. 47-47A, Zemin kat planı
61. Bey Sokağı No. 47-47A, Ara kat planı
62. Bey Sokağı No. 47-47A, Birinci kat planı

FOTOĞRAF LİSTESİ

1. Bey Sokağı'ndan genel görünüş
2. Bey Sokağı No. 3, Güneydoğudan görünüş
3. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın giriş bölümü
4. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın tavanı
5. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan niş
6. Bey Sokağı No. 3, Nişin her iki yanında yer alan gözlerden detay
7. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan gözler
8. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın kapı sövesinde yer alan bitkisel süsleme
9. Bey Sokağı No. 3, Birinci katın sofasında yer alan alçı mumluk
10. Bey Sokağı No. 5, Güneydoğudan görünüş
11. Bey Sokağı No. 5, Evin giriş kapılarından detay
12. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13, Güneybatıdan görünüş
13. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13, Giriş kapısı
14. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13, Ara katta yer alan alçı mumluk
15. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13, Birinci kat sofada yer alan alçı mumluk
16. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

17. Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı niş
18. Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Kuzeydoğudan görünüş
19. Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Bahçe giriş kapısı
20. Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Doğu cepheden görünüş
21. Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Birinci katın sofasının tavanı
22. Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Birinci katın merdiven korkulukları
23. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Kuzeydoğudan görünüş
24. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Batı cephesinden görünüş
25. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Birinci katın kuzeybatı köşesinde yer alan odanın tavanı
26. Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Birinci katın sofasında yer alan merdiven korkulukları
27. Bey Sokağı No.15, Güneyden görünüş
28. Bey Sokağı No. 22, Kuzeydoğudan görünüş
29. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, güneydoğudan görünüş
30. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan ocak
31. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan ahşap dolap
32. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Taşlıkta yer alan merdiven
33. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın güneydoğu köşesindeki odanın tavanı

34. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş
35. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
36. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanı
37. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş
38. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
39. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanı
40. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavan göbeği
41. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş
42. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Nişin ahşap süslemesinden detay
43. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
44. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın sofasının tavanı
45. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın sofasında bulunan alçı mumluk
46. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı niş

47. Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23, Nişin ahşap süslemesinden detay
48. Bey Sokağı No. 24-24A, Kuzeydoğudan görünüşü
49. Bey Sokağı No. 27, Güneybatıdan görünüşü
50. Bey Sokağı No. 27, Giriş kapısından detay
51. Bey Sokağı No. 27, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan mumluk
52. Bey Sokağı No. 27, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan mumluk ve aynalık
53. Bey Sokağı No. 27, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş
54. Bey Sokağı No. 27, Zemin katın sofasındaki merdivenin korkuluğu
55. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Kuzeydoğudan görünüşü
56. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Bahçe kapısı
57. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Kuzey cephede yer alan pencerelerden detay
58. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Doğu cephesinden görünüş
59. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, İş evi
60. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Birinci katın sofasında bulunan alçı mumluk
61. Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı ve ahşap işlemeli niş

62. Bey Sokağı No. 29, Güneydoğudan görünüşü
63. Bey Sokağı No. 29, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odanın tavanı
64. Bey Sokağı No. 29, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
65. Bey Sokağı No. 29, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın tavanı
66. Bey Sokağı No. 29, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
67. Bey Sokağı No. 31, Güneydoğudan görünüşü
68. Bey Sokağı No. 36, Kuzeybatıdan görünüşü
69. Bey Sokağı No. 36, İş odasında bulunan alçı mumluk
70. Bey Sokağı No. 36, Ara katta yer alan odadaki dolap kapakları
71. Bey Sokağı No. 36, Ara katta yer alan odada bulunan alçı mumluk
72. Bey Sokağı No. 36, Birinci kat sofada bulunan alçı mumluk
73. Bey Sokağı No. 36, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
74. Bey Sokağı No. 38, Kuzeydoğudan görünüşü
75. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Güneybatıdan görünüşü
76. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Taşıktan birinci kata çıkan merdiven
77. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci katta sofaya açılan pencereler
78. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci kattaki odayı aydınlatan oval pencere

79. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci kat sofada yer alan alçı mumluktan detay
80. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
81. Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
82. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Güneydoğudan görünüşü
83. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Giriş kapıları
84. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
85. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı ocak
86. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
87. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci kat sofasının güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
88. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
89. Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A, Birinci kat sofada yer alan merdiven korkuluğu
90. Bey Sokağı No. 43, Güneydoğudan görünüşü
91. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Kuzeydoğudan görünüşü
92. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odanın tavanı

93. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş
94. Bey Sokağı No. 44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesinde bulunan odada bulunan alçı mumluk
95. Bey Sokağı No. 45-45A, Güneyden görünüşü
96. Bey Sokağı No. 45-45A, Ara katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk
97. Bey Sokağı No.47-47A, Güneydoğudan görünüşü
98. Bey Sokağı No. 47-47A, Güneybatıdan görünüşü
99. Bey Sokağı No. 47-47A, Çift kanatlı giriş kapısı

GİRİŞ

Tokat, eski çağlardan itibaren pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli bir Anadolu kentidir. Tokat ili özellikle Anadolu Selçukluları ve Osmanlı hâkimiyeti süresince uluslararası nitelikte bir ticaret kenti hüviyeti kazanmış, bu dönemde şehirde pek çok sayıda eser inşa edilmiştir. Tokat ilindeki bu zengin kültürel miras içerisinde günümüze ulaşabilen ve bugün en fazla dikkati çeken yapıların başında ise geleneksel Türk evi ve konakları gelmektedir. Eski Tokat evleri tarihi kent dokusu içinde kale eteklerinde ve Behzad deresi çevresinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmamıza konu olan Bey Sokağı tarihi ve kültürel kent dokusu içinde geleneksel Türk evi karakterini günümüze yansıtan önemli sokaklardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Bu zengin kültürel mirasa karşılık, geleneksel Tokat evleri konusunda sınırlı sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların kronolojik bir düzen içinde tanıtılması konunun daha anlaşılır olmasında yardımcı olacaktır.

Tokat evleri hakkında bilgi veren en erken tarihli araştırmalardan birisi olan Mahmut Akok'un "Tokat Şehrinin Eski Evleri"¹ adlı makalesidir. Araştırmada genel olarak Tokat evlerinin özellikleri ve Tokat evleri içinde mimari ve süsleme yönüyle önemli bir yere sahip olan Sezai Evi, Yağcızade Abdullah Evi, Latifoğlu Konağı ve Ali Duruöz Evi'nin röleve çizimleri ve iç mekâna ait fotoğrafları verilmiştir.

Tokat evleri hakkında yapılan diğer önemli bir çalışma ise Halit Çal tarafından hazırlanan "Tokat Evleri"² adlı makaledir. Bu araştırmada öncelikle Tokat'ta yaygın olarak görülen plan tipleri tespit edilmiş ve makalenin arka kısmında yer alan Tokat evleri listesinde yer alan envanter numaraları ile hangi plan tipine giren evin nerede olduğu belirtilmiştir. Cephe düzenlemesi, çatı, saçak ve süsleme hakkında bilgi veren bölümlerde de aynı yöntem

¹Mahmut Akok, "Tokat Şehrinin Eski Evleri", **İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırma Dergisi II**, Sayı 3, 1958, Ankara, s. 129-151.

²Halit Çal, "Tokat Evleri", **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s. 365-417.

kullanılmıştır. Bu makale, Bey Sokağı evlerinin plan tiplerini, cephe düzenlemesini, saçak ve çatı biçimlerini tespit etmemiz açısından çok önemli bir kaynaktır.

1988 yılında Halit Çal'ın yayınladığı Tokat Evleri³ adlı kitapta, Mahmut Akok'un makalesinde tanıtılan evler dışında Mustafa Süsoy, Cevdet Erek ve Fatma Ercan Evlerinin röleve çizimleri ve iç mekâna ait fotoğraflarına yer verilmiştir.

Mahmut Akok'un makalesi ve Halit Çal'ın kitabı Tokat'ta geleneksel Türk konut mimarisi içerisinde değerlendirilebilecek evler hakkında bilgi vermekte olup bu evleri çizim ve fotoğraflarla tanıtmaları bakımından oldukça önemli yayınlar olarak öne çıkmaktadır. Halit Çal'ın makalesi ise Tokat'ta tescilli olan evlerin tümü hakkında genel bilgiler vermesi ve yapılacak çalışmalara öncülük etmesi bakımından önem kazanmaktadır. Bununla birlikte doğrudan Tokat evlerini konu alan az sayıdaki bu birkaç eser dışında, geleneksel konut mimari ve kent dokusu içindeki yeri bakımından oldukça dikkat çekici olan Bey Sokağı evleri hakkında bugüne kadar bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Bu durum tez konumuzun saptanması ve araştırmamızın yönlendirilmesindeki en önemli belirleyici olarak bu alanda çalışmamıza olanak sağlamıştır.

Doğrudan Tokat evlerini konu alan bu üç eser dışında, Tokat'ta yer alan geleneksel Türk evleri hakkında genel çerçeve içinde bilgi veren makaleler ve Tokat'ta farklı dönemlere ait mimari eserlere yönelik bilgi veren tezler, kitap ve makaleler de araştırmamızda gerekli görülen yerlerde kullanılmıştır. Bu çalışmalar sayıca çok olduğu için burada künye bilgileri tek tek verilmemiş, çalışmanın seyri içerisindeki dipnotlar ve bibliyografyada ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Bey Sokağı'nda günümüzde toplam 32 ev bulunmaktadır ancak bu evlerden 21 tanesi tescilli olup, geleneksel Türk ev mimarisi özelliklerini yansıtmaktadır. "Tokat Bey Sokağı Evleri" adlı tezimizde, Bey Sokağı'nda yer alan 21 evin 15'i plan, cephe, örtü düzeni, malzeme, teknik ve süsleme

³Halit Çal, **Tokat Evleri**, I. Baskı, Ankara, 1988.

açısından ayrıntılı bir şekilde irdelenerek, Türk ev mimarisi içindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Metruk vaziyetteki 6 ev ise cephe ve malzeme açısından incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda, kütüphane araştırmalarına öncelik verilerek, konuyla ilgili yayın taraması yapılmıştır. Ev sahiplerinin evlerin röleve çizimlerinin yapılabilmesine olanak tanımamalarından dolayı, 13.12.2010 – 17.12.2010 tarihleri arasında Sivas’a gidilerek S.K.T.V.K.B.K.M.A’dan evlerin röleve çizimleri temin edilmiştir. Daha sonra evleri yerinde görüp, mevcut veri ve bilgilerle karşılaştırmak üzere 21.03.2011–26.03.2011 tarihleri arasında Tokat’a gidilmiş; Bey sokağı evlerinin dış cepheleri tek tek incelenerek günümüzdeki durumları tespit edilmiştir. Kiracıların izin verdiği 9 ev incelenmiş ve süslemesi fotoğraflarla belgelenmiştir. 20.10.2011-22.10.2011 tarihleri arasında Tokat’a yaptığımız ikinci ziyarette, Tokat Belediyesi çalışanlarının yardımı ile izin aldığımız 5 evin içine daha girilmiştir. Bu sayede girilen 5 evin plan ve süsleme özellikleri incelenme fırsatı bulmuştur. Böylelikle Bey Sokağı evlerinin, doğrudan bu konuyu ele alan yayınlardan elde edilen bilgiler ve arşivden alınan röleve çizimleri yanı sıra çekilen fotoğraflar yardımıyla mimari tanımlamaları yapılabilmektedir.

Tezin sunuluşunda, “Giriş”, “Tokat’ın Tarihi ve Fiziki Çevresi”, “Geleneksel Türk Konut Mimarisi”, “Tokat ve Çevresinde Geleneksel Türk Konut Mimarisi”, “Tarihi ve Kültürel Doku Açısından Bey Sokağı ve Önemi”, “Katalog”, “Karşılaştırma ve Değerlendirme”, “Sonuç” başlıkları altında belli bir düzen takip edilmiştir.

“Giriş” bölümünde, tezin konusuyla doğrudan alakalı önceki çalışmalar, tezin amacı, sınırı ve izlenilen yöntem belirtilmiştir.

“Tokat’ın Tarihi ve Fiziki Çevresi” bölümünde Tokat’ın coğrafi konumu ve önemi, tarihsel süreç içindeki durumu ele alınmış ve demir çağından Cumhuriyet dönemine kadar geçen dönemde şehri etkileyen olaylardan bahsedilmiştir.

“Geleneksel Türk Konut Mimarisi” bölümünde geleneksel Türk evinin tarihçesi ve karakteristik plan özellikleri, bunlara ek olarak kent dokusunu oluşturan mahalle ve sokaklar hakkında genel bilgiler verilmiştir.

“Tarihi ve Kültürel Doku Açısından Bey Sokağı ve Önemi” bölümünde Bey Sokağı’nın bağlı olduğu Soğukpınar Mahallesi’nin tarihçesi, Bey Sokağı’nın fiziki durumu ve Aysel Yoğurtçuoğlu’ndan aldığımız bilgiler çerçevesinde tarihçesi ve sosyal yapısı yanında, sokakta yer alan tarihi yapılar hakkında da bilgi verilmiştir.

“Katalog” bölümünde, evler kapı numaralarına göre sıralanmış ve tanıtılmaya çalışılmıştır. Evlerin anlatımında, katalog numarası, varsa adı, adresi, inceleme tarihi, çizim ve fotoğraf numaraları verildikten sonra, yapının genel bir tanımı yapılmış ardından tarihi, yapılan onarımlar, malzeme ve teknik özellikleri, cepheler, plan ve en son olarak da süsleme özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İncelenen evlerin 6’sı metruk durumda olduğu için içlerine girilememiş, ancak sokak bütünü bozmamak için katalog bölümünde bu evlerin cephe ve malzeme özelliklerine de değinilmiştir. Evlerin adı hakkında arşiv kayıtlarında her hangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Bu konuyla ilgili olarak Tokat’ın eski eşraflarından olup uzun yıllar Bey Sokağı’nda oturmuş olan Aysel Yoğurtçuoğlu’nun görüşlerine başvurulmuş, katalog bölümünde yer verilen bazı evlerin isimleri de bu bilgiler ışığında derlenmiştir.

“Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde incelenen 15 ev, plan tipleri, cephe düzenlemeleri, örtü sistemleri, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri açısından, 6 ev ise yalnızca cephe düzenlemeleri, örtü sistemleri ve malzeme özellikleri açısından karşılaştırılarak, bu yapıların öncelikle Tokat ve ilçeleri ölçeğinde farklı ve benzer yanları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmamızın bölgesel farklılıkların ayrıştırılmasını amaçlayan bundan sonraki değerlendirme aşaması ise bazı güçlükleri de beraberinde getirdiğinden Türk konut mimarisinin Tokat dışındaki bölgelerine yönelik karşılaştırma bölümümüz daha çok mevcut yayınlar ışığında oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak Türk konut mimarisine yönelik pek çok araştırma yapılmış olmasına karşın bunların çoğunda yapıların karakteristik üslup özellikleri ve bölgesel farklılıklarının net bulgularla ortaya konulamamış olması bu yöndeki çalışmalarımızı da güçleştirmiştir. Söz konusu araştırmalara konu olan

yapıları veya diğerk bir deyimle geleneksel Türk konut mimarisinin farklı bölgelerinde yer alan yapıların tamamını yerlerinde inceleme olanağı da bulunamadığından, konumuz Tokat ve çevresi ile sınırlandırılmış bir değerlendirme temelinde ele alınmış, bölgesel farklılıkların takibi ise daha çok yayınlar yolu ile sürdürölmüştür.

“Sonuç” bölümünde ise yukarıda sözü edilen nedenlerden dolayı daha çok Tokat ve çevresinde yer alan örnekler göz önünde bulundurularak genel bir yorumlama yapılmıştır.

Tezimizde kullandığımız kaynaklar, ilgili yerlerde numaralandırılarak sayfa altlarında dipnot şeklinde verilmiştir. Kullanılan yayınların tamamı ise yazarların soyadlarına göre listelenerek “Kaynakça” bölümünde sunulmuştur.

Bu çalışma ile Tokat Bey Sokağı evleri ilk defa bilimsel bir çalışma etrafında değerlendirilmiş, bölgedeki diğerk yapı örnekleri ile karşılaştırılarak Bey Sokağı evlerinin bunlar içerisindeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TOKAT KENTİNİN TARİHİ VE FİZİKSEL ÇEVRESİ

1.1. COĞRAFİ KONUM

Tokat ili coğrafi konum olarak, Orta Karadeniz Bölgesi'nin iç kesiminde bulunmakta olup 35°27' ve 37°39' boylamları ile 39°52' ve 40°55' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Tokat kuzeyden Amasya'nın Taşova, Samsun'un Ayvacık, Ordu'nun Akkuş, Kumru ve Korgan, doğudan Ordu'nun Aybastı ve Mesudiye, Sivas'ın Koyulhisar ve Hafik, güneyden Sivas'ın Yıldızeli, Yozgat'ın Çekerek, batıdan ise Amasya'nın Merkez ve Göynücek ilçeleriyle komşudur⁴ (Harita: 1).

Tokat 9.958 km²'lik yüzölçümüyle, Türkiye topraklarının %1,3'ünü kaplar. Topraklarının %98'i tarıma elverişlidir. Yeryüzü şekillerine göre il alanının %45'i dağlara, %39,6'sı platolara, %15,4'ü ovalara aittir.⁵

Tokat'ın en önemli ırmağı Yeşilırmak'tır. Kelkit ve Tozanlı adında iki koldan meydana gelmektedir. Kelkit Çayı Gümüşhane ile Erzincan arasında yer alan Kop dağından çıkar, doğuya doğru yönelerek Tokat'ın Erbaa ve Niksar kazalarından geçer. Taşova'da Tozanlı suyu ile birleşerek Yeşilırmak adını alır. Tozanlı, Tokat suyu olarak da bilinir. Sivas ve Tokat arasında yer alan Koz Dağı'ndan çıkar, batıya doğru ilerleyerek Turhal'ı baştanbaşa sular ve Amasya iline ulaşır.⁶

Şehir, güneyindeki dağlar arasından inen bir derenin iki yamacına kurulmuştur. Bu derenin şehir içindeki bölümüne Behzat deresi denilir. Ayrıca Tokat suyu ya da Kızıl-ıniş deresi olarak da bilinir. Şehir, biri güneyde(yüksek

⁴ Mehmet Beşirli, **Orta Karadeniz Kentler Tarihi-I-Tokat (1771–1853)**, I. Baskı, Tokat, 2005, s. 7–8.

⁵ Anonim, "Tokat", **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt X, İstanbul, 1984, s.7065.

⁶ A. Cemal, **Tokat**, İstanbul, 1932, s.76.

kesim), ikincisi ortada ve üçüncüsü kuzeyde(aşağı kesim) olmak üzere üç bölümden meydana gelir. Son yıllarda büyüyen şehir için tek gelişme sahası kuzeydeki ovadır. Bu ova daha düz ve yerleşim için daha avantajlı olmasına rağmen, alüvyonlu zemini nedeniyle deprem açısından pek güvenli bir konuma sahip değildir. Güneydeki yerleşim alanları daha diktir. Sel tehlikesi de bu kesimleri etkilemektedir.⁷

Tokat'ta, Orta Karadeniz iklimiyle İç Anadolu iklimi arasında bir geçiş iklimi yaşanır. Kelkit vadisinde ise daha çok Karadeniz ikliminin etkileri görülür. Güney kesimde ise yüksekliğe bağlı olarak iklim biraz daha sertleşir.⁸

Denize kıyısı bulunmayan Tokat, göl itibariyle de zengin bir şehir olarak karşımıza çıkmaz. Bölgede Kaz gölü, Reşadiye'deki Zinav ve Taşova'daki Boraboy göllerinden başka önemli su topluluğu yoktur. Tokat ili kaplıcalar açısından da pek zengin değildir. Tokat merkeze 68km. uzaklıkta olan ve aynı zamanda antik bir yerleşim yeri olan Sulusaray kükürtlü kaplıcaları ile romatizma hastalığı için ideal bir tedavi yeridir. Niksar Ayazma 'da yer alan kaplıcada uyuz hastaları için iyi gelmektedir.⁹

Daha çok yayla turizmiyle meşhur olan Tokat'ta beş önemli yayla bulunmaktadır. Topçam yaylası, Tokat'a 15 km. uzakta olup, çam kokan havası ve doğası ile dikkat çekmektedir. Batmantaşı ve Muhat yaylaları, Tokat'a 48 km. uzaklıktadır. Dumanlı yaylası, Tokat'ın en yüksek yaylasıdır. Çam ormanları ve doğal su kaynakları yönünden zengindir. Tokat ile Erbaa arasında Sakarat dağında yer alan Buğalı yaylası 1900 metredir. Tokat'a 50 km. uzaklıkta olup, havası ve suyu açısından önemlidir.¹⁰

⁷ M. TayyibGökbilgin, "Tokat " **İslam Ansiklopedisi**, Cilt XII, İstanbul, 1979, s.400.

⁸ Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, İstanbul, t.y., s.75.

⁹ Ferit Acunsal, **a.g.e.**, s.52-55.

¹⁰ Ferit Acunsal,**a.g.e.**, s.58-61.

Harita-1 www.hayatinsan.blogcu.com'dan

1.2. TARİHÇE

Tokat şehrinin adı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Tokat'ın Turanî bir asıldan gelen Togayit Türkleri tarafından kurulduğu ve bu adın zamanla değişerek Tokat halini aldığıdır.¹¹ William Mitchell Ramsay ise Tokat'ın eski Bizans kalesi Dazimon olduğunu iddia etmektedir.¹² Henri Gregoire adlı araştırmacı ise Dazimon'un Tokat olmadığı, Turhal'ın 10 km. kuzeydoğusunda yer alan Dazmana ile aynı yer olduğu görüşünü ortaya koymaktadır.¹³ Son olarak Paul Wittek yazdığı makalede¹⁴ çeşitli deliller sunarak Tokat'ın Bizans şehri Dokeia olduğunu savunmaktadır.

¹¹ Hüseyin Hüsamettin Yaşar, **Amasya Tarihi**, Cilt II, İstanbul, 1986, s.120.

¹² William Mitchell Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul, 1960, s.364–365.

¹³ Henri Gregoire, “Dazmana est bien Dazimon”, **Byzantion**, Volumen X, London, 1935, s.760–763.

¹⁴ Detaylı bilgi için bkz., Paul Wittek, “Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi I**, (Çev. M. Eren), Ankara, 1969, s.230–240.

Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalar Tokat'taki yerleşim tarihinin Demir¹⁵, Kalkolitik ve Tunç çağlarının ardından Hitit çağıyla devam ettiğini göstermektedir. 1973 yılında Tahsin Özgüç başkanlığındaki bir heyet tarafından başlatılan kazılar sonucu, Zile'nin 20 km. güneyinde ve modern Maşat köyünün (bugün Yalinyazı) 1500 m. batısında yer alan Maşat Höyük'te (eski adı Tapigga) bir saray, 130'dan fazla çivi yazılı Hitit tableti ve toprak, maden ve tunçtan yapılmış küçük eserler bulunmuştur.¹⁶ Maşat Höyük'te yer alan 1.50 m. kalınlığında taş temel ve kerpiç duvarlı, iki veya üç katlı saray Eski Tunç çağından beri iskân edilen bir alana kurulmuştur. Plan özellikleri ve kraldan gelen mektup arşivlerine göre buranın Maşat Höyük Bey'inin sarayı olması muhtemeldir.¹⁷ Maşat Höyük'te bulunan çivi yazılı tabletler de Hitit döneminin Boğazköy'den sonraki en zengin arşivini oluşturur.¹⁸ Maşat Höyük, Helenistik, Roma, Bizans ve Türk Çağlarında iskân edilmemiştir. Son Kültür katını Demir devri veya Frigler temsil etmektedir. Bu dönemde höyüğün yalnızca en yüksek kısmı iskân edilmiştir.¹⁹

Tokat'ın 30 km. kuzeybatısında, Erbaa yakınlarında Kozlu'da bulunan eski bir maden ocağı, Erken Tunç Çağı'nın ilk devresinden itibaren işletildiğini gösterir. Bu bölge, Anadolu'nun esaslı maden kaynaklarından biridir.²⁰ Başka bir yerleşim yeri de Tokat'ın 29 km. güneyinde, Sivas-Samsun ana yolu üstündeki Çiftlik'in doğusunda yer alan Bolus -Aktepe Höyüğü' dür. Burada ortaya çıkarılan seramik buluntulara göre bölge, Eski Tunç, Hitit, Helenistik, Roma ve Bizans çağlarında iskân edilmiştir. Yüzeyde ve tahrip olan yerlerde bulunan çanak-çömlek verisi ise ilk Tunç çağında höyükte yoğun bir yerleşme olduğunu göstermektedir. Aktepe, çok bereketli, sulak bir ovada, kuzey-

¹⁵ 1945 yılında Ekrem Akurgal, Tahsin Özgüç, Nimet Özgüç ve Yusuf Boysal'dan oluşan ekibin Maşat Höyük'te yaptığı ilk kazı burasının Demir Çağı'nda yerleşim görmüş önemli bir merkez olduğunu kanıtlamaktadır. Bkz., Şevket Dönmez, "Yeni Bulgular Işığında Orta Karadeniz Bölgesi Demir Çağı Çanak-Çömleğine Bir Bakış", **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 24, Ankara, 2003, s.1-17.

¹⁶ Tahsin Özgüç, **Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar Excavations at Maşat Höyük and Investigations in its Vicinity**, Ankara, 1978, s.1; Sevin Veli, **Başlangıçtan Persler'e Kadar Anadolu Arkeolojisi**, İstanbul, 1999, s. 152.

¹⁷ Tahsin Özgüç, **a.g.e.**, s.11.

¹⁸ Erhan Akyıldız, **Taş Çağından Osmanlıya Anadolu**, İstanbul, 1984, s.76.

¹⁹ Tahsin Özgüç, **a.g.e.**, s.17.

²⁰ Tahsin Özgüç, **a.g.e.**, s.36.

güney ticaret yolu üzerinde kurulmuş, önemli bir Hitit şehrini temsil etmektedir.²¹

Yapılan yüzey araştırmaları ve kazılarda elde edilen sonuçlara göre Maşat höyük ve Bolus höyüğü ile aynı dönemde iskân edildiği anlaşılan Sebastopolis antik kenti, Tokat ili Sulusaray ilçesinin güney batısında yer alan höyükte kurulmuştur. Antik yerleşimin olduğu tepe bugün hala yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalarda ele geçen buluntular ışığında Sebastopolis antik kentinin erken Tunç, Hitit, Frig, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde kesintisiz olarak iskân edildiği anlaşılmıştır.²²

Erken Tunç Çağı'na ait başka bir yerleşim alanı da Tokat'ın Erbaa kazası yakınında bulunan Horoztepe'dir. Burada yapılan kazılar sonucu Erken Tunç Çağı'na ait (M.Ö.3000) bir mezar kalıntısı bulunmuştur. Hitit dönemine ait çanak ve çömlek parçaları yanı sıra mezarda bulunan eşyalar Horoztepe İlk Tunç çağı kültürünün aydınlatılması açısından önemlidir. Mezarda bakır veya tunçtan, altından, gümüşten ve pişmiş topraktan yapılmış eşyalar bulunmuştur. Bu eserler arasında en önemlisi bebeğini emziren anne heykelciğidir.²³

Hitit devletinin M.Ö.1170'lerde yıkılmasıyla Tokat yöresine Frigler egemen olmuştur. Midas'ın güçlü döneminde Frig Krallığının kültürel etkisi güneybatıda Elmalı, doğuda Amasya, kuzeyde Samsun, güneyde Konya ve Niğde civarına kadar yayılmıştır.²⁴ Kimmer saldırıları Frigler'i zayıflatmasına rağmen, Kimmerler yörede bir devlet kuramamışlardır. M.Ö.585 yılında Tokat ve yöresi 36 yıl sürecek olan Med yönetimine girmiştir. Ancak Perslerin M.Ö. 549 yılında İç Anadolu'ya egemen olmasıyla Med devletinin üstünlüğü sona ermiştir.²⁵

²¹Tahsin Özgüç, **a.g.e.**, s. 37-39.

²² Ali Alkan, **Sebastopolis Antik Kenti (Tokat-Sulusaray)**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004, s. 76.

²³ Tahsin Özgüç, Mahmut Akok, **Horoztepe Eski Tunç Devri Mezarlığı ve İskân Yeri, An Early Bronze Age Settlement and Cemetery**, Ankara, 1958, s. 3-13; Mezarda bulunan eşyalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Tahsin Özgüç, "The Statuette From Horoztepe", **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 3, Ankara, 1958, s. 53-56; Tahsin Özgüç, "Yeni Horoztepe Eserleri", **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 8, Ankara, 1964, s. 1-7.

²⁴ErsalYavi, **Tokat (Komana)**, İstanbul, 1987, s. 190.

²⁵ErsalYavi, **a.g.e.**, s.15.

Pers döneminde Kappadokia Satraplığı'na bağlanan Tokat, M.Ö.334'te Makedonya Kralı Büyük İskender'in yönetimine girmesine rağmen, yöre halkı M.Ö.301'de II. Ariarathes'in kurduğu bağımsız Kappadokia Krallığı'nı desteklemiştir. Aynı dönemde Tokat'ı da içine alan Pontos krallığı kurulmuştur. Bu krallık M.Ö. 66'da Roma yönetimine girmiştir. M.S. 34'da Roma'ya bağlı bir krallık haline getirilen Tokat, 395'ten sonra da Bizans yönetimine girmiştir. Bu dönemde bölgedeki en önemli yerleşim yeri, kentin 9 km. kuzeydoğusunda yer alan Comana Pontica'dır. Anaitis mezhebinin merkezi olan Comana Pontica (Gümenek), Hristiyanlığın yayılması ile önemini yitirmiştir.²⁶

1071 Malazgirt zaferinden sonra Tokat bölgesi tamamen Türk hâkimiyetine geçmiştir. Danişmendliler, 1078–1178 yılları arasında Orta Anadolu'ya egemen olmuşlardır. 12. yüzyılın ortaları Anadolu'da Danişmendliler'in siyasi ve askeri yönden en güçlü oldukları dönemdir. Devlet sınırları doğuya ve kuzeye yönelerek Malatya, Sivas, Tokat, Niksar, Amasya, Erzurum, Osmancık, Çorum, Ankara, Kayseri, Kastamonu ve Canik bölgelerine kadar genişletilmiştir.²⁷ Bu dönemde Tokat bir kültür merkezi haline gelmiştir. 12. yüzyılda Danişmendliler eğitime verdikleri önemi Tokat ve Niksar Yağıbasan medreseleriyle ortaya koymuşlardır. Yağıbasan medreseleri ilk kapalı medrese olma özellikleriyle, İran ve Orta Asya'daki çağdaşlarından farklı ve Anadolu'ya özgü bir tipoloji sunmaktadır.²⁸ Dini yapılar olarak Tokat Melik Gazi ve Ulu Cami günümüze ulaşmış şehrin en

²⁶ErsalYavi, **a.g.e.**, s. 13, 17-19; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.m.**, s. 401.

²⁷ Murat Ersoy, **Anadolu Türk Mimarlığı'nda Danişmendli Dönemi**, (Erciyes Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2007, s. 9; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s. 401-402; Danişmendliler ile ilgili siyasi olaylar için bkz., Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara, 1989, s. 208-211; Danişmendli devletinin kuruluşu hakkında geniş bilgi için bkz.; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi (1071-1318)**, İstanbul, 1984, s.112-147.

²⁸ Murat Ersoy, **a.g.t.**, s.32-35; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s. 402; Nuri Seçgin, **Tokat'taki Türk Mimari Eserleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993, s. 75-77; Işık Aksulu, **Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Tokat Şehri Anıtları**, (Gazi Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1994, s. 60-72; Tokat'taki Danişmendli ve Selçuklu eserleri için bkz.; Işık Aksulu, **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)**, Cilt II, (Ed. Ali Uzay Peker, Kenan Bilici), Ankara, 2006, s. 287-289.

eski tarihli Danişmendli yapılarıdır. Kitabesi bulunmayan Melik Gazi Cami'nin 1086–1104 tarihlerinde Melik Ahmet Gazi tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Küçük boyutlu ve gösterişsiz bir yapı olmasına rağmen, merkezi kubbe tasarımı açısından çağdaşlarına göre farklı bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Ulu Cami boylamasına gelişen tipolojisi ve yapı karakteriyle Danişmendli dönemine ait camilerin genel özelliklerini yansıtmaktadır.²⁹

Tokat 14.yüzyılın ortalarından itibaren İlhanlılar'a bağlı Anadolu eyaletinin bir kenti olmuştur. İlhanlılardan sonra, Eratnalı Sultanı Alâeddin Ali Devri'nde (1365–1380) Amasya'ya hâkim olan Hacı Kutluşah oğlu Hacı Şadgeldi, Tokat'ı da idaresi altına almıştır.³⁰ 1381 yılında Kadı Burhanettin Amasya Emiri Hacı Şadgeldi'yi mağlup edip, Tokat ve çevresinde kendi adıyla bir devlet kurmuştur. 1389 yılında Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Beyazıt'la savaştan Kadı Burhanettin 1398 yılında, Akkoyunlu Karayülük Osman Bey'e yenilerek egemenliğini tamamen yitirmiştir. Yıldırım Beyazıt Tokat'ın adını Darünnisar olarak değiştirmiştir, ancak yeni isim Tokat halkı tarafından benimsenmemiştir.³¹

1399 yılında Tokat, Sivas'la birlikte Osmanlı topraklarına katılsa da, 1420 yılında bir süreliğine Moğollar tarafından işgal edilmiştir. Tokat ve Amasya 1413 yılında Çelebi Mehmet tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Çelebi Mehmet bu dönemde ortaya çıkan bazı asileri ortadan kaldırmıştır. II. Murad döneminde Kızıl Koca Türkmenleri Tokat ve Amasya yöresine yerleşmiş ve burada halkın huzurunu kaçıracak davranışlarda bulunmuşlardır. Çelebi Mehmet Ankara savaşından sonra bozulan devlet otoritesini düzeltmek için, Samsun, Tokat, Niksar ve Sivas çevresinde bulunan yerli Türkmen Beyleriyle mücadele etmiş, bunların kimini katlederek, kimini itaat etmeye mecbur bırakarak, karışık olan durumu düzeltmiştir.

²⁹ Danişmendli dönemine ait camiler hakkında detaylı bilgi için bkz., Murat Ersoy, **a.g.t.**, s. 22-24; Nuri Seçgin, **a.g.t.**, s. 28-31; Işık Aksulu, **a.g.t.**, s. 36-45.

³⁰ Kemal Göde, "XIV. Yüzyılda Tokat/Eratnalılar Hâkimiyetinde Tokat", **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s. 17-22; Eretna Beyliği hakkında geniş bilgi için bkz., Kemal Göde, **Eratnalılar (1327–1381)**, Ankara, 1994. İlhanlı ve Eretna Devletleri hakkında detaylı bilgi için bkz., A.Cemal, **a.g.e.**, s. 51-58; Halis Turgut Cinlioğlu, **Osmanlılar Zamanında Tokat 1. Kısım**, Tokat, 1941, s. 3.

³¹ M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s. 403-404; Sevim, Yücel, **a.g.e.**, s. 355-359.

II.Murad 1426 yılında Lala Yörgüç Paşa'yı Tokat, Amasya ve Canik bölgesine göndermiş, Yörgüç Paşa Türkmen'leri öldürterek saf dışı kalmalarını sağlamıştır.³²

1472 yılında Osmanlılarla Akkoyunlu'lar arasında geçen savaş Tokat'a büyük zarar vermiştir. Fatih'in Karamanoğullarını ortadan kaldırması üzerine, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan kendisine sığınan Karamanoğlu Pir Ahmet ve Kasım Beylerin yanına güç vererek onları Karaman yöresine göndermiştir. Gerekli önlemleri alamayan Rum Beyler Bey'i Tokat'ın savunmasız kalmasına ve tümüyle yıkıma uğramasına neden olmuştur.³³

Tokat'ın 15.yüzyıldaki idari teşkilatı hakkında 1455 ve 1485 tarihli tahrir defterlerinden bilgi edinebilmekteyiz. 1455 tarihli tahrir defterinde Tokat vilayeti tabiri kullanılmıştır.³⁴ Buradaki vilayet terimi sancak anlamına gelmektedir.³⁵ 1485 tarihli ikinci tahrir defterinde Tokat yine vilayet olarak yazılmıştır. Buradaki vilayet terimi ise kaza anlamında kullanılmıştır. Tokat vilayeti 8 nahiyeden oluşmaktaydı. Bunlar Cincife, Venk, Kazabad, Ezinepazarı, Meşhedabad, Kafirni, Gelmuğat, Tozanlu ve Yıldız'dır.³⁶

Tokat'ın 15. yüzyıldaki nüfus yapısına baktığımızda demografik açıdan kayda değer bir artış olduğu görülmemektedir. Tahrir kayıtlarına göre 1455 yılında Tokat'ta nüfus 21.259 iken 1485 yılında 23.718 kişiye ulaşmıştır.³⁷ Bu dönemde nüfus artışına paralel olarak mahalle sayısında da artış

³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt I, Ankara, 1972, s. 347–348; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s. 405; Halis Turgut Cinlioğlu, **a.g.e.**, s. 6.

³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt II, Ankara, 1975, s. 93; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s. 406; Halis Turgut Cinlioğlu, **a.g.e.**, s. 29; Akkoyunlu devleti hakkında detaylı bilgi için bkz., İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 2003.

³⁴ Ali Açikel, **Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler**, Tokat, 2005, s.14.

³⁵ Ali Açikel, **Changes in Settlement Patterns, Population and Society in North Central Anatolia: A Case Study of the District (kaza) of Tokat (1574–1643)**, (Manchester Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İngiltere, 1999, s. 43.

³⁶ Ali Açikel, **Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler**, s.14; Ahmet Şimşirgil, **Osmanlı Taşra Teşkilatında Tokat (1455–1574)**, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. 40.

³⁷ Ali Açikel, **Changes in Settlement Patterns, Population and Society in North Central Anatolia: A Case Study of the District (kaza) of Tokat (1574–1643)**, s. 79–83.

görülmektedir. Nitekim 1455’de Tokat’ta mahalle sayısı 54 iken, 1485’te bu sayı 59’a çıkmıştır.³⁸

II. Beyazıt döneminde Tokat’ı kuşatan Şah İsmail, üzerlerine gönderilen Faik Bey kumandasındaki üç - dört bin kişilik orduyu geçip Tokat’ı ele geçirmiş ve kendi adına hutbe okutmuştur. Bunun üzerine Amasya valisi Şehzade Ahmet tarafından bunların üzerine Yular kısıtı Süleyman Bey gönderilmiş, ancak O da mağlup olmuştur. Bir süre sonra Yavuz sultan Selim’in hükümdar olması bu tehlikeli durumu sona erdirmiştir.³⁹

II. Beyazıt döneminde başlayan ve Yavuz Sultan Selim’in son yıllarına kadar süren Celali isyanları ile Tokat ve çevresi büyük zarar görmüştür. Bu dönemde Tokat yöresi, Celali elebaşlarından Karayazıcı tarafından yağmalanmıştır. Karayazıcı’nın ölümü üzerine kardeşi Deli Hasan ve beraberindekiler Tokat kentine saldırarak kentin dış mahallelerini yakmışlardır.⁴⁰

1574–1600 yılları arasında nüfusta 7.82 oranında bir gerileme yaşanmıştır. Tapu tahrir ve avarız kayıtlarına göre Tokat şehrinde 1574’te 2569 hane, 1600 yılında ise 2368 hane bulunmaktadır. Bu gerilemenin en önemli nedeni uzun ve iki cepheli savaşlardır (Osmanlı-İran Savaşı(1578–1590);Osmanlı-Avusturya Macaristan Savaşı (1603–1612); Celali isyanları). 1600–1601 tarihli avarız hane defterinde Celali isyanları dolayısıyla halkın Erzurum’a göç ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır.⁴¹

³⁸ Ali Açık, **a.g.t.**,s. 16; 15.-16. Yüzyıllarda Tokat’ın ekonomik durumu hakkında detaylı bilgi için bkz., Ahmet Şimşirgil, “XV.-XVI. Asırlarda Tokat Şehrinde İktisadi Hayat”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı 10, İzmir, 1995, s. 187-210.

³⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.229-230; M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.** s.407-408; Mehmet Beşirli,**a.g.e.** s. 9; Halis Turgut Cinlioğlu, **a.g.e.**, s.30-31.

⁴⁰ Mehmet Beşirli, **a.g.e.** s.9–10; ErsalYavi, **a.g.e.** s.61–67; M.TayyibGökbilgin, **a.g.e.** s. 407; Halis Turgut Cinlioğlu, **a.g.e.**, s.62-68.

⁴¹ Ali Açık, “Tokat Örneğinde XVII. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Sosyal Yapısında Buhran” **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt X, Ankara,2002, s. 349–350; Ali Açık, **Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler**, s.24.

17. yüzyılda tapu tahrir ve avarız defterleri kayıtlarına göre Tokat şehrinin mahalle sayısı bir önceki döneme göre çok az değişmiştir. 1600 yılında mahalle sayısı 74 iken 1642’de 70’e düşmüştür.⁴²

1601–1642 yılları arasında Tokat’ta nüfus 11535’ten 13640’a çıkmıştır. Nüfustaki bu yükselme Celali isyanlarının büyük ölçüde 1610’lardan sonra sona ermesi ile ilgilidir.⁴³

Osmanlı İmparatorluğunda gerileme döneminin başlaması, Celali isyanları ve benzeri olumsuz dış etkilere rağmen, 17. yüzyılın ortalarında Tokat kenti büyük hanları, bedesteni, çarşı ve konaklarıyla büyük bir ticaret merkezi haline gelmiştir.⁴⁴ Bu yüzyılda Tokat, doğudan gelen kervanların, İstanbul, İzmir ve Karadeniz’in önemli şehirlere ulaşmak için kullandıkları büyük transit merkezlerinden biridir.⁴⁵ 18. yüzyıl seyyahlarından Joseph de Tournefort, Tokat’ı Küçük Asya’nın ticaret merkezi olarak gördüğünü ifade etmektedir.⁴⁶ Ticaret Sulu Sokak çevresinde yoğunlaşmıştır. Osmanlı döneminde yirmi dokuz han yapılmıştır. Bunların ancak yedi tanesi (Deveciler, Taş, Sulu, Paşa, Han, Yazmacılar, Yılanoğlu) günümüze ulaşabilmiştir. Bu yapılar 17. yüzyılda Tokat’ta ticari faaliyetlerin çok gelişmiş olduğunun canlı şahitleridir.⁴⁷ 17.yüzyılın ikinci yarısında bölgeyi gezen Evliya Çelebi Tokat’ın canlı bir ticaret merkezi olarak öne çıktığını vurgularken halkının çoğunun ticaretle meşgul olduğundan söz etmektedir.

⁴² Ali Açık, **a.g.e.**, s. 17; 1600–1601 tarihli avarız defterinde Tokat şehrinin mahalle sayısı için bkz. Mehmet İşbirli, “XVII. Asır Ortalarında Tokat Şehri”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2–6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s. 60-61.

⁴³ Ali Açık, “Tokat Örneğinde XVII. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Sosyal Yapısında Buhran” , s.350.

⁴⁴ Sevgi Aktüre, **19.Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi**, Ankara, 1978, s. 145.

⁴⁵ Mehmet Genç, “17.-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi olarak Tokat”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.146-147; Nazif Öztürk, Selçuklu-Osmanlı Dönemi Ulaşım Sisteminde Ticaretinde Tokat’ın Yeri, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.71-80.

⁴⁶ Joseph de Tournefort, **Tournefort Seyahatnamesi**, (Çev. Ali Berkay), İstanbul, 2005, s. 223.

⁴⁷ Serkan Sunay, **Tokat Şehir-içi Hanları**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2003, s. 81–91.

Yazar ayrıca ekonomik durumu iyileşen insanların yardımlaşma konusunda adeta birbirleriyle yarıştıklarından bahsetmektedir.⁴⁸

18.yüzyılın son çeyreğinde ve 19.yüzyılın başlarında Tokat ve yöresinde Bozok Sancağı mutasarrıfı Cabbar-zade Süleyman Bey ve oğullarının hâkimiyeti söz konusudur.⁴⁹

18.yüzyılda yeni mahallelerin kurulmasıyla şehrin büyüdüğüne dair tek veri 1772 tarihli şeriye sicilidir. Bu kayıta göre 1772 yılında şehirde 73 mahalle bulunmaktadır. Buna göre şehir 15. yüzyıldan itibaren yeni mahallelerin kurulmasıyla büyümüştür.⁵⁰

17. ve 18. yüzyıl Tokat'ta ticaretin oldukça geliştiği bir dönemdir. Bunun kanıtı kentte çok sayıda han ve esnaf çarşılarının varlığıdır. Sulu sokak (eski adı Taht-el kale çarşısı) ticaret merkezi durumundadır.⁵¹ 1701 yılında Tokat'a gelen Joseph de Tournefort yörede ipek üretimi yanı sıra sekiz on yük İran ipeğinin üretildiği, bu ipeklerin hafif kumaş, dikiş ipliği ya da düğme yapımında kullanıldığından bahsetmektedir. Yazara göre ayrıca bakır ticareti yapılmakta olup, bu eşyalar İstanbul'a ve Mısır'a gönderilmektedir. Ayrıca bol miktarda sarı maroken derisi üretilmekte ve bu deriler karayolu ile Samsun'a oradan da deniz yoluyla Eflak limanına gönderilmektedir.⁵²

17.yüzyılın ikinci yarısı ve 18. yüzyıl nüfusu hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça azdır. Bu konuda iki batılı seyyahın verdiği bilgiler döneme ışık tutmaktadır. Bunlardan 1701 yılında şehri gezen Joseph de Tournefort şehir nüfusunu 20.000 Türk, 4.000 Ermeni, 300–400 Rum ailesi olmak üzere 24.400 hane olarak tespit ederken⁵³, 18. yüzyılın sonunda bölgede incelemede bulunan İnciciyan şehir nüfusunu 13.200 Türk, 2.500 Ermeni ve 300 Rum ailesi olmak üzere toplam 16000 hane olarak vermiştir. Bu bilgilere göre aileler ortalama beş kişi olarak kabul edilirse kent nüfusu 80.000 kişiyi

⁴⁸ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, çev. Zuhuri Danışman, Cilt VII, İstanbul, 1970, s. 63.

⁴⁹ Mehmet Beşirli, *a.g.e.*, s. 10.

⁵⁰ Sevgi Aktüre, *a.g.e.*, s.145; Ali Açık, *Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler*, s.17-18.

⁵¹ Sevgi Aktüre, *a.g.e.* s.145; 17.-19 yüzyıllarda Tokat'ın ekonomik durumu hakkında bilgi için bkz., Mehmet Genç, *a.g.m.*, s.145-169.

⁵² Joseph de Tournefort, *a.g.e.*, 2005, s. 222-223.

⁵³ Joseph de Tournefort, *a.g.e.*, 2005, s.222.

geçmektedir. Buna karşın 17. yüzyıl nüfusu ile kıyaslayınca bu rakamın abartılı olduğu gözlenmektedir.⁵⁴

19.yüzyılda Tokat ve çevresinde siyasal hayat olaysız geçmiştir. Tokat bölgesi, 1864–1880 yılına kadar Sivas vilayetinin önemli bir kazası olup bir kaymakam tarafından idare edilmiştir; 13 Aralık 1879 tarihli padişah isteğiyle Tokat kazasına, Sivas vilayeti dâhilinde sancak (liva) statüsü verilmiştir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tokat sancağını etkileyen en önemli olay göçmenlerin gelişidir. 1853–1856 Kırım Savaşı, 1855–1859 Şeyh Şamil Ayaklanması ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra çeşitli yollarla Anadolu’ya gelen göçmenler Tokat ve çevresine yerleştirilmişlerdir.⁵⁵

19. yüzyılın ortalarında Tokat’ın nüfusu ve mahalleleri hakkında bilgi veren kaynak 1851 tarihli şerhiye sicilidir. Bu şerhiye siciline göre Tokat’ta 72 mahallede 3956 konut bulunmaktadır. Bu konutların %57’si Türklere, %36’sı Ermenilere, %5’i Rumlara ve %2’si Yahudilere aittir. Mahallelerin etnik yapıları incelendiğinde 64 mahallede Müslüman ve Ermenilerin birlikte yaşadığı, 6 mahallede yalnızca Ermeniler ve 2 mahallede Ermeni, Yahudi ve Rumların birlikte yaşadığını görüyoruz. Bu sonuçlara göre Tokat’ta az da olsa etnik kutuplaşmanın görüldüğü aşikârdır.⁵⁶

1851 tarihli şerhiye sicilindeki mahalleler 1772 şerhiye sicilindeki mahallelerle aynıdır. Tokat yeni mahallelerin kurulmasıyla büyümemiştir. Artan nüfus var olan kent dokusu içine sıkışmıştır. Bu da genel olarak 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı şehirlerinin gösterdiği bir özelliktir.⁵⁷

19. yüzyıl nüfusu hakkında William Francis Ainsworth ve William John Hamilton tarafından 1835–1837 yıllarına ait iki ayrı tahmin verilmektedir.

⁵⁴ Sevgi Aktüre, **a.g.e.** s. 153.

⁵⁵ Ali Açık, “Tokat Sancağının İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880-1907)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, Elazığ, Temmuz, 2004, s. 332-342; 19. Yüzyıl Tokat sancağının yönetim, ekonomik ve nüfus durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Harun Çiçek, **Tokat Merkez Sancağı’nın Sosyo- Ekonomik Konumu (1800-1850)**, (On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2006.

⁵⁶ Sevgi Aktüre, **a.g.e.**, s.159; 19. Yüzyılda Tokat kazasının idari ve nüfus yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Ali Açık, “Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısındaki Değişiklikler (1839-1880)”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, Sivas, Aralık, 2003, s.253-265.

⁵⁷ Sevgi Aktüre, **a.g.e.**, s.159-161.

Ainsworth'a⁵⁸ göre 20.000 kişi, Hamilton'a⁵⁹ göre kent nüfusu 20.000'den fazla olarak belirtilmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru V. de Saint Martin kent nüfusunu (1850) 25.000'den az olarak, V. Cuinet⁶⁰ (1881) 29.890 ve Sivas Salnamesi ise (1890) 41.711 olarak vermektedir.⁶¹

Nüfustaki artış Müslüman Türk kesiminde olmuştur. Bu artışın nedeni dış etmenlere bağlıdır. Bunların ilki 1876 Osmanlı-Rus Savaşı ile kente yerleştirilen göçmenler ve ikincisi 1879 yerleşmesidir. Müslüman Türklerde artış görülürken Rum ve Ermeni nüfusta azalma görülmüştür. 1881 yılında gayri müslim oranı %38 iken, 1886–1887 yıllarında nüfusun %23'ü kadardır. Buna neden olarak, Tokat'ın 17. yüzyıldan itibaren bölgeler arası ticaret merkezi olma özelliğini Samsun'a kaptırmış olmasını gösterebiliriz. Böylece Rum ve Ermeni nüfus ticaret olanakları daha gelişmiş yerlere göç etmiştir.⁶²

Rum örgütlerinin etkinliklerine karşı koymak için ilk direniş ve savunma amaçlı adımlar Tokat'ta atılmıştır. 1915–1918 yıllarında Rum çeteleri hükümetin ihmali yüzünden kendilerini kuvvetli görmeye başlayınca Karadeniz Rum Cemiyeti Pontus hükümeti gibi siyasi isteklerden bahsetmeye başlamışlardır.⁶³ Bu olaylar üzerine Şubat 1919'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'inin şubesi Tokat'ta açılmış; Mart 1919'de merkezi İstanbul'da olan Vilayet-i Şarkîye Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti'ne bağlanmıştır.

Yunanlıların Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkarmasından sonra Redd-i İlhak Cemiyetleri Tokat yöresinde de kurulmuştur. İzmir'in işgali Tokat ve çevresinde büyük yankı uyandırmış; Niksar'da 12 Haziran 1919'da protesto mitingi yapılmıştır.⁶⁴

⁵⁸ William Francis Ainsworth, *Travels and Research in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Volume II, London, 1842, s.18.

⁵⁹ William John Hamilton, *Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, Volume I, London, 1842, s. 351.

⁶⁰ Ali Açık, *Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler*, s. 25.

⁶¹ Fikri Karaman, *Salname-i Vilayet-i Sivas: Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî: (1308/1890)*, İstanbul, 2001, s. 117.

⁶² Sevgi Aktüre, *a.g.e.*, s.161.

⁶³ Halis Turgut Cinlioğlu, *Osmanlılar Zamanında Tokat 4. Kısım*, Tokat, 1973, s. 73–74.

⁶⁴ERCÜMENT KURAN, "Milli Mücadelede Tokat", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986*, Ankara, 1987, s. 212-216; LEYLA KAPLAN, "Milli Mücadele Döneminde Tokat", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 35, Ankara, Temmuz, 1996, s. 582; MÜDAFA-I HUKUK CEMİYETİ'nin yaptığı çalışmalar ve idari heyeti hakkında detaylı bilgi için bkz., Halis Turgut Cinlioğlu (Asarkaya), *Ulusal Savaşta Tokat*, Tokat, 1936, s. 48-51.

İstanbul dışında milli bir meclisin toplanması kararı Padişah hükümetinin sert tepkisine neden olmuştur. İngilizlerin yardımıyla Anadolu'nun çeşitli yerlerinde isyanlar çıkmıştır. Tokat yöresinin 1920 yılında tanık olduğu en önemli olay Zile ayaklanmasıdır. Postacı Nazım ve arkadaşları 5 Haziran'da Zile'yi kuşatarak, kasabayı işgal etmişlerdir. Bunun üzerine Tümen Kumandanı Yarbay Cemil Cahit askeri kuvvetlerin başında, Zile önüne gelmiş ve 8 Haziran sabahı asilere karşı hücumla geçmiştir. Yıldızeli'ndeki birliğin de gelmesiyle, Milli Kuvvetler 12 Haziran'da Zile'ye girmiş ve suçluları ağır şekilde cezalandırmışlardır.⁶⁵

⁶⁵ Ercüment Kuran, **a.g.m.**, s. 214; Halis Turgut Cinlioğlu (Asarkaya), **a.g.e.**, s. 77-95.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ

Osmanlı-Türk Evi, eski Osmanlı sınırları içinde Anadolu ve Rumeli bölgelerinde oluşmuş ve 500 yıl yaşamını devam ettirmiş, kendi özellikleriyle belirginleşmiş bir ev tipidir.⁶⁶ İstanbul ve Edirne başta olmak üzere önce Anadolu'da kendine has özelliklerini bulmuş daha sonra Osmanlı fetihleriyle Balkanlarda da kökleşmiştir. Bulgaristan, Romanya'da Dobregea, Yunan ve Yugoslav Makedonya'sı, Tesalya, Bosna Hersek ve Arnavutluk gibi bölgelerde çok gelişmiş bir ev geleneği olmadığı için Türk ev karakteri buralarda köklenip gelişmiş ve bu karaktere has örnekler vermiştir.⁶⁷ Başlangıçtan itibaren Türk evi büyük gelişmeler geçirmiş ve yayıldığı bölgenin doğal ve sosyal koşullarına göre çeşitlenmiştir. Ancak görülen bölgesel çeşitlilik daima Türk unsurunu ve Türk yaşam kültürünü temel almıştır.

Geleneksel Türk evinin şehir dokusu içinde konumlanmasında mahalle ve sokaklar en önemli belirleyicilerdir. Mahalle geleneksel Türk şehir dokusunun ana çekirdeğini oluşturmaktadır. Bir tekke, zaviye ya da mescit etrafında kurulan mahalleler, mahallelerin kuşattığı kent merkezi ve merkezde yer alan cami, hamam-imaret-medrese gibi yapılar ve onu kuşatan çarşılar bir Osmanlı şehrinin iç içe geçmiş halkalarını oluşturur.⁶⁸ Türk şehirlerinde ticaret bölgeleri insanların yaşadığı mahallelerden tümüyle ayrıdır. Şehir merkezinde yer alan cami, kahve, pazar, hamam ve medrese erkek yaşamına aitken, evlerin olduğu mahalleler kadın yaşamına aittir.⁶⁹

⁶⁶ Sedat Hakkı Eldem, "Türk Evi ve Biz", **Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Yayını**, İstanbul, 1993, s.17; Asım Mutlu, "Türk Evleri", **Sanat Dünyamız**, Sayı 3, İstanbul, Ocak, 1975, s.3.

⁶⁷ Reha Günay, **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul, 1998, s.19-20.

⁶⁸ Haşim Karpuz, "Türk Evi, Osmanlı Evi", **Osmanlı**, Cilt X, (Ed. Güler Eren vd.), Ankara, 1999, s. 455; Mahalle yönetimi hakkında detaylı bilgi için bkz.; Musa Çadırcı, "Anadolu Kentlerinde Mahalle (Osmanlı Dönemi)", **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme**, (Ed. Yıldız Sey vd.), İstanbul, 1996, s.257-263.

⁶⁹ Doğan Kuban, **Türk "Hayat"lı Evi**, İstanbul, 1995, s.191.

Günlük ihtiyacı karşılayacak şekilde cami, çarşı, okul ve hamam mahalle içinde bulunmaktadır. Bu yapılar içinde cami ya da mescit, mahalleyi tanımlayan ilk fiziki öge olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁰ Mahallenin temel öğelerinden biri sokaktır. Sokak tasarımı yaya ya da eşek gibi yüklü bir hayvanın geçebileceği genişlik, eğim ve yapıdadır. Sokaklar taş döşemelidir. Taş kaplama, kenarlardan sokak eksenine doğru meyilli döşenmiştir. Eksen iki sıra iri taşlarla iyice belirtilmiştir. Böylece yağmur suyu sokak ortasından akar ve evlerden içeri su girmez.⁷¹ Sokaklarda gölgelik yapacak ağaç yoktur. Tam aksine ağaçlar bahçe, cami avlusu ve mezarlık gibi yerlerde görülür. Türk şehrinin önemli özelliklerinden biridir.⁷²

Türk yaşam kültürü ve İslam dininin etkileri sokak yapılanmasına yansımıştır. Aile hayatı gizlilik, dışa kapalılık ve temizlik gibi değerler içerir. Bahçe duvarları yüksek tutularak aile hayatı dış dünyadan ayrılmıştır. Ayrıca zemin kattın sokağa bakan cephesine daha küçük boyutlarda pencere yapılır. Hatta bazı evlerde zemin katta pencere bulunmamaktadır. Kapı üzerinde yer alan kafesli pencereler kadının dışarıdan görünmeden sokağı izlemesini sağlamaktadır.⁷³ Kapı tokmakları da Türk aile hayatına göre şekillenmiştir. Kapı üzerlerinde yaygın olarak iki tokmak görülmektedir. Tokmalardan küçük olanı kadınlara, büyük olanı ise erkeklere ayrılmıştır. Hatta bazı evlerde çocuklar içinde boylarına uygun hizada kapı tokmakları bulunmaktadır. Ev sahibi tokmağın sesine göre gelen kişinin kadın mı erkek mi olduğunu anlar ve giyimini ona göre ayarlar.⁷⁴ Kısacası sokağa yansıyan tüm detaylar Türk aile hayatına ve İslami esaslara göre şekillenmiştir.

Osmanlı beyliği ve devletin ilk kurulduğu tarihten itibaren 17 yüzyıla kadar geçen süre boyunca yapılmış ev ve konaklar hakkında hiçbir iz bulunmamaktadır. Ev mimarisine benzerliği olan yapı türlerinden

⁷⁰ Adalet Bayramoğlu Alada, **Osmanlı-Türk Şehrinde Mahalle**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1989, s.107.

⁷¹ Reha Günay, **a.g.e.**, s.36-37.

⁷² Doğan Kuban, **a.g.e.**, s. 191.

⁷³ Cengiz, Bektaş, **Türk Evi (Turkish House)**, İstanbul, 2007, s. 67-85; Adalet Bayramoğlu Alada, **a.g.t.**, s.107.

⁷⁴ Cengiz Bektaş, **a.g.e.**, s. 145.

yararlanarak 15 ve 16. yüzyıllarda evlerin tek katlı veya asma kat ilaveli olduğu, odaların direkli dış sofa üzerine sıralandığı ve pencerelerin sokağa değil dış sofaya açıldığı düşünülmektedir.⁷⁵ Türk Evi en büyük yayılma eğilimini 17. ve 18. yüzyılda göstermiştir. Bu dönemde İstanbul ve Edirne’de görülen evler, Ön Asya ve Doğu Avrupa için her zaman örnek alınan ideal tip haline gelmiştir. 17. yüzyılın ortalarından itibaren evler kat sayısının artmasıyla çıkmalarla sokağa açılmaktadır.⁷⁶ 18. yüzyıldan sonra özellikle İstanbul’da iç ve orta sofalı plan tipi yaygınlaşmıştır. Orta sofalı plan tipi taşralı eşrafı, ayanı ve beyleri tarafından yapılan konaklarda uygulanmıştır. Bu yüzyılda çatki yöntemi her duvara uygulanmış, böylece tüm ev çevresine pencere açılmıştır.⁷⁷ 1730–1740 yıllarında Barok etki önce süslemede karşımıza çıkmaktadır. Çiçek demetleri, çiçekli vazolar, sepet ve kâse içinde meyveler, ince yapraklı kıvrımlı dallar, akantlar, gırlantlar, volütler ve perspektif denemeleri görülmektedir. Yüklüğün üst tarafındaki duvarlara kent manzaraları yapılmaktadır. Dolap kapaklarında Edirnekari denilen yağlı boya çiçek resimleri görülmektedir. Tavanlarda spiral göbekler oluşturulmuştur. Ocak davlumbazları alçı veya mermerden barok kıvrımlı olarak yapılmıştır. Dış cephede ise süsleme daha az orandadır. Plan özellikleri açısından Barok etki yüzyılın sonlarına doğru görülmektedir. İstanbul’da sofa ilk kez ovalleşmeye başlamıştır.⁷⁸ Kâğıthane ve Boğaziçi başta olmak üzere İstanbul’un çeşitli yerlerinde bulunan ahşap yalı, köşk ve konaklar da Türk konut mimarisinin geleneksel özellikleri ile Batı etkili motif ve kompozisyonların bir arada kullanıldığı görülmektedir.⁷⁹ Osmanlı Devleti’nin sarsılmaya başladığı 19.yüzyılda dahi Türk evinin gelişmesi ve yayılması sona ermemiştir. II. Mahmut zamanında, geleneksel Türk ev mimarisinde

⁷⁵ Doğan Kuban, **a.g.e.**, s. 47; Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, Cilt I, İstanbul, 2007, s.3; Reha Günay, **a.g.e.**, s. 41-42; Ramiz, Abdülrahimov, Ramide Abdülrahimova, Serpil Başlılar Altun, “Türk Evinin Gelişim Tarihi”, **Yapı Dünyası**, Sayı 123-124, Ankara, Haziran-Temmuz, 2006, s.15.

⁷⁶ Sedat Hakkı Eldem, “Türk Evi ve Biz”, s.17; Reha Günay, **a.g.e.**, s. 42; Abdülrahimov, Abdülrahimova, Altun, **a.g.m.**, 2006, s.15.

⁷⁷ Ayla Ödekan, “Konut”, **Türkiye Tarihi**, Cilt III, İstanbul, 1997, s.423.

⁷⁸ Reha Günay, **a.g.e.**, s. 43; Doğan Kuban, **Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme**, İstanbul, 1954, s. 70.

⁷⁹ Ayla Ödekan, **a.g.m.**, s.425.

Ampir üslubu etkisi görülmektedir. Bu üslup plan, süsleme ve cepheye sadelik getirmiştir. Çıkmalar azalmış, saçaklar daralmış ve ahşapla kaplanmıştır.⁸⁰ 20. Yüzyıl ile birlikte Türk Evi gerilemeye ve geleneksel özelliklerini şehirleşme karşısında giderek yitirmeye başlamıştır.

Plan özellikleri bakımından geleneksel Türk evinin gelişim çizgisi kısaca şu şekilde özetlenebilir. Türk Evi genellikle tek katlıdır. Ancak zamanla kat sayısı artmıştır. Katlar zeminden 1,5–2 m yükseltilerek oluşturulmuştur. Katların yerden yüksek tutulmasındaki amaç evlerin daha havadar ve ferah olmasını sağlamaktır. Alt katlar depo, samanlık, odunluk, arabalık ve taşlık olarak kullanılmaktadır. Çoğu Anadolu evinde zemin kat ile esas kat arasında ara kat bulunur.⁸¹ Normal kata göre ara katın tavanı daha alçaktır ve pencereleri daha küçüktür. Ayrıca diğer katlara göre duvarları daha kalındır. Çünkü ara kat evin kışlık kullanım alanıdır. Üst kat ise evin asıl yaşam alanıdır.

Evin planını oluşturan elemanlardan ilki odadır. Oda Türk evinin en önemli öğelerinden biridir. Türk evinde oda, dolapları, sekileri, eyvan ve hayat gibi kendini çevreleyen mekânla kendi içinde bir bütün, evin planında bağımsız bir ünedir.⁸² Türk evinin temel mimari birimi olan oda hem kelime kökeni hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan otağın bir devamıdır. Oda tıpkı göçebe çadırı gibi yeme içme, oturma, dinlenme, yatma ve hatta yıkanma gibi eylemlerin yapıldığı çok amaçlı bir mekândır.⁸³ Çok amaçlı olarak kullanılan orta alan, oturma için biçimlenen çevresel alan, kapalı kullanma

⁸⁰Reha Günay, **a.g.e.**, s.43.

⁸¹Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, s. 16; Sedat Hakkı Eldem, “Türk Evi ve Biz”, s.17–18.

⁸²Doğan Kuban, **Türk “Hayat”lı Evi**, s.106.

⁸³Metin Sözen, **Türklerde Ev Kültürü**, I. Baskı, İstanbul, 2001, s.73; Turgut Cansever, “Türk Evinin Mimarisi”, **Türkler**, Cilt XII, (Ed. Hasan Celal Güzel vd.), Ankara, 2002, s.200; Reha Günay, **a.g.e.**, s.46; Türk odası hakkında detaylı bilgi için bkz., Sedat Hakkı Eldem, “17. ve 18. Asırlarda Türk Odası”, **Güzel Sanatlar**, Sayı 5, İstanbul, 1941, s. 1-28; Önder Küçükerman, **Anadolu’daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar**, İstanbul, 1973, s. 14-15; Abdülrahimov, Abdülrahimova, Altun, **a.g.m.**, s. 11-12

alanları yani dolaplar ve ortadan yana kaydırılan ocak, .çadır ile oda arasındaki benzerliğe dikkat çekmektedir.⁸⁴

Odaların dizilişine ve sayılarına göre plan tipleri değişir. Örneğin orta sofalı planda en az dört odanın olması gerekir. Köşe sofalı evlerde ise oda sayısı iki ya da üçü geçmez. Eğer odalar aynı yöne açılırsa bu ev dış sofalı plan tipinde yapılmıştır. Sofanın dört tarafında oda yer alırsa orta veya iç sofalı plan tipi olarak kabul edilir.⁸⁵

Odalar sıradaki yerlerine göre de farklı isimler alır. Sıra başındaki odalar yan ya da köşe adını alır. Aradaki odalar ara yahut orta oda adını alır.⁸⁶

Başoda evin en önemli odasıdır. Başoda sıradan bir odaya kıyasla temiz, yüksek ve dışa açık, hizmet verilen ve sosyal olma özellikleri ağır basmaktadır. Evin diğer bölümlerine kıyasla karşılıklı toplumsal ilişkinin kurulduğu, bu nedenle de grubun erkek üyesi tarafından temsil edilen bir yerdir. Bu oda bağımsız bir köşk olduğu durumlardan çıkıp evin içine katıldığı zaman bile ayrıcalıklı konumunu sürdürmüştür.⁸⁷ Bunlar genellikle büyük ve köşeye gelen odalardır. Başodanın köşeye konumlandırılmasının en önemli nedeni iki cepheden aldığı ışıkla ferah ve aydınlık bir mekân olmasıdır.⁸⁸ Ayrıca başoda misafirin kabul edildiği, zenginliğin ve statünün simgesidir. Bu yüzden bu odanın süslemesine daha fazla önem verilir.

Genellikle odanın girişinde pabuçluk (sekialtı) bölümü bulunur. Burası direklerle orta alandan (sekiüstü) ayrılmıştır. Kapının eşiğinden geçildiğinde sekialtı dışarıya ile aynı yüksekliktedir. Oturma bölümünde temizliği sağlamak amacıyla odaya girişte seki-altında ayakkabılar çıkarılır ve bir basamakla sekiüstüne çıkılır. Bu kısımda yerde hasır olabilir veya çıplaktır. Sekiüstü

⁸⁴ Önder Küçükerman, **Kendi Mekân Arayışı İçinde Türk Evi**, 6. Baskı, İstanbul, 2007, s. 68; Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar**, s.35-31.

⁸⁵ Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, s.16

⁸⁶ Sedat Hakkı Eldem, "Türk Evi ve Biz", s.18.

⁸⁷ Türkan (Turuthan) Ulu, "Geleneksel Konuttan Günümüz Konutuna "Orta Mekân", **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1991, s. 219.

⁸⁸ Doğan Kuban, **a.g.e.**, s.113.

bölümü ise halılarla kaplıdır.⁸⁹ Oda girişinin tavanı ise, döşemenin kuruluşuna bağlı olarak alçak ve daha yalın bir ahşap kaplamaya sahiptir. Aksine odanın ana kullanma mekânının tavanı daha yüksek ve itinalı bir şekilde süslenmiştir.⁹⁰

Odanın bir duvarında ocak bulunur. İki veya üç odalı evlerde yalnızca başoda da ocak görülür. En yaygın kullanımı yarım dairelidir. Ahşap olan konik davlumbaz hariç ocak duvardan dışarıya taşmaz. Saray ve büyük konaklarda ocak yaşmakları çinilerle kaplanmıştır. Ayrıca alçı süslemelerde görebiliriz.⁹¹ Ocak duvarı ısı yalıtımı için öteki duvarlara göre daha kalındır. Bu duvarın kalınlığından yararlanılarak ocak çevresine nişler ve yüklükler yapılmıştır. Nişler lamba ve kandil koymak için kullanılır. Yüklük odanın en önemli öğesidir. Çadırda yaşama alışkanlığına bağlı olarak gece yatmak için kullanılan malzemeler (döşek, yorgan, yastık) yüklük olarak adlandırılan ahşap dolaplara kaldırılır. Bu göçebe yaşam kültürünün bir uzantısıdır.⁹² Bazı odalarda yüklüklerin içine yıkanma yeri yapılır. Suyu ve ortamı sıcak tutmak için gusülhane ya da yunmalık ocağın yanına gelecek şekilde yerleştirilir.⁹³ Gusülhane adı verilen bu bölümler abdest almak ve yıkanmak amacıyla kullanılır. Bu yıkanma yerleri için özel bir yalıtım düşünülmemiştir. Son dönem örneklerinde çinko kaplama görülmüştür.⁹⁴

Odanın iki ya da üç yanını çeviren sedirlerin döşemesi ahşaptır. Odaların şekline göre düzenlenişi farklıdır. Ancak temel ilke girişin karşısına gelecek şekilde, pencerelerin olduğu duvar boyunca yerleştirilmesidir. Ancak kimi örneklerde ise öteki duvarlar boyunca uzandığı görülmektedir. Sedirlerin yükseklikleri 30–40 cm, derinlikleri 70–80 cm olur. Sedirler en güzel halı ve

⁸⁹ Doğan Kuban, **a.g.e.**, s.110; Asım Mutlu, **a.g.m.**, s.4; Ayla Ödekan, **a.g.m.**, s. 420-421; Cengiz Bektaş, **a.g.e.**, s. 153-154; Perihan Balcı, “Mimaride Türk Milli Üslubunda Geleneksel Türk Evi”, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, İstanbul, 11-12 Haziran, 1984, s. 92.

⁹⁰ Önder Küçükerman, **Kendi Mekân Arayışı İçinde Türk Evi**, s. 78.

⁹¹ Doğan Kuban, **a.g.e.**, s.127.

⁹² Ayla Ödekan, **a.g.m.**, s. 421.

⁹³ Carel Bertram, **Imagining The Turkish House**, Austin, 2008, s.28; Cengiz Bektaş, **a.g.e.**, s.153-154.

⁹⁴ Doğan Kuban, **a.g.e.**, s.118.

kumaşlarla kaplıdır. Sedirlerin dışında kalan kısımlar halı ve hasırlarla örtülüdür.⁹⁵

Türk evinin cephe mimarisinde hâkim olduğu unsurların başında çıkma ve saçaklar gelir. Altı boş olmak şartıyla binanın dışına doğru taşması üzere yapılan mimari kısımlardır. 16.-17. yüzyıldan itibaren Türk evinde çıkma görülmeye başlamıştır. Türk evi, çıkma sayesinde, odaların genişlemesi, aydınlatılması, havalandırılması ve manzaraya açılması gibi imkânlar elde etmiştir. Genellikle sokaklar dar olduğu için zemin kat duvarları sokağa taşmaz. Ayrıca bu katlar nemli olduğu için odunluk, kiler ve ahır gibi işlevler için kullanılır. İslam toplumunun önem verdiği mahremiyet duygusu ve iklim şartlarından dolayı dışarı ortama oldukça kapalı olan zemin katlara karşın, asıl yaşam alanı olan üst katlar çıkmalarla sokağa açılmıştır.⁹⁶ Ancak bu çözümlere ulaşırken hiçbir zaman estetik ilkesinden vazgeçilmemiştir. Çıkma cumba, şahnişin, cihannüma gibi adlarda alır. Saçaklar ise cepheyi sınırlandırır, binayı yağmurdan, güneşten ve rüzgârdan korur.⁹⁷

Türk evlerinin cephelerinde en önemli yer işgal eden elemanlardan bir diğeri ise pencerelerdir. Odaya ışık sağlayan pencereler, dış mekânla görsel ilişkiyi kolaylaştıracak yükseltiden başlatılarak oluşturulması, otururken hatta uzanıp dinlenirken bile dış çevreyi izleme olanağı vermesi, pencereye, görsel zenginliği artıran bir yapı elemanı özelliği kazandırmaktadır.⁹⁸ Pencereler sokağa bakan cepheye açılır. Erken örneklerde pencereler yalnızca hayata açılırdı. 17.yüzyıldan itibaren arka cephede de pencere görülmeye başlanmıştır.⁹⁹ Pencereler iki sıra halinde düzenlenir. Alt sıradaki pencereler açılır kapanır, ancak üst sıradakiler sabittir. Tepe pencereleri; revzen, üst pencere, kafa penceresi gibi adlar almıştır. İki sıra şeklinde düzenlenmesindeki amaç kış aylarında alt sıradaki pencereler tahta

⁹⁵ Doğan Kuban, **a.g.e.**,s.114-115.

⁹⁶ Yusuf Çetin, “Geleneksel Türk Evinde Cumba”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı 2, İzmir, Ekim, 2006, s.19; Haşim Karpuz, **a.g.m.**, s.453; Mesut Evren, **Türk Evinde Çıkma**, İstanbul, 1959, s.5-20; Serpil Başlılar Altun, **Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapı Sistemleri**,(Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2008, s.193-196.

⁹⁷ Haşim Karpuz, **a.g.m.**, s. 454.

⁹⁸ Metin Sözen, **a.g.e.**, s. 80.

⁹⁹ Doğan Kuban, **a.g.e.**,s.122.

kepenklerle örtülü olduğu için aydınlatma üst pencerelerden sağlanır.¹⁰⁰ Bazı evlerde giriş kapısı üzerinde ve yanlardaki pencereler cumbalıdır. Bu küçük kafesli cumbalar sayesinde kadınlar dışarıdan görünmeden sokağı ve kapıyı kontrol edebilir. Evlerin asıl ve ara katlarında yer alan pencereler büyüklük açısından farklıdır. Nedeni ise ara katın kışları üst katın ise yazları kullanılmasıdır.

Evdeki oda sayısı ev sahibinin ekonomik durumuna bağlıdır. Zengin evlerde haremlik ve selamlık denilen iki bölüm bulunur. Selamlık erkek misafirlerin ağırlandığı bölümdür. Haremlik ise yalnızca aile üyeleri için ayrılmış bölümdür. Selamlık misafirin ağırlandığı bölüm olduğu için haremlik bölümünden daha büyük olur.¹⁰¹

Planı oluşturan elemanlardan bir diğeri de sofadır. Türk evini Batı evinden ayıran en önemli özelliklerden biri odaların sofaya açılmasıdır. Yani sofa, odalar arası geçişi sağlayan hareket merkezi görevindedir. Odaları bağımsız ünitelere benzetirsek sofayı da sokak veya meydan gibi yorumlamamız yanlış olamayacaktır. Sofa çeşitli yörelerde sergi, sergah, sayvan, çardak, hayat ve divanhane gibi adlar alır. Sofa bir geçit olarak kullanılmasının yanında tüm ev halkının toplandığı düğün ve eğlencelerin yapıldığı ortak bir mekân olarak da kullanılır. Sofanın yeri ve biçimi tıpkı oda gibi plan tiplerinin oluşmasında önemli bir etkindir. Türk evi “sofasız”, “dış sofalı”, “iç sofalı” ve “orta sofalı” olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.¹⁰²

Sofa en eski örneklerde açıktır. Sofanın üstü tavanla örtülüdür ve yan duvarları yoktur. Tavanı ise direkler taşımaktadır. Eğer sofa sokağa bakıyorsa dışarıdan görünmemek için direkler arası kafeslerle örtülmüştür. Bahçeye bakan sofalarda böyle bir uygulamaya gerek görülmemiştir.¹⁰³ Sofanın uygun yerlerine köşk, eyvan, sekilik, taht gibi dinlenme, sohbet ve

¹⁰⁰Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, s.87-88;Altun, **a.g.t.**, s.216-219.

¹⁰¹Asım Mutlu, **a.g.m.**, s.11;CarelBertram, **a.g.e.**, s.30-31; Kuban, **a.g.e.**, s.150-151.

¹⁰² Sedat Hakkı Eldem, **Türk Evi Plan Tipleri**,2. Baskı, İstanbul, 1968, s. 25-26; Metin Sözen, **a.g.e.**, s.81; Erdem Aksoy, “Orta Mekan : Türk Sivil Mimarinde Temel Kuruluş Prensibi”, **Mimarlık ve Sanat**, Sayı 7-8, İstanbul, 1963, s.65.

¹⁰³Sedat Hakkı Eldem, “Türk Evi ve Biz”, s.18.

seyir olanakları sağlayan, döşemeden hafifçe yükseltilmiş özel köşeler oluşturulmuştur. Eyvanlar dış etkilere karşı biraz daha korunmuş oturma yerleridir. Sekilik ve tahtlar iki ya da üç yanı açık, zeminden birkaç basamakla yükseltilmiş bazen de konsollar üzerinde yer alan eklentilerdir. Daha çok seyir amaçlı manzaraya karşı yapılırlar. Sekiliklerin etrafı kapatılarak oda haline getirilir. Köşk adı verilen bu odaların bol pencereli ve havadar olması hatta içinde havuzların bulunmasıyla diğerlerinden kolayca ayırt edilir. Ev halkı bu odayı serinlemek için kullanır.¹⁰⁴

Evlerde kullanılan malzeme bölgenin coğrafi özelliklerine göre belirlenmektedir. Ahşap Türkiye’de geniş bir kullanma alanına sahiptir. Kuzey Anadolu’nun en doğu ucundan Marmara Bölgesine, Batı Anadolu’da Bursa, Kütahya, Manisa ve kısmen Muğla illerinde, Batı ve Orta Toroslarda ahşap, Orta Anadolu’da kerpiç-taş, Batı Anadolu’da Ege ve Akdeniz sahili taş, Güney Anadolu’da ahşap-taş malzeme kullanılmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁴Metin Sözen, **a.g.e.**, s.81.

¹⁰⁵Önder Küçükerman, **Kendi Mekân Arayışı İçinde Türk Evi**, s.38; Doğan Kuban, “Türkiye Malzeme Koşullarına Göre Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler”, **Mimarlık**, Sayı 36, İstanbul, 1966, s.15-20; Altun, **a.g.t.**, s.138-152.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT VE ÇEVRESİNDE GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ

Tokat evleri, mimari, malzeme ve süsleme özellikleri bakımından geleneksel Türk evlerinin özelliklerini taşımaktadır. Tokat ili Safranbolu, Bursa, Kula, Kütahya ve Muğla illerinde de olduğu gibi geleneksel Türk evlerini günümüze kadar koruyabilmiş şehirlerimizden biridir.¹⁰⁶

Tokat yerleşme bakımından tarihi oldukça eski zamanlara dayanan bir şehirdir. İlk ve orta çağlarda küçük ama önemli bir şehir olduğu eski kayıtlardan da anlaşılmaktadır. Bu kayıtlarda, az da olsa Tokat'ın geleneksel Türk konut mimarisine ışık tutabilecek bazı bilgilere rastlanmaktadır. 17. yüzyılın ortalarında Tokat'a gelen Evliya Çelebi Tokat'ı şöyle anlatmaktadır: *"Bu, havası hoş şehrin her tarafında, dört tarafında olan bahçeler ve bostanlar içinde akarsular var ki her biri cennet bahçesi gibi bahçelere su verir. Meyveleri baştanbaşa sulu ve lezzetli olup birkaç günde lezzetine bozukluk gelmez. Her bağında bir çeşit köşk ve havuz, fıskiye bulunup çeşitli ağaçlarla süslüdür. Cami, saray ve imaretleri o kadar sağlam ve güzeldir ki camilerine ve evlerine insan girince hayran olur".*¹⁰⁷ 18.yüzyılın başlarında Tokat'a gelen seyyahlardan Joseph de Tournefort Tokat'tan şöyle bahsetmektedir: *"Tokat kenti Erzurum'dan çok daha büyük ve çok daha güzel. Evleri daha iyi yapılmış ve çoğu iki katlı; yalnızca çok sarp iki sarp tepenin arasındaki araziye değil, aynı tepelerin amfiteatr biçimindeki yamaçlarını da kaplıyor: öyle ki dünyada, bu kentinki kadar özel bir konuma sahip başka bir kent yok. Tokat'ın sokakları oldukça iyi kaldırımlanmış: Bu duruma Doğu'da ender rastlanmakta. Sanırım varlıklılar, fırtınalar sırasında yağmur sularının evlerin bodrumlarına dolmaması için kaldırımları yapmak zorunda kalmışlar ve sokaklarda akan sular için arkalar açtırmışlar. Kentin*

¹⁰⁶ Nurettin İmre, "Geleneksel Tarihi Tokat", **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı 6, Tokat, Aralık,1991, s.10

¹⁰⁷ Evliya Çelebi, **a.g.e.**, s.244-245.

*üzerinde yer alan tepeler de o kadar çok su kaynağı var ki her evin kendi çeşmesi var".*¹⁰⁸ 18. yüzyıldaki diğer bir seyyah Pococke'de ilk defa Tokat şehrini gördüğü zaman buradan daha ilginç bir yer görmediğini söylemiştir. Yazar buna sebep olarak, Tokat kentinde gördüğü bütün evlerin kiremitle örtülmüş olması ve önlerinde terasları bulunması itibariyle genel yapısının tam bir Avrupa şehrini andırmasını göstermektedir.¹⁰⁹

Bu kayıtlardan Tokat 17. ve 18. yüzyılda güzel evleri ve bahçeleri ile örnek alınabilecek bir şehir durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak daha sonraki dönemlerde Tokat'ta meydana gelen sel, yangın ve deprem gibi doğal afetler ve zamana bağlı aşınmalar şehirdeki yapıların tahrip olmasına neden olmuştur. Bu nedenle Tokat'taki geleneksel Türk evlerinin tarihsel süreci ve günümüze gelebilen örnekleri 19.yüzyıldan öncesi hakkında fazlaca bir fikir vermez.¹¹⁰ Nitekim günümüzde Tokat'ta Geleneksel Türk Evi olarak tanımladığımız evlerin çoğu 19. yüzyıla aittir. Bu evlerden 124'ü Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca 1984 yılında tescillenmiştir. Ancak evlerden bazıları tescilden düşürülmüştür. Günümüzde Tokat'ta 118 tescilli ev bulunmaktadır. Bu evlerin çoğu bakımsızlıktan yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.¹¹¹

Eski Tokat evleri tarihi kent çekirdeğinde, kale eteklerinde ve Behzat deresinin çevresinde yoğunlaşmıştır. Ticaretin yoğun olduğu mahallelerde, sivil mimari örnekleri çoğunlukla cephe özelliklerini yeni yapılar içinde kaybetmiştir. Behzat deresi yakınlarında bulunan Soğukpınar mahallesindeki Bey ve Beyhamam¹¹² Sokak, Kâbe-i Mescid mahallesinde Halit Sokak¹¹³ kent ölçeğinde cephe özelliklerini koruyan ve silüet veren sokaklar olarak

¹⁰⁸ Joseph de Tournefort, **a.g.e.** s. 222.

¹⁰⁹ Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi**, (Çev. Ali Suat), Ankara, 2002, s.166.

¹¹⁰ Mahmut Akok, **a.g.m.**, s.129.

¹¹¹ Emine Saka Akın, **Tokat Kentinin Fiziksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil Mimari Örneklerinin Analizi ve Değerlendirilmesi**, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon, 2009, s.158.

¹¹² Şinasi Aydemir, Saliha Erkonak, Orhan Kuntay, Gülnaz Teymur, "Karadeniz Bölgesi Kentsel Doku Araştırması Amasya ve Tokat'ta Birer Sokak II", **Mimarlık**, Sayı 197-198, İstanbul, Kasım-Aralık, 1983, s.9-13.

¹¹³ Nurettin İmre, "Tokat'ta Eski Evler ve Bir Sokak: Halit Sokak", **Yapı Dünyası**, Sayı 126, Ankara, Eylül, 2006, s.54.

karşımıza çıkar.¹¹⁴ Kışla mahallesi, Sulu Sokak ve İvaz Paşa mahallesindeki evler bitişik düzende ve halk tipi evlerdir. Ayrıca Deve Görmez mahallesindeki evlerde aynı tip evlerdir.¹¹⁵ Bunların dışında Tokat'ın ilçeleri olan Niksar¹¹⁶ ve Zile'de¹¹⁷ bulunan evlerin hemen hemen hepsi Tokat yöresi mimari özelliklerini göstermektedir.

Tokat evleri genel olarak malzeme kullanımı açısından ele alındığında yaygın olarak evlerin yapımında hımış tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bu teknik ahşap çatkılarla oluşturulan yapı aralıklarının kerpiçle doldurulmasından ibarettir. Duvarlar ise samanla karıştırılan çamur harçla sıvanmakta ve daha sonra evi yaptıranın ekonomik durumuna göre ya o haliyle bırakılmakta ya da badanadan sonra alçı ve ahşap aplikasyonlarla daha da zengin bir hale getirilmektedir.¹¹⁸ Evlerin zemin kat taşılığı blok taşlarla kaplanmış olup diğer kısım zeminleri ise sıkıştırılmış topraktır.¹¹⁹

Süslemede ise ahşap, ahşap ve sıva üzerine kalem işi ve alçı görülmektedir. Süslemede bunlardan en yaygını ahşaptır. Tavanlarda, kapılarda ve dolap kapaklarında ahşap süslemenin en seçkin örnekleri görülmektedir. Sıva ve ahşap üzerine kalem işinin nitelikli örnekleri ise Yağcıoğlu Konağı, Latifoğlu Konağı, Ali Duruöz ve Madımakların Evi'nde karşımıza çıkmaktadır. Konu olarak çeşitli meyve ve çiçekler, yelkenli, şehir ve cami manzaraları işlenmiştir. Ancak kalem işlerinde figür hiç kullanılmamıştır.¹²⁰

Genellikle iki katlı olan Tokat evlerinde zemin kat genel hizmetler için ayrılmıştır. Zemin kat taşlık bölümüne açılır. Kiler ve mutfak taşlığın yan tarafında yer alır. Bu bölüme "işevi" denilir. Burada ocak bulunur ve kışlık

¹¹⁴ Emine Saka Akın, **a.g.t.**, s.157.

¹¹⁵ Nurettin İmre, "Tokat'ta Eski Evler ve Bir Sokak: Halit Sokak", s.10.

¹¹⁶ Mehmet Fatih Selçuk, **Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırması**, (Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2008, s.35-39.

¹¹⁷ Aslıhan Bildiş, **Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; Tokat-Zile Örneğinde İrdelemeler**, (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.55-58.

¹¹⁸ Ersal Yavi, **a.g.e.**, s.99; Altun, **a.g.t.**, s.181-183.

¹¹⁹ Halit Çal, **a.g.e.**, s. 32.

¹²⁰ Nurettin İmre, "Kaybolmakta Olan Mimari Mirasımız Tokat Evleri", **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı14, Kasım, 1999, s.28; Mahmut Akok, **a.g.m.**, s.134-147; Halit Çal, **a.g.e.**, s.6, 11-12, 16.

yiyecekler bu bölümde hazırlanır. Bazen de taşlığa ocak yerleştirilerek taşlık ve “işevi” birleştirilir. Taşlıktan merdivenle ara katta çıkılır. Ara katta bir veya iki oda bulunur. Tavanı alçaktır ve kış aylarında kullanmak için ayrılmıştır. Üst kat esas yaşam alanıdır. Tuvalet yine zemin katta ya da ara katın bir köşesinde yer alır. Evlerde banyo bulunmamaktadır. Yıkama işlemi ara kat ve ya üst kattaki dolapların içinde yapılmaktadır.¹²¹

Tokat evlerinde yaygın olarak kullanılan üç ana plan tipi görülmektedir.¹²²

1)İkiyüzlü iç sofalı plan tipi: Ortadaki sofa kısmına iki yandan açılan odalar sistemidir. Bu çeşit evlerde iki yanda bulunan oda sayısı değişebilmektedir. Ancak Tokat'ta ikişer odalı tip tercih edilmiştir.

2)Üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi: Sofanın bir yüzü dışarı açılmakta, diğer üç tarafı odalarla çevrilmektedir. Sofa bölümünden inişi sağlayan merdivenler ise odalar arasına gizlenmiştir.

3)Dış ve köşe sofalı plan tipi: Köşeye yerleştirilen sofa ve etrafını çevreleyen odalar bu plan tipini oluşturur. Bu planda merdiven sofanın bir köşesinde yer almaktadır.

Odalarda, Türk odasının sahip olduğu bütün geleneksel özellikleri görmek mümkündür. Odalarda pabuçluk, yüklük, sedir, dolap, ocak, çiçeklik nişleri ve gusülhane bulunur.

Üst odalardan büyük olanı başoda olarak kullanılır. Diğer odalara göre bu odanın süslemesine daha özen gösterilmiştir. Özellikle tavanlarda ahşap işçiliğinin en nitelikli örnekleri görülmektedir. Örneğin, Latifoğlu Konağı'nın başoda tavanında bulunan sarkıtlı ahşap tavan göbeği bu bağlamda dikkati çeken bir örnektir.¹²³ Yağcıoğlu konağı başodası da sütun ve kemerli geçişlere sahip sekiz köşeli gösterişli bir ahşap tavana sahiptir.¹²⁴

¹²¹Emine Saka Akın, **a.g.t.**, s.211; Halit Çal, **a.g.e.**, s.28, Mahmut Akok, **a.g.m.**, s.131; Nurettin İmre, “Tokat'ta Eski Evler ve Bir Sokak: Halit Sokak”, s.53.

¹²²Sedat Hakkı Eldem, “Türk Evi ve Biz”, s. 19.

¹²³ Mahmut Akok, **a.g.m.**, s. 144; Özkan Ertuğrul, **a.g.m.**, s.54–56; Halit Çal, **a.g.e.**, s.11–12; Mutlu Özgen, “Tokat Latifoğlu Konağı”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 30, Ankara, 2007, s.485–502; Özkan Ertuğrul, **a.g.m.**, s.56-57.

¹²⁴ Mahmut Akok, **a.g.m.**, s.136; Halit Çal, **a.g.e.**, s.6.

Dar sokaklara yapılan evlerde geniş manzaraya sahip olma arzusu başta gelmektedir. Evler sokaklara farklı şekildeki çıkmalarla taşınmıştır. Büyük konaklar ise geniş avlular içinde kurulmuş olup cephe ihtişamı genellikle bahçe kısmına bakar tarzda verilmiştir.¹²⁵

Tokat evlerinde örtü sistemi olarak iki tip karşımıza çıkmaktadır. Normal bitişik nizamli evlerde beşik çatı görülürken, ayırık nizamli evlerde daha çok kırma çatı görülmektedir. Evlerin çatıları genellikle alaturka kiremitle kaplıdır. Tokat evlerinde saçaklar düz ya da eğimli ahşapla kaplanmıştır. Bazı evlerde saçakların uçlarında damla dilimli ağaç süsleri görülmektedir.¹²⁶

Tokat evlerinde dış kapılar çok önemlidir. Yük arabasının girebileceği yükseklik ve genişlikte çift kanatlı olarak çam kerestesinden yapılmıştır ve arkadan kuşakla bağlanmıştır.¹²⁷ İki kanatlı olan bu ana kapı ev ile dış sokak arasında bulunan, malzemesi ve yapılışı ile güven kaynağı olan mimari unsurdur. Ana giriş kapısı üstünde bulunan ve taşlığı aydınlatan pencereler, kapı ile birlikte düşünülmüştür. Bu durum Tokat evlerinin önemli bir özelliğidir.¹²⁸ Kapı üzerine bazı aksesuarlar monte edilmiştir. Bunlar tokmak(şakşak), ve çekecek denilen iri halkalar, kilitler, zemberekler ve kapı kollarıdır.¹²⁹ Bu aksesuarlardan en önemlisi olan kapı tokmakları, ev sahibinin ekonomik durumunu, mesleğini, zevkini, medeni durumunu ve sosyal statüsünü yansıtan detaylarla doludur. Ekonomik durumu iyi olan aileler kapılarını özellikle demir ya da pirinçten yapılmış tokmaklarla süslerken; orta halli aileler “şakşak” adı verilen, sacdan yapılmış halkalarla süslemişlerdir. Ev sahibinin medeni durumu hakkında bilgi veren tokmaklara rastlamak mümkündür. Yara izi bulunan el biçimli tokmaklar, evde dul bir kadının varlığını simgelemektedir. Evlerde meslek gruplarına göre farklı tokmaklar görmek mümkündür. Doktor olarak tanınan aileler yılan biçimli tokmak

¹²⁵ Nurettin İmre, “Tokat’ta Eski Evler ve Bir Sokak: Halit Sokak”, s. 54; Halit Çal, “Tokat Evleri”, s. 368–370; Mahmut Akok, **a.g.m.**, s.130.

¹²⁶ Halit Çal, **a.g.m.**, s.371, Ersal Yavi, **a.g.e.**, s.99.

¹²⁷ Neslihan Demirdöven Tutmaz, “Geleneksel Türk Evi içinde Tokat Evlerinin Yeri, Tokat Kent Dokusundaki Önemi”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı 14, Tokat, Kasım, 1999, s. 42.

¹²⁸ Doğanay Trak, “Tokat’ta Kapılar ve Kapı Tokmakları”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı 10, Tokat, Ocak, 1997 s. 30

¹²⁹ Neslihan Demirdöven Tutmaz, **a.g.m.**, s.42.

kullanırken, hayvancılıkla uğraşan aileler koçbaşı biçiminde yapılmış tokmaklar kullanmışlardır. Dokumacılıkla uğraşan aileler ise kilim motifinden esinlenerek yapılmış tokmak kullanmışlardır.¹³⁰ Kısacası Tokat evlerinde kapı tokmağı ev halkının ekonomik ve sosyal durumu hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bağ, bahçe ve avlu kapıları ise taç tepelikli ahşap, taş veya kerpiç avadanlıklıdır.¹³¹

¹³⁰ Mutlu Özgen, “Tokat’ın Kapı Tokmakları”, **Popüler Tarih Dergisi**, Sayı 63, İstanbul, Kasım, 2005, s. 16–18.

¹³¹ Ersal Yavi, **a.g.e.**, s.100.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ VE KÜLTÜREL DOKU AÇISINDAN TOKAT BEY SOKAĞI VE ÖNEMİ

Bey Sokağı'nın bağlı olduğu Soğukpınar Mahallesi Tokat'ın en eski mahallelerinden ve Behzad deresi yakınında konumlanmaktadır. Soğukpınar Mahallesi'nin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini, günümüze ulaşabilmiş resmi kayıt ve belgelerin verdiği ipuçları ile izleyebilmekteyiz. Tokat iline ait 1455 tarihli tapu tahrir defterinde mahallenin adı “Mevlevihane Mahallesi” olarak geçmektedir. Bu kayda göre bu dönemde mahallede 32 ev bulunmaktadır. Ancak 1471 tarihli tahrir defterinde bu sayının 4'e düştüğü görülmektedir. Bu düşüşte Tokat'a gelen Uzun Hasan'ın ordusunun şehri baştanbaşa tahrip etmesinin rolü olduğu düşünülmektedir. 1485 tarihinden itibaren ise, Mevlevihane mahallesi için Hoca İbrahim adı kullanılmaya başlanmıştır. 1574 yılında mahallede 12 ev ve 6 mücerred nüfus bulunmaktadır.¹³² 1772 tarihli şerhiye sicilinde mahallenin adı Soğukpınar-ı Müslim olarak kaydedilmiştir.¹³³ 1797, 1818, 1836–1838¹³⁴ ve 1851¹³⁵ tarihli şerhiye sicillerinde Soğukpınar zimmî ve müslim olarak iki ayrı mahalle olarak kaydedilmiştir. Sonuç olarak, Soğukpınar Mahallesi'nin demografik gelişimi tarihsel süreç içerisindeki diğer Anadolu şehirlerinde de olduğu gibi politik ve ekonomik durumlara bağlı olarak gelişmiştir.

Bey Sokağı kuzey-güney doğrultusunda uzanan Mevlevihane yapıları ile başlar, düz olarak Şeyhşirvani Sokak köşesine kadar devam eder ve Yolbaşı Camii ile sona erer. Bey Sokağı'nın tarihi hakkında yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ancak Tokat'ın önemli eşraflarından Kaymakamzade Eyüp Bey'in kızı Aysel Yoğurtçuoğlu sözlü bir

¹³² Ahmet Şimşirgil, **a.g.t.**, s. 56.

¹³³ Halis Turgut Cinlioğlu, **Osmanlılar Zamanında Tokat IV. Kısım**, s.84; Mehmet Beşirli, **a.g.e.**, s.301.

¹³⁴ Mehmet Beşirli, **a.g.e.**, s.301-3003.

¹³⁵ Halis Turgut Cinlioğlu, **a.g.e.**, s.23-26.

kaynak olarak, doğup, büyüdüğü sokak olan Bey Sokağı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre 250- 300 yıl önce Bey Sokağı varlıklı ailelerin bahçelerinin olduğu bir yerdi ve adı Bey Bahçeleri olarak bilinmekteydi. Daha sonra belediyenin buradan yol geçişine izin vermesiyle, bahçelerin içine evler yapılmaya başlandı ve bu yerleşim yerinin adı Bey Sokağı oldu.

Bey Sokağı geleneksel Osmanlı sokakları gibi dar ve taş döşemelidir. O dönemde sokağın döşemesi için gerekli olan küçük ve aynı boyuttaki taşlar Behzat deresinden özenle toplanmıştır. Günümüzde Bey Sokağı'nda yer alan evlerin bazıları sahipleri tarafından terk edilmiş metruk durumda, bazıları ise ev sahipleri ya da kiracılar tarafından kullanılmaktadır (Fotoğraf: 1).

Bey sokağı ilk kuruluş dönemlerinden itibaren geleneksel ahşap konut mimarisi örnekleri yanı sıra, Mevlevihane, hamam, cami gibi yapı türlerini de bünyesinde bulundurmaktadır. Bey Sokağı girişinde yer alan Tokat Mevlevihane'sinin ilk inşa tarihinin 13. yüzyıla kadar gittiği tahmin edilmektedir. Mevlevihane'nin meydana gelen yangın ve deprem gibi felaketler sonucu yenilendiği bilinmektedir. Mevlevihane Yeniçeri ağası Muslu Ağa tarafından muhtemelen 1638 tarihinde yaptırılmıştır. Bu Mevlevihane zamanla yıkılınca, 1703 tarihinde Müderris Şeyh Mehmet Efendi tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bugünkü hali, yapılan ekleme ve onarımlarla, 19. yüzyıl mimari özelliklerini göstermektedir. Dikdörtgen planda iki katlı ahşap bir yapı olan binanın, alt katında derviş odaları ve ahşap sütunların taşıdığı bağdadi kubbesi ve ahşap kabartma gövdeli bir semahanesi de bulunmaktadır.¹³⁶

Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Mevlevihane'nin, dini eğitim hizmetinin yanında Bey Sokağı'nın sosyal yaşantısına da etkisi bulunduğunu söyleyebiliriz. Tokat'ın genelinde birkaç tane bulunan döven taşlarından bir tanesi eskiden Mevlevihane'nin

¹³⁶ Ş. BarihudaTanrıkorur, **Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri**, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2000, s. 267-268; Mehmet Beşirli, **a.g.e.**, s. 332-333; Hasan Yüksel, "Tokat Mevlevihanesi", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2, Konya, Mayıs, 1996, s. 61-63.

bahçesinde yer almaktaydı. Bey Sokağı'nda yaşayan insanlar buğdaylarını dövdürmek için Mevlevihane'ye gelirlerdi. Belli bir ücret dâhilinde yapılan bu işlem, Mevlevihane'ye gelir sağlardı. Ayrıca Mevlevihane o dönemlerde, Bey Sokağı sakinlerine İslam dinini en doğru biçimde öğretmek gibi eğitimsel bir amacı da üstlenmiştir.

Bey Sokağı'ndaki diğer bir yapı ise Mevlevihane'nin doğusunda yer alan Mevlana hamamıdır. Bu hamama yapıların arasında bulunan dar bir koridordan geçilerek ulaşılmaktadır. Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan aldığımız bilgilere göre Mevlana hamamı Mevlevihane'deki dervişlerin yıkanması için yapılmıştı ve halvetliklerden birisinin adı dervişlikti. Ancak günümüzde Mevlevihane'yle bir bağlantısı kalmamıştır. Halen kullanılan hamamın kesin yapılış tarihi bilinmemektedir. Soyunmalık bölümü orijinal özeliğini yitirmiştir. Tek eyvanlı merkezi sıcaklıklı plan tipindedir. Doğudan başlayarak sırasıyla uzanan mekânlar soyunmalık, soğukluk, sıcaklık ve su deposudur. Duvarlarda kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır. Soğukluk, eyvan ve su deposu sivri beşik tonozla, sıcaklık merkezi ve halvetler kubbeyle örtülmüştür.¹³⁷

Bey Sokağı'ndaki son yapı ise Yolbaşı Camii'dir. Giriş kapısı üzerindeki kitabesine göre yapı; Katipzade Tahir Efendi tarafından H. 1339(M. 1920-1921) ve H. 1342 (M. 1923-1924) yılları arasında inşa ve tamir ettirilmiştir. Kare planlı ve tek mekânlı harimin üzeri tromp geçişli kubbe ile örtülüdür. Kuzey cephede yer alan giriş kapısının önünde, iki adet devşirme sütuna oturan sundurma bulunur. Harimin güney duvarında yer alan mihrap ve ahşap minber çok sadedir. Harimin kuzey tarafında ise kadın mahfili yer alır. Caminin minaresi; çatı üzerinde yükselen, kısa gövdeli, balkan biçimli şerefeye sahip Tokat'ta sık karşılaşılan 19. yy. sonu 20 yy. başı ahşap minarelerdendir.¹³⁸

¹³⁷ Osman Eryaşar, **Tokat Tarihi Su Yapıları (Hamamlar)**, İstanbul, 2004, s.17-18

¹³⁸ Abdurrahman Akyüz vd., **Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri**, Tokat, 2010, s. 115.

Bey Sokağı'nda geleneksel ev mimarisine örnek olacak 21ahşap ev bulunmaktadır. Bu evlerin tamamı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 gün ve 379 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.¹³⁹

¹³⁹ Abdurrahman Akyüz vd., **a.g.e.**, s. 178-198.

TOKAT BEY SOKAĞI EVLERİ

Katalog No: 1

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.3

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 1–4

Fotoğraf No: 2–9

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁴⁰, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 2). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. ortasına tarihlendirilebilir¹⁴¹.

Plan bakımından asli halini kaybeden ev, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar, tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler ve kuzey cephede yok olan bölümler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır. Günümüzde bakımsız vaziyette olan ev, depo olarak kullanılmaktadır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler,

¹⁴⁰ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 373 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁴¹Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın tamamında taş malzeme kullanılmıştır. Alçı malzeme niş ve mumlukta kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan kabaalarda kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Zemin kat hizmet alanları olarak kullanıldığı için dışa kapalıdır; bu nedenle iki küçük kare pencere yer almaktadır. Evin güney cephesinin batı kenarında ise kademeli iki çıkma mevcuttur. Ara katta yer alan çıkmanın ön yüzüne boyuna dikdörtgen iki pencere, yan yüzlerine ise bir pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Pencerelere enine ve boyuna konumlu ince çubuk demirlerden kare gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke takılmıştır. Birinci katta yer alan çıkma ara kata göre daha geniştir. Bu katın ön yüzünde ikili boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yer alırken, yan yüzlerde tekli boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katın doğu tarafında yer alan düz çıkma batı tarafına göre daha dardır. Çıkmanın ön yüzeyinde de ikili boyuna dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur. Pencerelerin önünde ahşap çiçeklik yer almaktadır. Çıkmaların altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır ve iki ucu dilimli ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Ayrıca güney cephe enine ve boyuna ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 1).

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığından başka herhangi bir açıklık mevcut değildir. Cephe bu haliyle masif bir görünüş yansıtır.

Doğu yanı itibarıyla komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememekte, batı cephe ise kısmen görülebilmektedir.

Güney cephenin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer alır. Kapı kanatları bir çifttir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Kapı açıklığı zemin katta yer alan kare

planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Kuzey duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın batı yanında kareye yakın dikdörtgen planlı bir oda daha mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Batı duvarının güney kenarına yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığı bu odunluk ile irtibatlıdır. Taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır (Çizim: 2). Ara kat, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir odadan ibarettir Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Odanın batı duvarında ahşap dolap yerleştirilmiştir (Çizim: 3). Ara kattan devam eden ahşap merdivenlerle, birinci katta yer alan sofaya ulaşılır. Dikdörtgen planlı sofa doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravanla iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki kare bir oda, kuzeydeki ise iki odanın açıldığı giriş mekânı haline dönüştürülmüştür. Giriş mekânının batı yanında kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur. Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Odanın kuzey duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır. Yapının kuzey bölümünde zamanla yok olan bölümler, bu ev için belli bir plan tipi oluşturmamızı engellemektedir (Çizim: 4).

Süsleme bakımından oldukça sade bir yapıdır. Birinci katın güneydoğu köşesinde yer alan oda, süsleme özellikleri ile evin en dikkat çekici bölümüdür. Oda, ahşap sütun ve korkuluklu bir bölümle iki kısma ayrılmıştır (Fotoğraf: 3). Odanın giriş bölümü, kaide ve başlık kısımları prizmatik, gövdeleri silindirik biçimli dört adet kemerli sütun ve aralarında yer alan korkulukla asıl bölümünden ayrılmaktadır.

Her iki bölümün tavanı da çıtalarla kare alanlara bölünmüştür. Tavanlar çıtakari tekniğiyle yapılmıştır (Fotoğraf: 4).

Kuzey duvarda yer alan alçı nişin tepe kısmında "C" kıvrımlarından meydana gelen bitkisel bir süsleme görülmektedir. Nişin içteki bordürü, delik işi ile yapılan ahşap bir bordürle çerçevelenmiştir (Fotoğraf: 5). Nişin her iki tarafında üçer sıralı gözler bulunmaktadır. Üst sıradaki gözde, hançer yaprakları, kıvrımlı dal ve yapraklardan ibaret bitkisel bir düzenleme dikkati çeker. Metot olarak ajur tekniği kullanılmıştır. Nişin sol kenarına oyma tekniği ile zincir motifi işlenmiştir (Fotoğraf:6).

Kuzey duvarında yer alan üç sıralı diğer ahşap gözlerin etrafı, kıvrımlı dallar ve “C” kıvrımlarından meydana gelen bitkisel bir düzenleme ile süslenmiştir (Fotoğraf: 7).

Odanın kapı sövesinde de bitkisel bir süsleme mevcuttur. “S” ve “C” kıvrımlarından ibaret olan kompozisyon, akantus yaprakları ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 8).

Birinci katın merdiven başında yer alan alçı mumluk konik şekle sahiptir. Bu alçı mumluk, suyolu motifleriyle süslenmiştir. Alçı mumluğun uç kısmı kuşakla çevrelenmiş ve dilimli bir şekilde sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 9).

Katalog No: 2

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.5

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 5-7

Fotoğraf No: 10-11

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁴², batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 10). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır¹⁴³.

Plan bakımından asli halini kaybeden ev, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın tamamında taş malzeme kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına

¹⁴² Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 373 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁴³ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde, giriş kapısı üzerinde yer alan kabara ve tokmak da kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin batı kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına kare bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Evin doğu kenarında da boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Bu kapı kare ve dikdörtgen panolardan oluşmaktadır ve bu panoların köşelerine metal kabara yerleştirilmiştir. Kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı yer almaktadır ve bu açıklığa da ince çubuklu demirlerden oluşan basit bir şebeke yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 11). Evin güney cephesinin doğu kenarında bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön ve yan yüzlerinde boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları mevcuttur. Birinci katın batı kenarında daha dar ikinci bir çıkma yer almaktadır. Bu çıkmanın da ön yüzüne boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yerleştirilmiştir. Çıkmaların altı düz ahşap çitalarla kaplanmıştır ve iki ucu ahşap konsol ile desteklenmiştir (Çizim: 5).

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığından başka herhangi bir açıklık mevcut değildir. Cephe bu haliyle masif bir görünüş yansıtır.

Doğu yanı itibariyle komşu eve kısmen bitişiktir ve bu cephenin güney kenarında bir pencere açıklığı ve kuzey kenarında ise sonradan eklenen bir balkon bulunmaktadır.

Batı yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Güney cephenin batı kenarına yerleştirilen tek kanatlı kapı açıklığı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlık kuzey-güney doğrultusunda eklenen briket duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Doğudaki odunluk, batıdaki ise merdivenlerin yer aldığı dar bir koridor haline dönüştürülmüştür. Odunluktan kuzey tarafta

yer alan diğer odunluğa geçilmektedir ve bu odanın kuzey duvarında yer alan kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır (Çizim:6).

Zemin kattaki koridordan devam eden merdivenlerle ara ve üst kata çıkılmaktadır. Ara katta, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur. Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Ara kattan devam eden ahşap merdivenle, birinci katta yer alan sofaya ulaşılır. Dikdörtgen planlı sofa sonradan ahşap bir kapı ile bölünerek iki bölüme ayrılmıştır. Kuzeydeki köşedeki odanın açıldığı sofa ve güneydeki kare bir oda haline dönüştürülmüştür. Güneybatı köşedeki odanın hem doğu duvarında hem de kuzey duvarında kapı açıklığı bulunmaktadır. Birinci katın kuzey tarafına briket duvar örgülü bir oda ve balkon eklenmiştir. Birinci katta yapılan değişiklikler ve eklemeler nedeniyle, evin asıl planı hakkında yorum yapmamız imkânsızdır (Çizim: 7).

Yapının içinde her hangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır.

Katalog No: 3**Adı:** Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi¹⁴⁴**Adres:** Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.11–13**İnceleme Tarihi:** 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011**Çizim No:**8-11**Fotoğraf No:**12-17

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁴⁵, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 12). Doğu cephe komşu binaya bitişik nizamdır. Batı cephe ise komşu parseli bakmaktadır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir.¹⁴⁶

Plan bakımından asli özelliklerini koruyan ev, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında ahşap, taş, kireç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi evde en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Bina iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar,

¹⁴⁴ Aysel Yoğurtçuoğlu'dan alınmış bilgidir.

¹⁴⁵ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 346 Parselidir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁴⁶Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

merdivenler, korkuluklar ve katları birbirinden ayıran silmeler ahşap malzeme ile yapılmıştır. Alçı malzeme, mumluklarda ve nişin tepelik bölümünde kullanılmıştır. Metal, pencerelerin önüne takılan şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan tokmak ve kabarlarda kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinde iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Zemin kat hizmet alanları olarak kullanıldığı için dışa kapalıdır; bu nedenle üç küçük kare pencere yer almaktadır. Ara katta boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Bu pencerelerden altı tanesi aydınlatma penceresi olarak giriş kapılarının üzerine yerleştirilmiştir. Pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Birinci katta köşelere simetrik olarak yerleştirilen iki çıkmalı bir cephe düzenlemesi görülmektedir. İçe eğimli olarak yerleştirilen çıkma altları ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Çıkmaların ön ve yan yüzlerinde boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır. Ön yüzde yer alan pencereler çift kanatlı iken, yan yüzlerde yer alan pencereler tek kanatlıdır. Pencere önlerinde ahşap çiçeklik bulunmaktadır. Ayrıca cephe yatay ve dikey ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 8).

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığı ve birinci kata ait enine dikdörtgen bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Doğu yanı itibarıyla komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Batı cephe ise tamamen görülebilmektedir ve bu cephede de herhangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Yağcıların kızı Sadiye Hanım'ın evi günümüzde iki ayrı ev şeklinde kullanılmaktadır. Evin 13 numaralı bölüm metruk vaziyette olduğu için yalnızca cephe özelliklerinden bahsedilmiştir. Buna karşılık, 11 numaralı bölüm günümüzde kullanıldığı için yapının içine girilerek plan ve süsleme özellikleri de incelenebilmiştir.

Güney cephenin ortasına yerleştirilen çift kanatlı kapı açıklığı ahşap malzemelidir. Giriş kapısının her iki kanadı enine ve boyuna yerleştirilen panolardan oluşmaktadır (Fotoğraf: 13). Kapı açıklığı ile zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlığa girilir. Doğu ve batı yanlarında dikdörtgen planlı iki oda mevcuttur ve odunluk olarak kullanılmaktadır. Kuzey duvarında yer alan çift kanatlı bir kapı açıklığı ile kare planlı ikinci bir taşlığa geçilir. Kuzey duvarının doğu tarafında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Kuzeybatı köşede yer alan oda iş evi olarak kullanılırken günümüzde kalorifer odası olarak kullanılır (Çizim: 9). Ara kat, kuzey-güney yönünde planlı dikdörtgen planlı iki odadan mevcuttur. Ara katın güneybatı köşesinde yer alan odaya, taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Ara katın güneydoğu köşesinde yer alan odaya ise ikinci taşlıkta bulunan merdivenle ulaşılır (Çizim: 10). Ara kattan devam eden merdiven birinci katın kuzeydoğu köşesinde yer alan sahanlığa açılır ve buradan bir kapı ile sofaya geçilir. Birinci kat, dikdörtgen bir sofa ve buraya her iki yandan açılan üç odadan meydana gelmektedir. Yapıda ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Sofa doğu-batı duvarları arasına, kuzey cepheye yakın konumla örülen ara duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki sofa, kuzeydeki ise kare bir oda haline dönüştürülmüştür. Oda günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Sofanın güney batı köşesinde yer alan dikdörtgen planlı odanın kuzey duvarında alçı niş ve ahşap dolaplar bulunmaktadır. Kuzeybatı köşede bulunan kare planlı odanın batı duvarında ahşap dolap ve ocak mevcuttur. Güneydoğu köşede bulunan dikdörtgen planlı odanın kuzey duvarında alçı niş vardır. Odalar ve sofa düz ahşap tavan ile örtülüdür (Çizim: 11).

Süsleme açısından oldukça sade bir yapıdır. Yapıda alçı malzeme kullanılarak yapılan niş ve mumluk örnekleri bulunur.

Ara katta yer alan iki odada bitkisel süslemeli alçı mumluk bulunmaktadır. Aynı süsleme düzenine sahip alçı mumluk konik şekle sahiptir. Üç akantus yaprağının oluşturduğu demetin uç kısmı kuşakla çevrelenmiştir (Fotoğraf: 14).

Birinci katın sofasında karşılıklı iki duvarda yer alan alçı mumluklar konik şekle sahiptir. Alçı mumluğun ortasında yer alan akantus yaprağı kıvrımlı dallarla çevrenmiştir. Mumlukların üstünde yer alan oval pencereler, hem sofanın hem de odaların aydınlık olması için yapılmış bir düzenlemedir. Şu andaki ev sahipleri bu pencereleri kapattırmıştır (Fotoğraf: 15).

Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk konik şekle sahiptir. Alçı mumluğun merkezinde yer alan akantus yaprağı kıvrımlı dallarla çevrenmiştir (Fotoğraf: 16). Bu odanın kuzey duvarında yer alan nişin tepelik bölümünde alçı süsleme yer almaktadır. Tepelik bölümü, merkeze yerleştirilen akantus yaprağı, kıvrımlı dalların içe ve dışa doğru yerleştirilmesiyle oluşan bitkisel bir süsleme ile çevrenmiştir (Fotoğraf: 17).

Katalog No: 4

Adı: Vali Konağı¹⁴⁷

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.12

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 12-14

Fotoğraf No: 18-22

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁴⁸, düz bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 18). Bahçe içerisinde yer alan konağın ana girişi kuzey yönünde yer alan bahçeden sağlanır. Batı cephesi itibarıyla Subay Hacı Ali Bey'in evine bitişik nizamdır. Kuzey ve doğu tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine bir kat halinde inşa edilen konak, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları kaplamasızdır ve çıkmanın olduğu bölümde üçgen alınlık şeklinde biçimlenmiştir.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, mekân düzenlenmesi ve süsleme özelliklerinden hareketle 19. yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir.¹⁴⁹

Plan bakımından asli özelliklerini koruyan konakta, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve muhtelif tarihlerde iç mekânda yapılan eklemeler dışında, 2010 yılında ev sahibinin yaptırdığı çatı ve pencere onarımlarıyla günümüze ulaşmıştır. Günümüzde bakımsız vaziyette olan konağın bir kısmı kiracı tarafından kullanılmaktadır.

Konağın inşasında ahşap, kerpiç, kiremit, taş ve metal malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç ve kiremit malzemesi ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla

¹⁴⁷ Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan aldığımız bilgiye göre Cumhuriyet döneminin ilk valisi bu konakta oturduğu için vali konağı olarak adlandırılmaktadır.

¹⁴⁸ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 27 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁴⁹ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi, ahşap konağın en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar ve katları birbirinden ayıran silmeler ahşap malzeme ile yapılmıştır. Bahçe duvarının alt kısmı moloz taşla kaplanmıştır ve aralara ahşap yerleştirilmiştir. Üst bölümde ise kiremitlerin arası kerpiçle doldurulmuştur. Bahçe duvarının üzerine alaturka kiremit yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 19). Bu sayede duvarın üzerinde yağmur ve kar durması engellenmiş ve duvarın bozulmaması sağlanmıştır. Bahçe zemini taşla kaplanmıştır. Metal malzeme pencerelerin önüne takılan şebekelerde kullanılmıştır.

Konağın ön bahçeye bakan kuzey cephesinin ortasında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına sivri kemerli bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da “C” kıvrımlarından oluşan bitkisel süslemeli bir şebeke yerleştirilmiştir. Bey sokağında sivri kemerli aydınlatma penceresi olarak tek örnek olarak dikkat çekmektedir. Kapı açıklığının her iki yanında ise dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Zemin katta ayrıca enine dikdörtgen iki pencere açıklığı yer almaktadır. Birinci katta yer alan pencereler değişikliğe uğramıştır. Eski pencerelerin yerleri dış cephedeki izlerden fark edilmektedir. Diğer evlerde gördüğümüz dikdörtgen ve iki bölmeli üç pencere yer almasına karşılık, günümüzde çıkma ve her iki yanda enine şekilde yerleştirilen dikdörtgen tek bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta, cephenin ortasında yer alan tek ve düz çıkmalı bir düzenleme göze çarpmaktadır. Çıkmanın altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Ayrıca konağın kuzey cephesi yatay ve dikey ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 12).

Güney yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephenin zemin katında üç, birinci katında ise enine dikdörtgen iki pencere açıklığı

bulunmaktadır. Ayrıca birinci katın kuzey cephesinde yer alan çıkmanın paralelinde ahşap balkon yer almaktadır.

Konağın doğu cephesinde bahçeye irtibatlanan üç kapı açıklığından başka, zemin kata ait bir, birinci kata ait üç pencere açıklığı bulunmaktadır(Fotoğraf: 20).

Konağın batı yanı komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Kuzey cephe aksı ortalanarak yerleştirilen çift kanatlı boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer alır. Kapı kanatları tek bir panodan meydana gelen basit bir unsurdur. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın kuzeydoğu köşesinde yer alan dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve iş odası işlevini görmektedir. Odanın güneydoğu duvarında ocak bulunmaktadır ve kuzeybatı köşesi briket duvarla bölünerek banyo haline dönüştürülmüştür. Plan olarak, merkezde yer alan dikdörtgen sofaya iki yandan odaların açılmasıyla oluşan ikiyeüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Taşlığın kuzey duvarında yer alan çift kanatlı bir kapı açıklığı ile dikdörtgen planlı sofaya geçilir. Günümüzde bu kapı açıklığı kullanılmamaktadır. Güney cepheye bakan dikdörtgen planlı sofaya her iki taraftan dört oda açılmaktadır. Kuzey cephesinde gördüğümüz ikiyeüzlü iç sofalı plan tipinin tekrarı konağın güney cephesinde de karşımıza çıkmaktadır. Sofanın güneydoğu köşesinde yer alan odanın, kuzey doğu köşesi briket duvarla bölünerek küçük bir banyo haline getirilmiştir. Vali konağının zemin katında iş odası dışında oturma odalarının da bulunması Latifoğlu ve Yağcıoğlu konaklarında görülen uygulamanın benzeri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çizim: 13).

Konağın doğu cephesinde yer alan girişten ahşap merdivenle birinci katta yer alan dikdörtgen planlı sofaya çıkılır. Güney cepheye bakan sofaya her iki taraftan ikişer oda açılmaktadır. Bu sofanın kuzey doğu köşesinde yer alan odanın doğu-batı duvarları arasına örülen briket duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Kuzeydeki mutfak, güneydeki ise banyo ve tuvalet haline dönüştürülmüştür. Plan olarak ikiyeüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Sofadan çift kanatlı ahşap bir kapı ile kuzey cepheye bakan ikinci sofaya

geçilir ancak bu kapı günümüzde kapatılmıştır. Dikdörtgen sofaya batı yanından iki oda, doğu yanından ise bir oda ve merdiven sahanlığı açılmaktadır. Kuzeybatı köşede yer alan dikdörtgen odanın güney duvarından alçı niş ve ahşap dolap yer almaktadır. Güney cepheye bakan sofada gördüğümüz ikiyüzlü iç sofalı plan tipi kuzey cephede de tekrar etmektedir (Çizim:14).

Süsleme bakımından oldukça sade olan konakta ahşap malzeme ile yapılan örnekler görülmektedir

Güney cepheye bakan sofanın ahşap tavanı düz çıtalardan oluşmuştur. Tavanın göbeği ise iç içe geçmiş 5 baklava diliminden oluşan geometrik bir düzenlemeye sahiptir. Tavanda çıtakari tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf: 21).

Birinci kata çıkan ahşap merdivenlerin korkuluğu, kuzey kenar boyunca uzanan ve yan yana sıralanmış ahşap levhaların, uzun boylu vazo biçiminde kesilerek, aralarında ters damla şeklinde bir dizi açıklık meydana getirilmesiyle oluşmuştur (Fotoğraf: 22).

Katalog No: 5

Adı: Subay Hacı Ali Bey'in Evi¹⁵⁰

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.14

İnceleme Tarihi:20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 15-18

Fotoğraf No: 23-26

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁵¹ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 23). Doğu cephesi Vali konağına bitişik nizamdır. Konak, batı ve güney tarafında ise bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır ve saçak beşgen çıkmaya göre şekillenip, dışa çıkıntı yapmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19. yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir.¹⁵²

Plan bakımından asli özelliğini koruyan ev, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında, 2010 yılında ev sahibinin yaptırdığı cephe onarımlarıyla günümüze ulaşmıştır. Günümüzde bakımsız vaziyette olan evin zemin ve ara katı kiracılar tarafından kullanılmaktadır.

Binanın inşasında ahşap, kerpiç, taş ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵⁰ Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan alınmış bir bilgidir.

¹⁵¹ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 27 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁵²Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini kuzeye bakmaktadır. Doğrudan sokağa yönelen kuzey cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen iki pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Güney cephenin batı kenarında tek kanatlı başka bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. Bu kapı açıklığının üst tarafında üç adet dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Pencerelerin yarısına yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Birinci katta cephe boyunca uzanan kat çıkmasının batı kenarına beşgen bir çıkma yerleştirilmiştir. Çıkmanın altı ahşap çitalarla kaplanmıştır ve çıkmanın iki ucuna ve ortasına üç ahşap konsol yerleştirilmiştir. Beşgen şeklindeki çıkmanın her yüzünde iki sıra halinde dizilmiş dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır. Alt sıradaki pencere açıklıkları tek kanatlıdır. Yatay ahşap çitalarla ikiye ayrılmış üst pencere açıklıkları ise açılan kanada sahip değildir. Beşgen çıkmanın doğu tarafında dört, batı tarafında ise bir dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Alt sıradaki pencereler çift kanatlıdır. Üst pencereler ise açılan kanada sahip değildir. Cephe dikey ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 15).

Evin doğu cephesinin bir kısmı Vali konağına bitişiktir. Bitişik olmayan kısımda birinci kata ait boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı yer alır.

Batı yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede zemin kata ait üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklıklara da ince çubuklu demirlerden kare gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke

yerleştirilmiştir. Ara katın kuzey kenarındaki pencere açıklığına ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Ara katın ortasındaki ikili boyuna dikdörtgen pencerelere ise enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Birinci katın ortasında boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı ve ahşap balkon yer almaktadır (Fotoğraf: 24).

Kuzey cephenin doğu kenarına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve kapının her bir kanadı boyuna yerleştirilen panolardan oluşmaktadır. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın doğu duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara ve üst kata çıkılmaktadır ancak bu merdiven günümüzde kullanılmamaktadır. Güney duvarının batı kenarına yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığı ikinci bir taşlık ile irtibatlıdır. İkinci taşlığın doğu duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. Günümüzde ara kata çıkılmak için bu merdivenler kullanılmaktadır. Güney duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından arka bahçeye çıkılmaktadır. Evin batı tarafında yer alan bahçeye sokaktan girilmektedir. Taşlığın batı yanında dikdörtgen planlı bir oda daha mevcuttur ve iş odası işlevi görmektedir. Odanın batı duvarında harap durumda ahşap dolaplar bulunmaktadır ve odanın kuzeybatı köşesi briket duvarla bölünerek banyo oluşturulmuştur. Kuzey duvarının doğu kenarına yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığından üçüncü taşlığa girilir. Bu bölüm günümüzde hem giriş hem de mutfak olarak kullanılmaktadır (Çizim: 16). Ara katın kuzey-batı köşesinde, dikdörtgen planlı bir oda yer almaktadır. Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Bu odanın yanında ikinci bir oda daha bulunmaktadır. Kare planlı oda düz ahşap tavan ile örtülüdür. Ara katın güney- doğu köşesinde ise boyuna dikdörtgen planlı üçüncü bir oda mevcuttur. Diğer odalarda olduğu gibi düz ahşap tavan ile örtülüdür (Çizim: 17).

Ara kattan devam eden merdivenle, birinci katta yer alan kare planlı sofaya ulaşılır. Bir cephesi güneye bakan sofanın üç tarafı oda dizileriyle çevrilmiştir. Yapı üç tarafı odalı dış sofalı plan tipine sahiptir. Sofanın

karşısında bulunan odanın güney duvarında iptal edilen bir ocak bulunmaktadır. Sofanın güneybatı köşesinde yer alan odanın batı duvarında mevcut olan kapı açıklığı balkon ile irtibatlıdır. Oda'nın kuzeybatı köşesi, briket duvarla bölünerek banyo haline dönüştürülmüştür. Sofanın güneydoğu köşesinde yer alan dikdörtgen planlı odanın doğu duvarında ahşap dolap mevcuttur. Sofanın kuzey yanında yer alan dikdörtgen planlı iki odanın pencere önlerine ahşap sedir yerleştirilmiştir (Çizim: 18).

Süsleme bakımından oldukça sade bir yapıdır. Birinci katın kuzey batı köşesinde yer alan odanın tavanı düz çıtalardan oluşmuştur. Tavanın göbeğinde, iç içe geçmiş dört baklava diliminden oluşan geometrik bir düzenleme görülmektedir. En içteki baklava diliminde altı yapraklı çiçek motifi yer almaktadır. Tavanda çitakari tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf: 25).

Birinci kata çıkan merdivenlerin korkulukları, kuzey ve güney kenar boyunca uzanan ve yan yana sıralanmış ahşap levhaların, uzun boylu vazo biçiminde kesilerek aralarında ters damla şeklinde bir dizi açıklık meydana getirilmesinden ibarettir (Fotoğraf: 26).

Katalog No: 6

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.15

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No:19

Fotoğraf No: 27

Yapı¹⁵³, Bey Sokak'ta¹⁵⁴, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 27). Batı cephesi komşu binaya bitişik nizamdır. Doğu cephesi komşu evin bahçesine bakmaktadır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları düz ahşap çitalarla kaplanmıştır ve saçak güney cephenin orta bölümünde üçgen alınlık şeklinde biçimlendirilmiştir.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır¹⁵⁵.

Tokat valiliğince, 1986 yılında cephesinde bazı onarımlar yapılmıştır.

Yapının esas cephesi güneye yönelmektedir. Bu cephe doğrudan sokağa yönelmektedir. Kapı kütlesi, cephe aksı ortalanarak yerleştirilmiş ve adeta bir eyvan şeklinde yapılmıştır. Kapı açıklığına sokak kotundan altı basamaklı betonarme merdivenle çıkılmaktadır. Cephenin batı kenarına boyuna dikdörtgen biçimli demir bir kapı açıklığı daha yerleştirilmiştir. Bu açıklığın üst tarafında da enine dikdörtgen bir pencere açıklığı mevcuttur.

Cephe esas itibarıyla simetrik bir görünüş sergiler. Alt ve üst seviyelere yerleştirilmiş iki katlı pencere düzenlemesi cepheye hareketlilik kazandıran unsurlardır. Üst seviyede yedi, alt seviyede dört adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen

¹⁵³ Yapı, metruk vaziyeti nedeniyle içine girmek mümkün olmadığından yalnızca cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁵⁴ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 17 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁵⁵ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

birer açıklıktır. Üst seviyedeki pencerelerden altısı cephe yüzeyine eşit mesafelerle aynı hizada sıralanmışken biri batı kenara yakın konumla diğerlerinden daha fazla bir mesafe bırakılarak yerleştirilmiştir. Alt seviyedeki pencereler ikişerli sıra halinde kapı açıklığının iki yanına aynı hizada sıralanmıştır. Bu açıklıklara enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş, alt ve üst sıraya “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş ve üst kısmı sivri şekilde sonlandırılmış basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Cephenin aksında üçgen bir alınlık görülmektedir.

Cephenin alt yüzeyi, pencere açıklığı hizasına kadar çimento harcı ile sıvanmış vaziyettedir. Daha yukarıdaki duvar yüzeylerine ise pembe renkli badana uygulanmıştır (Çizim: 19).

Doğu yanı itibarıyla komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememekte, batı cephe ise kısmen görülebilmektedir.

Katalog No: 7

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.22

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 20

Fotoğraf No: 28

Yapı¹⁵⁶, Bey Sokak'ta,¹⁵⁷ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 28). Batı cephesi komşu binaya bitişik nizamdır. Doğu tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi hakkında bilginiz bulunmamaktadır¹⁵⁸.

Günümüzde oldukça bakımsız vaziyette olmasına karşın, cephe özellikleri açısından asli özelliklerini koruyan yapıya, Tokat valiliğince 1986 yılında cephe onarımları yapılmıştır.

Binanın inşasında ahşap, kerpiç, taş ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında bahçe kapısında, pencerelerde, ara kat penceresine takılan kafes şebekede, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Metal malzeme ise pencerelerin önüne takılan şebekelerde görülmektedir.

¹⁵⁶ Yapı, metruk vaziyeti nedeniyle içine girmek mümkün olmadığından yalnızca cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁵⁷ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 30-31 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁵⁸ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Yapının sokağa bakan kuzey cephesinde bodrum ve zemin kata ait her hangi bir pencere açıklığı mevcut değildir. Ara kata ise üç adet yuvarlak kemerli pencere açılmıştır. Bu pencerelerden ikisinde ince çubuk demirlerden yapılmış basit birer şebeke vardır. Ortada yer alan pencerede ise ahşap kafesli şebeke yer almaktadır. Birinci kat tek çıkmalı bir cephe düzenlemesine sahiptir. Çıkmanın altı düz ahşap çıtalarla kaplıdır ve her iki ucuna dilimli ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Çıkmanın sokağa bakan kuzey cephesinde, alt sıradakilerle aynı hizada yer alan üç adet pencere açıklığı vardır. Çıkmanın yan yüzlerinde ise birer adet pencere açıklığı yer almaktadır. Pencereler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır (Çizim: 20).

Doğu yanında kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bahçe duvarı, tuğla ve briket malzemeyle sonradan yapılmıştır. Çift kanatlı bahçe kapısı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana dizilmesi ile oluşmuştur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığı ve pencere açıklıkları bulunmaktadır.

Batı yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Bahçeye giremediğimiz için güney cephe hakkında bilgimiz bulunmamaktadır.

Katalog No: 8

Adı: Osman Paşa Konağı¹⁵⁹

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.23

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No:21-23

Fotoğraf No:29-47

Konak Bey Sokak'ta,¹⁶⁰ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 29). Bahçe içerisinde yer alan konağın ana girişi, güney yönünde yer alan bahçeden sağlanmaktadır. Batı cephe bahçe duvarına bitişik nizamdır. Kuzey ve batı tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Bodrum üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, mekân düzenlemesi ve süsleme özelliklerinden hareketle 19.yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁶¹.

Plan bakımından asli halini koruyan konak, Tokat valiliğince1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır. Konak, 1996 yılından itibaren Tokat müftülüğüne bağlı Kuran kursu olarak kullanılmaktadır. Kuran kursu olmadan önce, müftülüğe bağlı körler okulunun yurt binası olarak kullanılmıştır.

Konağın inşasında ahşap, kerpiç ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla

¹⁵⁹ Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan alınmış bilgidir.

¹⁶⁰ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 353 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁶¹ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

kaplanmıştı. Ahşap konakta en çok kullanılan malzeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Taşlığın zemininde taş malzeme kullanılmıştır. Alçı malzeme niş ve mumlukta kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde kullanılmıştır.

Osman Paşa konağının ön bahçeye bakan güney cephesinin doğu tarafına boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklıklara da "C" kıvrımlarından oluşan bitkisel süslemeli basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Güney cephenin batı tarafında bir kapı daha bulunmaktadır. Bu kapı hizmetliler için kullanılmaktaydı. Güney cephenin zemin katında dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Pencerelerin önlerine "C" kıvrımlarından oluşan bitkisel süslemeli basit şebekeler yerleştirilmiştir. Cephede çıkma olmamasına rağmen birinci kat tamamen kat çıkıntısı yapmıştır. Çıkmanın altı ahşap çitalarla kaplanmıştı. Konakta yapılan tadilat sonucu çıkmanın altı sıvayla kapatılmıştır. Güney cephenin birinci katında da dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Ancak bu pencerelerden dört tanesi yuvarlak kemerlidir (Çizim: 21).

Konağın doğu cephesinde bahçeye irtibatlanan kapı açıklığı bulunmaktadır. Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan aldığımız bilgilere göre o dönemde bu kapı kadınların kullanımı için ayrılmıştır.

Konağın batı cephesinde her hangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Konağın kuzey cephesinde köşe çıkmaların ön yüzünde boyuna dikdörtgen üç pencere, yan yüzlerinde ise boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Köşe çıkmaların dışında cephede zemin ve birinci kata ait boyuna dikdörtgen yedi pencere açıklığı görülmektedir.

Güney cephenin doğu tarafına yerleştirilen çift kanatlı kapı açıklığı yer alır. Kapı kanatları bir çifttir ve ahşap malzemelidir. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın doğu ve batı

yanında dikdörtgen planlı iki oda yer almaktadır. Kuzey duvarında yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığı ile kuzey-güney yönünde yer alan sofaya geçilmektedir. Dikdörtgen planlı sofa doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravanla ikiye ayrılmıştır. Güneydeki kare bir sofa, kuzeydeki ise dikdörtgen planlı bir oda haline dönüştürülmüştür. Sofaya her iki taraftan ikişer oda açılmaktadır. Doğu yanındaki kare planlı odada, birinci kata çıkmak için hanımlar tarafından kullanılan ahşap merdiven bulunmaktadır. Zemin katta ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Kuzeybatı köşede yer alan odanın batı duvarında ocak (Fotoğraf: 30) ve ahşap dolap (Fotoğraf: 31) bulunmaktadır. Kuzeydoğu köşede yer alan dikdörtgen odanın güney duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır (Çizim: 22)

Taşlığın güney duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle birinci katta güney cepheye bakan sofaya çıkılmaktadır (Fotoğraf: 32). Dikdörtgen planlı sofa doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravanla ikiye ayrılmıştır. Güneydeki dikdörtgen planlı bir oda, kuzeydeki ise odaların açıldığı sofa haline dönüştürülmüştür. Sofaya her iki yandan iki oda açılmaktadır. Doğu yanda yer alan kapıdan dar bir koridorla kiler olarak kullanılan bölüme geçilmektedir. Sofanın kuzey duvarındaki ahşap kapı açıklığından ikinci büyük sofaya geçilmektedir. Kuzey-güney yönünde planlı dikdörtgen sofaya her iki yandan ikişer oda ve hanımların kullandığı merdiven açılmaktadır. Sofanın kuzey doğu ve batı köşelerinde yer alan odaların güney duvarlarında ahşap dolap ve alçı nişler bulunmaktadır. Ayrıca bu odalar ince işçilikli ahşap tavanlarıyla dikkat çekmektedir. Plan tipi açısından, zemin katta gördüğümüz ikiyüzlü iç sofalı plan tipinin tekrarı görülmektedir (Çizim: 23).

Süsleme açısından oldukça zengin bir konaktır. Zemin katta taşlığın doğusunda yer alan odanın en önemli bölümü, oldukça zengin bir görünüme sahip tavanıdır. Metot olarak çitakari tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf: 33). İç tavanın merkezinde yer alan dikdörtgen pano içerisine iç içe geçmiş dört baklava dilimi yerleştirilmiştir. Merkezde yer alan baklava dilimli göbek, karşılıklı yerleştirilen akantus yaprakları ve kıvrımlı dallarla bezenmiştir. Göbeği çevreleyen birinci baklava dilimi kıvrımlı dallardan oluşmasına karşılık, diğer baklava dilimleri dalgalı çitalardan oluşmaktadır. İkinci ve

üçüncü baklava dilimlerinin karşılıklı köşelerine sekiz yapraklı çiçekler yerleştirilmiştir. Baklava dilimlini çevreleyen dikdörtgen çerçevenin köşelerinde, akantus yaprakları ve merkeze doğru yayılan dalgalı ışınlar görülmektedir. İç tavan, yüzeyi bezemesiz, düz bir kuşakla çevrenmiştir. Bu kuşak palmetlerden oluşan bir bordürle çevrenmiştir. Ahşap tavanın ikinci kuşağında tek sıra dalgalı ışınların oluşturduğu bir düzen vardır. Tavanın kenar silmeleri, “C” ve “S” kıvrımlarından oluşan bitkisel bir bordürle çevrenmiştir. Düz alçı kuşakla duvardan tavana geçiş sağlanmıştır. Bu alçı kuşağın altı tek sıra kıvrımlı bir bordürle çevrenmiştir.

Odanın kuzey duvarına yerleştirilen alçı niş içten dışa doğru kademelenen iki bordür tarafından çevrenmektedir.

Alçı nişin tepelik bölümü akantus yaprağı ve kıvrımların iç içe geçmesiyle oluşan bitkisel bir düzenlemeye sahiptir. Alçı nişin dıştaki ve içteki bordürleri suyolu şeklinde ahşap bir süsleme ile çevrenmiştir (Fotoğraf:34).

Odanın doğu ve batı duvarlarına karşılıklı olarak yerleştirilen alçı mumluklar bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Konik şekle sahip mumlukta, akantus yaprağı ve kıvrımlı dallardan oluşan kompozisyon kuşakla çevrenmiş ve akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 35).

Zemin katın kuzeydoğu köşesinde yer alan odanın tavanı da süslemeleriyle dikkat çekmektedir (Fotoğraf: 36). Diğer tavanda olduğu gibi metot olarak çıtakari tekniği kullanılmıştır. İç bükey alçı kuşakla duvardan tavana geçiş sağlanmaktadır. Bu alçı kuşağın altı tek sıradan oluşan kıvrımlı bir bordürle çevrenmiştir. İç tavanın merkezinde yer alan oval pano içerisine oval göbek yerleştirilmiştir. Oval göbek merkezi, kabartma tekniği ile yapılmıştır. Hançer yaprakları ve aralarda uçları minik çiçeklerle sonlandırılmış dallardan oluşan bitkisel bir kompozisyon görülmektedir. Göbek kırmızı, yeşil ve sarı renklerle boyanmıştır. Göbek etrafında kalan tavan yüzeyi, merkezden dışa doğru yayılan güneş ışınları ile kaplanmıştır. Bu oval pano sekiz dilimli on iki çiçekle sonlandırılmıştır. Köşelere ise sekiz dilimli dört çiçek yerleştirilmiştir ve bu çiçekler akantus yaprakları ile sonlandırılmıştır. İç tavan, yüzeyi bezemesiz, düz bir kuşakla çevrenmiştir.

Bu kuşak “C” kıvrımları ve hançer yapraklarından oluşan bir bordürle çevrenmiştir. İkinci kuşak yüzeyinde iki sıra dalgalı ışıktan oluşan bir düzenleme görülmektedir. Tavanın kenar silmeleri, “C” kıvrımları ve hançer yapraklarından oluşan bir bordürle sonlandırılmıştır.

Odanın güney duvarında yer alan alçı niş, ahşap dolapların arasına yerleştirilmiştir. Alçı niş, ters ve düz şekilde yerleştirilen hançer yapraklarından oluşan ahşap bir bordür ile çevrenmiştir. İçteki ikinci bordür ise, uçları kıvrımlı yapraklardan oluşan bir kompozisyon ile çevrenmiştir. Alçı nişin her iki tarafında ahşap dolaplar yer almaktadır. Dolap kapakları boyuna ahşap panolardan oluşmaktadır. Panoların ortasına baklava dilimleri yerleştirilmiştir(Fotoğraf: 37).

Odanın doğu ve batı duvarlarında yer alan alçı mumluklar bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Kıvrımlı dallardan oluşan demet kıvrımlı bir bağ ile çevrenmiş ve akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 38).

Birinci katın kuzey doğu köşesinde yer alan oda, ahşap ve alçının birlikte kullanıldığı oldukça zengin görünümlü bir tavana sahiptir (Fotoğraf: 39). İç bükey alçı kuşakla duvardan tavana geçiş sağlanmıştır. Bu kuşağın altı iki sıradan oluşan kıvrımlı bir bordürle çevrenmiştir. Tavanın yapımında çitakari tekniği kullanılmıştır. Oval göbek karşılıklı yerleştirilen akantus yaprakları ve aralarda yer alan sekiz dilimli sekiz çiçekten ibarettir (Fotoğraf: 40). Göbek etrafında kalan tavan yüzeyi, kıvrımlı yapraklardan oluşan ışınların merkezden dışa doğru yayıldığı bir düzenlemeye sahiptir. Göbeği en dışta saran oval çerçeve kıvrımlı yapraklardan oluşan alçı kuşakla çevrenmiştir. Alçı kuşak, kıvrımlı yapraklardan oluşan ahşap ikinci bir kuşakla çevrenmiştir. Dikdörtgen çerçevenin dört köşesine akantus yaprakları yerleştirilmiştir. Tavanın kenar silmeleri, dilimli yapraklar ve palmet motiflerinden oluşan bir bordürden ibarettir.

Odanın güney duvarına yerleştirilen alçı nişin tepelik kısmı akantus yaprakları ve kıvrımlı dalların iç içe geçmesiyle oluşan bitkisel süslemeli bir kompozisyona sahiptir. Tepelik kısmın altındaki yarım daire, dilim ve aralara yerleştirilen lotus motiflerinden oluşan ahşap bir bordürle çevrenmiştir

(Fotoğraf: 41).Alçı nişin aşağı doğru inen kısımları ise kıvrımlı yapraklardan oluşan ahşap bordürle çevrenmiştir (Fotoğraf: 42).

Odanın doğu ve batı duvarlarına karşılıklı gelecek şekilde yerleştirilen alçı mumluk bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Kıvrımlı dallardan oluşan demet kıvrımlı bir bağ ile çevrenmiş ve akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır. Buna ilaveten, demetin etrafı kıvrımlı dallardan oluşan yapraklarla çevrenmiştir (Fotoğraf: 43).

Birinci katta yer alan sofanın tavanı üç bölümden oluşmaktadır. Metot olarak çıtakari tekniği kullanılmıştır. İç bükey alçı kuşakla duvardan tavana geçiş sağlanmıştır. Bu kuşağın altı tek sıradan oluşan kıvrımlı bir bordürle çevrenmiştir. Ortadaki tavan, 12 kenarlı bir göbeğe sahiptir. Göbekte “C” kıvrımlarından oluşan bitkisel bir düzenleme görülmektedir. Göbek etrafında, merkezden dışa doğru yayılan düz ışınlar yer almaktadır. Dört köşeye akantus yaprakları yerleştirilmiştir. Tavanın diğer iki bölümü, iç içe geçmiş 5 baklava diliminden meydana gelmektedir. Göbek baklava dilimi şeklinde olup, çiçek ve “C” kıvrımlarından oluşan bitkisel bir düzenlemeyle bezenmiştir. Köşelere yerleştirilen çiçeklerden merkeze doğru ışınlar yayılmaktadır. İç tavan yüzeyini, bezemesiz düz bir kuşakla çevrenmiştir. Tavanın kenar silmelerinde kıvrımlı yapraklardan oluşan bir bordür mevcuttur (Fotoğraf: 44).

Sofanın doğu duvarında yer alan alçı mumluk, merkezde yer alan akantus yaprağının kıvrımlı dallarla çevrenmesiyle oluşmuş bir kompozisyona sahiptir (Fotoğraf: 45).

Birinci katın güney batı köşesinde yer alan odanın kuzey duvarında alçı niş yer almaktadır. Alçı nişin tepelik bölümü, diğer nişlerde gördüğümüz, merkeze yerleştirilen akantus yaprağı ve kıvrımlı dalların iç içe geçmesiyle oluşan bitkisel bir süsleme ile çevrenmiştir. Tepeliğin altı, kıvrımlı yapraklardan oluşan ahşap bir bordür ile çevrenmiştir. İkinci bordür ise kıvrımlı dalların iç içe geçmesiyle oluşan ahşap bir kompozisyonla çevrenmiştir (Fotoğraf: 46-47).

Katalog No: 9

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.24-24A

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No:24

Fotoğraf No:48

Yapı¹⁶², Bey Sokak'ta¹⁶³, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 48). Doğu ve batı cepheleri komşu binaların bahçelerine bakmaktadır. Kuzey tarafında ise bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır¹⁶⁴.

Plan bakımından asli halini koruyan yapıya, Tokat valiliğince 1986 yılında cephe onarımları yapılmıştır.

Binanın inşasında ahşap, kerpiç, taş ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi, ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında kapılarda, pencerelerde, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Metal malzeme ise pencerelerin önüne takılan şebekelerde ve kapı tokmağında görülmektedir.

Yapının esas cephesini kuzey cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen kuzey cephede, biri ortada, diğer ikisi batı tarafında olmak

¹⁶² Yapı, metruk vaziyeti nedeniyle içine girmek mümkün olmadığından yalnızca cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁶³ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 30–33–34 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁶⁴Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

üzere üç kapı açıklığı bulunmaktadır. Cephenin ortasında bulunan çift kanatlı ahşap kapı evin ana giriş kapısıdır. Kapının her bir kanadı boyuna yerleştirilen tek bir panodan ibarettir ve kapının doğu kanadında metal tokmak bulunmaktadır. Bu kapı açıklığının üst tarafına boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Batı tarafta yer alan kapılardan çift kanatlı olan ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Batı tarafta yer alan tek kanatlı kapıda ahşap malzemeli ve düz yüzeyli basit bir unsurdur. Zemin ve ara katın olduğu cephe silmelerle dört bölüme ayrılmıştır. Ana girişin yer aldığı orta bölüm hariç doğu ve batı kenarlarda iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Pencereler enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit şebekeler yerleştirilmiştir. Birinci kat köşe çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Doğru kenarda bulunan çıkmanın ön yüzünde üç, yan yüzlerinde ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Batı kenarda bulunan çıkmanın ön yüzünde beş, yan yüzlerinde ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur. Çıkmaların altı düz ahşap çitalarla kaplanmıştır ve uçları dilimli ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Çıkmaların ortasında kalan bölümde ise üç adet boyuna dikdörtgen pencere açıklığı vardır (Çizim: 24).

Doğu yanında Yağcızade konağına ait dikdörtgen planlı bir bahçe mevcuttur. Bu cephede herhangi bir açıklık mevcut değildir. Cephe bu haliyle masif bir görünüş yansıtır

Batı yanında ise 18 numaralı eve ait dikdörtgen planlı bir bahçe bulunmaktadır. Bu cephede de herhangi bir pencere açıklığı mevcut değildir.

Güney cephesi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır.

Yapı ikiyüzlü iç sofalı plan tipinde yapılmıştır¹⁶⁵. Plan tipinin, merkeze yerleştirilen dikdörtgen sofaya her iki taraftan odaların açılmasıyla oluştuğu muhtemeldir.

¹⁶⁵ Tokat müzesi arşivinden alınmış bir bilgidir.

Katalog No: 10

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.27

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 25-28

Fotoğraf No: 49- 54

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁶⁶, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine güney kuzey yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 49). Doğu ve batı cepheleri itibarıyla komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çitalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, mekân düzenlemesi ve süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁶⁷.

Plan bakımından asli özelliklerini koruyan yapıya, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve ev sahibinin iç mekânda yaptırdığı eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında ahşap, taş, kireç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi evde en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Bina iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Alçı malzeme, mumluklarda,

¹⁶⁶ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 12 Parsel dedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁶⁷ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

aynalık ve nişin tepelik bölümlerinde kullanılmıştır. Metal, pencerelerin önüne takılan şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan tokmakta kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin batı kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına üç adet boyuna dikdörtgen pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklıklara da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit birer şebeke yerleştirilmiştir. Evin güney cephesinin doğu kenarında yer alan pencereler ara kattaki odaya aittir. Bu pencere açıklıklarına yerleştirilen şebekeler enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Birinci kat, ikili gönyeli çıkmalı cepheye sahiptir. Bu tip, çıkmaların ikisinin birden hafifçe içe kaydırılmasıyla oluşturulan bir düzenlemedir.¹⁶⁸ Gönyeli çıkmaların altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Çıkmaların iki ucuna ve ortasına dilimli ahşap konsol yerleştirilmiştir. Çıkmaların ön yüzünde üç, yanlarda birer dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Pencere önlerinde ahşap çiçeklik bulunmaktadır (Çizim: 25)

Doğu yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Batı cephesi ise kısmen görülebilmektedir ve bu cephede boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı bulunmaktadır.

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur ve bu cephenin zemin katında altı adet boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Birinci katında ise sonradan takılmış enine dikdörtgen bir pencere açıklığı yer almaktadır.

Güney cephenin batı kenarına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir. Giriş kapısının her iki kanadı boyuna yerleştirilen tek bir panodan oluşmaktadır. Kapının her iki kanadında yer alan tokmakların ağız kısmı yukarı doğru bakmakta ve uçları içe kıvrık şekillidir (Fotoğraf:50). Kapı

¹⁶⁸Halit Çal, “Tokat Evleri”, s. 369.

açıklığı ile zemin katta yer alan yamuk planlı taşlığa girilmektedir. Taşlık kuzey-güney yönünde eklenen ahşap bir paravanla ikiye ayrılmıştır. Doğu yanda ara ve birinci kata çıkılan tek kollu ahşap merdiven yer almaktadır. Taşlığın doğu yanında dikdörtgen planlı bir oda daha mevcuttur ve odunluk olarak kullanılmaktadır. Odanın kuzeydoğu köşesi briket duvarla çevrilerek banyo haline getirilmiştir. Taşlığın kuzey duvarında bulunan ahşap bir kapıdan dört basamaklı ahşap merdiven ile sofaya çıkılmaktadır. Dikdörtgen planlı sofa, doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravan ile iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki sofa, kuzeydeki ise kare bir oda haline dönüştürülmüştür. Zemin katın kuzey köşesine yerleştirilen sofaya, üç oda açılmaktadır. Bir cephesi kuzeye bakan dikdörtgen sofanın iki tarafı odalarla çevrilmiştir. Bu katta, iki tarafı odalı dış sofalı plan tipi görülmektedir. Sofanın kuzeydoğu köşesinde bulunan odanın güney duvarında alçı niş ve ahşap dolaplar bulunmaktadır. Odanın kuzey tarafında ahşap sedir mevcuttur (Çizim: 26).

Zemin katın doğu yanında yer alan odadan, yedi basamaklı ahşap merdiven ile ara kattaki odaya çıkılmaktadır. Ara kat, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı tek bir odadan mevcuttur. Bu odanın güney duvarında ahşap sedir bulunmaktadır (Çizim: 27).

Ara kattan devam eden merdiven, birinci katta sokağa bakan oda ile sofa arasında yer alan dar bir koridora açılmaktadır. Zemin katta görüldüğü gibi dikdörtgen sofa doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravan ile iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki sofa, kuzeydeki ise kare bir oda haline dönüştürülmüştür. Bir cephesi kuzeye bakan köşe sofanın iki kenarı oda dizileriyle çevrilmiştir. Sofaya üç oda açılmaktadır. Zemin katta gördüğümüz iki tarafı odalı dış sofalı plan tipinin tekrarı birinci katta da karşımıza çıkmaktadır Yapının güney doğu köşesinde yer alan odanın kuzey duvarında alçı niş ve ahşap dolaplar bulunmaktadır. Odanın güney cephesinde ahşap sedir vardır. Kuzey doğu köşede yer alan odanın güney duvarında alçı niş ve ahşap dolaplar bulunmaktadır (Çizim: 28)

Süsleme bakımından oldukça zengin bir yapıdır. Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odanın doğu ve batı duvarlarına karşılıklı olarak

yerleştirilen alçı mumluk, akantus yapraklarından oluşan bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir (Fotoğraf: 51).

Zemin katın kuzeydoğu köşesi, birinci katın güney batı ve kuzey doğu köşelerinde yer alan odalarda aynı kompozisyonun işlendiği aynalık ve mumluk bulunmaktadır. Aynalığın her iki tarafına yerleştirilen konik formlu mumluklarda iç içe geçen akantus yaprakları mevcuttur ve mumluğun iki tarafı uçları kıvrımlı hançer yaprakları ile çevrelenmiştir. Mumlukları birbirine bağlaya bordür, tepede akantus yaprağı ve ters, düz şekilde yerleştirilen “C” kıvrımları ile süslenmiştir. Aynanın takıldığı bölümün hem üst kısmı hem de alt kısmı akantus yaprağı, “C” kıvrımları ve hançer yaprakları ile çevrelenmiştir (Fotoğraf: 52). Bu odanın güney duvarında yer alan alçı niş içine iki mumluk yerleştirilmiştir. Mumluklar hançer yaprakları ile işlenmiştir. Nişin tepelik bölümü akantus yaprağı ve kıvrımlı yapraklardan oluşan kompozisyonla bezenmiştir (Fotoğraf: 53).

Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanı çitakari tekniği ile yapılmıştır. İç tavanın merkezinde yer alan dikdörtgen pano içerisine iç içe geçmiş üç baklava dilimi yerleştirilmiştir.

Asil haliyle ara kata çıkan merdivenlerin korkulukları, doğu kenar boyunca baştanbaşa uzanan ve yan yana sıralanmış ahşap levhaların, uzun boylu vazo biçiminde kesilerek aralarında ters damla şeklinde bir dizi açıklık meydana getirilmesiyle yapılmıştır. Orijinal levhaların bir kaçı günümüze ulaşmamıştır ve son ev sahibi tarafından eksik yerlere düz çitalardan oluşan ahşap levhalar yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 54).

Katalog No: 11

Adı: Yağcızade Sadullah Bey Konağı¹⁶⁹

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.28–30

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 29-32

Fotoğraf No: 55-61

Konak, Bey Sokak'ta¹⁷⁰, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 55). Konağın ana girişi, kuzey yönünde yer alan bahçeden sağlanmaktadır. Bahçenin iki kapısı bulunmaktadır. Bunlardan ana giriş kapısı olan, bahçe duvarından daha yüksek yapılmış ve üzeri saçakla kaplanmıştır (Fotoğraf: 56). Diğer kapı ise bahçe duvarıyla aynı yüksekliktedir ve üzeri saçakla kaplanmıştır. Doğu, batı ve güney tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplamasızdır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, mekân düzenlemesi ve süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir.¹⁷¹

Plan bakımından asli özelliklerini koruyan konak, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve iç mekâna yapılan eklemeler dışında, her hangi bir onarımdan görmeden günümüze ulaşmıştır. Günümüzde zemin ve birinci katın güney cepheye bakan bölümleri kiracılar tarafından kullanılmaktadır.

Konağın inşasında ahşap, kerpiç, taş, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine ahşap direk ve kirişlerden oluşan

¹⁶⁹ Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan alınmış bilgidir.

¹⁷⁰ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 36-47 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁷¹ Konağın tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve süsleme amaçlı sütunlarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Taşlığın ve bahçenin zemini taşla kaplanmıştır. Metal malzeme pencerelerin önlerine yerleştirilen şebekelerde kullanılmıştır.

Yapının esas cephesi kuzeye yönelmektedir. Bu cephe doğrudan bahçeye yönelmektedir. Kapı açıklığı, cephe aksı ortalanarak yerleştirilmiştir. Kapı açıklığı çift kanatlı olup, boyuna şekilde yerleştirilen iki ahşap panodan meydana gelmektedir. Sokakta yer alan diğer evlerden farklı olarak, kapı açıklığının üst tarafına oval bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da demir çubukların dilimlere ayırmasıyla oluşan basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Kapı açıklığının her iki yanında ise iki adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Kuzey cephenin batı tarafında da üç adet boyuna dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur. Bu pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Kuzey cephenin doğu tarafında ise enine dikdörtgen pencereye, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların kare biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Bu pencerenin doğusunda yer alan boyuna dikdörtgen pencereye yerleştirilen şebeke, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturacak şekilde elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Tek köşe çıkmalı cephe düzenlemesi bulunan birinci katta, kuzey cephe kaidesi ve başlığı olan ahşap sütunlarla üç bölüme ayrılmıştır. Her bölümde üç adet boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencerelerin önlerine iki sıra ahşap parmaklık yerleştirilmiştir.

Pencerelerin alt bölümleri yarım daire şeklinde ahşap plakalarla dekoratif olarak süslenmiştir (Fotoğraf: 57). Ayrıca kuzey cephe boyuna ve enine ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 29).

Doğu yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlı boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır ve bu kapı açıklığının üst tarafına ve yanlarına kare pencere açıklıkları hazırlanmıştır. Bu açıklıklara da enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenen şebekeler yerleştirilmiştir. Bunun dışında bu cephede birinci kata ait üç adet kare pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf: 58).

Konağın batı cephesi dikdörtgen planlı bir bahçeye bakmaktadır. Bu cephenin zemin katına ait boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Birinci katın kuzey ve güney tarafında birer dikdörtgen pencere açıklığı ve cephenin ortasında ise ahşap bir balkon yer almaktadır. Güney cephesi ise arka bahçeye bakmaktadır. Bu cephenin zemin katı iki köşe çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Bu katta dokuz adet boyuna dikdörtgen pencere açıklığı ve arka bahçeye çıkmak için kullanılan ahşap kapı bulunmaktadır.

Konak kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir gövdeye sahiptir. Kuzey cephenin tam ortasına yerleştirilen çift kanatlı ahşap kapı açıklığı ile konağın dikdörtgen planlı taşlığına girilir. Taşlığın doğu yanında dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve iş odası işlevi görmektedir. İş odasının güney doğu köşesi briket duvarla bölünerek kiler haline dönüştürülmüştür. İş odasının doğu duvarında ocak ve ahşap dolaplar bulunmaktadır. Taşlığın batı yanında yer alan dikdörtgen planlı odanın batı duvarında ahşap dolap mevcuttur. Batı duvarının güney kenarına yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığından ara ve üst kata çıkmak için kullanılan merdivenin olduğu sahanlığa girilir. Taşlığın güney duvarında yer alan çift kanatlı kapı açıklığı ile kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı sofaya geçilir ancak bu kapı günümüzde kullanılmamaktadır. Dikdörtgen planlı sofanın doğu-batı duvarları arasına örülen briket duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Kuzeydeki sofa,

güneydeki ise oda haline dönüştürülmüştür. Dikdörtgen planlı sofanın doğu yanında iki ve batı yanında ise bir oda bulunmaktadır. Doğu yandaki ikinci odanın kuzey bölümü briket duvar ile bölünerek tuvalet ve banyo haline dönüştürülmüştür. Güneydoğu ve güneybatı köşedeki odaların kuzey duvarına ahşap dolap yerleştirilmiştir. Bu katta ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülür. (Çizim: 30)

Konakta ara kattan çıkan merdivenler, giriş mekânı olarak kullanılan dikdörtgen planlı bir odaya açılmaktadır. Kuzey duvarda yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından kuzey cepheye bakan sofaya geçilmektedir. Kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı sofanın doğu yanından iki oda, batı yandan ise bir oda mevcuttur. Plan özellikleri açısından ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir. Giriş mekânının güney duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından güney cepheye bakan sofaya geçilmektedir ancak bu kapı günümüzde kullanılmamaktadır. Günümüzde güney cepheye bakan sofaya, doğu cephedeki girişten çıkan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Güney cepheye bakan sofa, doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravan ile iki bölüme ayrılmıştır ve kuzeydeki sofa, güneydeki ise oda haline dönüştürülmüştür. Bu sofaya da iki taraftan birer oda açılmaktadır. Ön tarafta gördüğümüz ikiyüzlü iç sofalı plan tipi burada da görülmektedir. Sofanın güney batı köşesinde yer alan odanın kuzey duvarında ahşap dolap ve alçı niş bulunmaktadır (Çizim: 32)

Bahçenin güney tarafında yer alan tek katlı yığma yapı, eskiden iş evi olarak kullanılmaktaydı. İş evinde üç adet oda mevcuttur (Fotoğraf: 59).

Süsleme bakımından oldukça sade olan konakta, birinci kat güney cepheye bakan sofada yer alan alçı mumluk bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Mumluğun geniş ağız kısmı üç kenarlıdır. Akantus yapraklarından oluşan kompozisyonun uç kısmı kuşakla çevrelenmiştir (Fotoğraf: 60).

Güneybatı köşedeki odanın kuzey duvarında yer alan nişin tepelik bölümü, akantus yaprağı ve dallarından oluşan bir bordürle çevrelenmiştir. Tepeliğin altındaki bordür akantus yapraklarından oluşmaktadır. Nişin ikinci bordürü ise kıvrımlı dallardan oluşan ahşap bir bordürle çevrelenmiştir. Nişin

iç kısmına i bükey bir mumluk yerleştirilmiştir. Mumluk, ters şekilde yerleştirilen akantus yaprağı dallarının içe doğru kıvrılması ile oluşan bir kompozisyonla süslenmiştir (Fotoğraf: 61).Nişin her iki tarafında yer alan ahşap dolapların üstüne dikdörtgen gözler yerleştirilmiştir. Gözlerin n yüzüne, ikili korkuluk takılmıştır. Korkulukta, ters pozisyonda yerleştirilen iki “S” kıvrımı ve uçları kıvrımlı yapraklarla sonlandırılmış bir kompozisyon görülmektedir.

Katalog No: 12

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.29

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 33-36

Fotoğraf No: 62-66

Yapı, Bey Sokak'ta¹⁷², batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine güney kuzey yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 62). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19. yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir.¹⁷³

Plan bakımından asli özelliklerini koruyamayan yapıda, Tokat valiliğince 1986 yılında cepheyi sağlamlaştırmak amaçlı onarımlar yapılmıştır. Buna ilaveten, ev sahibinin iç mekâna yaptırdığı eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında ahşap, taş, kireç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi evde en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Alçı malzeme mumluklarda kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere

¹⁷² Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 11 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁷³ Yapının tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

önlerine yerleştirilen şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan kabarlarda kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güneye yönelmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Güney cephede zemin katta yer alan odaya ait kare küçük bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin şebekesi, boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmalarıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Güney cephede ara katta yer alan iki odaya ait ikişerli yerleştirilmiş boyuna dikdörtgen dört pencere açıklığı yer almaktadır. Birinci kat, tek ve köşe çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Batı tarafta yer alan köşe çıkmanın ön yüzünde üç, yan yüzlerinde birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Köşe çıkmanın iki ucuna dilimli ahşap konsol yerleştirilmiştir. Güney cephenin doğu tarafında yer alan çıkmanın ön yüzünde boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere önlerine ahşap çiçeklikler yerleştirilmiştir. Güney cephe enine ve boyuna yerleştirilen ahşap silmelerle vurgulanmıştır (Çizim: 33).

Yapının doğu ve batı cepheleri komşu evlere tamamen bitişik olduğu duvar dokusu görülmemektedir.

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede zemin kattaki odaya ait enine dikdörtgen bir pencere açıklığı ve birinci katı doğu-batı yönünde tamamen kapsayan ahşap balkon cepheye sonradan eklenmiştir.

Güney cephenin doğusuna yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir. Giriş kapısının her iki kanadı enine ve boyuna yerleştirilen panolardan oluşmaktadır. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Kuzey duvarının batı kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın batı yanında dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur. Batı duvarının güney kenarına yerleşik boyuna dikdörtgen kapı açıklığı bu oda ile irtibatlıdır. Taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. (Çizim: 34).

Zemin kattan çıkan merdivenlerin açıldığı kare planlı sofa kuzey-güney duvarları arasına örülen briket duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Batıdaki sofa, güneydeki ise tuvalet ve banyo haline dönüştürülmüştür. Ara katın güney batı köşesinde yer alan dikdörtgen planlı oda, günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Ara katın güney doğu köşesinde kare planlı bir oda daha mevcuttur (Çizim: 35). Ara kattaki sofanın kuzey duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle, birinci katta kuzey cepheye bakan balkona çıkılmaktadır. Birinci kat dikdörtgen planlı iki odadan ibarettir. Balkonun doğu kenarında yer alan ahşap kapı açıklığından dikdörtgen planlı bir odaya girilmektedir. Bu odanın batı duvarında yer alan kapıdan diğer bir odaya geçilmektedir. Güney batı köşede yer alan odanın kuzey duvarında ahşap dolap ve alçı niş bulunmaktadır. Yapının arka kısmında zamanla yok olan odalar bu ev için belli bir plan tipi oluşturmamızı engellemektedir (Çizim: 36).

Süsleme bakımından oldukça dikkat çekici örnekleri sergileyen bir yapıdır. Birinci katın güneybatı köşesinde bulunan odanın tavanı, çıtakari ve oyma tekniği ile yapılmıştır. İç bükey alçı kuşakla tavana geçiş sağlanmaktadır. Bu alçı kuşağın alt kısmı kıvrımlı bir şekilde bezenmiştir. İç tavanın merkezinde yer alan dikdörtgen pano içerisine sekizgen ikinci bir pano yerleştirilmiştir. Tavanın merkezine daire formlu bitkisel bezemeli bir göbek yerleştirilmiştir. Göbek kompozisyonu, merkezdeki yirmi dört yapraklı çiçek etrafına çarkıfelek biçiminde dizilen hançer yapraklarından oluşmaktadır. Göbek etrafında kalan bölüm ise, merkezden dışa doğru yayılan ışınlar ile kaplanmıştır. Dikdörtgen panonun köşelerine dilimli çiçekler yerleştirilmiştir. Tavanın kenar silmeleri “C” kıvrımlarından oluşan bir bordürle çevrelenmiştir (Fotoğraf: 63).

Bu odanın batı duvarında yer alan konik forma sahip mumluk, akantus yaprağı, kıvrımlı dallarla bezenmiştir ve ucu yine akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 64).

Birinci katın güneydoğu köşesinde bulunan odanın tavanı, çıtakari ve oyma tekniği ile yapılmıştır. Tavanın esasını oluşturan dikdörtgen pano içerisine iç içe geçmiş beş baklava dilimi yerleştirilmiştir. En içteki baklava dilimi çiçek ve onu çevreleyen hançer yapraklarından oluşan bir bezeme ile

süslenmiştir. Dikdörtgen panonun köşelerinde, altı dilimli çiçek ve merkeze doğru yayılan ışıklardan oluşan bir düzenleme görülmektedir (Fotoğraf: 65).

Bu odanın doğu duvarında bulunan konik şekilli mumluk, merkeze yerleştirilen akantus yaprağı, ters şekilde yerleştirilen “S” kıvrımları ile çevrelenmiştir ve uçları kıvrımlı dallarla sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 66).

Katalog No: 13

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.31

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No:—

Fotoğraf No:67

Yapı¹⁷⁴, Bey Sokak'ta¹⁷⁵, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine güney kuzey yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 67). Doğu ve batı cepheleri itibarıyla komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır¹⁷⁶.

Tokat valiliğince, 1986 yılında cephe onarımları yapılmıştır. 2010 yılında meydana gelen yangından sonra, yapı tamamen kullanılmaz duruma gelmiştir.

Binanın inşasında ahşap, kerpiç, taş ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş zemin üzerine ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Diğer evlerde olduğu gibi, ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında giriş kapısında, pencerelerde, kafeslerde, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar da ahşap malzeme kullanılmıştır. Metal malzeme ise pencerelerin önüne takılan şebekelerde ve kapı tokmağında görülmektedir.

¹⁷⁴ Yapı, metruk vaziyeti nedeniyle içine girmek mümkün olmadığından yalnızca cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁷⁵ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 10 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁷⁶Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Yapının esas cephesini güneye yönelmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Güney cephede zemin katta yer alan odaya ait enine dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklığa da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Ara katta, giriş kapısı üzerinde üç, batı tarafında iki olmak üzere toplam beş adet pencere açıklığı vardır. Pencereleler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Pencerelelere takılan şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Üç pencerede metal şebekelerin arka kısmında ahşap kafes vardır. Bu da orijinal halinde pencerede ahşap kafesin olduğu ve muhtemelen demir şebekelerin sonradan takıldığını göstermektedir. Birinci kat köşe çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Batı tarafta yer alan köşe çıkmanın ön yüzünde üç, yan yüzlerinde birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Köşe çıkmanın iki ucu dilimli ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Güney cephenin doğu kenarında yer alan bölümde boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı daha mevcuttur. Güney cephe, boyuna ve enine yerleştirilen silmelerle hareketlendirilmiştir.

Yapının doğu cephesi komşu evin bahçesine bakmaktadır ve bu cephede her hangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Doğu yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Kuzey cephe hakkında bilgimiz bulunmamaktadır

Katalog No: 14

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.36

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 37-40

Fotoğraf No: 68-73

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁷⁷ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 68). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çitalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁷⁸

Plan bakımından asli halini koruyan yapıya, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Evin inşasında ahşap, kerpiç, taş, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında tavan ve yer döşemelerinde, kapılarda, pencerelerde, dolaplarda, merdivenlerde, korkuluklarda, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollarda ahşap kullanılmıştır. Metal malzeme, pencerelerin önüne takılan şebekelerde ve kabaalarda kullanılmıştır.

¹⁷⁷ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 38 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁷⁸ Yapının tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Yapının esas cephesini kuzey cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen kuzey cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklıklara da ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Kuzey cephenin batı tarafında görülen boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı ara katta yer alan odaya aittir. Bu pencerelerin şebekeleri, boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Birinci kat tüm cephe boyunca uzanan kat çıkıntısına sahiptir. Çıkmanın altı düz ahşap çitalarla kaplanmıştır. Çıkmanın iki ucuna ve ortasına üç ahşap konsol yerleştirilmiştir. Çıkmanın ön yüzüne ikişerli dört boyuna dikdörtgen pencere, yan yüzüne ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı hazırlanmıştır. Pencere önlerinde ahşap çiçeklik yerleştirilmiştir. Güney cephe enine ve boyuna yerleştirilen ahşap silmelerle vurgulanmıştır (Çizim: 37).

Yapının doğu ve batı cepheleri komşu evlere bitişik olduğu için her hangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Kuzey cephesi ise bahçeye bakmaktadır ve bu cepheye ait zemin katta bahçe kapısı ve sonradan takılan enine dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Birinci katta ise dört boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır.

Güney cephenin doğu kenarına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Kapı açıklığı zemin katta yer alan L planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Güney duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapıdan açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın batı yanında dikdörtgen planlı bir oda daha mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Odanın doğu-batı duvarları arasına örülen briket duvar ile iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki odunluk, kuzeydeki ise tuvalet haline dönüştürülmüştür. Taşlığın güneybatı köşesinde dikdörtgen planlı bir başka oda daha vardır ve iş odası amaçlı kullanılmıştır. Ancak bu oda günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır (Çizim: 38).

Zemin kattan devam eden ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. Ara kat, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir odadan ibarettir. Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Odanın batı duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır (Çizim: 39).

Ara kattan devam eden ahşap merdivenle, birinci katta yer alan dikdörtgen planlı sofaya çıkılmaktadır. Sofanın batı yanında dikdörtgen planlı iki oda ve kuzey yanında kare planlı bir oda mevcuttur. Kuzey köşeye gelen odanın güney duvarında ahşap dolap vardır. Odaların hepsi düz ahşap tavan ile örtülüdür. Plan tipine baktığımızda, kuzey cephenin köşesine yerleştirilen dikdörtgen sofanın iki kenarı oda dizileriyle çevrilmiştir. Yapı, iki tarafı odalı dış sofalı plan tipine sahiptir (Çizim: 40).

Süsleme bakımından alçı mumluk örnekleri açısından oldukça zengindir. İş odasında yer alan konik formlu alçı mumluk bitkisel kompozisyonla bezenmiştir. Alçı mumlukta, merkezde yer alan akantus yaprağı her iki taraftan yarım akantus yaprağı ile çevrelenmiştir. Akantuslardan oluşan demet kuşakla çevrelenmiştir ve akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 69).

Ara katta bulunan odanın dolap kapağı merkezde yer alan 12 kollu yıldız ve kollarından oluşan geometrik kompozisyonla bezenmiştir. Diğer dolap kapağı ise merkezde yer alan 6 kollu yıldız ve kollarından oluşan geometrik kompozisyonla süslenmiştir (Fotoğraf: 70). Bu odanın güney duvarında yer alan konik şekilli alçı mumluk suyolu motifleriyle süslenmiştir (Fotoğraf: 71).

Birinci kattaki sofanın doğu duvarında yer alan alçı mumlukta, akantus yaprağı ve kıvrık dallardan oluşan merkezi kompozisyon, her iki taraftan hançer yaprakları ile çevrelenmiştir (Fotoğraf: 72). Birinci katın kuzey batı köşesinde yer alan odanın doğu duvarındaki alçı mumluk, merkeze yerleştirilen iki akantus yaprağının, ters şekilde yerleştirilen akantus yaprağı ile sonlandırmasıyla oluşmuş bir kompozisyona sahiptir (Fotoğraf: 73).

Katalog No: 15

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.38

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No:41

Fotoğraf No:74

Yapı¹⁷⁹, Bey Sokak'ta¹⁸⁰, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 74). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi hakkında bilgimiz bulunmamaktadır¹⁸¹

Tokat valiliğince, 1986 yılında cephesinde bazı onarımları yapılmıştır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın tamamında taş malzeme kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan kabaralarda kullanılmıştır.

¹⁷⁹ Ev sahibi yapı içinde kısa süre kalmamıza izin verdiği için ölçü alınamamıştır. Bu nedenle yapının plan, cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında genel bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁸⁰ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 38 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁸¹ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Yapının esas cephesi kuzeye bakmaktadır. Doğrudan sokağa yönelen kuzey cephesinin batı kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı hazırlanmıştır. Kuzey cephede zemin katta yer alan odaya ait boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencerelerin şebekeleri, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiştir. Birinci kat iki düz çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzey cephenin doğu kenarında yer alan düz çıkmanın ön yüzünde üç adet pencere açıklığı vardır. Pencereler, her biri eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Pencerelerin önüne ahşap çiçeklik yerleştirilmiştir. Çıkmanın altı düz ahşap çıtalarla kaplanmış ve iki ucu basit ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Kuzey cephenin batı tarafında yer alan düz çıkma, doğu taraftakine göre daha küçüktür. Bu çıkmanın ön yüzünde boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı yer almaktadır. Pencere açıklığına enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Çıkmanın altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır ve batı ucu tek bir konsol ile desteklenmiştir (Çizim: 41).

Batı yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememektedir.

Doğu cephesi ise komşu parseliye bakmaktadır ve bu cephede de herhangi bir pencere açıklığı yer almamaktadır.

Güney yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığından başka herhangi bir açıklık mevcut değildir.

Kuzey cephenin batı kenarına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Kapı açıklığı zemin katta yer alan L planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın güney duvarının doğu tarafında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Güney duvarının batı kenarında dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir.

Oda günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Taşlığın kuzey duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara ve birinci kata çıkılmaktadır.

Ara kat, kare planlı bir odadan ibarettir. Düz ahşap tavan ile örtülüdür. Ara kattan devam eden merdivenle, birinci katta yer alan sofaya ulaşılır. Sofaya kare planlı iki oda açılmaktadır. Odalarda süslemeye örnek olabilecek her hangi bir unsur mevcut değildir.

Katalog No: 16

Adı: Gülüt Ağa'nın Evi¹⁸²

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.39-39A

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 42-45

Fotoğraf No: 75-82

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁸³ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 75). Doğu ve batı cepheleri itibarıyla komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, plan, süsleme, malzeme ve teknik özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁸⁴

Plan bakımından asli halini koruyan yapı, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Yapının inşasında taş, ahşap, kerpiç, toprak, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş zemin üzerine ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında tavan ve yer döşemelerinde, kapılarda,

¹⁸² Aysel Yoğurtçupğlu'dan alınmış bilgidir.

¹⁸³ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 5–6 Parselidir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁸⁴ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

pencerelerde, dolaplarda, merdivenlerde ve korkuluklarda, katları birbirinden ayıran silmelerde ve çıkmaları taşıyan konsollarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Taşlığın zemin döşemesinde taş kullanılmıştır. İkinci katın yer döşemelerinde sıkıştırılmış toprak kullanılmıştır. Alçı malzeme mumluklarda kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip metal malzeme pencerelerin önüne takılan şebekelerde kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinde biri çift kanatlı diğeri tek kanatlı olmak üzere iki ahşap kapı açıklığı bulunmaktadır. Zemin kat hizmet alanları olarak kullanıldığı için dışa kapalıdır; bu nedenle üç küçük kare pencere ve enine şekilde yerleştirilen bir dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencerelere enine ve boyuna konumlu ince çubuk demirlerin kare gözler oluşturacak biçimde sıralanmasıyla basit bir şebeke yapılmıştır. Birinci katta ikişerli, üçerli, dörderli yerleştirilmiş toplam on dört boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencerelerden altı tanesi giriş kapılarının üstüne yerleştirilmiştir. Bu pencerelere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir. Güney cephenin doğu kenarında ve ortasında yer alan pencerelere İkinci kat; ikisi köşelerde biri ortada olmak üzere üç çıkmaya sahiptir. Köşe çıkmaların ön yüzünde üç, yan yüzlerinde ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Ortada yer alan çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Çıkmaların arasında kalan bölümlere boyuna dikdörtgen üçlü ve ikili pencere açıklıkları yerleştirilmiştir. Çıkmaların altı ahşap çitalarla kaplanmıştır ve iki ucuna dilimli ahşap konsol yerleştirilmiştir. Ayrıca güney cephe enine ve boyuna ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 42).

Yapının doğu cephesi komşu binaya tamamen bitişik olduğu için duvar örgüsü görülmemektedir.

Batı cephesi ise komşu evin bahçesine bakmaktadır. Bu cephenin birinci katında sonradan açılan iki kare pencere ve cephenin güney kenarında boyuna dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır.

Kuzey cephesi ise bahçeye bakmaktadır ve bu cephenin zemin katında dört boyuna dikdörtgen pencere açıklığı, bahçeye çıkmak için kullanılan iki ahşap kapı, bir adet kare ve enine dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta ise on üç boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. İkinci kat ise biri köşe diğeri ortada yer alan çıkma düzenlemesine sahiptir. Çıkmanın ön yüzünde üç, yan yüzlerinde birer pencere açıklığı yer almaktadır. Çıkmaların arasında kalan bölümlere ikili toplam altı pencere açıklığı yerleştirilmiştir.

Günümüzde yapı iki ayrı ev şeklinde kullanılmaktadır. 39 numaralı evin zemin ve birinci katı kullanılmakta, 39A numaralı ev ise metruk durumdadır. Bey sokağında incelenen evler arasında en bakımlı ev olarak dikkat çekmektedir.

39 Numaralı Ev: Güney cephenin batı tarafına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve kanatlar yatay konumlu ikişer kayıt kullanılarak, üst ve alttaki enine, ortadaki ise boyuna dikdörtgen şeklinde iki panoya ayrılmıştır. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Kuzey duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın doğu ve batı yanında dikdörtgen planlı iki oda mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Kuzeybatı köşedeki dikdörtgen planlı oda iş odasıdır ve bu odanın batı duvarında ocak ve ahşap dolap vardır. Kuzeydoğu köşedeki dikdörtgen planlı oda ise kiler olarak kullanılmaktadır. Taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış tek kollu merdivenle birinci kata çıkılmaktadır (Fotoğraf: 76). Dikdörtgen sofaya her iki yandan ikişer oda açılmaktadır. Zemin kat, ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir (Çizim: 43).

Zemin kattan çıkan merdivenle birinci katta doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı bir sofaya ulaşılır. Sofanın batı tarafına kuzey-güney duvarları arasına örülen briket duvarla küçük bir banyo oluşturulmuştur. Sofanın kuzey duvarında bulunan kapı açıklığının her iki yanında eşit aralıklarla ve aynı ölçülere sahip boyuna dikdörtgen iki adet pencere açıklığı mevcuttur. Pencereleere yerleştirilen şebekeler, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve

her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiştir (Fotoğraf: 77). Ahşap kapı açıklığından güney cepheye bakan kareye yakın planlı bir odaya girilmektedir. Odanın doğu ve batı duvarlarına karşılıklı olarak küçük yuvarlak pencereler yerleştirilmiştir. Ev sahibinin anlattıklarına göre, pencereler içerisinde bulunan güllerden dolayı, bu odanın adı güllü odadır. Pencerelerin altına alçı mumluklar yerleştirilmiştir. Bu düzenlemenin hem bu odanın hem de buraya açılan diğer odaların aydınlık olması için yapıldığı muhtemeldir (Fotoğraf: 78). Ortada yer alan bu odaya doğu ve batı yandan ikişer oda açılmaktadır. Kuzeydoğu köşede yer alan odanın güney duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır. Güneydoğu ve batı köşede yer alan kare planlı odalar sofaya açılmaktadır. Sofanın iki ucuna eklenen kare planlı odalar ile birinci katın planı “U” şeklini almıştır. Cephesi güneye yönelen sofanın üç kenarı oda dizileriyle çevrilmiştir ve üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi uygulanmıştır (Çizim: 44).

Sofanın doğu duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ikinci katta yer alan sofaya ulaşılır. Haç şeklindeki sofaya, dört köşeye yerleştirilen dikdörtgen planlı odalar açılmaktadır. Birinci katta gördüğümüz plan tipinden farklı olarak, ikinci katta ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Sofanın kuzey-güney yönündeki kolunda dikdörtgen pencere açıklıkları mevcuttur (Çizim: 45).

39A Numaralı Ev: Güney cephenin doğu tarafına yerleştirilen çift kanatlı kapı ahşap malzemeledir ve kanatlar yatay konumlu ikişer kayıt kullanılarak, üst ve alttaki boyuna, ortadaki ise enine dikdörtgen şeklinde tek panoya ayrılmıştır. Ahşap kapı açıklığı kuzey-güney yönünde yerleştirilen dikdörtgen planlı taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın kuzey duvarının doğu tarafında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın doğu duvarında küçük bir bölüm briket duvarla bölünerek tuvalet haline getirilmiştir. Doğü yanında dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Odunluğun kuzey duvarında bir pencere açıklığı vardır. Taşlığın kuzeydoğu köşesinde yer alan dikdörtgen planlı oda, iş odası olarak kullanılmaktadır. Odanın doğu duvarında ahşap dolap ve ocak bulunmaktadır. Taşlığın kuzey duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap

merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Merdivenlerin doğu tarafında yer alan bölüm kuzey-güney yönde örülen briket duvar ile bir oda oluşturulmuştur ve burası banyo olarak kullanılmaktadır (Çizim: 43).

Taşıktan devam eden merdivenle birinci katta yer alan sofaya ulaşılır. Kuzey-güney yönünde yerleştirilen dikdörtgen planlı sofanın güney cepheye yakın bölümü, doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravan ile iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki dikdörtgen sofa, kuzeydeki ise kare bir oda haline dönüştürülmüştür. Dikdörtgen planlı sofanın yalnızca doğu yanından iki oda açılmaktadır. Odalar dikdörtgen planlı olup, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Kuzeydoğu köşedeki odanın güney duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır. Bu özelliklerle birinci kat tek yüzlü iç sofalı plan tipine girmektedir. (Çizim: 44).

Birinci kattan devam eden merdivenle, ikinci katta yer alan T şeklindeki sofaya çıkılmaktadır. Sofanın doğu yanında dikdörtgen planlı iki oda mevcuttur. Birinci katta olduğu gibi plan özellikleri açısından merkezde yer alan odaya tek taraftan odalar açılmaktadır. Bu özelliklerle ikinci katta da tek yüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Sofanın kuzeydoğu köşesinde yer alan odanın pencere önünde ahşap sedir bulunmaktadır (Çizim: 45).

Süsleme açısından oldukça sade olan yapıda alçı malzeme ile yapılmış örnekler bulunmaktadır. Birinci katın sofasına açılan orta odanın karşılıklı iki duvarında bulunan yarım daire biçimindeki alçı mumluk, merkezde yer alan akantus yaprağı, kıvrımlı dal ve “C” kıvrımlarıyla çevrelenmiştir ve akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır (Fotoğraf: 79).

Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odanın batı duvarında bulunan yarım daire biçimindeki alçı mumlukta, ters şekilli iki akantus yaprağı alttan “C” kıvrımları, yanlardan ise akantus yaprakları ile çevrelenmiştir (Fotoğraf: 80) .

Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odanın doğu duvarında bulunan yarım daire biçimindeki alçı mumlukta, merkezde yer alan akantus yaprağı, dört adet “C” kıvrımı ile çevrelenmiştir. “C” kıvrımlarının üst kısımlarına yarım akantus yaprakları yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 81).

Katalog No: 17

Adı: Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi¹⁸⁵

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.41-41A

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010, 21–26 Mart 2011, 18–21 Ekim 2011

Çizim No: 46-49

Fotoğraf No: 83-90

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁸⁶ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 83). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret geniş saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁸⁷

Plan bakımından asli halini koruyan ev, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar, tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç, toprak, metal ve alçı malzeme kullanılmıştır. Ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın

¹⁸⁵ Aysel Yoğurtçuoğlu'ndan alınmış bilgidir.

¹⁸⁶ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 4 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁸⁷ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve birinci kat çıkmaları arasında kalan kemerli bölüm ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın taşılığında taş, odunluk ve iş evinde taş ve sıkıştırılmış toprak, iş odasında ahşap malzeme kullanılmıştır. Alçı malzeme niş ve mumlukta kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan tokmalarda kullanılmıştır

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen çift kanatlı bir kapı açıklığı ile cephenin ortasına yerleştirilen tek kanatlı bir kapı açıklığı yer almaktadır. Çift kanatlı kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa da enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 84). Zemin kat hizmet alanları olarak kullanıldığı için dışa kapalıdır; bu nedenle iki enine dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bu açıklığa da enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Sivaslı İcracı Bekir Efendi evinin birinci katı köşe çıkmaya sahipken, ikinci katta ise düz ve çıkmalarla aynı hizada olan bir cephe düzenlemesi görülmektedir. Birinci kat çıkmalarının ön yüzlerinde üç, yan yüzlerinde birer dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencere önlerinde ahşap çiçeklik bulunmaktadır. İçe eğimli olarak yerleştirilen çıkma altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Birinci katta çıkmaların arasında kalan bölüm kemerli bir düzenlemeyle ikiye ayrılmıştır. Bu kemerli bölümün üstü düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Kemerli bölümlerin içinde üçer tane boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Cephede görülen bu kemerli düzenleme Bey Sokağı evleri içerisinde yalnızca Sivaslı İcracı Bekir Efendi'nin evinde görülmektedir. İkinci katta üçerli yerleştirilmiş toplam on iki boyuna dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephe yatay ve dikey ahşap silmelerle vurgulanmıştır (Çizim: 46).

Doğu yanı itibariyle komşu eve tamamen bitişik olduğundan duvar dokusu hiç görülememekte, batı cephe ise kısmen görülebilmektedir

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephe zemin katta köşe çıkmalı bir cephe düzenlemesine sahiptir. Köşe çıkmanın ön yüzünde boyuna dikdörtgen üç pencere, doğu yüzünde ise boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı mevcuttur. Bu cephenin birici katında ise ikilli çıkma düzenlemesi görülmektedir.

Batı köşe çıkmanın ön yüzünde boyuna dikdörtgen pencere açıklığı, doğu yüzünde boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı, cephenin ortasında boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı ve doğu kenarda balkon ve kapı açıklığı mevcuttur. Bu cephenin ikinci katında ise boyuna dikdörtgen dokuz pencere açıklığı görülmektedir.

Sivaslı İcracı Bekir Efendi evinin sokağa bakan güney cephesinin doğu kenarında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığının üst tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı hazırlanmıştır ve bu açıklığa enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Kapı açıklığı zemin katta yer alan dikdörtgen planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Kuzey duvarının doğu kenarında yer alan boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın doğu yanında dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Taşlığın kuzeydoğu köşesindeki odadan merdivenle birinci ve ikinci kata çıkılmaktadır. Taşlığın kuzey cephesinin doğu tarafında yer alan ahşap kapı ile briket duvarla örülmüş bir odaya geçilmektedir. Bu oda banyo olarak kullanılmaktadır. Evin kuzey-doğu köşesinde yer alan iş evine bahçeden ahşap bir kapı ile girilmektedir. İş evinin kuzeydoğu köşesinde ocak yer almaktadır. Taşlığın batı duvarında yer alan ahşap kapı ile ikinci bir taşlığa geçilmektedir. İkinci taşlığın güney-batı köşesinde yer alan ahşap merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. İkinci taşlığın kuzeybatı ve güneybatı köşesinde yer alan odalar iş odası olarak kullanılmaktadır. Kuzey batı köşede yer alan odanın batı duvarına ocak ve

ahşap dolap yerleştirilmiştir. Güney batı köşedeki iş odasının güney doğu köşesi briket duvarla bölünerek banyo haline dönüştürülmüştür. (Çizim: 47).

Taşıktan çıkan merdivenle birinci katta yer alan kuzey-güney yönünde yerleştirilen dikdörtgen planlı sofaya çıkılmaktadır. Dikdörtgen sofaya her iki yanda ikişer oda açılmaktadır. Sofanın kuzey batı köşesinde yer alan odanın batı duvarında ahşap dolap ve güney batı köşesinde yer alan odanın batı duvarında ise ocak ve ahşap dolap vardır. Plan özellikleri açısından ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir. Dikdörtgen sofanın doğu yanında yer alan oda ikinci bir sofa olarak kullanılmaktadır. Dikdörtgen planlı ikinci sofaya güneydoğu köşedeki oda ve merdiven sahanlığı açılmaktadır. Kuzey duvarında yer alan ahşap kapı ile balkona çıkılmaktadır. Güneydoğu köşedeki odanın kuzey duvarında ahşap dolap mevcuttur. Sofanın kuzeydoğu köşesine briket duvardan örülmüş enine dikdörtgen bir oda eklenmiştir. (Çizim: 48).

Birinci kattan çıkan tek kollu ahşap merdivenle ikinci katın kuzeydoğu köşesinde yer alan L planlı sofaya çıkılmaktadır. Sofaya iki oda açılmaktadır. L şeklindeki sofanın doğu duvarında yer alan ahşap kapıdan kuzey-güney yönünde yerleştirilen dikdörtgen planlı asıl sofaya girilmektedir. Dikdörtgen planlı sofaya her iki yandan ikişer oda açılmaktadır. Birinci katta gördüğümüz plan tipinin tekrarı olan ikiyüzlü iç sofalı plan tipi, yine karşımıza çıkmaktadır. Sofanın batı yanında yer alan iki odanın batı duvarında ahşap dolaplar mevcuttur (Çizim: 49).

Süslemeler bakımından oldukça sade bir yapıdır. Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın doğu duvarında konik şekilli alçı mumluk suyolu motifi ile bezenmiş ve uç bölümü kuşakla çevrelenmiştir (Fotoğraf: 85). Ayrıca bu odanın batı duvarında yer alan alçı ocağın, kenarları kıvrımlı yaşmak bölümü, üçgenle sonlandırılmıştır ve üçgenin tepesine akantus motifi yerleştirilmiştir. Üçgen “S” kıvrımlarından oluşan kemerle çevrelenmiştir (Fotoğraf: 86).

Birinci katın kuzeybatı köşesinde yer alan diğer odanın doğu duvarında bulunan alçı mumlukta bitkisel kompozisyon görülmektedir. Alçı mumlukta kıvrımlı dallar arasında yer alan akantus yaprağı, ters şekilde

yerleştirilen başka bir akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır ve mumluğun üst kısmına altı tane küçük akantus yaprağından oluşan bir dizi yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 87).

Birinci katta dikdörtgen sofanın güneydoğu köşesindeki odada, üç basamaklı yarım daireden oluşan alçı mumluk, merkeze yerleştirilen akantus yaprağından oluşan bir kompozisyon ile bezenmiştir (Fotoğraf: 88).

Birinci katın güneydoğu köşesinde yer alan odanın doğu duvarında bulunan alçı mumluklar, ters şekilde yerleştirilen akantus yaprağı, her iki taraftan kıvrımlı yaprakla çevrelenmiş bir kompozisyon ile bezenmiştir.

Birinci kata çıkan ahşap merdivenlerin korkuluğu, kuzey kenar boyunca uzanan ve yan yana sıralanmış ahşap levhaların, uzun boylu vazo biçiminde kesilerek aralarında ters damla şeklinde bir dizi açıklık meydana getirilmesiyle yapılmıştır (Fotoğraf: 89).

Katalog No: 18

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.43

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 50

Fotoğraf No:90

Yapı¹⁸⁸, Bey Sokak'ta,¹⁸⁹ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 90). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret içe doğru eğimli saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilginiz bulunmamaktadır¹⁹⁰.

Tokat valiliğince, 1986 yılında cephesinde bazı onarımlar yapılmıştır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış kapısı, pencereler, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde, giriş kapısı üzerinde yer alan şakşak ve kabaalarda kullanılmıştır.

Yapının esas cephesi güneye bakmaktadır. Doğrudan sokağa yönelen güney cephenin aksı ortalanarak boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı

¹⁸⁸ Yapı, metruk vaziyeti nedeniyle içine girmek mümkün olmadığından yalnızca cephe ve diğer mimari özellikleri hakkında bilgi vermekle yetinmek durumunda kalınmıştır.

¹⁸⁹ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 3 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁹⁰Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

yerleştirilmiştir. Kapı açıklığının üst tarafında biri kare diğer ikisi dikdörtgen olan üç adet pencere açıklığı vardır. Kare pencereye, enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Dikdörtgen pencereye ise enine ve boyuna konumlu ince çubuk demirlerin kare gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit bir şebeke takılmıştır. Cephenin batı tarafında, muhtemelen zemin kata ait iki kare açıklık bulunmaktadır ve bu açıklıklara enine ve boyuna ince çubukların kare gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Birinci kat köşe çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Çıkımların ön yüzünde üç, yan yüzlerinde ise iki pencere açıklığı mevcuttur. Pencereler, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Pencerelerin önünde ahşap çiçeklik yer almaktadır. Köşe çıkımların arasında kalan bölümde üç adet pencere açıklığı mevcuttur. Pencereler, her biri eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır. Çıkımların altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır ve iki ucu dilimli ahşap konsollar ile desteklenmiştir. Ayrıca güney cephe enine ve boyuna ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir (Çizim: 50).

Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır ve her hangi bir pencere açıklığı görülmemektedir. Kuzey cephe hakkında bilğimiz bulunmamaktadır.

Katalog No: 19

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.44-44A/25

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 51-54

Fotoğraf No: 91-96

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁹¹, batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir(Fotoğraf: 91). Ana girişin yer aldığı kuzey cephe Bey Sokağı'na, doğu cephe ise Şeyhşirvani Sokağı'na bakmaktadır. Batı cephesi ise komşu binaya bitişik nizamdır. Güney tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları kaplamasızdır.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, süsleme özelliklerinden hareketle 19 yy. sonu ile 20. yy. başlarına tarihlendirilebilir¹⁹²

Tokat valiliğince, 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında ahşap, kerpiç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş zemin üzerine ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzerine sarı renkli badana uygulanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar ahşap malzeme ile yapılmıştır.

¹⁹¹ Ev, Tokat imar planına göre, 73 Ada, 70 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁹²Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Alçı malzeme mumluk ve nişte kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip metal malzeme pencere önlerine takılan şebekelerde kullanılmıştır.

Doğrudan Bey Sokağı'na yönelen kuzey cephesinin batı kenarında boyuna dikdörtgen demir bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapı açıklığına boyuna ince çubuklu demirlerden oluşan basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Cephenin aksı ortalanarak yerleştirilmiş boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. Kapı açıklığının doğu yanında boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı mevcuttur. Pencereleere de, ince çubuklu demirlerden boyuna dikdörtgen gözler oluşturmuş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Her iki kapı açıklığı arasında kalan bölümde kare bir pencere açıklığı mevcuttur. Birinci katta çıkmasız düz bir cephe düzenlemesi görülmektedir. Cephede dört adet pencere açıklığı vardır. Pencereleer, her biri eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır(Çizim: 51).

Şeyhşirvani Sokak'a bakan doğu cephenin güney tarafında boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığı yer almaktadır. Bu kapı açıklığının kuzey tarafında dikdörtgen bir pencere açıklığı, güney tarafında ise üç kare pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu cephenin birinci katında çıkmasız düz bir cephe düzenlemesi görülmektedir. Birinci kattaki pencerelerden altısı cephe yüzeyine eşit mesafelerle aynı hizada sıralanmışken, biri güney kenara yakın konumla diğerlerinden daha fazla bir mesafe bırakılarak yerleştirilmiştir. Pencereleere, boyuna ince çubuklu demirlerden oluşan basit bir şebeke yerleştirilmiştir (Çizim:52).

Yapının güney cephesinde zemin kata ait enine dikdörtgen bir ve üç adet kare pencere açıklığı mevcuttur. Birinci katta ise altı adet pencere açıklığı vardır. Pencereleer, her biri yaklaşık eş boyutta boyuna dikdörtgen birer açıklıktır.

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephede bahçeye irtibatlanan kapı açıklığından başka herhangi bir açıklık mevcut değildir.

44-44A Numaralı Ev: Kuzey cephenin batı kenarına yerleştirilen tek kanatlı demir kapı açıklığı zemin katta yer alan L planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Doğru yanında yer alan oda dükkân olarak kullanılmaktadır. Dükkânın yanına

doğu-batı yönünde örülen briket duvarla banyo ve tuvalet eklenmiştir. Taşlığın güney duvarında yer alan ahşap kapıdan depo olarak kullanılan odaya girilir ve bu odanın batı duvarındaki kapıdan, 25 numaralı ev ile geçişi sağlayan odaya geçilmektedir (Çizim: 53). Taşlığın güney duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Taşlıktan devam eden merdivenle üst katta yer alan kareye yakın dikdörtgen planlı sofaya ulaşılmaktadır. Bir cephesi Şeyhşirvani sokağa açılan sofanın üç tarafı odalarla çevrilmiştir. Yapı üç tarafı odalı dış sofalı plan tipine sahiptir. Sofanın güneybatı köşesinde yer alan odanın kuzey duvarında ahşap dolap, doğu duvarında ocak ve batı duvarında ise balkona çıkmak için kullanılan ahşap kapı açıklığı mevcuttur (Çizim: 54).

25 Numaralı Ev: Doğu cephenin güney tarafındaki tek kanatlı kapı açıklığından L planlı taşlığa girilmektedir. Taşlığın kuzey doğu köşesinde yer alan kare planlı odanın doğu duvarında ahşap dolap bulunmaktadır. Taşlığın güney yanında kare planlı bir oda mevcuttur. Kuzey yanında yer alan dikdörtgen planlı oda ise odunluk olarak işlev görmektedir. Batı duvarında yer alan tarafında yer alan ahşap kapıdan 44-44A numaralı ev ile geçişi sağlayan ara odaya girilir. Ara odanın güney duvarında yer alan kapıdan enine dikdörtgen planlı ikinci bir odaya geçilir. Odanın güneydoğu köşesine birinci kata çıkmak için kullanılan ahşap merdiven yerleştirilmiştir. Taşlığın güney yanında yer alan iki odanın arasındaki bölüm, doğu-batı yönünde örülen briket duvar ile ikiye ayrılmıştır ve güneydeki ise banyo haline dönüştürülmüştür (Çizim: 53).

Taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış merdivenle birinci katta yer alan dikdörtgen planlı sofaya çıkılmaktadır. Bir cephesi güneye bakan sofanın üç tarafı dört oda ile çevrilmiştir. Sofanın doğu köşesinde yer alan kare planlı odanın doğu duvarında ahşap dolap ve alçı niş bulunmaktadır. Batı yanda yer dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur. Kuzey duvarında bulunan kapı açıklığından kareye yakın planlı bir oda daha vardır. Odanın batı duvarındaki kapı açıklığından balkona geçilir. Evde, üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi görülmektedir (Çizim: 54).

Süsleme bakımından oldukça sade bir yapıdır. Süsleme, yalnızca 25 numaralı evin birinci katının güneydoğu köşesinde yer alan oda da yoğunlaşmıştır. Diğer odalarda süsleme unsuruna rastlanılmamıştır. Odanın en önemli bölümü oldukça zengin görünüme sahip tavanıdır. İç tavanın merkezinde yer alan oval pano, her iki kenara yerleştirilen sekiz vazodan çıkan akantus yapraklarının oluşturduğu bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Oval panonun etrafı kıvrımlı yapraklarla çevrelenmiştir. Dıştaki dikdörtgen panonun köşelerinde, merkezde kıvrımlı yaprakların iç içe geçmesiyle oluşan helezonlar, hançer yapraklarıyla sonlandırılmıştır. Dikdörtgen panonun etrafı delik işi ile yapılan, bir küçük bir büyük dilimlerden oluşan iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Tavanın yapımında çıtakari tekniği kullanılmıştır (Fotoğraf: 92).

Odanın doğu duvarında yer alan alçı nişin tepelik kısmı, akantus yapraklarından oluşan alçı bordürle çevrelenmiştir. Nişin iç kısmı merkeze yerleştirilen “C” kıvrımları, aşağı doğru inen kıvrımlı yapraklar ve uçlarına yerleştirilen üzüm motifleriyle süslenmiştir (Fotoğraf: 93).

Odanın batı duvarında yer alan konik şekilli alçı mumluk bir ters bir düz şekilde yerleştirilen yarım dairelerden oluşmakta ve dilimli uç kısmı kuşakla çevrelenmiştir (Fotoğraf: 94).

Katalog No: 20

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.45-45A

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 55-58

Fotoğraf No:95-96

Yapı, Bey Sokak'ta,¹⁹³ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine güney kuzey yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 95). Doğu ve batı cepheleri itibariyle komşu binalara bitişik nizamdır. Kuzey tarafında bir bahçe ile sınırlıdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, beşik çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret içe eğimli geniş saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Kitabesi mevcut olmadığı için banisi ve inşa tarihi hakkında bilginiz bulunmamaktadır¹⁹⁴.

Plan bakımından asli halini koruyan yapı, Tokat valiliğince 1986 yılında cephede yapılan onarımlar ve tespit edemediğimiz muhtelif tarihlerde iç mekâna yapılan eklemeler dışında her hangi bir onarım görmeden günümüze ulaşmıştır.

Binanın inşasında taş, ahşap, kerpiç, alçı ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın yer döşemelerinde taş malzeme kullanılmıştır. Alçı malzeme muhluklarda kullanılmıştır. Sınırlı kullanım

¹⁹³ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 2 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁹⁴ Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

alanına sahip olan metal malzeme, pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde görülmektedir.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir. Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu ve batı tarafında boyuna dikdörtgen iki kapı açıklığı yer almaktadır. Zemin kat hizmet alanları olarak kullanıldığı için dışa kapalıdır; bu nedenle üç küçük kare pencere yer almaktadır. Bu pencerelere ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Ara kata ait dörtlü ve ikili şekilde yerleştirilmiş boyuna dikdörtgen altı pencere açıklığı bulunmaktadır. İkili şekilde yerleştirilen pencerelere enine ve boyuna ince çubuklu demirlerden dikdörtgen gözler oluşturacak biçimde basit birer şebeke yerleştirilmiştir. Birinci katta düz ve çokgen olmak üzere iki ayrı cephe düzenlemesi görülmektedir. Beşgen çıkmanın her yüzüne boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yerleştirilmiştir. Düz çıkmanın ön yüzünde boyuna dikdörtgen üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Çıkmaların altı düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Çıkmanın iki ucuna ve ortasına dilimli ahşap konsol yerleştirilmiştir. Güney cephe yatay ve dikey ahşap silmelerle vurgulanmıştır (Çizim: 55).

Yapının doğu ve batı cephesi komşu evlere bitişik olduğu için her hangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır.

Kuzey yanında dikdörtgen planlı bir bahçesi mevcuttur. Bu cephenin zemin katında, bahçeye irtibatlanan boyuna dikdörtgen iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Ara katta ikili ve üçlü şekilde yerleştirilmiş boyuna dikdörtgen beş pencere açıklığı ve boyuna dikdörtgen iki kapı açıklığı yer almaktadır. Birinci katın batı tarafına enine dikdörtgen bir pencere açıklığı, doğu tarafına ise boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı ve balkona çıkmak için kullanılan ahşap kapı açıklığı yerleştirilmiştir.

Yapının güney cephesinin doğu tarafında yer alan tek kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Güney cephenin batı kenarında yer alan tek kanatlı kapıda ahşap malzemelidir ve yatay konumlu ikişer kayıt kullanılarak, üst ve alttaki boyuna, ortadaki ise enine dikdörtgen şeklinde üç panoya ayrılmıştır.

Cephenin doğu kenarında bulunan ahşap kapı açıklığı zemin katta yer alan kare planlı bir taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın güney batı köşesi briket duvarla bölünerek tuvalet haline getirilmiştir. Kuzey duvarının doğu kenarında yer alan ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. Merdivenlerin yanında yer alan taş merdivenle dikdörtgen planlı bir odaya inilir. Bu oda, odunluk işlevi görmektedir. Odunluğun kuzey duvarındaki boyuna dikdörtgen kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır. Taşlığın batı yanında yer alan ahşap kapı açıklığından dikdörtgen planlı ikinci taşlığa geçilmektedir. Taşlığın doğu duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. Batı duvarında ocak mevcuttur. Güney duvarında yer alan ahşap kapıdan ara bir odaya girilir ve buradan beş basamaklı merdivenle ikinci odunluğa geçilmektedir. Diğer odunlukta olduğu gibi kuzey duvarda yer alan kapı açıklığından bahçeye çıkılmaktadır (Çizim: 56).

Zemin kattan devam eden merdivenle ara katta yer alan enine planlı dikdörtgen sofaya ulaşılır. Sofanın kuzey duvarında yer alan kapı açıklığından, kuzey-güney yönünde yerleştirilen dikdörtgen planlı ikinci sofaya geçilir. Kapı açıklığının her iki yanında, eş büyüklükte boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı mevcuttur. Dikdörtgen planlı sofa doğu-batı duvarları arasına yerleştirilen ahşap paravanla iki bölüme ayrılmıştır. Güneydeki dikdörtgen planlı bir sofa, kuzeydeki ise dikdörtgen planlı bir oda haline dönüştürülmüştür. Sofanın batı yanında dikdörtgen planlı bir oda vardır. Odanın batı duvarında ocak ve ahşap dolap yer alır. Enine planlı sofanın güney yanına beş basamaklı merdiven ile çıkılır. Burada kare planlı bir oda mevcuttur. Batı duvarındaki kapı açıklığından altı basamak çıkarak, ikinci enine dikdörtgen planlı sofaya girilir. Batı duvarının kuzey kenarına yerleştirilen kapı açıklığından dikdörtgen planlı bir odaya çıkılır ve kiler işlevi görmektedir güney duvarındaki açıklıktan dikdörtgen planlı son sofaya girilir. Sofanın batı yanı briket duvar ile bölünmüştür ve tuvalet haline dönüştürülmüştür. Doğu duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle birinci kata çıkılmaktadır (Çizim: 57).

Ara kattaki sofanın güney duvarındaki tek kollu ahşap merdivenle birinci kata yer alan boyuna dikdörtgen sofaya çıkılmaktadır. Sofa doğu-batı

yönünde eklenen ahşap paravanlarla üç bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerden güneydoğu ve kuzeydoğu köşede yer alanlar oda olarak, orta alan ise odaların açıldığı sofa olarak kullanılmaktadır. Kuzeydoğu köşede yer alan odanın kuzey cephesindeki ahşap kapıdan balkona çıkılmaktadır. Güneybatı köşede yer alan odanın batı duvarında ahşap dolap ve ocak bulunmaktadır. Birinci katın batı yanında yer alan odaların doğu duvarlarında küçük pencereler yer alır. Sofanın tek tarafı oda dizileriyle çevrelenmiştir. Yapı, tek yüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir (Çizim: 58).

Süsleme yönünden oldukça fakir bir yapıdır. Ara katın kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde yer alan odalarda benzer süslemeye sahip mumluklar mevcuttur. Sokaktaki diğer evlerde görmeye alışık olduğumuz motifleri aksine, bu evde yarım daireden oluşan alçı mumluk düz ve eğimli çizgilerden ibaret basit bir bezenmeye sahiptir (Fotoğraf: 96).

Katalog No: 21

Adres: Soğuk Pınar Mah. Bey Sokak No.47-47A

İnceleme Tarihi: 20–22 Ekim 2010,21–26 Mart 2011,18–21 Ekim 2011

Çizim No: 59-62

Fotoğraf No:97-99

Yapı¹⁹⁵, Bey Sokak'ta,¹⁹⁶ batıya doğru hafif meyilli bir arazi üzerine doğu batı yönünde dikdörtgen bir kütle halinde inşa edilmiştir (Fotoğraf: 97). Doğu yanı yan sokağa bakmaktadır. Batı cephesi komşu binaya bitişik nizamdır. Zemin üzerine iki kat halinde inşa edilen ev, kırma çatı ile örtülerek alaturka kiremitle kaplanmıştır. Çatının uzantısından ibaret saçak altları kaplamasızdır.

Yapının kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir¹⁹⁷.

Plan bakımından asli halini koruyan binanın cephesine, Tokat valiliğince1986 yılında bazı onarımlar yapılmıştır.

Yapının inşasında taş, toprak, ahşap, kerpiç ve metal malzeme kullanılmıştır. Taş bir zemin üzerine yerleştirilen ahşap direk ve kirişlerden oluşan iskeletin araları, kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıvayla kaplanmıştır. Ahşap evin en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın iskeleti dışında dış ve oda kapıları, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdivenler, korkuluklar, katları birbirinden ayıran silmeler ve çıkmaları taşıyan konsollar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Zemin katın tamamında taş ve toprak malzeme kullanılmıştır. Sınırlı kullanım alanına sahip olan metal malzeme,

¹⁹⁵ Yapı, metruk durum olduğu için yapının içine girilememiştir. S.K.T.V.K.B.K.M.A.'den aldığımız çizimler üzerinden evin plan özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

¹⁹⁶ Ev, Tokat imar planına göre, 369 Ada, 1 Parseldedir. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 14.09.1984 tarih ve 379 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

¹⁹⁷Yapının, tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" bölümünde açmış olduğumuz "Tarihlendirme" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

pencere önlerine yerleştirilen şebekelerde ve giriş kapısı üzerinde yer alan tokmalarda kullanılmıştır.

Yapının esas cephesini güney cephe teşkil etmektedir (Fotoğraf: 98) Doğrudan sokağa yönelen güney cephesinin doğu tarafında boyuna dikdörtgen ahşap bir kapı açıklığı yer almaktadır. Basit yapılı kapının üzerinde iki tane metal tokmak yer almaktadır. Metal tokmaklar, ağız kısmı yukarı doğru, uçları içe kıvrık ve alttaki karın kısmında iç bükey şekle sahiptir (Fotoğraf: 99). Bu çift kanatlı kapının batı tarafında yer alan dükkâna ait boyuna dikdörtgen kapı ve pencere açıklığı bulunmaktadır. Güney cephenin batı tarafında yer alan üçlü boyuna dikdörtgen pencereler ara katın güney batı köşesinde yer alan odaya aittir. Bu pencerelere da enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine “C” kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş basit bir şebeke yerleştirilmiştir. Cephenin ortasında ve doğu tarafındaki boyuna dikdörtgen pencereler taşlığın aydınlanması için yerleştirilmiştir. Bu pencerelere da enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş basit şebekeler yerleştirilmiştir. Birinci kat tam köşelere yerleştirilen iki çıkmaya sahiptir. Çıkmaların ön yüzünde üç, yan yüzlerinde ise birer boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. Çıkmaların ortasında kalan bölüme ise boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Çıkmaların altları kaplamasızdır ve iki ucuna dilimli ahşap konsol yerleştirilmiştir. Doğru köşedeki çıkmanın altındaki konsol ahşap payanda ile desteklenmiştir. Güney cephe yatay ve dikey ahşap silmelerle vurgulanmıştır (Çizim: 59)

Yapının doğu cephesi yan sokağa bakmaktadır. Bu cephede taşlığa ve ara katın kuzey batı köşesinde yer alan odaya ait boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katın güney kenarında köşe çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön ve yan yüzünde boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı yer almaktadır. Cephenin kuzey kenarında boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı daha bulunmaktadır. Doğru cephe yatay ve dikey ahşap silmelerle vurgulanmıştır.

Batı cephe ise komşu eve tamamen bitişik olduğu içi duvar örgüsü kısmen görülmektedir.

Kuzey cephesinde her hangi bir pencere açıklığı mevcut değildir.

Yapının güney cephenin doğu tarafında yer alan çift kanatlı kapı ahşap malzemelidir ve enli tahtaların yan yana sıralanmasından ibaret düz yüzeyli basit bir unsurdur. Kapı açıklığı L planlı taşlık ile irtibatlıdır. Taşlığın batı yanında kareye yakın dikdörtgen planlı bir oda mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Oda, doğu-batı yönünde örülen briket duvar ile ikiye ayrılmıştır. Kuzeydeki odunluk, güneydeki ise dükkân haline dönüştürülmüştür. Doğu yanında kare planlı bir oda daha mevcuttur ve odunluk işlevi görmektedir. Taşlığın batı duvarına bitişik yapılmış tek kollu ahşap merdivenle ara kata çıkılmaktadır. (Çizim: 60).

Zemin kattan devam eden merdiven ile kareye yakın planlı sofaya ulaşılır. Kare sofaya her iki yandan odalar açılır. İkiyüzlü iç sofalı plan tipine görülür. Sofanın batı yanında iki oda mevcuttur. Güneybatı köşedeki oda dikdörtgen planlı olup, kuzey duvarında ahşap dolap ve ocak bulunmaktadır. Güneydoğu köşede yer alan nine dikdörtgen planlı oda kiler işlevi görmektedir. Doğu yanında ise kare planlı tek bir oda vardır(Çizim: 61).

Ara kattan devam eden merdivenle, dikdörtgen planlı sofaya ulaşılır. Sofaya her iki yandan ikişer oda açılır. İkiyüzlü iç sofalı plan tipi görülür. Sofanın batı yanında kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı bir odanın kuzey duvarında ahşap dolaplar mevcuttur. Aynı tarafta enine dikdörtgen planlı bir oda daha vardır. Sofanın doğu yanında biri kare, diğeri dikdörtgen planlı iki oda bulunmaktadır. Odalar düz ahşap tavan ile örtülüdür (Çizim: 62).

ALTINCI BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA ve DEĞERLENDİRME

1.TARİHLENDİRME

Bey Sokağı evlerinin kitabesi bulunmadığı için inşa tarihleri hakkında kesin bir şey söylemek imkânsızdır. Bu durumda içlerine girilip inceleme fırsatı bulunabilen 15 ev mekân düzenlemesi, plan özellikleri, iç, dış cephe ve süsleme özellikleri göz önünde bulundurularak, aynı dönem özellikleri gösteren diğer bölgelerdeki geleneksel Türk konut mimarisi örnekleriyle yapılan karşılaştırmalar ışığında değerlendirilmiş ve Bey Sokağı'ndaki yapılar bu verilerden hareketle tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

Tokat genelinde gördüğümüz plan tipleri tarihlendirme için ayrıştırıcı bir bilgi sunmadığı için, bazı evler için tarihlendirmeyi zemin kat düzenlemesinde gördüğümüz farklılıktan yola çıkarak yapmaya çalıştık. Tokat evlerinin genel olarak mekân düzenlemesine baktığımızda, zemin kat hizmet işlerine ayrılmıştır. Ancak 19. yüzyılın ortasına tarihlenen Latifoğlu Konağı, Yağcıoğlu Konağı¹⁹⁸, Buzluk Sokak 11 numaralı evi¹⁹⁹, Madımaklar Evi²⁰⁰ ve Ali Duruöz Evi²⁰¹, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başına tarihlenen Mustafa Süsoy Evi²⁰² ve İbrahim Şahin Evi'nde²⁰³ zemin kat hizmet işleri yanında oturma mekânı olarak da kullanılmaktadır. Bey Sokağı'ndaki Vali Konağı (Katalog No: 4), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8), 27 numaralı ev (Katalog No: 10) ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11) zemin katta hem kiler, odunluk, depo gibi hizmet mekânlarına hem de oturma

¹⁹⁸ Mahmut Akok, **a.g.m.**, s. 135, 145.

¹⁹⁹ Halit Çal, **a.g.e.**, s. 46-47.

²⁰⁰ Halit Çal, **a.g.e.**, s. 16.

²⁰¹ Mahmut Akok, **a.g.m.**, s. 147.

²⁰² Halit Çal, **"Tokat Evleri"**, s. 21.

²⁰³ Ilgın Önal, **Restoration Project of İbrahim Şahin House in Soğukpınar District, Beyhamam Street, No 41, Tokat**, (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, s. 76.

mekânlarına sahiptir. Zemin katın bu şekilde kullanımı yalnızca Tokat'ta görülen bir özellik değildir. 19 yüzyıldan sonra Kula evlerinde²⁰⁴, 19. yüzyılın ortasından itibaren Kayseri²⁰⁵ ve Isparta²⁰⁶ evlerinde de zemin kat düzenlemeleri açısından benzeri bir yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Bu tür benzer örneklerden yola çıkarak, araştırmamıza konu olan Bey Sokağı evlerinden Vali Konağı, Osman Paşa Konağı, 27 numaralı ev ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı hizmet işleri ve oturma mekânı için kullanılan zemin kat düzenlemeleri bakımından 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başına tarihlendirilebilir.

Bey Sokağı evleri süsleme özellikleri bakımından da tarihlendirmeye yönelik bazı ipuçları sunmaktadır. Bu yapılarda ahşap ve alçı bezemelere baktığımızda, barok karakterli bitkisel motiflerin daha baskın olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında geometrik motifli ahşap ve alçı süslemelerin görüldüğü evler de bulunmaktadır.

3 numaralı evde (Katalog No: 1) dolap arasına yerleştirilen niş ve onu çevreleyen gözlerde bitkisel motifler hâkimken, tavanda geometrik karakter ağır basmaktadır.

Vali Konağı (Katalog No: 4), Subay Hacı Ali Bey'in Evi'ni (Katalog No: 5) ve 29 numaralı evi (Katalog No: 12), geometrik motifli tavan örneklerine sahiptir.

Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 8) bitkisel motiflerin ağırlıkta olduğu tavanlar dışında geometrik karakterli tavanlarda mevcuttur. Ayrıca dolap arasına gelen nişler bitkisel motiflerle taçlanmış ve mumluklarda yine aynı karakterlerle bezenmiştir.

Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11) ve Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi (Katalog No: 3) bitkisel motifli mumluk ve niş örneklerine sahiptir.

²⁰⁴ Rüstem Bozer, **Kula Evleri**, Ankara, 1988, s. 69.

²⁰⁵ Vacit İmamoğlu, **Kayseri Evleri**, Kayseri, 2006, s. 111-197.

²⁰⁶ Doğan Demirci, **Isparta Evleri**, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2010, s. 362-363.

27 numaralı ev (Katalog No: 10) bitkisel bezemeli mumluk, aynalık ve dolap arasına yerleştirilen niş dışında, geometrik motifli tavan örneği de görülmektedir.

29 numaralı evde (Katalog No: 12) geometrik motiflerin ağır bastığı tavan örnekleri yanı sıra bitkisel süslemeli mumluklar dikkat çekmektedir.

36 numaralı evde (Katalog No: 14) mumluklar bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir.

Gülüt Ağa'nın Evi (Katalog No: 16) ve Sivaslı İcracı Bekir Evi'nde (Katalog No: 17), bitkisel motifli mumluk örnekleri mevcuttur.

44-44A/25 numaralı evde (Katalog No: 19) bitkisel bezemeli tavan, niş ve mumluk örnekleri vardır.

Tokat Bey Sokağı evlerinde gördüğümüz süsleme detaylarının, Tokat ve çevresindeki diğer örneklerle benzerlik göstermesi, tarihlendirme yapmamızda bize yol göstermektedir.

Tokat merkezde 19. yy. sonu ile 20 yy. başına tarihlenen İbrahim Şahin Evi²⁰⁷, Fatma Ercan Evi, Mustafa Süsoy Evi²⁰⁸; Tokat'ın ilçelerinden Zile'deki Naci Giray Evi ve Necibe Hilmi Odabaşıoğlu Konağı'ndaki²⁰⁹ tavan örneklerinde merkezdeki bitki motifleri dışında geometrik karakterler daha baskındır. Bu tür benzer örneklerden yola çıkarak, Tokat Bey Sokağı evlerinden Vali Konağı, Subay Hacı Ali Bey'in Evi, 27 numaralı ev, 29 numaralı ev ve Osman Paşa Konağı geometrik süslemeli tavan bakımından 19. yy. sonu ile 20. yy. başına tarihlendirilebilir.

Tokat merkezde 19. yy. sonu ile 20 yy. başına tarihlenen İbrahim Şahin Evi, Zeki Türker Evi ve Mustafa Süsoy Evi²¹⁰ ve 1903 tarihli Cevdek Erek Evi'nde²¹¹ bitkisel motifle taçlandırılmış nişler mevcuttur. Bu evlerde gördüğümüz süsleme örneklerine dayanarak Tokat Bey Sokağı evlerinden

²⁰⁷ Ilgın Önal, **a.g.t.**, s. 130.

²⁰⁸ Halit Çal, **Tokat Evleri**, s. 38.

²⁰⁹ Aslıhan Bildiş, **Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; Tokat-Zile Örneğinde İrdelemeler**, (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s. 57, 86.

²¹⁰ Ilgın Önal, **a.g.t.**, s. 221.

²¹¹ Halit Çal, **Tokat Evleri**, s. 23.

Osman Paşa Konağı'nı, Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi'ni, Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nı, 27 numaralı evi ve 44-44A/25 numaralı evi 19. yy. sonu ile 20. yy. başına tarihlendirebiliriz.

Tokat merkezde 19. yy. sonu ile 20 yy. başına tarihlenen İbrahim Şahin Evi, Mustafa Süsoy Evi ve Mehmet Üner Evi'nde bitkisel bezemeli yarım daire ya da konik formlu mumluklar vardır. Bu tür benzer örneklerden yola çıkarak, Tokat Bey Sokağı evlerinden 27, 29 ve 36 numaralı evler, Osman Paşa Konağı, Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi, Yağcızade Sadullah Bey Konağı, Gülüt Ağa'nın Evi ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi¹⁹. yy. sonu ile 20. yy. başına tarihlendirebilir.

Bey Sokağı 3 numaralı evde gördüğümüz bitkisel motiflerle bezeli ahşap göz örneğinin benzerini, 19. yy. ortasına tarihlenen Latioğlu Konağı'nda²¹², Madımaklar Evi'nde²¹³ ve Camii Kebir Mahallesi 18. Sokak 4 numaralı evde²¹⁴ göstermekteyiz. Süslemede gördüğümüz benzerlikten yola çıkarak, 3 numaralı evi 19. yy. ortasına tarihlendirebiliriz.

Metruk vaziyetteki 5 ev (Katalog No: 6, 7, 9, 13, 18) cephe özellikleri açısından sokaktaki diğer evlerle benzerlik göstermektedir. Buradan yola çıkarak bu evleri 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başına tarihleyebiliriz. 5 (Katalog No: 2) ve 38 numaralı (Katalog No: 15) ev süsleme unsuru olmadığı için cephe özelliklerinin diğer evlerle olan benzerliğinden yola çıkarak 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başına tarihlendirilebilir.

2. PLAN ÖZELLİKLERİ

Bey Sokağı evleri, geleneksel Türk Konut mimarisi plan tipleri ve özelliklerine uygun bir şekilde yapılmıştır. Bugün Tokat merkez, Bey Sokağı'nda bulunan ve bu araştırmaya konu olan 21 evin planları incelendiğinde iki ana plan şeması karşımıza çıkmaktadır.

²¹² Halit Çal, "Tokat Evleri", s. 411.

²¹³ Halit Çal, **Tokat Evleri**, s. 19.

²¹⁴ Kemal İbrahimzade, Erkan Atak, "Tokat'ta Bir Konut Örneği", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 34, Aralık, 2010, s. 121.

1.İç sofalı plan tipi

1.1. İkiyüzlü iç sofalı plan tipi

1.2. Tek yüzlü iç sofalı plan tipi

2.Dış sofalı plan tipi

2.1. Üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi

2.2. İki tarafı odalı dış sofalı plan tipi

Bey Sokağı'nda incelenen 21 evden 9'nun iç sofalı(Katalog No: 3, 4, 8, 9, 11, 16, 17, 20, 21), 5'inin dış sofalı (Katalog No: 5,10, 14, 16, 19) olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında 4 ev (Katalog No: 1, 2, 12,15) zamanla yok olan bölümler nedeniyle her hangi bir plan tipine dâhil edilememiştir. Metruk durumda olan 5 evin ise (Katalog No:6, 7, 9, 13, 18) içlerine girilip inceleme yapılamadığından plan özellikleri hakkında bir bilgimiz bulunmamaktadır.

İç sofalı plan tipi kendi içinde ikiyüzlü iç sofalı ve tek yüzlü iç sofalı olmak üzere ikiye ayrılır.

İkiyüzlü iç sofalı plan tipinde, sofa evin planını ortadan ikiye böler ve odalar her iki taraftan sofaya açılır. Bu plan tipi “karniyarik” olarak da adlandırılmaktadır. Bey Sokağı'nda en fazla tercih edilen plan tipidir. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi (Katalog No: 3), Vali Konağı (Katalog No: 4), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8), 24-24A numaralı ev (Katalog No: 9), Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11), Gülüt Ağa'nın Evi (Katalog No: 16), Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi (Katalog No: 17) ve No: 47-47A (Katalog No: 21) evleri iç sofalı plan tipinde yapılmıştır. Bu yapıların sofa biçimlerine baktığımız zaman kendi içinde bir takım farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır.

Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin ve Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi'nin birinci katında boyuna dikdörtgen bir sofa ve buraya bir taraftan iki diğer taraftan bir odanın açılmasıyla oluşan ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir.47-47A numaralı evin birinci katı ve Gülüt Ağa'nın Evi'nin zemin katı dikdörtgen bir sofa ve buraya her iki yandan açılan odalardan oluşmaktadır. Gülüt Ağa'nın Evi'nin ikinci katında ise haç şeklindeki sofaya her iki yandan ikişer odanın açılmasıyla oluşan ikiyüzlü iç sofalı plan tipi

görülmektedir. Bey Sokağı evleri içinde haç şeklindeki sofa yalnızca Gülüt Ağa'nın Evinde karşımıza çıkmaktadır.

Vali Konağı, Yağcızade Sadullah Bey Konağı ve Osman Paşa Konağı'nda ise dikdörtgen sofa bir duvar ile ikiye ayrılmış ve duvarın ortasına yerleştirilen ahşap kapı sofalar arası geçişi sağlamaktadır. İki ayrı sofaya her iki taraftan ikişer oda açılmaktadır. Merdivenler ise odaların arasına ve sofaya yerleştirilmiştir.

İkiyüzlü iç sofalı plan tipi Tokat'ta en fazla tercih edilen plan tipidir. Bey Sokağı dışında Tokat merkezde yer alan 18 sokakta²¹⁵bu plan tipinin uygulandığı evler bulunmaktadır. Pervane Sokak'ta 11 numaralı ev, Kuyumcular içi Sokak 26 numaralı ev, Setenciler Sokak'ta 7 numaralı ve 1. Geçit 3 numaralı ev, Halit Sokak 18 numaralı ev, Hacı Münir Sokak 13 numaralı ev, Hoca Ahmet Sokak Yağcıoğlu Konağı, Ardala sokak 10 numaralı ev, Beyhamam Sokak'ta 1, 22 ve 41 numaralı evler, Devegörmez Sokak'ta 25 numaralı ev ve Mustafa Süsoy evi, Hacı Hasan Bölüğü Sokak 14 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi'nde 3, 7-9-11 ve 21 numaralı evlerde, Eğriyi Sokak 6 numaralı ev, Gazi Osman Paşa Caddesi'nde 35 numaralı ev ve Mahmut Paşa Sokak 1 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 3, 7-9-11 ve 21 numaralı ev, Eğriyi Sokak 6 numaralı ev, Gazi Osman Paşa Caddesi 35 numaralı ve Mahmut Paşa Sokak 1 numaralı ev ikiyüzlü iç sofalı plan tipinde yapılmışlardır.

Beyhamam Sokak'ta İbrahim Şahin Evi²¹⁶eşit bir şekilde ikiye ayrılmış boyuna dikdörtgen sofa ve her iki taraftan açılan odalardan oluşmaktadır. Bey Sokağı'nda Vali Konağı, Yağcızade Sadullah Bey Konağı ve Osman Paşa Konağı, bu tarzda inşa edilmiştir.

Devegörmez Sokak'taki Mustafa Süsoy Evi'nin birinci katı da aynı tarzda inşa edilmiştir, ancak İbrahim Şahin Evi'nden farklı olarak, sofalar eşit büyüklükte değildir. Bey Sokağı'ndaki Yağcızade Sadullah Bey ve Osman Paşa Konağı'ndaki sofalar da eşit büyüklükte değildir.

²¹⁵ Halit Çal, "Tokat Evleri", s. 383-386.

²¹⁶ Ilgın Önal, *a.g.t.*, s. 33-51.

Tokat'ın ilçelerinden Zile'de²¹⁷ bulunan Göynücekli Evi, Gaydaroğlu Konağı ve Naci Giray Evi'nde ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Göynücekli ve Naci Giray Evleri'nde, tıpkı Vali Konağı, Yağcızade Sadullah Bey Konağı ve Osman Paşa Konağı'nda olduğu gibi dikdörtgen sofa ikiye ayrılmış ve ahşap kapı yardımıyla sofalar arası geçiş sağlanmıştır. Sofaya her iki yandan odalar açılmaktadır ve merdivenler odaların arasında yer almaktadır. Gaydaroğlu Konağı ise 47-47A numaralı ev ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nde olduğu gibi boyuna dikdörtgen bir sofa ve buraya her iki yandan açılan odalardan oluşan plan tipine sahiptir.

Tokat'ın diğer bir ilçesi olan Niksar'da²¹⁸ Taş Bina, Dağdenoğulları, Konağı, Tahsin Çavuşoğlu Evi ve Mukayitoğlu Konağı ikiyüzlü iç sofalı plan tipinde yapılmıştır. Tahsin Çavuşoğlu Evi ve Dağdenoğulları Konağı, Bey Sokağı'nda 47-47A numaralı ev ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nde gördüğümüz dikdörtgen sofa ve buraya her iki taraftan açılan odalardan oluşmaktadır.

Bey sokağında ve Tokat'ın genelinde yaygın olarak karşımıza çıkan ikiyüzlü iç sofalı plan tipi, Balkanlarda Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya'da, ve Anadolu'da Elazığ, Gümüşhane, Ahlat, Isparta, Yozgat, Göynük, Trabzon, Beypazarı, İstanbul, Konya, Ankara, Geyve, Safranbolu, Kastamonu, Sinop ve Harput, Sivas ve Mersin illerindeki geleneksel Türk evlerinde görülmektedir. Balkanlarda ve Anadolu'daki örneklerle Bey Sokağı evlerinin plan özellikleri benzerlik göstermektedir.

Balkanlardaki evlere bakacak olursak; Bulgaristan Karlova'da Pulev Evi, Filibe'de Netkoviç Evi ve Yunanistan'da Siyatista'da Poulkos ve Nerontzopoula Evleri boyuna dikdörtgen bir sofa ve her iki yandan açılan odalardan oluşmaktadır. Bu yapılarda merdiven sofanın köşesine yerleştirilmiştir.²¹⁹ Bu özellikleri ile Bey Sokağı'ndaki Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi ve 47-47A numaralı evle benzerlik göstermektedirler. Yugoslavya

²¹⁷ Aslıhan Bildiş, **a.g.t.**, s. 36–67.

²¹⁸ Mehmet Fatih Selçuk, **Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırması**, (Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2008, s. 85–86.

²¹⁹ Nur Akın, **Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları**, İstanbul, 2001, s. 50–51, 99.

Priştine’de bir evde²²⁰ boyuna dikdörtgen sofaya her iki yandan üçer oda açılmakta ve sofanın bir ucu çokgen çıkma diğer ucu düz bir çıkma ile sonlandırılmıştır. Bey Sokağı evleri sofalarında çokgen çıkma yer almamasına karşılık, Vali Konağı örneğinde sofanın kuzey cephesi düz çıkma ile sonlandırılmıştır.

Elazığ’daki Mehmet Alkış Evi, Dişçi Hayri Sayın Evi ve Tursun Çelik Evi²²¹ boyuna dikdörtgen sofa ve buraya her iki yandan açılan odaların oluşturduğu ikiyüzlü iç sofalı plan tipi ile Bey Sokağı’ndaki Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi ve 47-47A numaralı evle benzerlik göstermektedir.

Gümüşhane’de Rafet Çubukçu Evi, H. Raif Tuna Konağı, Fahri Gümüş Evi, İbrahim Aytaç Evi, Ramiz Bey Konağı, İhsan Efendi Konağı, Erol Karabiber Evi²²² ve Mehmet Aksoy Evi²²³ ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir. Evlerin hepsinde boyuna dikdörtgen bir sofa ve buraya her iki tarafta açılan odalar bulunmaktadır. Fahri Gümüş Evi ve İbrahim Aytaç Evi’nde sofanın bir tarafına iki oda açılırken, diğer tarafına bir oda açılmaktadır. Bu plan tipi, Bey sokağı evlerinden Yağcılar Kızı Sadiye Hanım’ın Evi’nde de görülmektedir. Ramiz Bey Konağı, İhsan Efendi Konağı ve Erol Karabiber Evi’nde ise sofaya her iki taraftan ikişer oda açılmaktadır. Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi, Gülüt Ağa’nın Evi’nin zemin katı ve 47-47A numaralı ev, bu tarzda inşa edilmiştir.

Nusret Kurtoğlu evi Ahlat’ta ikiyüzlü iç sofalı plan tipine tek örnektir.²²⁴ Dikdörtgen sofaya her iki yandan birer oda açılmaktadır. Bey Sokağı evleri içinde iki odalı ikiyüzlü iç sofalı plan tipine ait örnek mevcut değildir.

Isparta’da ikiyüzlü iç sofalı plan tipine örnek olarak Damgacı Sokak’ta 3 numaralı ev, Çelebiler Mahallesi 4 numaralı ev, 1410 Sokak’ta 4 numaralı ev, Kulalılar Evi, Yokuşbaşı Sokak’ta 24 numaralı ev, Sarıtepe Evi ve

²²⁰ Nur Akın, **a.g.e.**, s. 137.

²²¹ Servet Karakaş, **Elazığ Geleneksel Konut Kültürü**, (Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008 s. 90, 121, 140.

²²² Nilüfer Kara, **Eski Gümüşhane Evleri**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005, s. 23–125.

²²³ Volkan Şenel, **Gümüşhane Evleri**, Trabzon, 2002, s. 111.

²²⁴ Ülkü Can Karakuş, **Geleneksel Ahlat Evleri**, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Genel Sanat Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2008, s. 37.

1313 Sokak'ta 20 numaralı evi söyleyebiliriz.²²⁵ Yokuşbaşı Sokak'ta gördüğümüz örnekte haç şeklindeki sofaya her iki yandan ikişer oda açılmaktadır. Gülüt Ağa'nın Evi'nin birinci katında bu plan tipinin benzerini görmekteyiz. Çelebiler Mahallesi'nde 4 numaralı evde boyuna dikdörtgen sofaya bir taraftan iki oda diğer taraftan bir oda açılmaktadır. Sofanın köşesinde merdiven yer almaktadır. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi aynı plan özelliğine sahiptir ancak merdiven sofaya değil, birinci katın köşesine yerleştirilmiştir. 1410 sokakta 4 numaralı ev, Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi, Gülüt Ağa'nın Evi'nin zemin katı ve 47-47A numaralı eve benzemektedir. Bey Sokağı'ndaki evlerde merdiven sofada yer almasına karşılık, 4 numaralı evde odaların arasında bulunmaktadır.

Yozgat'ta ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahip evlere, Divanlıoğlu Konağı, Koldemir Konağı ve Miralay Konağı'nı örnek olarak gösterebiliriz.²²⁶ Divanlıoğlu Konağı'nda sofaya iki oda açılmaktadır. Koldemir Konağı'nda sofaya ikişer oda açılmaktadır. Bey Sokağı evlerinden farklı olarak sofanın kuzey tarafında sekinin yer almasıdır.

Trabzon'da bulunan evlerin bazılarını incelediğimizde plan özellikleri açısından Bey Sokağı evleri ile benzerlik kurmak mümkündür. Murathanoğlu Evi ve Avni Komut Evi iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.²²⁷ Bu evlerde sofaya her iki yanında ikişer oda açılmaktadır. Plan özellikleri, Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin birinci katı ve 47-47A numaralı ev ile benzerlik göstermektedir.

Ankara'da ikiyüzlü iç sofalı plan tipine örnek olarak Hamamönü'nün 27 numaralı ev²²⁸, Dalfes Sokak'ta 8 numaralı ev, Bingöl Sokak'ta 169 ve 173 numaralı ev, Kuşkondu Sokak'taki bir ev ve Kale Kapısı Sokak 20 numaralı evi gösterebiliriz. Hamamönü'nün 27 numaralı ev, Dalfes Sokak'ta 8 numaralı ev, Bingöl Sokak'ta 173 numaralı ev ve Kuşkondu Sokak'taki ev dikdörtgen bir sofa ve buraya her iki taraftan ikişer odanın açılmasıyla oluşan plan tipine

²²⁵ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 36, 92, 100–144.

²²⁶ Şener İlgin, **Geleneksel Yozgat Evleri**, (Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007, s. 96, 141, 155.

²²⁷ Haşim Karpuz, "Geleneksel Trabzon Evleri", **Kültür ve Sanat**, Sayı 18, Haziran, 1993, s. 20–21.

²²⁸ Eyüp Kömürcüoğlu, **Ankara Evleri**, İstanbul, 1950, s. 43.

sahiptir. Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin birinci katı ve 47-47A numaralı evle aynı özelliklere sahiptir.²²⁹ Bey Sokağı'nda Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin zemin ve ikinci katında gördüğümüz plan tipi, Ankara merkezde Bingöl Sokak 169 numaralı ev ve Kale Kapısı Sokak 20 numaralı ev ile benzerlik göstermektedir.

Ankara'nın ilçelerinden biri olan Beypazarı geleneksel konutlardan oluşan mahalleleri ile dikkat çeken ilçelerimizden birisidir. Beytepe Sokak'ta 15 numaralı ev, Ankara Cadde'si 55 numaralı ev ve Okul Sokak 7 numaralı ev ikiyüzlü iç sofalı plan tipinde yapılmıştır.²³⁰ Beytepe Sokak'taki evin ikinci katı haç şeklindeki sofası ve buraya her iki taraftan açılan odaları ile Gülüt Ağa'nın Evi'nin birinci katına benzerlik göstermektedir. Ankara Caddesindeki evin birinci ve ikinci katı, boyuna dikdörtgen sofa ve buraya her iki yandan açılan ikişer odadan ibarettir. Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin birinci katı ve 47-47A numaralı ev, bu ev ile aynı özelliklere sahiptir.

Konya evlerinden Nakipoğlu Evi, Saffet Çelebi'nin Evi ve Bahaddin Çelebi Evi ikiyüzlü iç sofalı plan tipindedir.²³¹ Saffet Çelebi Evi'nde, Bey Sokağı'nda ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahip evlerde gördüğümüz boyuna dikdörtgen sofa yerine enine dikdörtgen sofa görülmektedir.

Sakarya'nın Geyve ilçesindeki Mehmet Özuzun Evi boyuna dikdörtgen sofası ve buraya bir taraftan iki diğer taraftan bir odanın açılmasıyla oluşan ikiyüzlü iç sofalı plan tipine sahiptir.²³² Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nin zemin ve ikinci katında bu plan tipinin benzeri dikkat çekmektedir.

Safranbolu'da Kaymakamlar Şehir Evi, boyuna dikdörtgen sofa ve buraya her iki yandan açılan odaları ile Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evine ve 47-47A numaralı Eve benzerlik göstermektedir. Kaymakamlar Şehir Evi'nin tek farklı yönü, merdivenlerin sofada değil odaların arasında bulunmasıdır.²³³

²²⁹ Orhan Cezmi Tuncer, **Ankara Evleri**, Ankara, 2002, s. 167, 209, 459, 464, 556.

²³⁰ Işık Aksulu, "Beypazarı Evleri", **İlgi**, Sayı 41, Ocak, 1985, s. 20-23.

²³¹ Celile Berk, **Konya Evleri**, İstanbul, 1951, s. 95-113.

²³² Ruhi Kafescioğlu, **Kuzey-Batı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları**, İstanbul, 1955, s. 31-32.

²³³ Reha Günay, **Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu**, Ankara, 1989, s. 74.

Sivas'ta Mütevellioğlu Mesrur Evi'nde sofaya her iki yandan ikişer odanın açılması ile oluşan ikiyüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir ancak Bey Sokağı evlerinde gördüğümüz simetrik dikdörtgen sofa yerine, bir ucu yedigen şekilde düzenlenmiş bir sofa karşımıza çıkmaktadır.²³⁴

Kula'da Küçük Gödeliler Evi haç şeklindeki sofası ile Gülüt Ağa'nın Evi'nin ikinci katına benzemektedir. Küçük Gödeliler Evi'nde haç şeklinde sofanın kuzey-güney doğrultusunda uzanan kolu, üç kenarlı çıkmalarla sonlandırılmıştır ve odaların kapıları köşelere yerleştirildiği için plan tipi orta sofalı plan tipide de yaklaşmaktadır.²³⁵ Gülüt Ağa'nın Evi'nde ise sofanın kuzey ucu düz çıkma ile sonlandırılmıştır ve oda kapıları köşelere değil, güney-kuzey doğrultudaki kolun doğu ve batı kenarlarına yerleştirilmiştir.

Tek yüzlü iç sofalı plan tipinde sofa evin planını ikiye böler, ancak odalar tek taraftan sofaya açılır. Bey Sokağında Gülüt Ağa'nın Evi'nin 39A numaralı bölümünde (Katalog No: 16) ve 45-45A numaralı evde (Katalog No: 20) tek yüzlü iç sofalı plan tipi görülmektedir. Gülüt Ağa'nın Evi'nde T şeklindeki sofaya tek taraftan iki oda açılmaktadır. Merdivenler iki odanın arasına yerleştirilmiştir. Bey Sokağı evleri içinde T şeklinde sofa yalnızca bu evde görülmektedir. Isparta'nın Gönen ilçesinde bir konak T planlı bir sofaya sahiptir ve Isparta civarındaki tek örnektir. T tipindeki sofanın ayağına ikişer oda açılmaktadır ve ayak kısmı geniştir.²³⁶ Gülüt Ağa'nın Evi'nde ise T tipindeki sofanın ayak kısmı daha dardır ve odalar buraya açılmamaktadır.

45-45A numaralı evde (Katalog No: 20) ise boyuna dikdörtgen şeklindeki sofaya tek taraftan üç oda dizisi açılmaktadır ve merdivenler diğer örnekte olduğu gibi iki odanın arasına yerleştirilmiştir.

Dış sofalı evlerde, odalar dış cepheye açılan sofanın etrafında dizilmiştir. Bey sokağında Subay Hacı Ali Bey'in Evi (Katalog No: 5), Gülüt Ağa'nın Evi'nin 39 numaralı bölümünde (Katalog No: 16) ve 44-44A/25 numaralı evde (Katalog No: 19) üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi görülmektedir. Subay Hacı Ali Bey'in Evi'nde doğuya bakan bir sofanın üç

²³⁴ N. Burhan Bilget, **Sivas Evleri**, Ankara, 1993, s. 24.

²³⁵ Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s. 33.

²³⁶ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 296.

tarafı oda dizileriyle çevrilmiştir ve merdivenler sofanın ortasında yer almaktadır. Gülüt Ağa'nın Evi'nin birinci katında enine şekilde yerleştirilen sofanın üç tarafı odalarla çevrilmiştir. 44-44A numaralı evde, kare bir sofanın etrafı oda dizileriyle çevrilmiştir ve merdiven odaların arasında yer almaktadır. 25 numaralı evde de boyuna dikdörtgen sofanın etrafı odalarla dizileriyle çevrilmiştir. Diğer evden farklı olarak merdiven sofaya yerleştirilmiştir.

Dış sofalı plan tipi Tokat'ta ikinci en fazla tercih edilen plan tipidir. Bey Sokağı dışında Tokat merkezde yer alan 13 sokakta²³⁷ bu plan tipinin uygulandığı evler bulunmaktadır. Bekir Paşa Sokak 13 ve 15 numaralı evler, Kuyumcular İçi Sokak 34 ve 45 numaralı evler, Matbaa Sokak çıkmazı 19 numaralı ev, Ardala Sokak'ta 3, 6 ve 22 numaralı evler, Mahmut Paşa Sokak 44 numaralı ev, Beyhamam Sokak Cevdet Erek evi, Pavyonlar Sokak 2 numaralı ev ve Muslihittin Sokak 1 numaralı ev üç tarafı odalı dış sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.

Cevdet Erek evinde bir cephesi dışa açılan dikdörtgen sofanın üç tarafı odalarla çevrilmiştir.²³⁸ Bey Sokağı'nda Subay Hacı Ali Bey'in Evi (Katalog No: 5) plan yönünden benzerlik göstermektedir. Yalnızca sofanın şeklinde farklılık bulunmaktadır. Cevdet Erek Evi'nde sofa dikdörtgen şekle sahipken, Hacı Ali Bey'in Evi'nde kare bir sofa görülmektedir.

Bey Sokağı'nda 27 (Katalog No: 10) ve 36 numaralı evde (Katalog No: 14) iki tarafı odalı dış sofalı plan tipi görülmektedir. 27 numaralı yapıda kuzeye açılan sofanın iki tarafı oda dizileriyle çevrilmiştir ve merdivenler sofa ve oda arasına yerleştirilmiştir. 36 numaralı evde ise güneye açılan sofanın iki tarafına oda dizileri yerleştirilmiştir ve merdivenler diğer örnekte olduğu gibi odaların arasında yer almaktadır.

Tokat ili dışında dış sofalı plan tipine ait örnekleri, Anadolu'nun pek çok şehrinde görmek mümkündür.

²³⁷ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383–386.

²³⁸ Halit Çal, **Tokat Evleri**, s. 23-25.

Ankara'da Sallantoğlu Evi²³⁹, Kale Kapısı Sokak'ta 20 numaralı ev²⁴⁰, Sivas'ta Feridun Kangal Konağı²⁴¹, Kula'da Beyoğlu Evi²⁴², Isparta'da 3801–3805 Sokak'ta 22 numaralı ev üç tarafı odalı dış sofalı plan tipindedir. Bu evler plan özellikleri açısından, Bey Sokağı'ndaki Subay Hacı Ali Bey'in Evi'ne (Katalog No: 5) ve Gülüt Ağa'nın Evi'nin (Katalog No: 16) birinci katına benzerlik göstermektedir.

Kuladaki Beyoğlu evi plan özellikleri açısından Gülüt Ağa'nın Evi'nin (Katalog No: 16) birinci katına benzerlik göstermektedir.

İki tarafı odalı dış sofalı plan tipine örnek olarak Gümüşhane'de İbrahim Ömürdağ Evi²⁴³, Ankara'da Acı Çeşme Sokak'ta 14 numaralı ev²⁴⁴, İstanbul Hacıoğlu'nda bulunan bir evde²⁴⁵, Trabzon'da Yarımbıyıklıoğlu ve Kundupoğlu Evleri²⁴⁶, Isparta'da 1308 Sokak'ta 13 ve 17 numaralı evler²⁴⁷, Kütahya'da Bay Halit (Macar) Evi²⁴⁸ ve Elazığ'daki Mustafa Mermer Evi²⁴⁹ gösterebiliriz. Acı Çeşme Sokak'taki 14 numaralı evde, sofa ile odalar arasında dar bir koridor olması, Bey Sokağı'ndaki 27 ve 36 numaralı evlerde görülmeyen bir özelliktir.

Bey Sokağı'nda bazı evlerin her katı aynı plan şemasını göstermemektedir. Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda (Katalog No: 11) zemin kat üç tarafı odalı dış sofalı plan tipine sahipken, birinci kat ikiyüzlü iç sofalı plan tipindedir. Gülüt Ağa'nın Evi'nde (Katalog No: 16) ara katta üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi görülürken, birinci katta ikiyüzlü iç sofalı plan şekli karşımıza çıkmaktadır.

²³⁹ Eyüp Kömürcüoğlu, **a.g.e.**, s. 37.

²⁴⁰ Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, s. 61.

²⁴¹ N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s. 27-28.

²⁴² Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s. 13.

²⁴³ Nilüfer Kara, **a.g.t.**, s. 119.

²⁴⁴ Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, s. 61.

²⁴⁵ Nihan Uysal, **Geleneksel Türk Evi İç Mekân Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi**, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s. 25.

²⁴⁶ Haşim Karpuz, **a.g.m.**, s. 20-21.

²⁴⁷ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 202-212.

²⁴⁸ Lami Eser, **Kütahya Evleri**, İstanbul, 1955, s. 45–46.

²⁴⁹ Ayşe Yünkül, **Elazığ Evleri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2005, s. 51.

Bey Sokağı'nda incelenen 3 evde ise (Katalog No: 1, 2, 12) zamanla yok olan bölümler ve yapılan eklemeler nedeniyle belli bir plan tipi oluşturulamamıştır.

Bey Sokağı'nda metruk durumda olan evlerin içine girilemediği ve çizimleri olmadığı için plan tipleri tespit edilememiştir (Katalog No: 6, 7, 13, 15, 18).

Bey Sokak'ta incelenen 21 evden 18'si doğrudan sokaktan girişi olan evlerdir (Katalog No: 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21). Bu evlerde bahçe arka plana alınmıştır ve bahçeye girmek için taşlıkta yer alan ahşap kapı kullanılmaktadır. Diğer evlerden farklı olarak Subay Hacı Ali Bey Evi'nde arka bahçe ile birlikte doğu cepheye bakan bir bahçe daha bulunmaktadır. Çok sık görülmemesine rağmen, Bey sokağında Vali Konağı (Katalog No: 4), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8) ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11) bahçe içinde yer almaktadır. Bahçeler 2.00–2.50 m. yükseklikte duvarlarla çevrilmiştir. Bahçe zeminleri ya moloz taşla ya da kesme taşla kaplanmıştır. Bu evlerde bahçe ön plandadır ve ev arka plana alınmıştır.

Bey sokağında iki katlı olarak inşa edilen 21 evin zemin katı, genel hizmetler için ayrılmıştır. Evlere girdiğimizde öncelikle taşlık bölüme girilmektedir. Taşlığın her iki tarafında bulunan odalar işevi, kiler ve odunluk gibi amaçlar için ayrılmıştır.

Bey Sokağı evlerinden Vali Konağı (Katalog No: 4), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8), 27 numaralı ev (Katalog No: 10) ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11) diğer evlerden farklı olarak, zemin kat hem hizmet işleri için hem de oturulacak mekân olarak kullanılmıştır.¹⁹ 19. yüzyıla tarihlenen Tokat evlerinden Latifoğlu Konağı, Yağcıoğlu Konağı ve Madımaklar Evi'nde²⁵⁰ de aynı kullanım şeklini görmekteyiz. Zemin katın bu şekilde kullanımını Kayseri²⁵¹ ve Kula²⁵² evlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Kayseri evlerinde genellikle evler iki katlı olduğu için zemin kat hem hizmet

²⁵⁰ Mahmut Akok, "Tokat Şehrinin Eski Evleri", s.144; Halit Çal, **a.g.e.**, s.6, 16.

²⁵¹ Vacit İmamoğlu, **a.g.e.**, s. 111-197.

²⁵² Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s. 69.

işleri hem de oturma amaçlı kullanıma sahiptir. 17. ve 18. yüzyılda Türk evi genelinde zemin kat kiler, depo, ahır gibi fonksiyonlar üstlenmiştir. Kula'da 19. yüzyıla tarihlenen evlerde zemin kat oturma mekânı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Buradan yola çıkarak Bey Sokağı'ndaki dört evin zemin katında gördüğümüz düzenlemenin döneme has bir özellik olduğunu söyleyebiliriz. Anadolu'nun farklı şehirlerinde gördüğümüz geleneksel Türk evlerinde de zemin kat hizmet işleri için ayrılmıştır. Bursa²⁵³, Kocaeli, Zonguldak, Bolu, Kastamonu ve Çankırı evlerinde²⁵⁴, Ankara²⁵⁵, Kütahya²⁵⁶, Konya²⁵⁷, Kayseri²⁵⁸, Kula²⁵⁹, Sivas²⁶⁰, Safranbolu²⁶¹, Erzurum²⁶², Yozgat²⁶³, Elazığ²⁶⁴, Trabzon²⁶⁵, Göynük²⁶⁶, Isparta²⁶⁷, Edirne²⁶⁸ ile Balkanlarda²⁶⁹ yapılan sivil mimari örneklerinde zemin kat oturulacak mekân olarak değil, hizmet alanları olarak kullanılmaktadır.

Bey Sokak'ta incelenen 21 evden 16'sının ara katı bulunmaktadır (Katalog No: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10,11, 12, 13, 14,15, 18, 20, 21). Ara katta bir veya iki oda yer almaktadır. Basık ve süslemesi oldukça sade tutulan bu katın odaları kışın oturmak için kullanılmaktadır. Evin plan tipini belirleyen üst katta ise günlük yaşamın geçtiği oturma mekânları bulunmaktadır. Osman Paşa Konağı'nda ise (Katalog No: 8) ayrıca bir bodrum katı bulunmaktadır. O dönemlerde bodrum katları yiyeceklerin korunduğu, soğutucu görevini üstlenen mekânlar olarak kullanılmaktadır.

²⁵³ Leman Tomsu, **Bursa Evleri**, İstanbul, 1950, s. 27.

²⁵⁴ Ruhi Kafescioğlu, **a.g.e.**, s. 8.

²⁵⁵ Mahmut Akok, **Ankara Evleri**, Ankara, 1951, s. 4.

²⁵⁶ Lami Eser, **a.g.e.**, s. 53.

²⁵⁷ Celile Berk, **a.g.e.**, s. 59.

²⁵⁸ Vacit İmamoğlu, **a.g.e.**, s. 111-197.

²⁵⁹ Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s. 40.

²⁶⁰ N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s. 47.

²⁶¹ Reha Günay, **a.g.e.**, s. 112.

²⁶² Haşim Karpuz, **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Ankara, 1984, s. 25.

²⁶³ Şener İlgin, **a.g.t.**, s. 167.

²⁶⁴ Ayşe Yünkül, **a.g.t.**, s. 73.

²⁶⁵ Haşim Karpuz, "Geleneksel Trabzon Evleri", s. 20.

²⁶⁶ Ayşen Akpınar, "Göynük Evleri", **İlgi**, Sayı 39, Haziran, 1984, s. 9.

²⁶⁷ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 362-365.

²⁶⁸ Rifat Osman, **Edirne Evleri ve Konakları**, İstanbul, 1983, s.11.

²⁶⁹ Nur Akın, **a.g.e.**, s. 43, 75, 130, 172, 216.

3. CEPHE ÖZELLİKLERİ

Bey sokağı evlerinin dış cepheleri oldukça sade, gösteriştan uzak bir görünüme sahiptir. Sokağa bakan cepheler enine ve boyuna yerleştirilen ahşap silmelerle belirginleştirilmiştir.

Bey Sokağı evlerinin zemin katlarında kiler, iş odası ve odunluk gibi bölümlere ait pencereler küçük ve sade tutulmuştur (Katalog No: 1, 2, 3, 10, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 21). Bu pencerelerin önlerine basit şekilde hazırlanmış demir şebekeler takılmıştır. Bey Sokağında incelenen 21 evde dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır. Yalnızca Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 8) yuvarlak kemerli pencereler görülmektedir. Birinci katta pencere sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu hem içten geniş ve ferah bir ortam oluşturmakta, hem de dıştan evin görünümüne estetik bir özellik kazandırmaktadır. Giriş kapısı üzerinde yer alan aydınlatma pencereleri dikdörtgen formludur, ancak iki evde diğer evlerden farklı olarak, Vali Konağı'nda (Katalog No: 4) sivri kemerli ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda (Katalog No: 11) oval bir aydınlatma penceresi bulunmaktadır.

Bey Sokağı evlerinin sokağa bakan cepheleri tekdüzelik göstermemektedir. Birinci kat, zemin ve ara katlara göre daha detaylı ve gösterişlidir. Bu katlar, hem odaları büyütmek hem de daha iyi bir perspektif ve görünüş elde etmek için çıkmalarla hareketlendirilmiştir. Arka cepheler ise genellikle hareketsizdir. 3 numaralı ev (Katalog No: 1), 5 numaralı ev (Katalog No: 2), Subay Hacı Ali Bey'in Evi (Katalog No: 4), 27 numaralı ev (Katalog No: 10), 29 numaralı ev (Katalog No: 12), 36 numaralı ev (Katalog No: 14), 38 numaralı ev (Katalog No: 15), 44-44A/25 numaralı ev (Katalog No: 19) ve 47-47A numaralı evin (Katalog No: 21) arka cephelerinde her hangi bir çıkma bulunmamaktadır. Bunların dışında, Vali Konağının (Katalog No: 4) arka cephesinde sofaya açılan bir balkon, Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 8) birinci kata ait tek köşe çıkması, Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda (Katalog No: 11) zemin kata ait iki köşeli çıkma, Gülüt Ağa'nın Evi'nde (Katalog No: 16) ikinci kata ait orta ve köşe çıkma, Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nde (Katalog No: 17) birinci kata ait iki köşeli çıkma ve 45-

45A numaralı evinde (Katalog No: 20) sofaya açılan bir balkon bulunmaktadır.

Cephelerde gördüğümüz çıkımlar Anadolu'daki geleneksel evlerin çoğunda görülen bir özelliktir²⁷⁰.

Çıkımların altı ahşap çıtalarla kaplanmıştır ve dilimli konsollar ile(eliböğründelerle) desteklenmiştir. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi'nde (Katalog No: 3) diğer evlerden farklı olarak, içe doğru eğimli çıkma altları olduğu için konsol (eliböğründe) yerleştirilmemiştir.

Bey sokağında tek ve köşe çıkmalı cephe düzenlemesi 3 numaralı ev (Katalog No: 1), 5 numaralı ev (Katalog No: 2), Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11), 29 numaralı ev (Katalog No: 12), 31 numaralı ev (Katalog No: 13) ve 38 numaralı evde (Katalog No:15) görülmektedir. Bu düzenleme, daha çok küçük evlerde tercih edilmektedir. 3 ve 5 numaralı evlerde (Katalog No: 1,2) çıkımların ön yüzüne ikili, yan yüzlerine tek pencere yerleştirilmiştir. Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11), 29 numaralı ev (Katalog No: 12), 31 numaralı evde (Katalog No: 13) çıkmanın ön yüzüne üçlü, yan yüzüne tek pencere yerleştirilmiştir. 38 numaralı evde (Katalog No: 15) ise yalnızca çıkmanın ön yüzünde pencere bulunmaktadır. Tokat merkezde yer alan 11 sokakta²⁷¹ bu cephe tipinin uygulandığı evler bulunmaktadır. Kuyumcular İçi Sokak 32 ve 45 numaralı evler, Bekir Paşa Çıkmazı 4 numaralı ev, Matbaa Çıkmazı 5 numaralı ev, Hacı Münir Sokak 11 ve 12 numaralı evler, Çıkmaz Hoca Ahmet Mahallesi 7, 4 ve 3 numaralı evler, Ardala Sokak Geçidi 9 numaralı ev, Mahmut Paşa

²⁷⁰ Şener İlgün, **a.g.t.**, s.169; Ayşe Yünkül, **a.g.t.**, s.84-85; Nilüfer Kara, **a.g.t.**, s.232; Doğan Demirci, **a.g.t.**, s.284-323-337; Reha Günay, **a.g.e.**, s.274; Vacit İmamoğlu, **a.g.e.**, s.59-61; Işık Aksulu, **a.g.m.**, s. 21; Haşim Karpuz, **a.g.m.**, s.20; Ayşen Akpınar, **a.g.m.**, s.7-9; Gözde Çelebioğlu, **Pazaryeri'nde Tarihi Türk Evlerinde Cephe Örnekleri**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, s.28-30; Can Erpek, **Bozüyük'te Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008, s.34-35; Celile Berk, **a.g.e.**, s.173-179; Ruhi Kafescioğlu, **a.g.e.**, s.76; Eyüp Kömürcüoğlu, **a.g.e.**, s.103; Haşim Karpuz, **Erzurum Evleri**, Ankara, 1989, s.26-28; Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s.52; Günsel Renda, **a.g.e.**, s.139-143; Zahide Akkoyunlu, **Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri**, Ankara, 1989, s.167; Şerife Özudoğru, **Eskişehir-Odunpazarı ve Sivrihisar Evlerinin Cephe Özellikleri**, Eskişehir, 2005, s.25-29; Mahmut Akok, **a.g.e.**, s.5; N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s.53; Cemal Tuna, **Orta Karadeniz Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari**, İstanbul, 2008, s.96-99.

²⁷¹ Halit Çal, "Tokat Evleri", s. 383-386.

Sokak 50 numaralı ev, Beyhamam Sokak 28, 30, 31, 37, 38, 39 ve 41 numaralı evler, Devegörmez Sokak 22 numaralı ev ve Dr. Topçam Caddesi 60 numaralı ev, bu cephe düzenlemesine sahiptir.

Bey Sokağında ikinci olarak en fazla tercih edilen cephe düzenlemesi çıkmaların simetrik olarak köşelere yerleştirilmesidir. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın evi (Katalog No: 3), 24-24A numaralı ev (Katalog No: 9), Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi (Katalog No: 17), 43 numaralı ev (Katalog No: 18) ve 47-47A numaralı ev (Katalog No:21), bu tarz cephe düzenlemesine sahiptir. Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi (Katalog No: 17), 43 numaralı ev (Katalog No: 18) ve 47-47A numaralı evde(Katalog No:21) çıkmaların ön yüzünde üçlü, yan yüzünde ise tek pencere yer almaktadır. 24-24A numaralı evde (Katalog No: 9) ise doğu tarafta yer alan köşe çıkmanın ön yüzünde üç pencere yer alırken, batı tarafta üçlü ve ikili toplam 5 pencere bulunmaktadır. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi'nde (Katalog No: 3) çıkmanın ön yüzünde ikili ve yan yüzünde tek pencere görmekteyiz. İki köşe çıkmalı cephe düzenlemesi iç sofalı evlerde tercih edilmektedir. Bu cephe düzenlemesi, Tokat merkezde yer alan, Kuyumcular İçi Sokak 34 numaralı ev, Matbaa Sokak Çıkmazı 19 numaralı ev, Halit Sokak 18 numaralı ev, Ardala Sokak Geçidi 22 numaralı ev, Mahmut Paşa Sokak 44 ve 54 numaralı evler, Beyhamam Sokak 33 ve 34 numaralı evler, Musluhittin Geçidi 1 numaralı ev, Ali Paşa Hamam Sokak 12 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 54, 52, 21 ve Gazi Osman Paşa Caddesi 35 numaralı evde görülmektedir.²⁷²

Bey Sokağı'nda üç çıkmalı cephe düzenlemesini, Gülüt Ağa'nın Evi'nde (Katalog No: 16) görmekteyiz. Evin köşelerine gelen çıkmaların ön yüzüne üç, yan yüzüne ise tek pencere yerleştirilirken, ortaya gelen çıkmanın ön yüzüne iki, yan yüzüne tek pencere yerleştirilmiştir. Bey Sokağı dışında, yalnızca Bekir Paşa Sokak 15 numaralı evde²⁷³ kullanılmıştır. Bu düzenleme haremlik-selamlık tarzı evlerde tercih edilmektedir.

Bey Sokağı'nda yalnızca Vali Konağında (Katalog No: 4) gördüğümüz cephe ortasında tek ve düz çıkmalı düzenleme, Tokat merkezde Pervane

²⁷² Halit Çal, "Tokat Evleri", s. 383–386.

²⁷³ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383.

Hamam Sokak 11 numaralı evde, Kuyumcular İçi Sokak 49 numaralı evde ve Ardala Sokak Geçidi 3–1 numaralı evde mevcuttur.²⁷⁴ Konağın eski halinde, çıkmanın ön yüzüne üç, yan yüzüne tek pencere yerleştirilmiştir.

Bey Sokağı'nda Subay Hacı Ali Bey'in Evi (Katalog No: 5) ve 45-45A numaralı ev (Katalog No: 20) çokgen çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Bu tarzı, Tokat merkezde Bekir Paşa Sokak 13 numaralı evde ve Hacıhasan Bölüğü Sokak 42 numaralı evde görmekteyiz.²⁷⁵ Çokgen çıkmaların ön yüzüne beş pencere yerleştirilmiştir.

Bey Sokağı'nda çift gönyeli çıkma örneği, 27 numaralı evde (Katalog No: 10) karşımıza çıkmaktadır. Küçük evlerde tercih edilen bir cephe düzenlemesidir. Çıkmaların ön yüzünde üç, yan yüzünde tek boyuna dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Bu cephe düzenlemesi, Tokat merkezde Kuyumcular içi Sokak 26 numaralı evde ve Dr. Remzi Topçam Caddesi 7 numaralı evde görülmektedir.

Bey Sokağı'nda 22 numaralı ev (Katalog No: 7), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8) ve 36 numaralı evde (Katalog No: 14) cephe boyunca uzanan düz çıkma yer almaktadır. 18 numaralı evin ön cephesinde üç, yan yüzünde tek boyuna dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Katalog No: 7). Osman Paşa Konağı'nın (Katalog No: 8) düz çıkmasına dikdörtgen ve yuvarlak kemerli üç pencere yerleştirilmiştir. Tokat merkezde yer alan 8 sokakta bu cephe düzenlemesine sahip evler bulunmaktadır. Kuyumcular İçi Sokak 53 ve 55 numaralı evler, Bekir Paşa Sokak 13 numaralı ev, Setenciler Sokak I. Geçit 1 numaralı ev, Matbaa Sokak Çıkma 2 numaralı ev, Horuç Hamam Sokak 1 ve 9 numaralı evler, Ardala Sokak Geçidi 3 ve 16 numaralı evler, Hacı hasan Bölüğü Sokak 14 ve 15 numaralı evler ve Behzad Caddesi 41 numaralı evi örnek verebiliriz²⁷⁶.

²⁷⁴ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383.

²⁷⁵ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

²⁷⁶ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

Bey Sokağı'nda 2 evin cephesinde (Katalog No: 6, 19) hiçbir şekilde çıkma kullanılmamıştır. Bey Sokağı dışında Kuyumcular İçi Sokak 47 numaralı evde çıkmasız cephe düzenlemesine sahiptir.²⁷⁷

Bey Sokağı'nda Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'nde (Katalog No: 17) köşe çıkmalar birinci kattadır ve ikinci kat çıkmalarla aynı hizadadır. Bu düzenleme, Bey Sokağı dışında Setenciler Sokak 9 numaralı evde de kullanılmıştır²⁷⁸. Sivaslı İcracı Bekir Efendi evinde farklı olarak, çıkmaların arasında kalan bölüm kemerli düzenlemeyle ikiye ayrılmıştır ve kemerlerin kesiştiği noktaya, iki toptan meydana gelen sarkıt yerleştirilmiştir.

4. ÇATI VE SAÇAK ÖZELLİKLERİ

Bey Sokağı evlerinin örtü sitemine baktığımızda, beşik ve kırma çatı olmak üzere iki tip karşımıza çıkmaktadır.

Bitişik nizamlı 14 evde (Katalog No: 2, 3, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20)örtü sistemi olarak beşik çatının kullanıldığı görülmektedir. Tokat genelinde de beşik çatı en fazla tercih edilen çatı tipidir. Bekir Paşa Sokak 15 numaralı ev, Kuyumcular İçi Sokak 55, 53, 49, 45, 34, 32,27, 26 ve 6 numaralı evde, Bekir Paşa Çıkmazı 4 numaralı ev, Setenciler Sokak 1. Geçit 1, 3 ve 5 numaralı ev, Matbaa Sokak Çıkmazı 2 ve 5 numaralı ev, Halit Sokak 18 numaralı ev, Hacı Münir Sokak 11, 12 ve 13 numaralı ev, Ağdala Sokak 7 numaralı ev, Horuç Hamam Sokak 3, 4, 7 ve 9 numaralı evler, Ardala Sokak Geçidi 9, 10, 11 ve 22 numaralı ev, Mahmut Paşa Sokak 37, 44, 50 ve 54 numaralı ev, Beyhamam Sokak 1, 3, 30, 31, 34, 37, 39 ve 41 numaralı ev, Devegörmez Sokak 34 numaralı ev, Hacı Hasan Bölüğü Sokak 14 ve 15 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 3, 7-9-11, 50, 52 ve 54 numaralı ev, Ali Paşa Hamam Sokak 3 ve 5 numaralı ev, Behzad Caddesi 15 numaralı evde²⁷⁹ beşik çatı kullanılmıştır.

²⁷⁷ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383.

²⁷⁸ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383.

²⁷⁹ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

Ayrık nizamlı 7 evde ise (Katalog No: 1, 4, 6, 8, 11, 19, 21) örtü sistemi olarak kırma çatı görülmektedir. Tokat merkezde Bekir Paşa Sokak 13 numaralı ev, Pervane Hamam Sokak 11 ve 15 numaralı ev, Bekir Paşa Çıkmazı 1–3 numaralı ev, Setenciler Sokak 9 numaralı ev, Matbaa Sokak Çıkmazı 19 numaralı ev, Halit Sokak 28 numaralı ev, Horuç Hamam Sokak 1 numaralı ev, Ardala Sokak 26 numaralı ev, Ardala Sokak Geçidi 3-1, 3 ve 16 numaralı ev, Beyhamam Sokak 22, 28, 33 ve 40 numaralı ev, Devegörmez Sokak 19-21, 22, 25 ve 27 numaralı ev, Pavyonlar Sokak 2 numaralı ev, Hacı Hasan Bölüğü Sokak 14 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 23, 54 ve 60 numaralı ev, Ali Paşa Hamam Sokak 6,8 ve 12 numaralı ev, Behzad Caddesi 41 numaralı ev ve Gazi Osman Paşa Caddesi 35 numaralı evde kırma çatı kullanılmıştır.²⁸⁰

Evlerin hepsinde çatılar alaturka kiremitle kaplıdır.

Bey sokağında incelenen 21 ev saçak özellikleri bakımından ise üç tipe ayrılmaktadır.

İlk grupta yer alan 9 evde (Katalog No: 1, 2, 5, 6, 10, 14, 15, 16, 17) saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplıdır. Bey Sokağı dışında, Tokat merkezde bu tip saçak düzenlemesi Bekir Paşa Sokak 13 ve 15 numaralı ev, Pervane Hamam Sokak 15 numaralı ev, Kuyumcular İçi Sokak 55, 53, 27, 26 ve 6 numaralı evde, Ağdala Sokak 7 numaralı ev, Ardala Sokak Geçidi 3, 9, 10, 11 ve 16 numaralı ev, Beyhamam Sokak 38 ve 41 numaralı ev, Devegörmez Sokak 22 ve 34 numaralı ev, Hacı Hasan Bölüğü Sokak 14 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 50, 52, 54 ve 60 numaralı ev, Ali Paşa Hamam Sokak 5, 8, 12 numaralı ev, Eğriyi Sokak 6 numaralı ev ve Gazi Osman Paşa Caddesi 35 numaralı evde görülmektedir.

İkinci grupta yer alan 9 evde (Katalog No: 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 19, 21) saçak altları kaplanmayıp düz bırakılmıştır. Bey Sokağı dışında, Tokat merkezde bu tip saçak düzenlemesi, Bekir Paşa Çıkmazı Sokak 4 numaralı ev, Matbaa Sokak Çıkmazı 2, 5, 19 numaralı ev, Halit Sokak 18 numaralı ev, Hacı Münir Sokak 11 ve 12 numaralı ev, Horuç Hamam Sokak 3, 7 ve 9

²⁸⁰ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

numaralı ev, Ardala Sokak 26 numaralı ev, Ardala Sokak Geçidi 3–1 numaralı ev, Beyhamam Sokak 30 ve 31 numaralı ev, Devegörmez Sokak 25 numaralı ev ve Pavyonlar Sokak 2 numaralı ev, Dr. Remzi Topçam Caddesi 3, 7-9-11, 21 ve 23 numaralı ev, Behzad Caddesi 15 ve 41 numaralı ev ve Mahmut Paşa Sokak 1 numaralı evde görülmektedir.²⁸¹

Üçüncü gruba giren 3 evde ise (Katalog No: 3, 18, 19) içe eğimli saçak altları düz ahşap çıtalarla kaplanmıştır. Bey Sokağı dışında, Tokat merkezde bu tip saçak düzenlemesi, Pervane Hamam Sokak 11 numaralı ev, Kuyumcular İçi Sokak 32, 34, 45 ve 49 numaralı ev, Setenciler Sokak 9 numaralı ev, Setenciler Sokak 1. Geçit 1, 3 ve 5 numaralı ev, Halit Sokak 28 numaralı ev, Hacı Münir Sokak 11 ve 12 numaralı ev, Horuç Hamam Sokak 1 numaralı ev, Ardala Sokak Geçidi 3 numaralı ev, , Mahmut Paşa Sokak 37, 44, 50 ve 54 numaralı ev, Beyhamam Sokak 3, 22, 28, 33, 34 ve 37 numaralı ev, Devegörmez Sokak 19–21 ve 27 numaralı ev, Hacı Hasan Bölüğü Sokak 42 numaralı ev, Muslihittin Geçidi 1 numaralı ev ve Latifoğlu konağında görülmektedir.²⁸²

Genel olarak saçaklar basit olup, herhangi bir estetik unsura sahip değildir.

5. MALZEME VE TEKNİK

Bey sokağı evlerinde ana malzeme ahşap, kerpiç ve taştır. Taş, zemin katların yer döşemesinde (Katalog No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21) kullanılmıştır. Ahşap malzeme ana taşıyıcı unsur olarak kullanılmıştır. Ahşap direk ve girişlerden oluşan iskeletin araları kerpiç malzeme ile doldurulmuştur ve üzeri geleneksel sıva ile kaplanmıştır. Ara duvarlarda ahşap karkas yapım tekniği ile yapılmıştır.

Evlerin inşasında en çok kullanılan yapı malzemesi ahşaptır. Evlerin ana iskeleti dışında, duvarlarda, tavan ve yer döşemelerinde, sedirlerde,

²⁸¹ Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

²⁸² Halit Çal, **a.g.m.**, s. 383-385.

dolaplarda, pencerelerde, merdiven ve korkulularda, silmelerde, saçak ve çıkma altlarında ve kapılarda ahşap malzeme kullanılmıştır (Katalog No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21).

Bey Sokağı evlerinde metal malzemenin pencere şebekeleri, giriş kapılarındaki kabaralar, kapı kolları ve tokmakları, gibi kısıtlı yerlerde kullanıldıkları görülmektedir. Bey Sokağı evlerinde gördüğümüz metal malzemenin türü ve işçiliği birbirine çok yakın olup, muhtemelen döküm atölyelerinde belli kişiler tarafından imal edilmiş gibi görünmektedirler. Yerlerinden sökülmeleri kolay olan bu malzemelerin pek çoğu günümüze kadar gelememiştir.

Pencere şebekeleri zemin ve ara kat pencerelerinin önüne takılmıştır. Bey Sokağı'nda iki tür şebeke görülmektedir. İlk tür, basit bir şekilde enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiştir (Katalog No: 1, 2, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15). İkinci tür ise enine ve boyuna konumlu ince demir çubukların dikdörtgen biçimli gözler oluşturmasıyla elde edilmiş ve her birine "C" kıvrımlı simetrik bir çift lama demiri bağlanarak süslenmiş basit bir şebekedir (Katalog No: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13).

Giriş kapıları üzerinde yer alan kabaraların hem kapının arkasındaki yatay kuşakları tutturmada hem de kapının dış yüzünde süsleme amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Katalog No: 1, 2, 3, 10, 12).

Demirden yapılan kapı kolları ve tokmaklarının sayısı oldukça azdır (Katalog No: 2, 3, 7, 10, 12, 15). Yerlerinden sökülmeleri kolay olan bu malzemelerin pek çoğu günümüze kadar gelememiştir. Bey Sokağı evlerinin kapı tokmaklarında hep aynı model tercih edilmiştir. Bunlar ağız kısmı yukarı doğru, uçları ise içe kıvrık olacak şekilde tasarlanmış olup, alttaki karın kısımlarında bir tane hafif içbükey şekle sahiptirler.²⁸³

Geleneksel Türk konut mimarisinde kullanılan malzeme bölgelere göre farklılık göstermektedir. Doğan Kuban, hımiş yapı tekniğinin, yani içerisi kerpiç dolgu ve taşıyıcı sistemi ağaç, zemin katı çoğunlukla taş olan konut

²⁸³ Halit Çal, **Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekekleri**, Ankara, 2008, s. 46.

mimarisinin; Anadolu'nun kıyı şeridi ile orta Anadolu arasında bir ikinci çember gibi dolanan, Sivas dolaylarından batıya ve İç Ege'den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve hatta Balkanlarda görüldüğünü belirtmiştir²⁸⁴. Tokat Bey Sokağı evlerinde görülen yapı tekniği Sivas²⁸⁵, Ankara²⁸⁶, Kütahya²⁸⁷, Gümüşhane²⁸⁸, Isparta²⁸⁹, Yozgat²⁹⁰, Elazığ²⁹¹, Bolu²⁹², Kula²⁹³, Çankırı²⁹⁴, Karaman²⁹⁵, Safranbolu²⁹⁶ ve Malatya²⁹⁷ evlerinde görülmektedir.

6. SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Süsleme açısından Bey Sokağı evlerinin dış cephesi oldukça sade tutulmuştur. Evlerin dış cepheleri daha çok çıkma ve silmelerle zenginleştirilmiştir. Diğer evlerden farklı olarak Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nın (Katalog No: 8)kuzey cephesi ahşap sütunla üç bölüme ayrılmıştır. Ayrıca birinci kata ait pencerelerin alt kısımlarına yarım daire şeklinde ahşap plakalar yerleştirilmiştir. Tokat'taki geleneksel Türk ev mimarisine örnek verebileceğimiz Latifoğlu Konağı, Musluağa Konağı, Yağcıoğlu Konağı ve Madımkar Evi işlemeli ahşap tavan modelleri, ahşap ve sıva üzerine yapılan kalem işleri ile süsleme yönünden oldukça zengindir, ancak Bey Sokağı evlerinde kalem işine ait süsleme örneği bulunmamaktadır. Yalnızca ahşap ve alçı malzemeye yapılmış süslemeler,

²⁸⁴ Doğan Kuban, **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul, 1995, s. 227.

²⁸⁵ N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s.51.

²⁸⁶ Mahmut Akok, **a.g.e.**, s.5.

²⁸⁷ Lami Eser, **a.g.e.**, s.79-80.

²⁸⁸ Şenel, **a.g.e.**, s.84; Nilifer Kara, **a.g.t.**, s.231-232.

²⁸⁹ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s.571.

²⁹⁰ Şener İlgün, **a.g.t.**, s.168.

²⁹¹ Ayşe Yünkül, **a.g.t.**, s.85-86.

²⁹² Ayşen Akpınar, **a.g.m.**, s.9.

²⁹³ Rüstem Bozer, **a.g.e.**, s.51.

²⁹⁴ Gökçe Günel, Murat Güler, "Çankırı Evleri", **Kültür**, Sayı 98, 1993, s.52,

²⁹⁵ Haşim Karpuz, "Karaman'da Eski Türk Evleri", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları**, Ankara, 1992, s. 57.

²⁹⁶ Reha Günay, **a.g.e.**, s.253.

²⁹⁷ Mehmet Yardımcı, "Geleneksel Malatya Evleri", **Kültür ve Sanat**, Sayı 16, Aralık, 1992, s.37.

tavanlarda, nişlerde, mumluklarda, dolap kapaklarında, kapı sövesinde, dolap gözlerinde ve ocakta görülmektedir.

6.1. Ahşap Süsleme

Ahşap, süsleme elemanı olarak Bey Sokağı evlerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Evlerde ahşap süslemenin görüldüğü yerleri 6 başlık altında incelemek mümkündür.

1. Tavanların ahşap süslemeleri
2. Nişlerin etrafında görülen ahşap süslemeler
3. Kapı sövesinde yer alan ahşap süsleme
4. Dolap kapaklarının ahşap süslemesi
5. Merdiven korkulukları
6. Dolap üstündeki gözdeki ahşap süsleme

1. Tavanların ahşap süslemeleri

İncelenen tavan örneklerinde hem bitkisel hem de geometrik motiflerin yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bitkisel süsleme dört evde, geometrik süsleme ise altı evde görülmektedir.

a-) Bitkisel motiflerde stilize edilmiş kıvrık dallar ve yapraklar, hançer yaprakları, dört ve sekiz yapraklı basit çiçekler, akantus yaprağı, “S” ve “C” kıvrımları ve palmet motifleri karşımıza çıkmaktadır (Katalog No: 5, 8, 19).

b-) Geometrik motiflerde ise çıtalarla elde edilen kare (Katalog No: 1), baklava (Katalog No: 4, 5, 8, 10, 12), onikigen (Katalog No: 8) sekizgen (Katalog No: 12) ve oval (Katalog No: 8, 19) şekiller görülmektedir. Bey Sokağı'ndaki örnekler Tokat'ta yaygın olarak görülen tavan modelleridir. İç içe geçen baklava dilimlerinden oluşan tavan örneğini Beyhamam Sokak'ta İbrahim Şahin Evi'nde²⁹⁸, Beyhamam Sokak 37 numaralı ev, Kuyumculariçi

²⁹⁸İlgün Önal, **a.g.t.**, s.109.

Sokak'ta yer alan 45 numaralı ev, Fatma Ercan Evi²⁹⁹ ve Zile'de Naci Giray Evi başodasında³⁰⁰ görülmektedir.

3 numaralı evin (Katalog No: 1) güneybatı köşesinde yer alan düz karelerden oluşan çıtakari tavanın benzeri Latifoğlu Konağı'nda, Madımaklar Evi'nde³⁰¹ ve Niksar'da Taş Bina Konağı'nda³⁰² görülmektedir. Tokat dışında buna benzer tavan örneklerini Divriği³⁰³, Bursa³⁰⁴, Ankara³⁰⁵, Konya³⁰⁶, Kayseri³⁰⁷, Safranbolu³⁰⁸ ve Sivas³⁰⁹ evlerinde görebilmekteyiz.

c-) Natürmort konulu motif yalnızca bir evin tavanında görülmektedir. 44-44A/25 numaralı evin (Katalog No: 19) başodasında yer alan ahşap tavanın oval göbeği, vazo içinden çıkan akantus yapraklarıyla süslenmiştir.

d-) Tavanları göbekli ve göbeksiz diye iki gruba ayırabiliriz. Osman Paşa Konağı, Vali Konağı, Subay Hacı Ali Bey'in Evi ve 29 numaralı evde (Katalog No: 4, 5, 6) yer alan tavanlar göbekli grubuna girmektedir. Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 6) ve 27 numaralı evde (Katalog No: 11) yer alan ahşap tavanlar göbekten çevreye doğru yayılan düz ve dalgalı ışıklardan oluşmaktadır. Bu tür tavan örneklerini Tokat'ta yer alan diğer evlerde de görmek mümkündür. Beyhamam sokakta yer alan 37 numaralı ve Horuç Hamam sokakta Fatma Ercan Evi'nde benzer tavanlar karşımıza çıkmaktadır³¹⁰. Tokat dışında buna benzer tavanlar, Mersin³¹¹, Safranbolu³¹²,

²⁹⁹ Halit Çal, "Tokat Evleri", s.400.

³⁰⁰ Aslıhan Bildiş, **a.g.t.**, s.86.

³⁰¹ Halit Çal, **Tokat Evleri**, s.11,20.

³⁰² Mehmet Fatih Selçuk, **a.g.t.**, s. 56.

³⁰³ Selma Ünlü, **Geleneksel Divriği Evlerinde Ahşap Süslemeli Tavanlar**, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005, s.85.

³⁰⁴ Leman Tomsu, **a.g.e.**, s.41.

³⁰⁵ Eyüp Kömürcüoğlu, **a.g.e.**, s.68.

³⁰⁶ Celile Berk, **a.g.e.**, s. 25.

³⁰⁷ Vacit İmamoğlu, **a.g.e.**, s.41.

³⁰⁸ Reha Günay, **a.g.e.**, s.193.

³⁰⁹ N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s. 4.

³¹⁰ Halit Çal, "Tokat Evleri", s. 401-402.

³¹¹ Candan Ülkü, Tülay Tanyol, "Bazı Örnekleriyle Mersin Evlerinde Ahşap Tavanlar", **Sanat Tarihi**, Sayı 13,2004, s.124.

³¹² Fatma Pamuk, **Safranbolu Evlerinde Ahşap ve Metal Süslemeler**, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, s.174.

Çanakkale, Bursa³¹³, Kula³¹⁴ ve Isparta³¹⁵ evlerinde görülmektedir. Kapı numarası 3 ve 44-44A/25 (Katalog No: 1, 19) olan evlerde yer alan tavanlar ise göbeksizdir.

e-) Tavanlarda oyma (Katalog No: 5, 8, 12, 21), çakma (Katalog No: 1, 4, 5, 8, 10, 12) ve çıtakari (Katalog No: 4, 5, 8, 10, 12, 21) tekniği uygulanmıştır.

2. Nişlerin etrafında görülen ahşap süslemeler

İncelenen alçı nişlerin etrafı ahşap bordürlerle süslenmiştir. Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8) ve 3 numaralı evdeki (Katalog No: 1) nişlerde bitkisel ve geometrik süsleme birlikte kullanılmıştır.

a-) Bitkisel motiflerde stilize edilmiş kıvrımlı dallar ve yapraklar, hançer yaprakları, “C” kıvrımları ve lotus motifleri görülmektedir (Katalog No: 1, 8, 11). 3 numaralı evdeki alçı nişin her iki tarafında yer alan ahşap gözlerde gördüğümüz bitkisel motifleri Latifoğlu Konağı’nda, Madımaklar Evi’nde³¹⁶, Yağcızade Abdullah Evi’nde³¹⁷ ve Cami-i Kebir Mahallesi 18. Sokak’ta bulunan konakta³¹⁸ görmek mümkündür

b-) 3 numaralı evde (Katalog No: 6) zikzak ve zincir motifi görülmektedir.

c-) Ahşap süslemelerde Ajur tekniği 3 numaralı evde (Katalog No: 1) ve Osman Paşa Konağı’nda (Katalog No: 8), Delik işi ve Oyma tekniği ise 3 numaralı evde (Katalog No: 1) uygulanmıştır.

3. Kapı sövesinde yer alan ahşap süsleme

İncelenen Bey Sokağı evleri içerisinde yalnızca 3 numaralı evin (Katalog No: 1) kapı sövesinde bitkisel süsleme ile yapılan kompozisyon

³¹³Hidayet Arslan, **Osmanlı Mimarisinde Ahşap Tavan Göbekleri**, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005, s. 60, 63.

³¹⁴<http://www.kula.bel.tr/galeri/41/kula-evleri.html>

³¹⁵Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 505.

³¹⁶Halit Çal, **Tokat Evleri**, s.15, 19.

³¹⁷Mahmut Akok, “Tokat Şehrinin Eski Evleri”, s. 137

³¹⁸Kemal İbrahimzade, Erkan Atak, “Tokat’ta Bir Konut Örneği”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 34, Aralık, 2010, s. 118.

görülmektedir. Bitkisel motif olarak “S” ve “C” kıvrımları ile akantus yaprağı kullanılmıştır.

4. Dolap kapaklarının ahşap süslemeleri

Bey Sokağı evlerinde, ahşap dolaplarda süsleme unsurlarına pek rastlanılmamaktadır. Genellikle dolap kapakları yatay ve dikey tablaların basit bir şekilde yerleştirilmesiyle oluşmuştur (Katalog No: 1, 3, 4, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20). Yalnızca bir evin (Katalog No: 14) dolap kapaklarında geometrik süsleme görülmektedir. Evin ara katında yer alan odanın kuzey batı duvarında yer alan dolapların kapakları, alçak oyma tekniği ile süslenmiştir. Geometrik motiflerde altı ve on iki kollu yıldızlar görülmektedir.

5. Merdiven korkulukları

Osman Paşa Konağı, Vali Konağı, Subay Hacı Ali Bey’in Evi, Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi ve 27 numaralı evde gördüğümüz korkuluklar benzer özellikler yansıtmaktadır. Korkuluklar, bir veya iki kenar boyunca uzanan ve yan yana sıralanmış ahşap levhaların, uzun boylu vazo biçiminde kesilerek aralarında bir dizi açıklık meydana getirilerek yapılmıştır. Vali Konağı, Subay Hacı Ali Bey’in Evi, 27 numaralı ev ve Sivaslı İcracı Bekir Evi’nde korkuluklar arasında ters damla şeklinde açıklık görülürken, Osman Paşa Konağı’nda ters S şeklinde açıklık görülmektedir. Isparta’da Keçeci Mahallesi 2312 numaralı ev, Hatice Kaplı’nın Evi, Remzi Tatar Evi, Hisar Mahallesi Delitaş sokakta bulunan ev ve Hilmi Özdoğanlı Evi’nde, aynı modele sahip korkuluk kullanılmıştır.³¹⁹ Bulgaristan Koprivštitsa’da bulunan bir konağın giriş merdivenlerinin korkuluklarında vazo biçimli açıklıklar bulunmaktadır ancak Bey Sokağı evlerinden farklı olarak vazo şeklindeki ahşap levhaların içine de damla biçimli açıklık bırakılmıştır.³²⁰

³¹⁹ Doğan Demirci, **a.g.t.**, s. 392, 497-498.

³²⁰ Nur Akın, **a.g.e.**, s. 46.

6. Dolap üstü gözdeki ahşap süsleme

Bey Sokağı evleri içerisinde yalnızca Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda (Katalog No: 11) gördüğümüz enine şekilli gözler simetrik olarak her iki dolabın üstüne yerleştirilmiştir. Gözlerin ön yüzüne, ikiyeşerli olarak bitkisel süslemeli korkuluk takılmıştır. Korkulukta, ters pozisyonda yerleştirilen iki "S" kıvrımının uçları kıvrımlı yapraklarla sonlandırılmıştır.

6.2. Alçı Süsleme

Bey Sokağı evlerinde benzer kompozisyonları içeren alçı süslemeler dikkat çekmektedir. Bey Sokağı'ndaki 10 evde alçı malzemeyle yapılan süslemeler görülmektedir (Katalog No: 1, 3, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19). Evlerin iç mekânında alçı süslemenin görüldüğü yerleri 5 ana başlık altında incelemek mümkündür.

1. Nişler
2. Mumluk (Lambalık)
3. Ocak
4. Tavan
5. Aynalık

1. Nişler

Bey Sokağı evlerinde nişler, pencerelerin karşına gelen duvara ve dolapların arasına yerleştirilmiştir. Bey Sokağı'nda 3 numaralı ev (Katalog No: 1), Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi (Katalog No: 3), Vali Konağı (Katalog No: 4), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8), 27 numaralı ev (Katalog No: 9), Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11), 29 numaralı ev (Katalog No: 12) ve 44-44A/25 numaralı evde (Katalog No: 19) alçı niş yer almaktadır. Bu evlerden yalnızca 4'ünde (Katalog No: 4, 8, 11, 19) nişlerin tepelik bölümünde alçı süsleme görmekteyiz. Süslemelerde bitkisel motifler karşımıza çıkmaktadır. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi,

Osman Paşa Konağı ve Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda, nişler pencerelerin karşısına gelen duvara simetrik olarak yerleştirilmiştir ve her iki tarafına ahşap dolaplar yerleştirilmiştir. Bu örneklerde, alçı nişlerin tepelik bölümü, akantus yaprağı ve kıvrımlı yapraklardan oluşan kompozisyon ile bezenmiştir. 27 numaralı evde ise nişle birlikte dolapların üstündeki bölümlerde alçı kemerle süslenmiştir. Alçı bölümler akantus yaprağı ve kıvrımlı dallardan ibarettir. 44-44A/25 numaralı evde gördüğümüz alçı nişin tepelik bölümü, ortada yer alan büyük bir akantus yaprağı her iki yandan 12 akantus yaprağı ile çevrelenmiştir. Nişin iç kısmı ise akantus yaprağı, "C" kıvrımları ve üzüm motifleri ile bezenmiştir. Süslemeler içerisinde üzüm motifinin kullanıldığı tek örnektir.

2. Mumluk (Lambalık)

Mumluklar (Lambalıklar) yarım daire ya da konik formlu olarak, odaların ve sofaların duvarlarında bulunan alçı elemanlardır. Mumluklarda kullanılan form ve motifler yanı sıra bu elemanların ölçülerinin hemen hemen tüm evlerde aynı oldukları gözlenmektedir. Mumlukların geniş ağız kısımları genellikle yarım daire biçimindedir. Yalnızca Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda ağız kısmı üç kenarlıdır. Konik forma sahip mumlukların aşağı doğru olan sivri kısımları genellikle akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır.

Mumluklarda (lambalık) bitkisel ve geometrik olmak üzere iki tip süsleme görülmektedir. Bey Sokağı'nda 3 numaralı ev (Katalog No: 1), 36 numaralı ev (Katalog No: 14) ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi'nin Evi'ndeki (Katalog No: konik şekilli mumluk suyolu motifi ile kazıma tekniğinde yapılmıştır ve kuşakla çevrili ucu dilimli bir şekilde sonlandırılmıştır. 44/44A-25 numaralı evdeki konik şekilli mumluk ters ve düz şekilde yerleştirilen kıvrımlardan oluşmaktadır. Diğer örnekte olduğu gibi ucu kuşakla çevrilmiş ve dilimli bir şekilde sonlandırılmıştır. Bey Sokağı'nda Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi (Katalog No: 3), Osman Paşa Konağı (Katalog No: 8), 27 numaralı ev (Katalog No: 10), Yağcızade Sadullah Bey Konağı (Katalog No: 11), 29 numaralı ev (Katalog No: 12), 36 numaralı ev (Katalog No: 14), Gülüt

Ağa'nın Evi (Katalog No: 16) ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi'ndeki (Katalog No: 17) örnekler bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi'ndeki (Katalog No: 3), konik forma sahip örnekler akantus yaprağı, kıvrımlı dallarla süslenmiş ve dilimli uç kısmı kuşakla çevrelenmiştir.

Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 8) konik şekilli mumluklarda akantus yaprağı ve kıvrımlı dallardan oluşan kompozisyon görülmektedir. Konağın birinci katında bulunan mumlukta, diğer örneklerde farklı olarak palmet motifi yer almaktadır. Isparta'da Hikmet Karahan Evi'nde bulunan mumluk aynı motife sahiptir.

27 numaralı evde (Katalog No: 10) konik forma sahip mumluk akantus yaprağı, kıvrımlı dallarla bezenmiştir ve ucu yine akantus yaprağı ile sonlandırılmıştır. Başka bir örnekte konik formdaki mumlukta hafif içe kaydırılarak yerleştirilmiş üç akantus yaprağı yer almaktadır ve mumluğun her iki tarafı uçları kıvrık hançer yaprakları ile çevrelenmiştir.

Yağcızade Sadullah Bey Konağı'nda (Katalog No: 11) bulunan mumluk şekil itibarıyla diğer evlerden oldukça farklıdır. Mumluğun geniş ağız kısmı üç kenarlıdır. Akantus yapraklarından oluşan buketin ucu kuşakla çevrelenmiştir. Nişin içinde yer alan bir başka mumlukta, ters şekilde yerleştirilen akantus yaprağının dalları içe doğru kıvrılmıştır.

29 numaralı evdeki (Katalog No: 12) konik şekilli mumluk, merkeze yerleştirilen akantus yaprağı uçları kıvrımlı dallara sahip "S" kıvrımları ile çevrelenmiştir.

36 numaralı evdeki konik şekilli mumlukta hafif içe kaydırılarak yerleştirilmiş iki akantus yaprağı yer almaktadır. Bir başka örnekte akantus yaprakları her iki taraftan hançer yaprakları ile çevrelenmiştir.

Gülüt Ağa'nın Evi'ndeki (Katalog No: 16) yarım daire formundaki alçı mumluklar "C" kıvrımlar, akantus yaprağı ve kıvrımlı yapraklarla süslenmiştir.

Sivaslı İcracı Bekir Efendi'nin Evi'ndeki (Katalog No: 17) yarım daire formundaki mumluklar akantus yaprağı ve hançer yaprakları ile bezenmiştir.

Bey sokağı evleri dışında, Tokat merkezde bulunan Cami-i Kebir Mahallesi 18. Sokak 4 numaralı evde³²¹ konik formdaki alçı mumluk akantus yaprağı, kıvrımlı dalla ile bezenmiş ve ucu kuşakla çevrelenmiştir. Mustafa Süsoy Evi, İbrahim Şahin Evi ve Mehmet Üner Evi'ndeki yarım daire ve konik şekilli mumluklar akantus yaprakları, kıvrımlı dallar ile bezenmiştir.³²² Devegörmez Sokaktaki konik şekilli mumlukta iç içe üç akantus yaprağı kıvrımlı dallarla çevrelenmiştir.³²³

3. Ocak

Bey Sokağı'nda incelenen 10 evde (Katalog No: 3, 4, 5, 8, 10, 11, 16, 17, 19, 20) ocak bulunmaktadır. Bu evlerden yalnızca 1'inde görülen alçı ocak, süsleme yönüyle diğerlerinden farklıdır. Sivaslı İcracı Bekir Efendi'nin Evi'nde (Katalog No: 17) yer alan alçı ocak yaşmak ve bunun üzerinde yer alan konik şekilli bir külahtan meydana gelmektedir. Kıvrımlı yaşmağın üzerinde yer alan külahta akantus yaprağı ve çevresinde "S" kıvrımları görülmektedir. Kıvrımlı yaşmak ve üzerinde yer alan konik şekilli külah örneğini Latifoğlu Konağı'nda³²⁴, Cami-i Kebir Mahallesi 18. Sokak'ta bulunan konakta³²⁵ ve Sivas'ta Hasan Başeğmez Evi'nde³²⁶ görmekteyiz.

4. Tavan

Tavanda ahşap ile alçının uyumlu birlikteliği, Bey Sokağı evleri içerisinde yalnızca Osman Paşa Konağı'nda (Katalog No: 8) görülmektedir. Konağın oval şekildeki ahşap tavanı bitkisel motiflerle bezenmiştir ve kıvrımlı yapraklarla süslü alçı bir bordürle çevrelenmiştir. Bey Sokağı evleri içerisinde ahşapla alçının birlikte kullanıldığı tek örnektir. Tokat merkezde yer alan

³²¹ Kemal İbrahimzade, **a.g.m.**, s.121

³²² Ilgın Önal, **a.g.t.**, s.99, 220.

³²³ Halit Çal, **a.g.e.**, s.45

³²⁴ Halit Çal, "Tokat Evleri", s.367.

³²⁵ Kemal İbrahimzade, **a.g.m.**, s.121.

³²⁶ N. Burhan Bilget, **a.g.e.**, s.4.

Latifoğlu Konağı, Şamil Çakmak Evi ve Yaşar Belene Ev'indeki tavan örneklerinde ahşap ve alçının birlikte kullanıldığını görüyoruz. Osman Paşa Konağı'ndan farklı olarak Latifoğlu ve Şamil Çakmak Ev'inde alçı bordür sade bırakılmış, her hangi bir süsleme unsuru kullanılmamıştır. Farklılıklara rağmen, bu örnekler bize Tokat evlerinin tavan süslemesinde ahşap ve alçı malzemenin birlikte kullanımına ait örneklerin varlığına dikkat çektiği için önemlidir.

5. Aynalık

27 numaralı evin (Katalog No: 10) zemin ve birinci katındaki odalarda bulunan aynalık bitkisel kompozisyonla bezenmiştir. Aynalığın her iki tarafına yerleştirilen konik formlu mumluklarda iç içe geçen akantus yaprakları yer almaktadır ve mumluğun iki tarafı uçları kıvrımlı hançer yaprakları ile çevrelenmiştir. Mumlukları birbirine bağlayan bordür, tepede akantus yaprağı ve ters, düz şekilde yerleştirilen “C” kıvrımları ile süslenmiştir. Aynanın takıldığı bölümün hem üst kısmı hem de alt kısmı akantus yaprağı, C kıvrımları ve hançer yaprakları ile çevrelenmiştir.

SONUÇ

Tokat Bey Sokağı evleri adlı çalışmamızda, Bey Sokağı'nda inşa edilmiş ve günümüze kadar ulaşabilmiş geleneksel Türk evleri ele alınmıştır. Çalışmada, 15 ev yerinde doğrudan incelenmiş, dış ve iç mekân fotoğrafları çekilerek, plan özellikleri ayrıntılı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Metruk durumda 6 ev ise içlerine girilemediğinden sokak dokusu içerisindeki konumları ve cephe özellikleri bakımından ele alınmıştır. Bu değerlendirmenin öncelikli kısmı konutların tarihlendirme problemidir.

Bey Sokağı evlerinin inşa tarihini belirleyecek doğrudan kitabeleri ve kayıtları bulunmadığı için söz konusu sokak dokusu içerisinde yer alan evlerin tarihlendirilmesi bu çalışmada elde edilen veriler ve bilgiler ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Tokat'ta günümüze ulaşabilmiş geleneksel Türk konut mimarisinin önemli örnekleri ise tarihlendirme konusundaki ilk referans noktamız olarak önem kazanmıştır. Bunlardan Latifoğlu Konağı, Madımaklar Evi, Yağcıoğlu Konağı, Mustafa Süsoy Evi, Ali Duruöz Evi ve İbrahim Şahin Evi ile Bey Sokağı evleri arasındaki benzerlikler araştırılmış ve Bey Sokağı evlerinin zemin katında gördüğümüz mekân düzenlemesi bakımından bu konutlarla benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Tarihlendirme konusunda ikinci referans noktası olarak, Tokat ve çevresinde geleneksel Türk konut mimarisine ait örneklerde gördüğümüz süsleme detaylarını söyleyebiliriz. Nitekim Cevdet Erkek Evi, İbrahim Şahin Evi, Fatma Ercan Evi, Mustafa Süsoy Evi, Zeki Türkerler Evi, Mehmet Ünver Evi, Naci Giray Evi ve Necibe Hilmi Odabaşoğlu Konağı ile Bey Sokağı evleri arasındaki benzerlikler süsleme özellikleri açısından karşılaştırmalı bir zeminde tartışılarak irdelenmiş, elde edilen veriler yapıların tarihlendirmelerinde belirleyici olmuştur. Bu sözü edilen veri ve bilgiler Bey Sokağı evlerini 19. yüzyılın ortası ve 20. yüzyılın başlarına tarihlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Plan özelliklerine yönelik değerlendirmemiz ise ilgili yayınlar ve doğrudan yaptığımız araştırmalar ışığında biçimlenmiştir. Bey Sokağı

evlerinin plan, cephe, malzeme ve süsleme özelliklerini genel anlamda aşağıdaki şekilde tespit etmek mümkündür.

Bey Sokağı evleri iki katlıdır. Evlerin hepsinde zemin kat, servis işleri için ayrılmıştır. Yalnızca 4 evde zemin kat hem hizmet işleri hem de oturma mekânı olarak kullanılmaktadır. Bu düzenleme Tokat'a has bir özellik olmayıp Anadolu'nun farklı şehirlerinde de görülmektedir. Genel anlamda Türk konut mimarisine yönelik bu düzenleme daha çok 19.yüzyıla özgü bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bey Sokağı evlerinden 16'sında üst ile zemin kat arasında ara kat bulunmaktadır. Bir veya iki oda bulunan ara kat, diğer katlara göre daha basıktır ve kışları oturmak için düzenlenmiştir.

Bey Sokağı evlerinin plan tiplerinin belirleyicisi ve merkezi sofadır. Evlerde sofanın durumuna göre iç ve dış sofalı olmak üzere iki ana tip karşımıza çıkmaktadır. İç ve dış sofalı plan tiplerinin çeşitlemesi olan ikiyüzlü iç sofalı ve üç tarafı odalı dış sofalı plan tipleri daha baskın olarak görülmektedir. Bu plan tipleri genel olarak Tokat evlerinde yaygın olarak görülen iki plan şeklidir.

Bey Sokağı evlerinin ana cepheleri sokağa bakmaktadır. Genelde sade bir anlayışla ele alınan cephelerin en dikkat çeken unsurları çıkmalarıdır. Değişik biçimlerde şekil alan ve cepheleri daha estetik hale getiren bu çıkmalar ve bunları alttan destekleyen ahşap konsollar (eliböğründe) evin esas cephesine anıtsallık kazandırmışlardır. Bey Sokağı evlerinde, Tokat genelinde ve hatta Anadolu'da gördüğümüz çıkma tiplerinin benzerleri görülmektedir. Bununla birlikte, Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi, güney cephesindeki kemerli düzenleme ile hem Bey Sokağı'nda hem de Tokat'taki tek örnek olması yönüyle dikkat çekicidir.

Bey Sokağı evlerinde yaygın olarak beşik çatı tercih edilmiştir. Kıрма çatının örneği azdır ve ayrık nizamlı evlerde görülür. Çatıların üzeri alaturka kiremitle kaplıdır. Oldukça sade olan saçaklar kaplamasız, kaplamalı ve içe doğru eğimli olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Bey Sokağı evlerinin ana yapı malzemesi ahşap, taş ve kerpiçtir. Yörede kolay bulunan taş ve ahşap malzemeye bağlı olarak karkas sistemde

yapılmıştır. Evlerin zemin katlarında taş malzeme kullanılmıştır. Taşıyıcı ahşap iskeletin araları kerpiçe doldurulmuştur. Ara duvarlarda ahşap karkas teknikte yapılmıştır. Metal malzeme ise sadece pencere şebekelerde, giriş kapısı üzerinde yer alan tokmalarda ve kabalarda karşımıza çıkmaktadır.

Bey Sokağı evlerinin dış cephelerinde görülen sadeliğe karşın, iç mekânda ahşap ve alçı malzemeye yapılan süslemeler dikkat çekmektedir. Süslemeler tavan, niş, mumluk (lambalık) ve aynalık gibi elemanlarda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bunların yanında az olmakla birlikte, dolap kapaklarında, kapı sövesinde ve ocak yaşmağında süslemeler karşımıza çıkmaktadır. Süslemeyi oluşturan motifler bitkisel ve geometrik niteliktedir. Bitkisel süslemelerde dönemin karakteristik özelliklerini yansıtan barok karakterli (“S” ve “C” kıvrımları, kıvrık dal ve yapraklar, hançer yaprakları, akantus yaprağı) motifler daha ağırlıktadır. Süsleme türleri açısından evlerin geneline baktığımızda bitkisel motiflerin daha yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Osman Paşa konağı iç dekorasyonunda görülen yoğunluk açısından Bey Sokağı’ndaki diğer evlerden oldukça farklı ve zengindir. Konağın en farklı yönü tavan süslemesinde ahşap ile alçının birlikte kullanımıdır. Tokat ve çevresindeki diğer örneklerle benzerlikleri değerlendirildiğinde Bey Sokağı evlerindeki süslemeleri 19. yüzyılın ortası ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirebilmek mümkündür.

Plan tipleri, malzeme ve yapım teknikleri, cephe ve süsleme özellikleri bakımından incelendiğinde, Bey Sokağı evlerinin Tokat merkezde gördüğümüz evlerden bağımsız olmadığını ve temel özellikleri yansıttığını söylememiz kaçınılmazdır.

Plan tipleri, malzeme ve yapım teknikleri, cephe ve süsleme özellikleri bakımından incelendiğinde, Bey Sokağı evleri Tokat merkezde yer alan Türk konut mimarisinin diğer örneklerinden çok farklı ve bağımsız örnekler olarak öne çıkmazlar. Bu konutlar genel plan ve süsleme özellikleri açısından benzer niteliklere sahip olup hemen hemen aynı anlayışı yansıtan 19. ve 20.yüzyıl Türk konut mimarisinin Anadolu ve Balkanlar’daki sayısız örneklerinden önemli bir grubu temsil ederler.

Tokat Bey Sokağı evleri bugünkü durumları açısından değerlendirildiğinde bazı olumsuz yönlerin öne çıktığı görülmektedir. Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi, Yağcızade Sadullah Bey Konağı, Gülüt Ağa'nın Evi ve Sivaslı İcracı Bekir Efendi'nin Evi hariç diğerleri tescilli olmalarına rağmen kaderlerine terk edilmiş durumdadırlar. Bey Sokağı evlerinden metruk olanlar harabe görünümündedirler. İyi olanlarda kişisel olanaklar sayesinde günümüze ulaşabilmişlerdir. Şu anda Kuran Kursu olarak kullanılan Osman Paşa Konağı'nın zemin ve birinci katında yer alan arka odalar kullanılamaz durumdadır. Ahşap ve alçı süslemenin son derece nitelikli örneklerine sahip konağın en kısa süre içinde belli bir koruma programına dâhil edilmesi gerekmektedir.

Tokat Bey Sokağı evleri için yapılacak çalışmalar öncelikle kurumlar arası işbirliğini ve uygun koruma programlarının oluşturulabilmesini öngörmektedir. Metruk durumda bulunan Tokat Bey Sokağı evlerinin bu koruma programı çerçevesinde Safranbolu evlerinde olduğu gibi sosyal amaçlı kullanımlara açılması, Tokat'ın tanıtılması yanında yapının korunması ve yıpranma sürecinin yavaşlatılması açısından hayata geçirilebilecek bir öneri olarak görülebilir. Bu bağlamda kültürel mirası korumaya yönelik yapılabilecek tanıtım ve sosyal faaliyetler toplumsal bilinçlenmeyi destekleyecektir.

KAYNAKÇA

ABDÜLRAHİMOV; Ramiz-Ramide, ALTUN, Serpil; “Türk Evinin Gelişim Tarihi”, Yapı Dünyası, Sayı 123-124, Haziran-Temmuz, 2006, s. 7-17.

ACUNSAL, Ferit; **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, İstanbul, 1947.

AÇIKEL, Ali; “Tokat Örneğinde XVII. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Sosyal Yapısında Buhran”, Türkler Ansiklopedisi, Cilt. X, Ankara2002, s.348-358.

AÇIKEL, Ali; **Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları ve Vakfiyeler**, I. Cilt, Tokat, 2005.

AÇIKEL, Ali; “Tokat Sancağının İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880-1907)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, Temmuz,2004, s.331-359.

AÇIKEL, Ali; “Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısındaki Değişiklikler (1839-1880)”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, Aralık, 2003, s. 253-265.

AÇIKEL, Ali; **Changes in Settlement Patterns, Population and Society in North Central Anatolia: A case study of the District (kaza) of Tokat 1574-1643**, (Manchester Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İngiltere, 1999.

AINSWORTH, William Francis; **Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia**, Volume II, London, 1842.

AKIN, Emine Saka; **Tokat Kentinin Fiziksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil**

Mimari Örneklerinin Analizi ve Değerlendirilmesi, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon, 2009.

AKIN, Emine Saka, ÖZEN, Hamiyet; “Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Bey Sokak Örneğinde İncelenmesi”, **The Black Sea Journal of Social Sciences**, Sayı 2, 2010, s.167-182.

AKIN, Nur; **Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları**, İstanbul, 2001.

AKKOYUNLU, Zahide; **Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri**, Ankara, 1989.

AKPINAR, Ayşen; “Göynük Evleri”, **İlgi**, Sayı 39, Haziran, 1984, s.7-9.

AKOK, Mahmut; “Tokat Şehrinin Eski Evleri”, **İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırma Dergisi II**, Sayı 3, 1958, s.129-151.

AKOK, Mahmut; **Ankara Evleri**, Ankara, 1951.

AKKOYUNLU, Zahide; **Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri**, Ankara, 1989.

AKSULU, Işık; **Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Tokat Şehri Anıtları**, (Gazi Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1994.

AKSULU, Işık; **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat)**, Cilt II., (Ed. Ali Uzay Peker, Kenan Bilici), Ankara, 2006.

AKSULU, Işık, “Beypazarı Evleri”, **İlgi**, Sayı 41, Ocak, 1985, s.18-23.

AKTÜRE, Sevgi; **19.Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi**, Ankara, 1978.

AKYILDIZ, Erhan; **Taş Çağından Osmanlıya Anadolu**, İstanbul, 1984.

ALKAN, Ali; **Sebastopolis Antik Kenti (Tokat-Sulusaray)**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.

Anonim, "Tokat" **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt X, İstanbul, 1984.

ARSLAN, Hidayet; **Osmanlı Mimarisinde Ahşap Tavan Göbekleri**, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005.

AYDEMİR, Ş., Erkonak, S., Kuntay, O., Teymur, G.; "Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Doku Araştırması: Amasya ve Tokat'ta Birer Sokak II", **Mimarlık**, Sayı 197-198, 1983.

AYDIN, M., "Tokat", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt III, İstanbul, 1997.

BALCI, Perihan; "Mimaride Türk Milli Üslubunda Geleneksel Türk Evi", **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, 11-12 Haziran, İstanbul, 1984.

BEŞİRLİ, Mehmet; **Orta Karadeniz Kentler Tarihi-I-Tokat (1771-1853)**, I. Baskı, Tokat, 2005.

BEKTAŞ, Cengiz; **Türk Evi**, İstanbul, 1996.

BERK, Celile; **Konya Evleri**, İstanbul, 1951.

BİLDİŞ, Aslıhan; **Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma; TOKAT-ZİLE Örneğinde İrdellemeler**, (Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

BİLGET, N. Burhan; **Sivas Evleri**, Ankara, 1992.

BOZER, Rüstem; **Kula Evleri**, Ankara, 1988.

CANSEVER, Turgut; "Türk Evinin Mimarisi", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt XII, (Ed. Hasan Celal Güzel vd.), Ankara, 2002,

CEMAL, A.; **Tokat**, İstanbul, 1932.

CİNLİOĞLU, Halis Turgut; **Osmanlılar Zamanında Tokat I. Kısım**, Tokat, 1941.

CİNLİOĞLU, Halis Turgut; **Osmanlılar Zamanında Tokat IV. Kısım**, Tokat, 1973.

CİNLİOĞLU (ASARKAYA), Halis Turgut; **Ulusal Savaşta Tokat**, Tokat, 1936.

ÇAL, Halit; **Tokat Evleri**, I. Baskı, Ankara, 1988.

ÇAL, Halit; "Tokat Evleri", **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987,s.365-417.

ÇAL, Halit; **Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları ve Çekekleri**, Ankara, 2008.

ÇELEBİ, Evliya; **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Çev. Zuhuri Danişman),
Cilt VII, İstanbul, 1970.

ÇELEBİOĞLU, Gözde; **Pazaryeri'nde Tarihi Türk Evlerinde Cephe Örnekleri**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Eskişehir, 2006.

ÇETİN, Yusuf; "Geleneksel Türk Evinde Cumba", **Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı 15, Ekim, 2006, s.18-27.

ÇİÇEK, Harun; **Tokat Merkez Sancağı'nın Sosyo- Ekonomik Konumu (1800-1850)**, (On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2006.

ELDEM, Sedat Hakkı; "Türk Evi ve Biz", **Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Yayını**, 1993, s.17-22.

ELDEM, Sedat Hakkı; **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, Cilt I, İstanbul, 2007.

ELDEM, Sedat Hakkı; **Türk Evi Plan Tipleri**, II. Baskı, İstanbul, 1968.

ELDEM, Sedat Hakkı; "17. ve 18. Asırlarda Türk Odası", **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı 5, 1941, s.1-28.

ERPEK, Can; **Bozüyük'te Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008.

ERSOY, Murat; **Anadolu Türk Mimarlığı'nda Danişmendli Dönemi**,

(Erciyes Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2007.

ERYAŞAR, Osman; **Tokat Tarihi Su Yapıları (Hamamlar)**, İstanbul, 2004

ERTUĞRUL, Özkan; “Zengin Bir Kültür Mirası Tokat Evleri ve Latifoğlu Konağı”, **Türkiyemiz Dergisi**, Sayı 63, Şubat, 1991, s.54-61.

ESER, Lami; **Kütahya Evleri**, İstanbul, 1955.

DEMİRCİ, Doğan; **Isparta Evleri**, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2010.

DÖNMEZ, Şevket; “Yeni Bulgular Işığında Orta Karadeniz Bölgesi Demir Çağı Çanak-Çömleğine Bir Bakış”, **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 24, Ankara, 2003, s.1-17.

GENÇ, Mehmet; “17.-19. Yüzyıllarda Sanayi ve Ticaret Merkezi olarak Tokat”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.145-169.

GÖDE, Kemal; “XIV. Yüzyılda Tokat/Eratnalılar Hâkimiyetinde Tokat”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.17-22.

GÖDE, Kemal; **Eratnalılar (1327–1381)**, Ankara, 1994.

GÖKBİLGİN, M.T.; “Tokat” **İslam Ansiklopedisi**, Cilt XII, İstanbul, 1979, s.400-412.

Gregoire, Henri; “Dazmana est bien Dazimon”, **Byzantion**, Volumen X, 1935,

s.760-763.

GÜNAY, Reha; **Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu**, Ankara,1989.

GÜNAY, Reha; **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul,1998.

GÜNEL, G.,GÜLER, M.; “Çankırı Evleri”, **Kültür**, Sayı 98, 1993, s. 48-51.

HAMILTON, William John; **Researches in Asia Minor Mesapotamia, Chaldea and Armenia**, Volume I, London, 1842.

İBRAHİMZADE, Kemal, Atak, Erkan; “Tokat’ta Bir Konut Örneği”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 34, Aralık, 2010, s.113-123.

İLGÜN, Şener; **Geleneksel Yozgat Evleri**, (Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Konya, 2007.

İMAMOĞLU, Vacit; **Geleneksel Kayseri Evleri**, Ankara, 1992.

İMRE, Nurettin; “Tokat’ta Eski Evler ve Bir Sokak: Halit Sokağı”, **Yapı Dünyası**, Sayı126, Eylül, 2006, s.52-54.

İMRE, Nurettin; “Geleneksel Tarihi Tokat”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı 6, Aralık, 1991, s.41-42.

İMRE, Nurettin; “Kaybolmakta Olan Mimari Mirasımız Tokat Evleri”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı14, Kasım, 1999, s.26-29.

İŞBİRLİ, Mehmet; “XVII. Asır Ortalarında Tokat Şehri”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2–6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.57-80.

KAFESCİOĞLU, Ruhi; **Kuzey-Batı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları**, İstanbul, 1955.

KARA, Nilüfer; **Eski Gümüşhane Evleri**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

KARAKAŞ, Servet; **Elazığ Geleneksel Konut Kültürü**, (Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

KARAKUŞ, Ülkü Can; **Geleneksel Ahlat Evleri**, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Genel Sanat Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2008.

KARAMAN, Fikri; **Salname-i Vilayet-i Sivas: Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarki (1308/1890)**, İstanbul, 2001.

KAPLAN, Leyla; "Milli Mücadele Döneminde Tokat", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 35, Temmuz, 1996, s.581-587.

KARPUZ, Haşim; "Türk Evi, Osmanlı Evi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Cilt X, (Ed. Güler Eren vd.), Ankara, 1999, s.450-456.

KARPUZ, Haşim; "Geleneksel Trabzon Evleri", **Kültür ve Sanat**, Sayı 18, Haziran, 1993, s.19-22.

KARPUZ, Haşim; "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1991, s.115-135.

KARPUZ, Haşim; **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**,

Ankara, 1984.

KARPUZ, Haşim; **Erzurum Evleri**, Ankara, 1989.

KARPUZ, Haşim; “Karaman’da Eski Türk Evleri”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları**, Ankara, 1992, s.55-78.

KÖMÜRCÜOĞLU, Eyüp; **Ankara Evleri**, İstanbul, 1950.

KUBAN, Doğan; **Türk “Hayat”lı Evi**, İstanbul, 1995.

KUBAN, Doğan; **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, 1995.

KUBAN, Doğan; “Türkiye’de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerinde Bazı Gözlemler”, **Mimarlık**, Sayı 36, Ekim, 1966, s.15-20.

KUBAN, Doğan, **Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme**, İstanbul, 1954.

KURAN, Ercüment, “Milli Mücadelede Tokat”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.212-216.

KÜÇÜKERMEN, Önder; **Kendi Mekân Arayışı İçinde Türk Evi**, 6. Baskı, İstanbul, 2007.

KÜÇÜKERMEN, Önder, Şemsi, Güner; **Anadolu Mirasında Türk Evleri**, İstanbul, 1995.

KÜÇÜKERMEN, Önder; **Anadolu’daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar**, İstanbul, 1973.

MUTLU, Asım; “Türk Evleri”, **Sanat Dünyamız**, Sayı 3, Ocak, İstanbul, 1975, s.3-11.

MUTLU, Asım; “Türk Evi ve Türk Mahalleleri”, **Arkitekt**, Sayı 1, İstanbul, 1975, s.126-128.

OSMAN, R.; **Edirne Evleri ve Konakları**, İstanbul, 1983.

ÖDEKAN, Ayla; “Konut”, **Türkiye Tarihi**, Cilt III, İstanbul, 1995, s.419-425.

ÖNAL, Ilgın; **Restoration Project of İbrahim Şahin House in Soğukpınar District, Beyhamam Street, No 41, Tokat, (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.**

ÖZ Tahsin; “Tavanlarımız”, **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı 5, İstanbul, 1941, s.29-38.

ÖZGEN, Mutlu; “Tokat’ın Kapı Tokmakları”, **Popüler Tarih Dergisi**, Sayı 63, Kasım, 2005, s.16-19.

ÖZGEN, Mutlu; “Tokat Latifoğlu Konağı”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 30, 2007, s.485-502.

ÖZGÜÇ, Tahsin; **Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar Excavations at Maşat Höyük and Investigations in its Vicinity**, Ankara, 1978.

ÖZGÜÇ, Tahsin, AKOK, Mahmut; **Horoztepe Eski Tunç Devri Mezarlığı ve İskân Yeri, An Early Bronze Age Settlement and Cemetery**, Ankara, 1958.

ÖZGÜÇ, Tahsin; “The Statuette From Horoztepe”, **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 3, Ankara, 1958, s.53-56.

ÖZGÜÇ, Tahsin; “Yeni Horoztepe Eserleri”, **Anadolu (Anatolia)**, Sayı 8, Ankara, 1964, s.19-25.

ÖZTÜRK, Nazif; Selçuklu-Osmanlı Dönemi Ulaşım Sisteminde Ticaretinde Tokat’ın Yeri, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986**, Ankara, 1987, s.71-80.

ÖZÜDOĞRU, Şerife; **Eskişehir-Odunpazarı ve Sivrihisar Evlerinin Cephe Özellikleri**, Eskişehir, 2005.

PAMUK, Fatma; **Safranbolu Evlerinde Ahşap ve Metal Süslemeler**, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010.

RAMSAY, William Mitchell; **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul, 1960.

RENDİ, Günsel; **Mersin Evleri**, Ankara, 1995.

SEÇGİN, Nuri; **Tokat’taki Türk Mimari Eserleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993.

SELÇUK, Mehmet Fatih; **Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırması**, (Trakya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2008.

SEVİM, Ali, YÜCEL, Yaşar; **Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler**

Dönemi, Ankara, 1989.

SÖKMEN, Emine, **Temple States' of Pontus: Comana Pontica and Zela**,
(Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerleşme
Arkeolojisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Ankara, 2005.

SÖZEN, Metin; **Türklerde Ev Kültürü**, I. Baskı, İstanbul, Doğan Yayıncılık,
2001.

SÖZEN, Metin, ERUZUN, Cengiz; **Anadolu'da Ev ve İnsan**, İstanbul, 1992.

SÖZEN, Metin; **Tradition of Houses in Turkish Culture**, İstanbul, 2001.

SUNAY, Serkan; **Tokat Şehir-içi Hanları**, (Ankara Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2003.

ŞEKERCİOĞLU, Hüseyin; "Tokat'ta Eski Türk Oyma Sanatına Ait Örnekler",
Türk Kültürü, Sayı 112, Şubat, 1972, s.241-247.

ŞENEL, Volkan; **Gümüşhane Evleri**, Trabzon, 2002.

ŞENOL, Seda; **Divriği Evleri**, Sivas, 2007.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet; "XV.-XVI. Asırlarda Tokat Şehrinde İktisadi Hayat",
Tarih İncelemeleri Dergisi, Sayı 10, İzmir, 1995, s.187-210.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet; **Osmanlı Taşra Teşkilatında Tokat (1455-1574)**,
(Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış
Doktora Tezi), İstanbul, 1990.

TANRIKORUR, Ş. Barihuda; **Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri**, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2000.

TAYLA, Hüsrev; “Türk Evi”, **Sanat**, Sayı 6, Haziran, 1977, s.68-76.

TEXİER, Charles; **Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi**, (çev. Ali Suat), Ankara, 2002.

Tokat Belediye Başkanlığı Bey Sokak Sağıklaştırma Projesi, Tek Yapı Ölçeğinde Cephe, Röleve ve Restorasyon Raporu, Cilt 1-2, Nisan, 2009.

TOMSU, Leman; **Bursa Evleri**, İstanbul,1950.

TOURNEFORT, Joseph de; **Tournefort Seyahatnamesi**, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul, 2005.

TRAK, Doğanay; “Tokat’ta Kapılar ve Kapı Tokmakları”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı 10, Ocak, Tokat, 1997, s.29-31.

TUNA, Celal; **Orta Karadeniz Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari**, İstanbul, 2008.

TUNCER, Orhan Cezmi; **Ankara Evleri**, Ankara, 2002.

TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi (1071-1318)**, İstanbul, 1984.

TUTMAZ, Neslihan; “Geleneksel Türk Evi içinde Tokat Evlerinin Yeri, Tokat Kent Dokusundaki Önemi”, **Tokat Kültür Araştırma Dergisi**, Sayı

14,Kasım, 1999, s.41-42.

ULUSU, T.T.; “Geleneksel Konuttan Günümüz Konutuna “Orta Mekân””,
Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Ankara,1991,
 s.217-225.

UYSAL, Nihan; **Geleneksel Türk Evi İç Mekân Kurgusunun İncelenmesi
 Ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi ve Süleymaniye
 Bölgesi Örnekleri Analizi**, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar
 Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı,
 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.

UYSAL, Osman; “Tokat’taki Osmanlı Dönemi Camileri” **Türk Tarihinde ve
 Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986)**
 Ankara,1987, s.313-335.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, Cilt I, Ankara,1972.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, Cilt II, Ankara, 1975.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu,
 Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 2003.

ÜLKÜ, Candan, Tülay Tanyol, “Bazı Örnekleriyle Mersin Evlerinde Ahşap
 Tavanlar”, **Sanat Tarihi**, Sayı 13,2004, s.107-128.

ÜNLÜDİL, Selma; **Geleneksel Divriği Evlerinde Ahşap Süslemeli
 Tavanlar**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat
 Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri,
 2005.

VELİ, Sevin; **Başlangıçtan Persler’e Kadar Anadolu Arkeolojisi**, İstanbul,

1999.

YAŞAR, Hüseyin Hüsameddin; **Amasya Tarihi**, Cilt II, İstanbul, 1986.

YAVI, Ersal; **Tokat (Komana)**, İstanbul, 1987.

YILDIRIM, K., HİDAYETOĞLU, M.L.; “Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu**, 16-18November, İzmir, 2006, s.332-341.

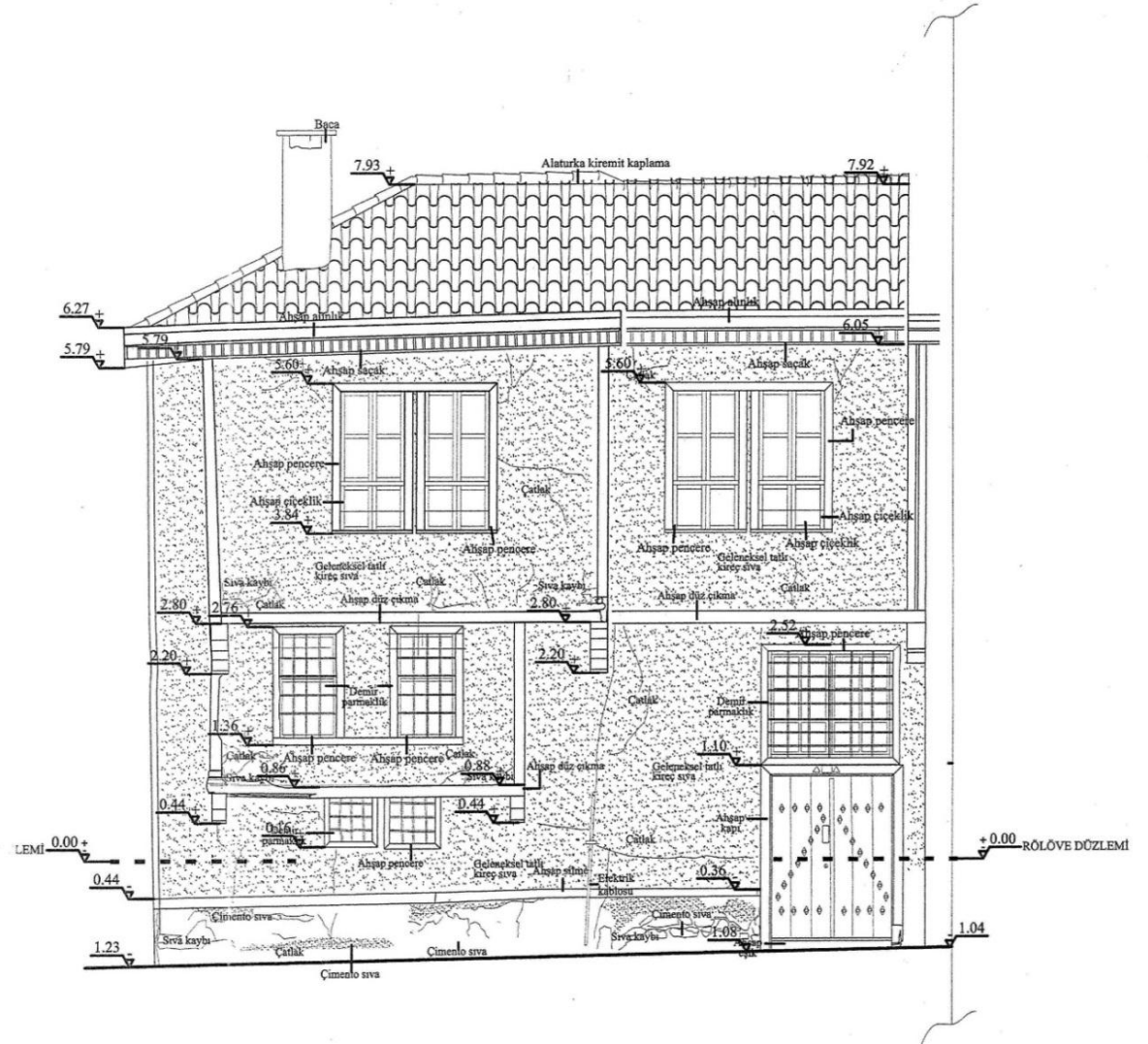
YARDIMCI, Mehmet; “Geleneksel Malatya Evleri”, **Kültür ve Sanat**, Sayı 16, Aralık, 1992, s. 36-39.

YÜKSEL, Hasan; “Tokat Mevlevihanesi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2, Konya, Mayıs, 1996, s. 61-63.

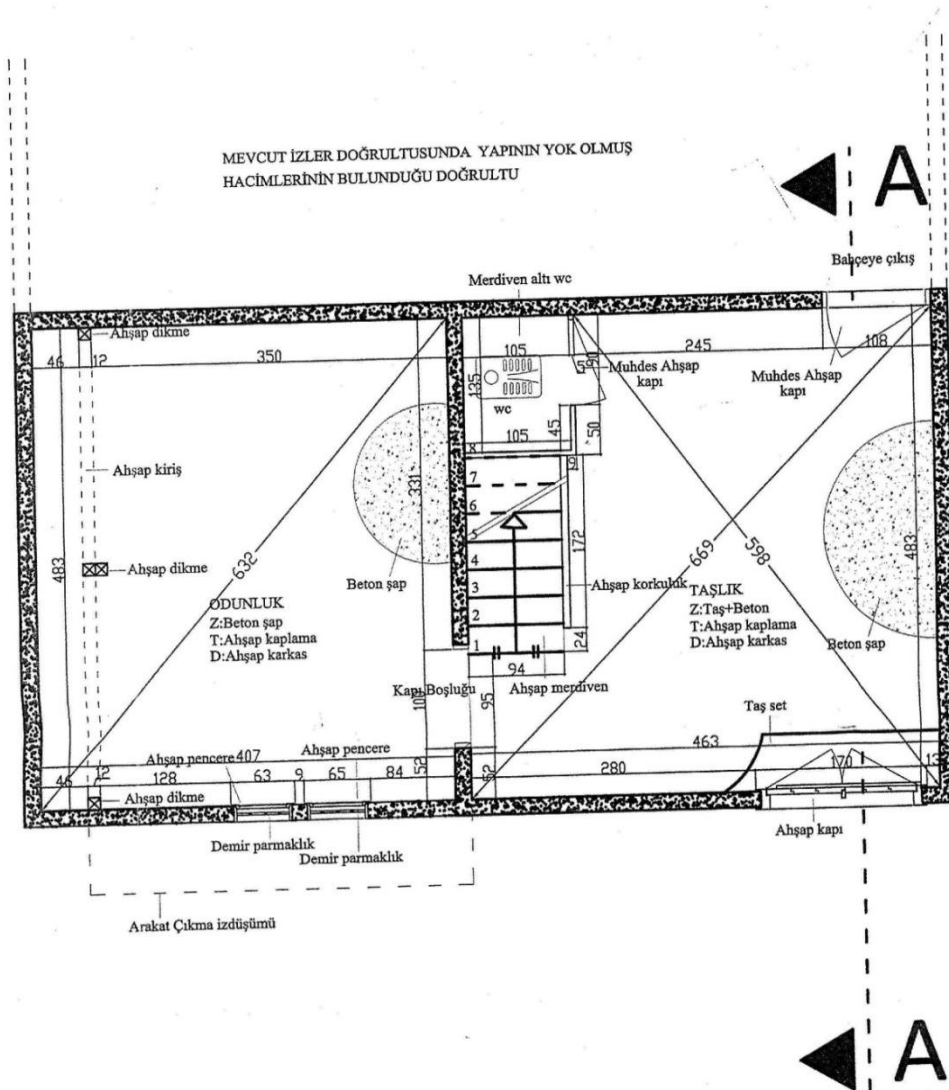
YÜNKÜL, Ayşe; **Elazığ Evleri**, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2005.

WITTEK, Paul; “Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi I**, (Çev. M. Eren),Ankara, 1969; s.193-240.

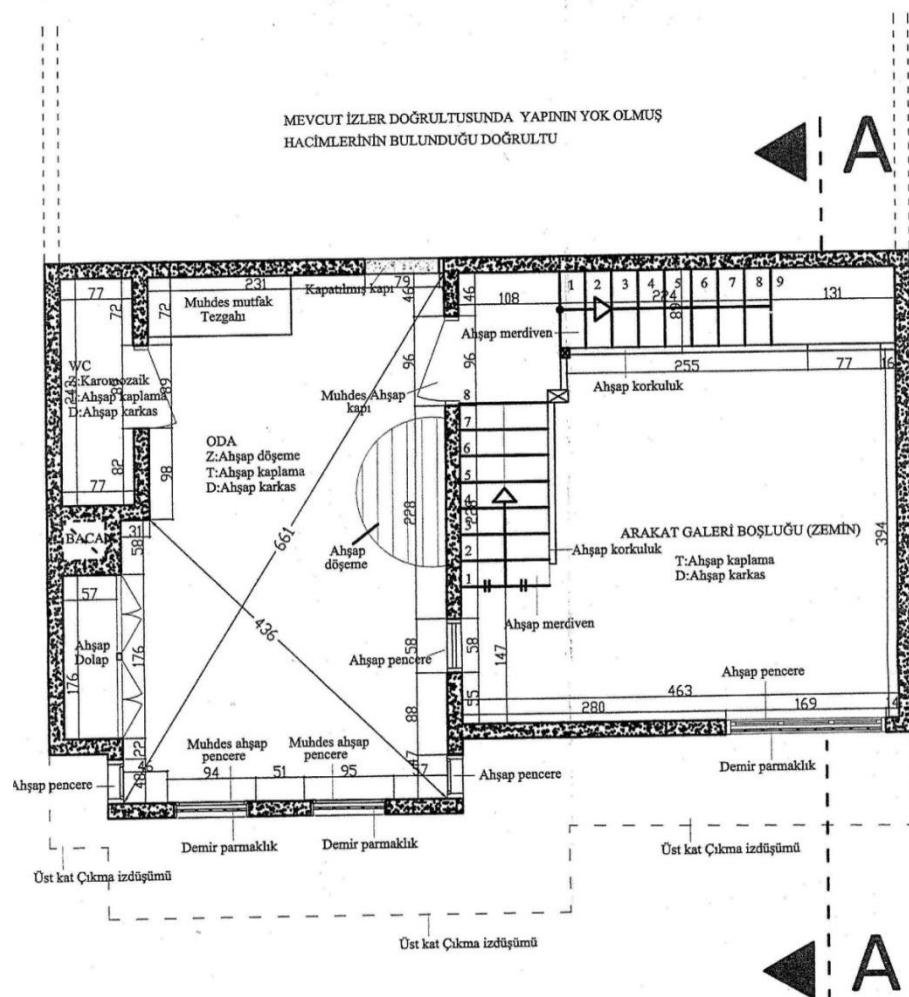
EK. 1. ÇİZİMLER:

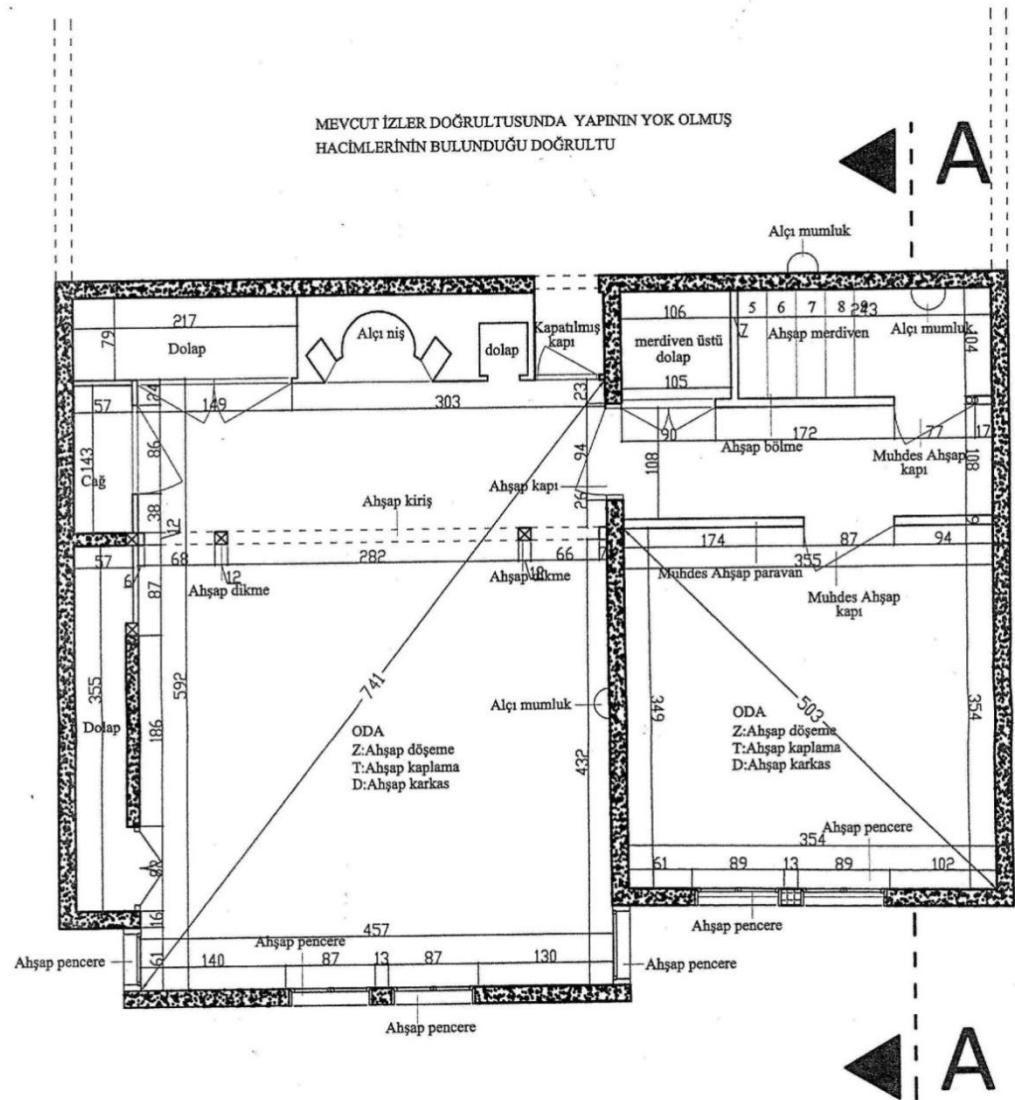
Çizim:1 Bey Sokağı No. 3 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

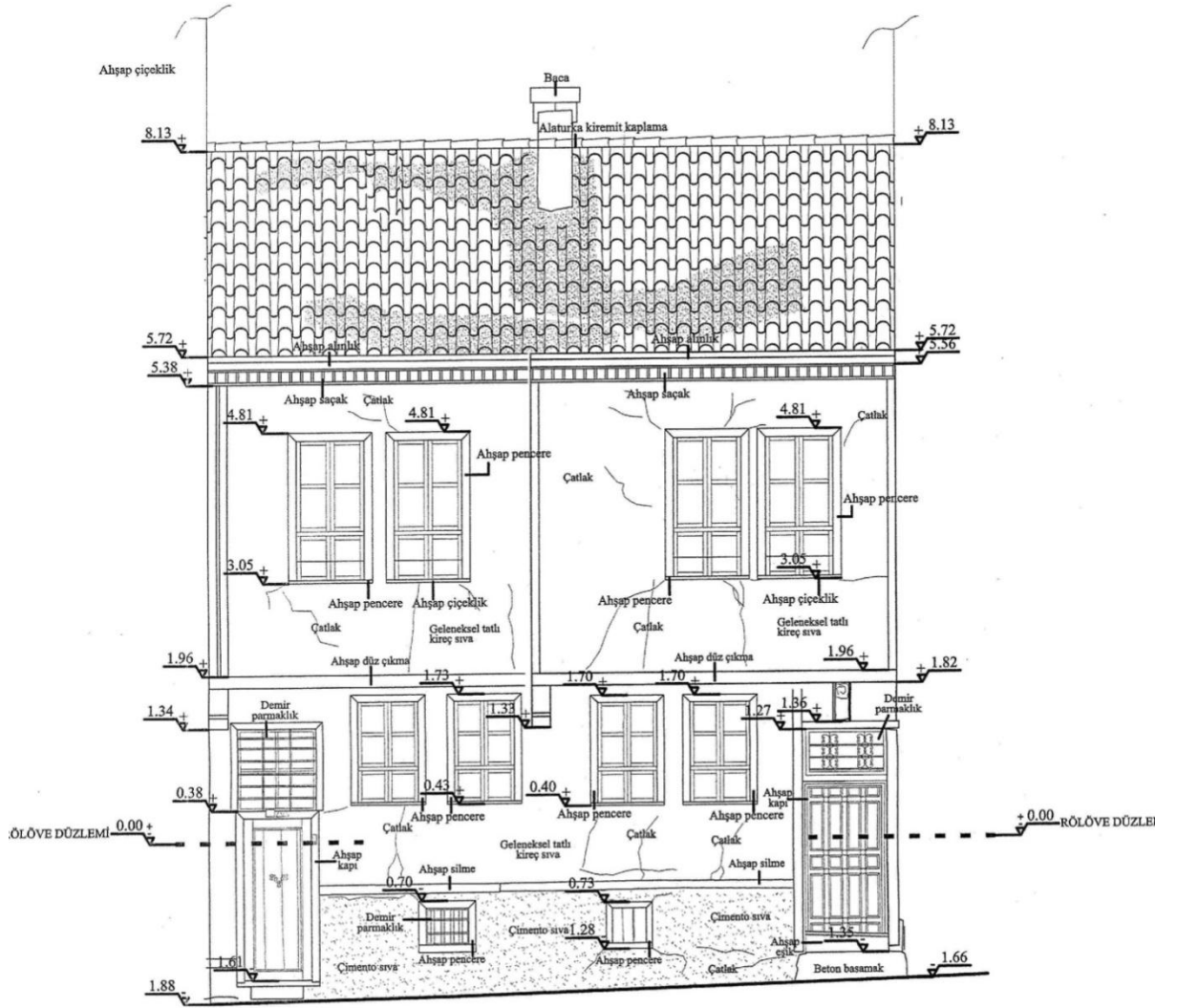
Çizim:2 Bey Sokağı No. 3 Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

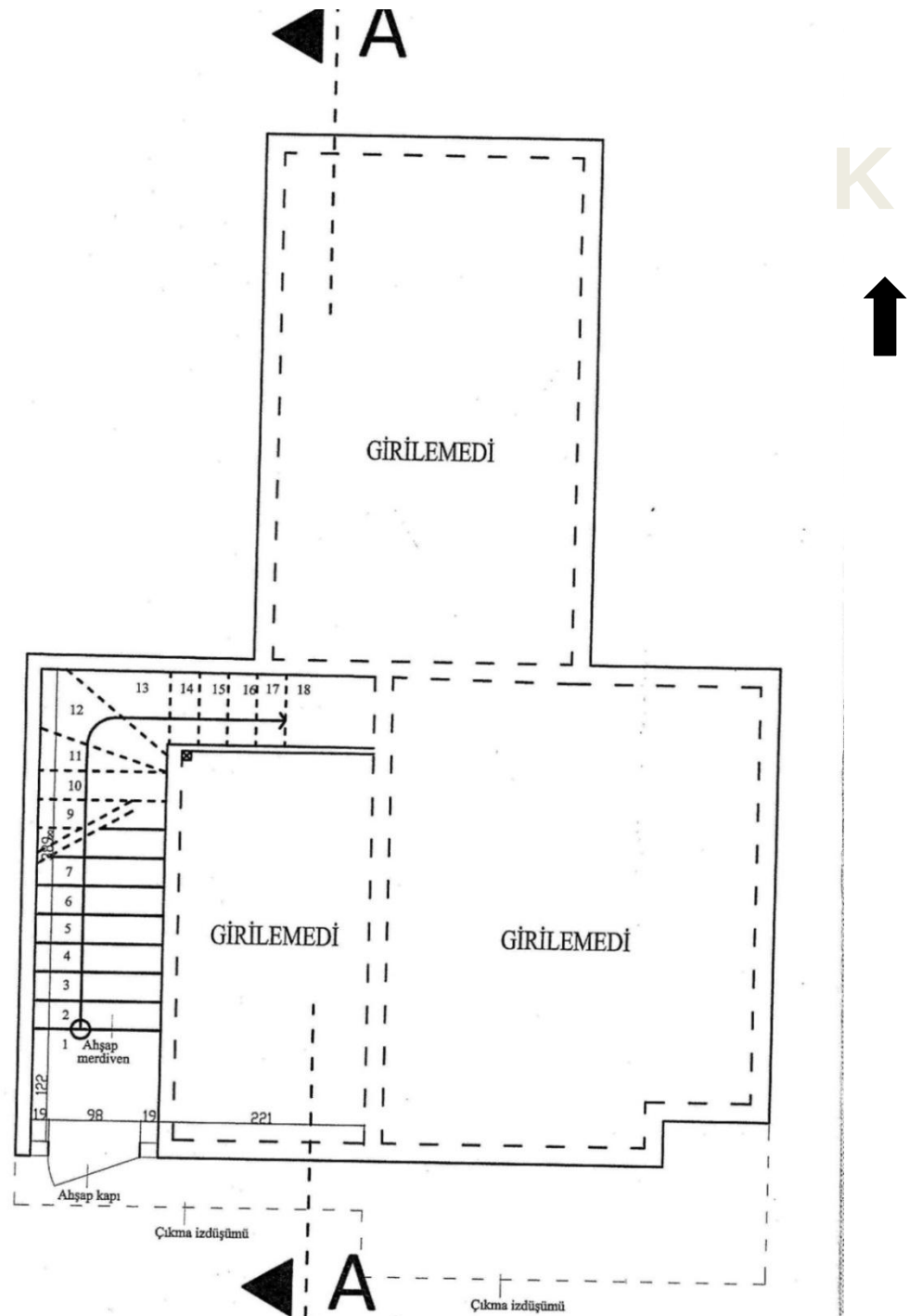
Çizim: 3 Bey Sokağı No. 3 Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

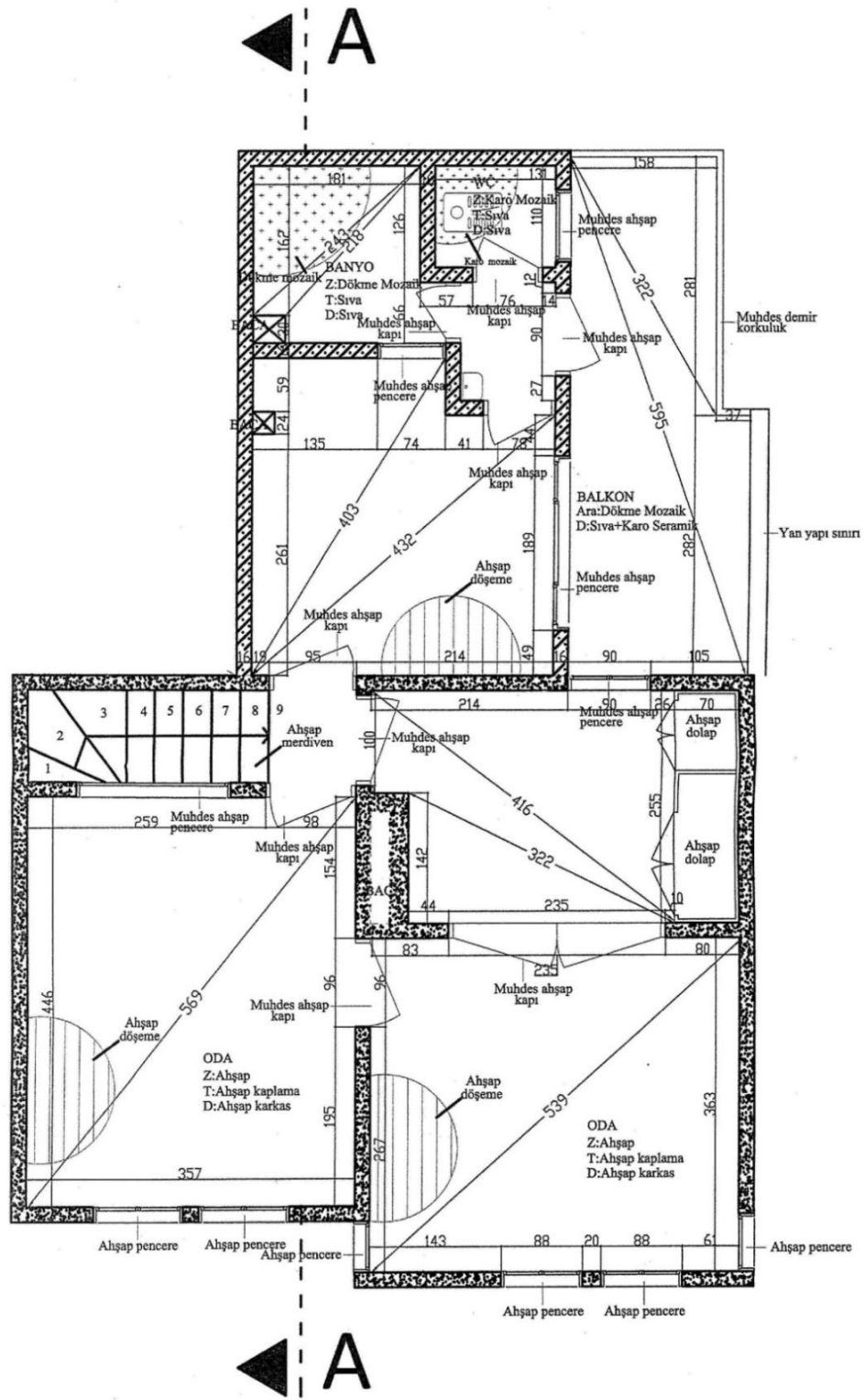
Çizim: 4 Bey Sokağı No. 3 Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

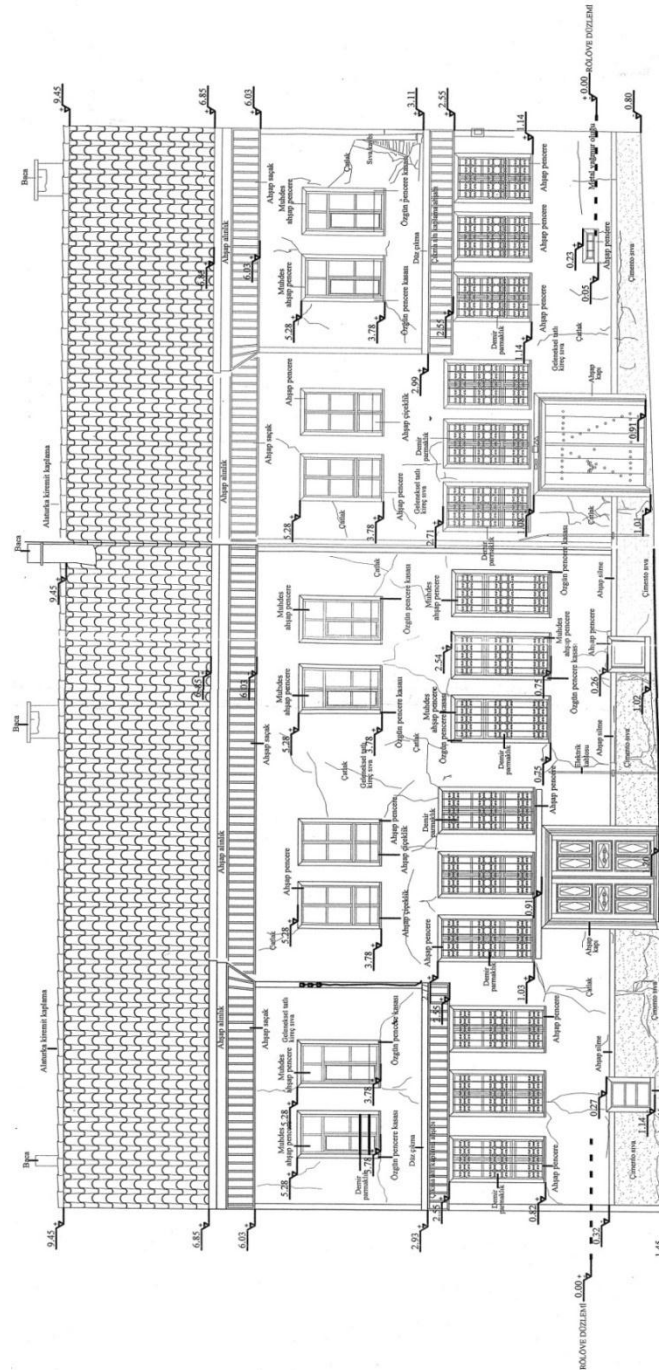
Çizim: 5 Bey Sokağı No. 5 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

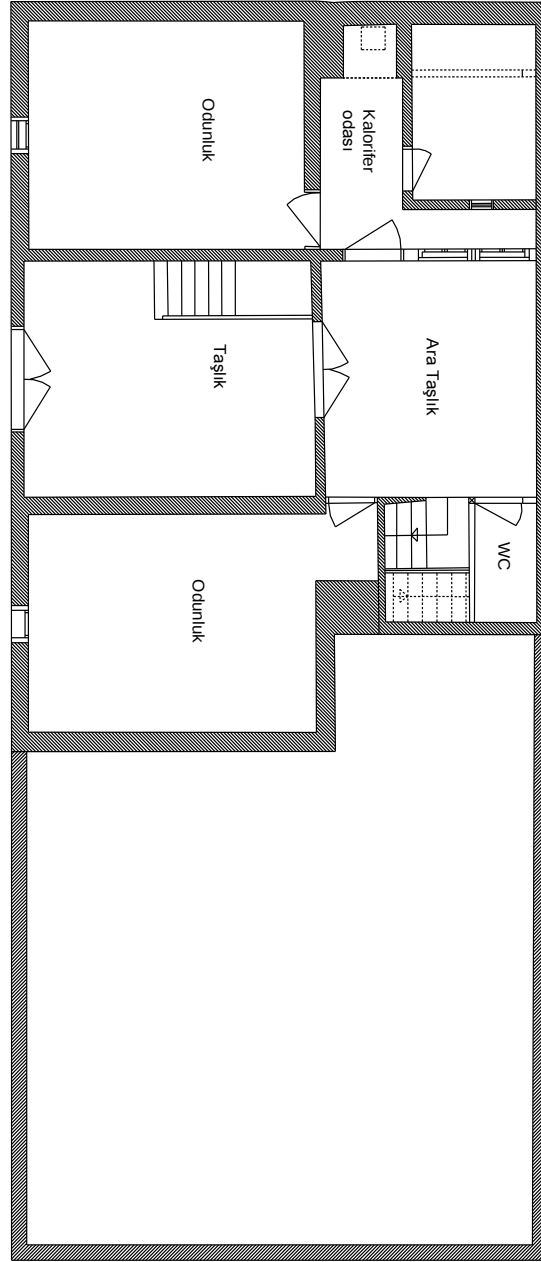
Çizim:6 Bey Sokağı No. 5 Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 7 Bey Sokağı No. 5 Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

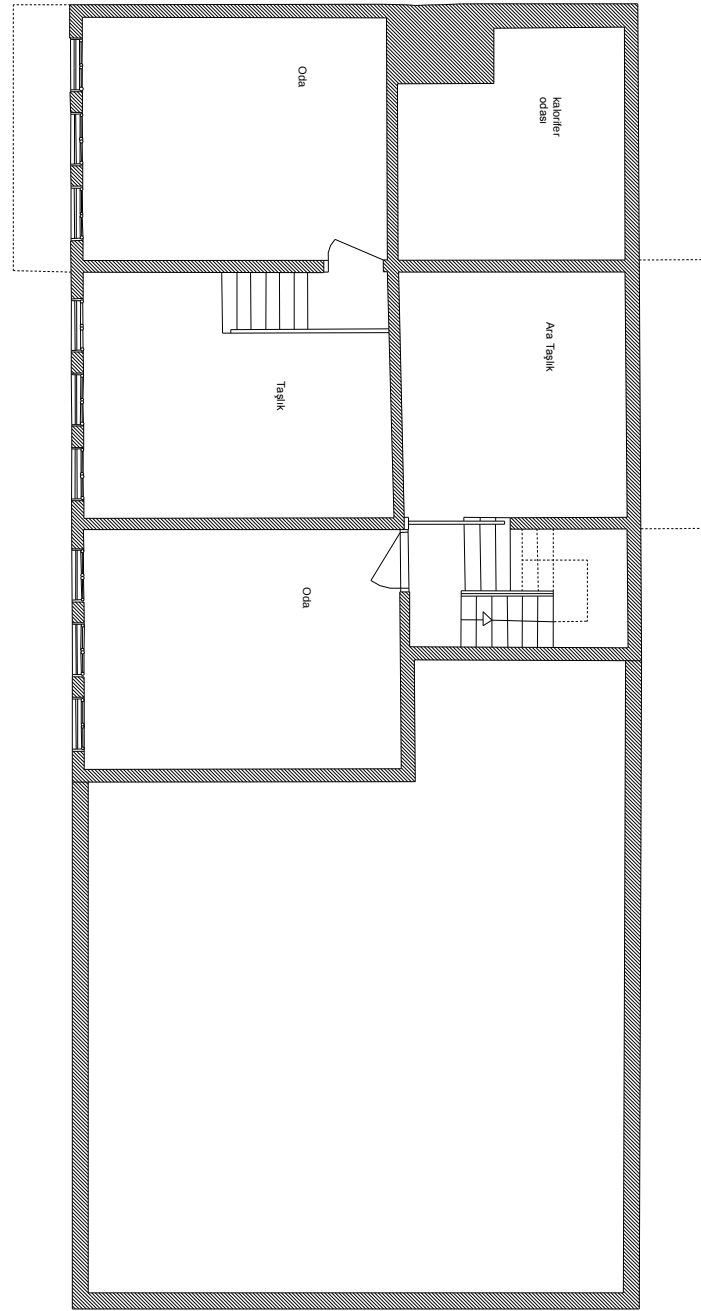

Çizim: 8 Bey Sokağı Yağcılar Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13 Güney
Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

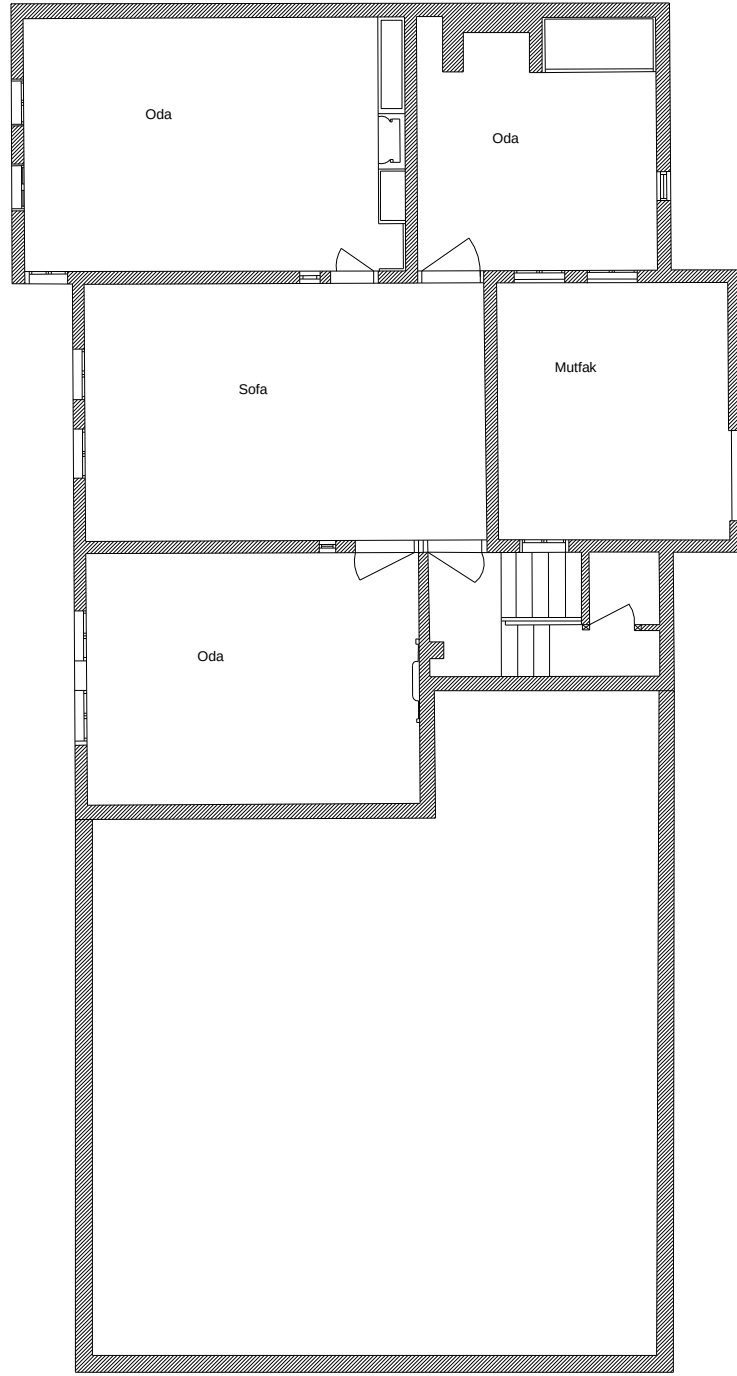

K

Çizim: 9 Bey Sokağı Yağcılar Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13 Zemin
Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den

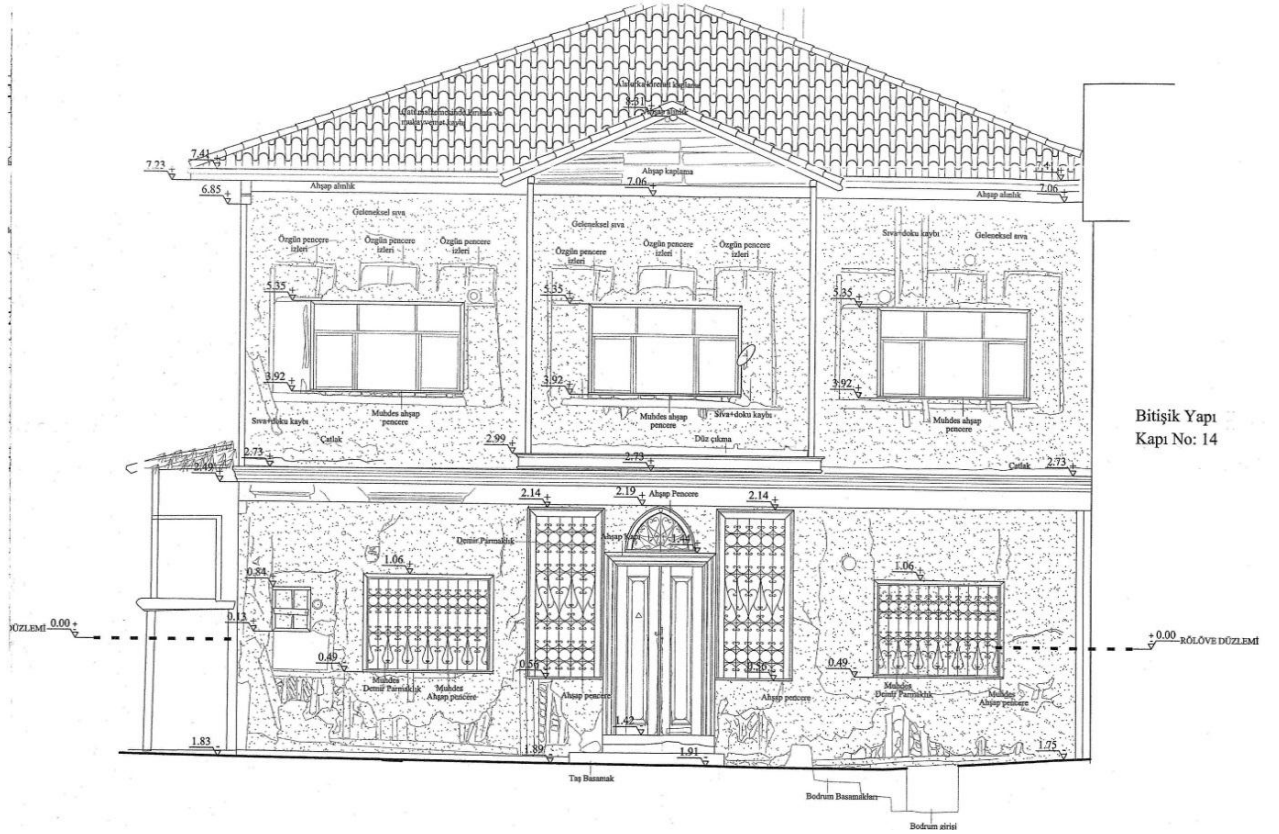

Çizim:10 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13 Ara Kat
Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

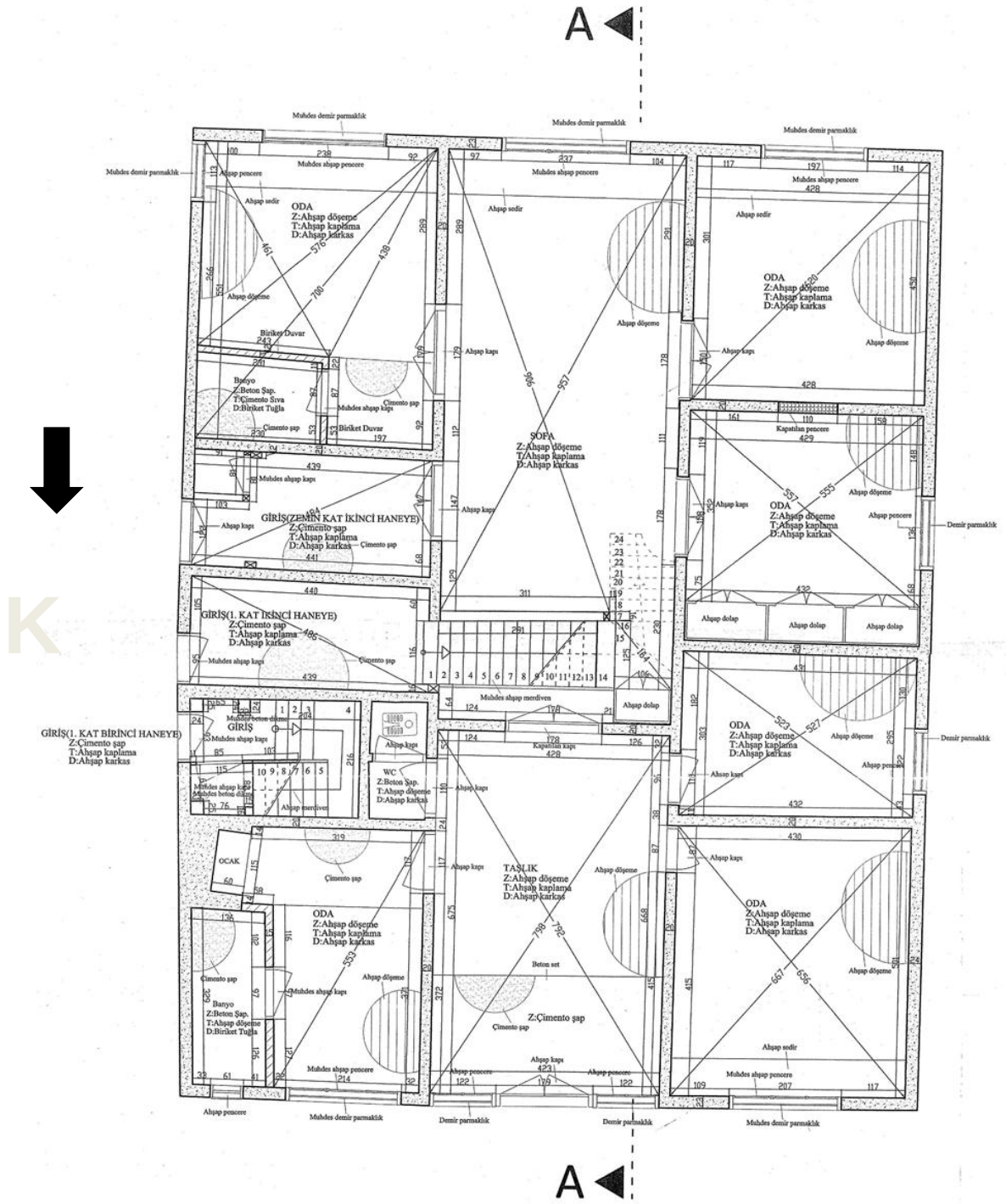

K

Çizim:11Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No. 11-13 Birinci
Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

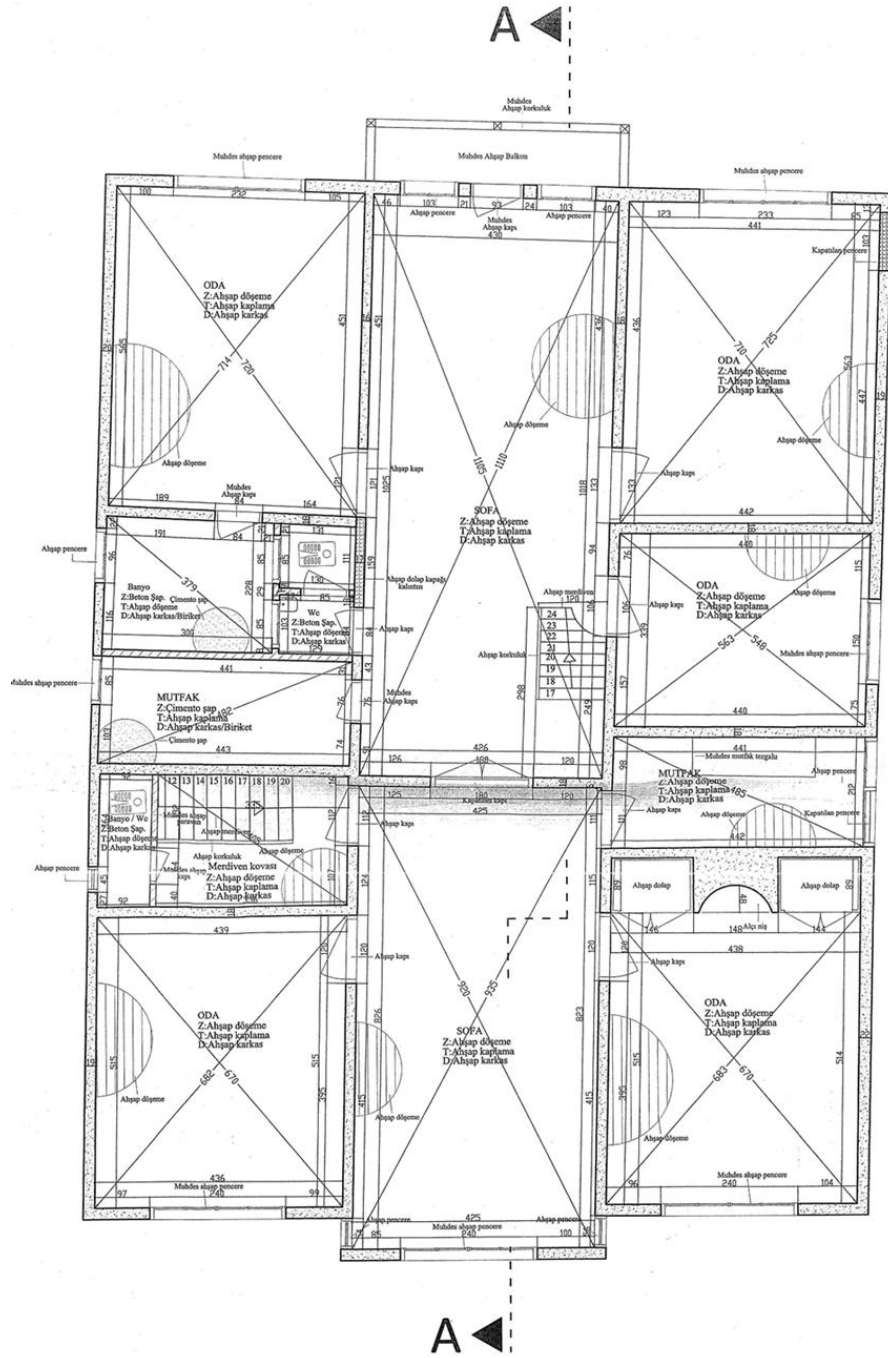

Çizim:12 Bey Sokağı Vali Konağı No. 12 Kuzey Cephe,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim:13 Bey Sokağı Vali Konağı No. 12 Zemin Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

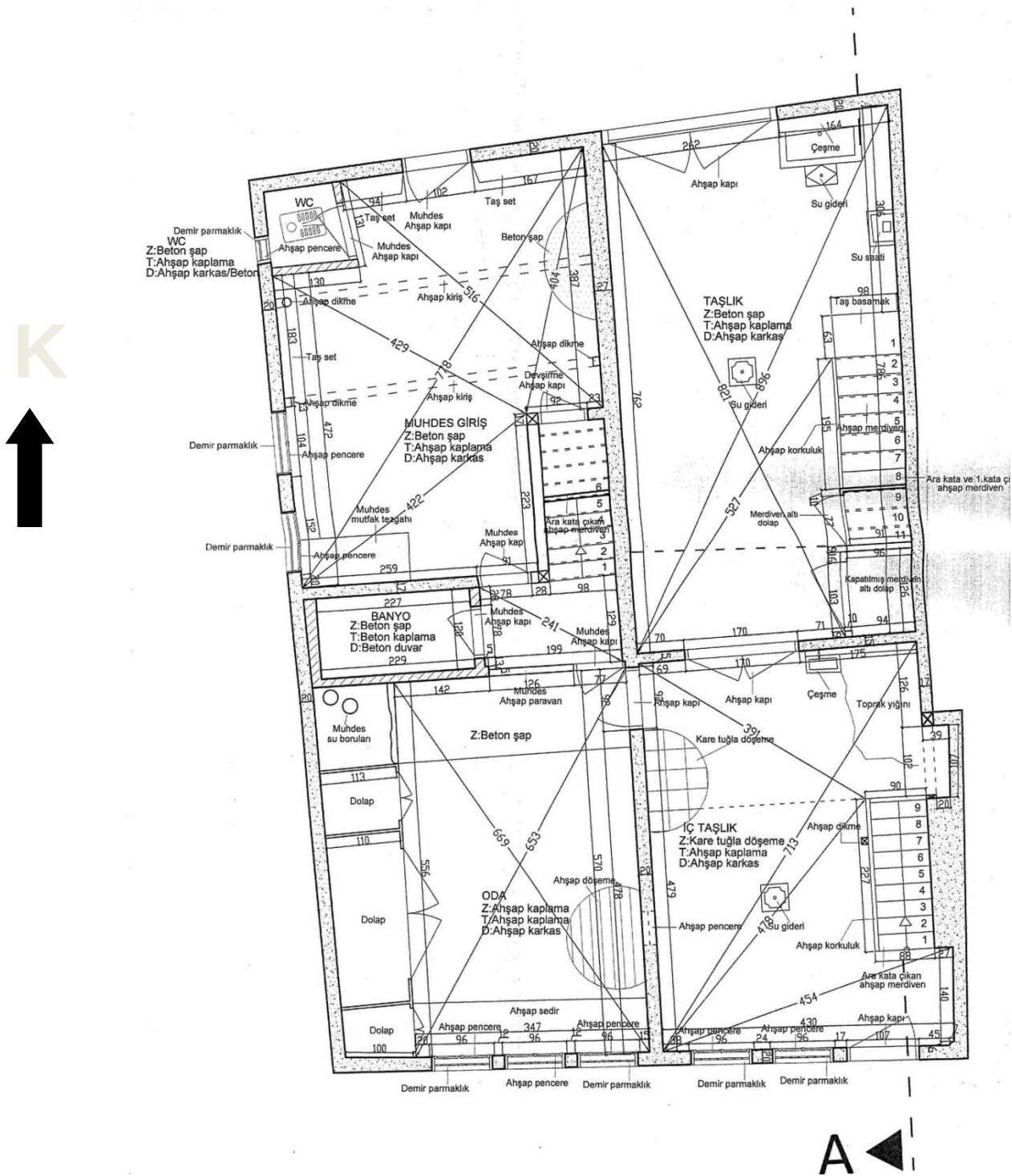
↓
K

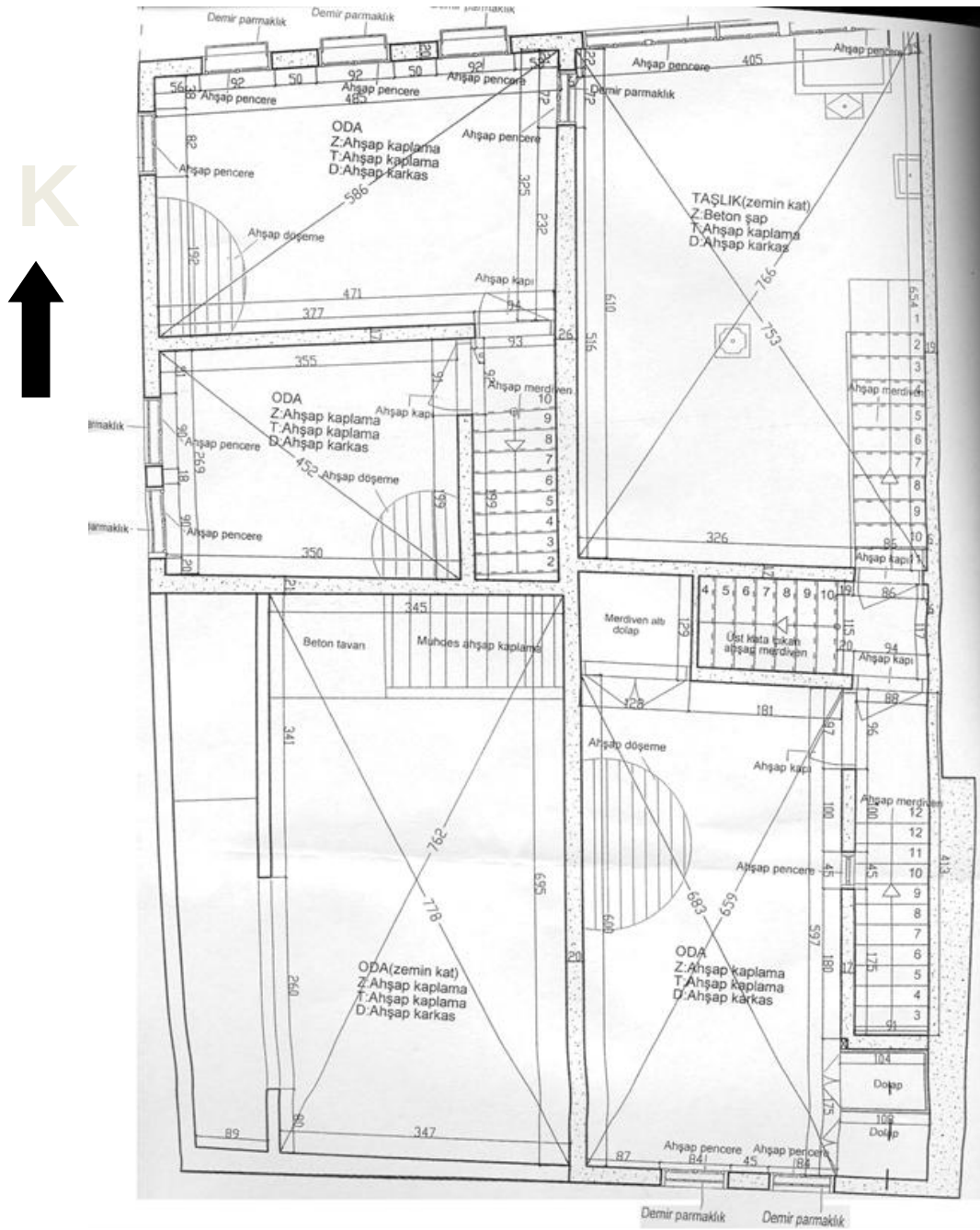
Çizim:14Bey Sokağı Vali Konağı No. 12 Birinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim:15 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14 Kuzey Cephe,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

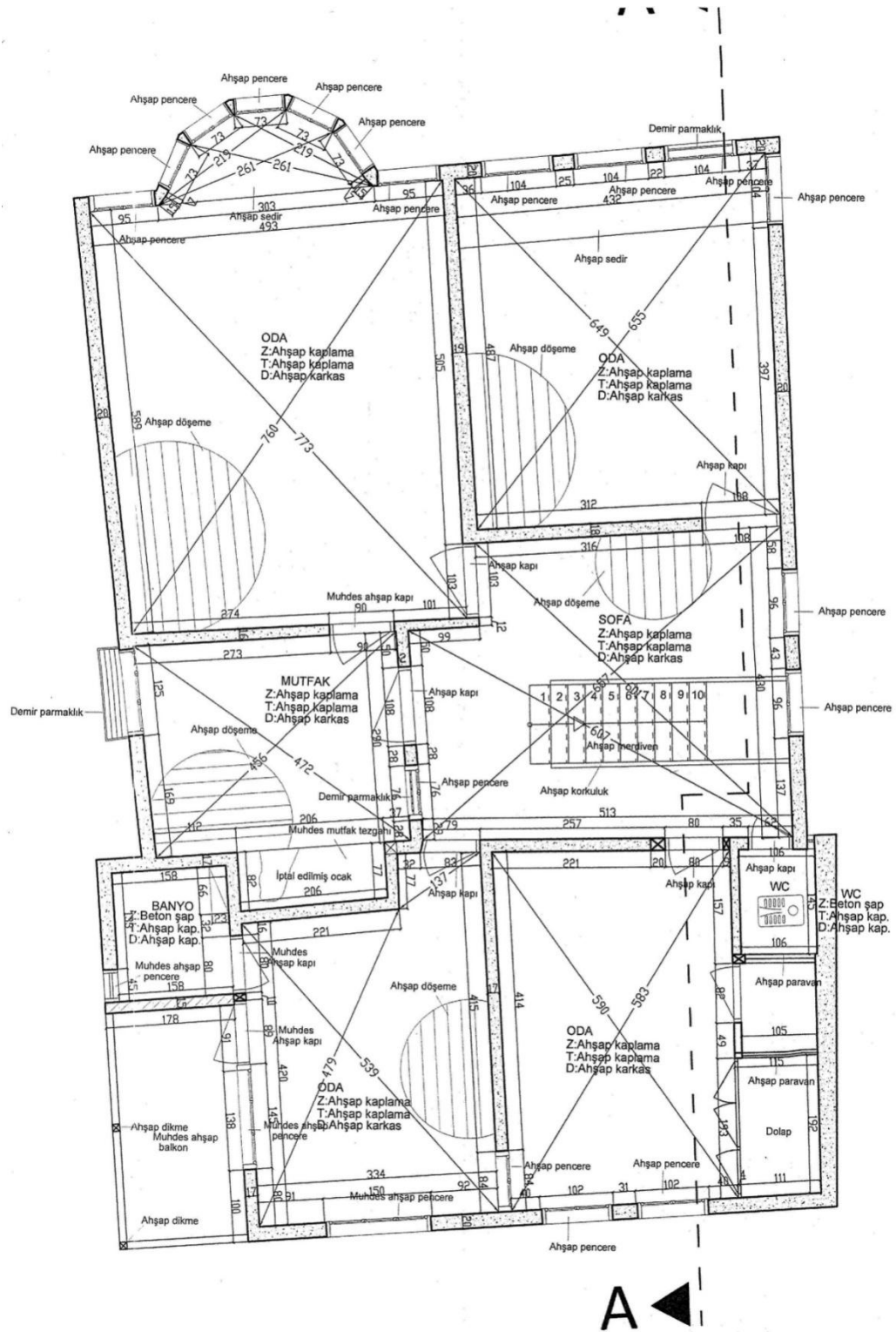

Çizim:16 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14 Zemin Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim:1

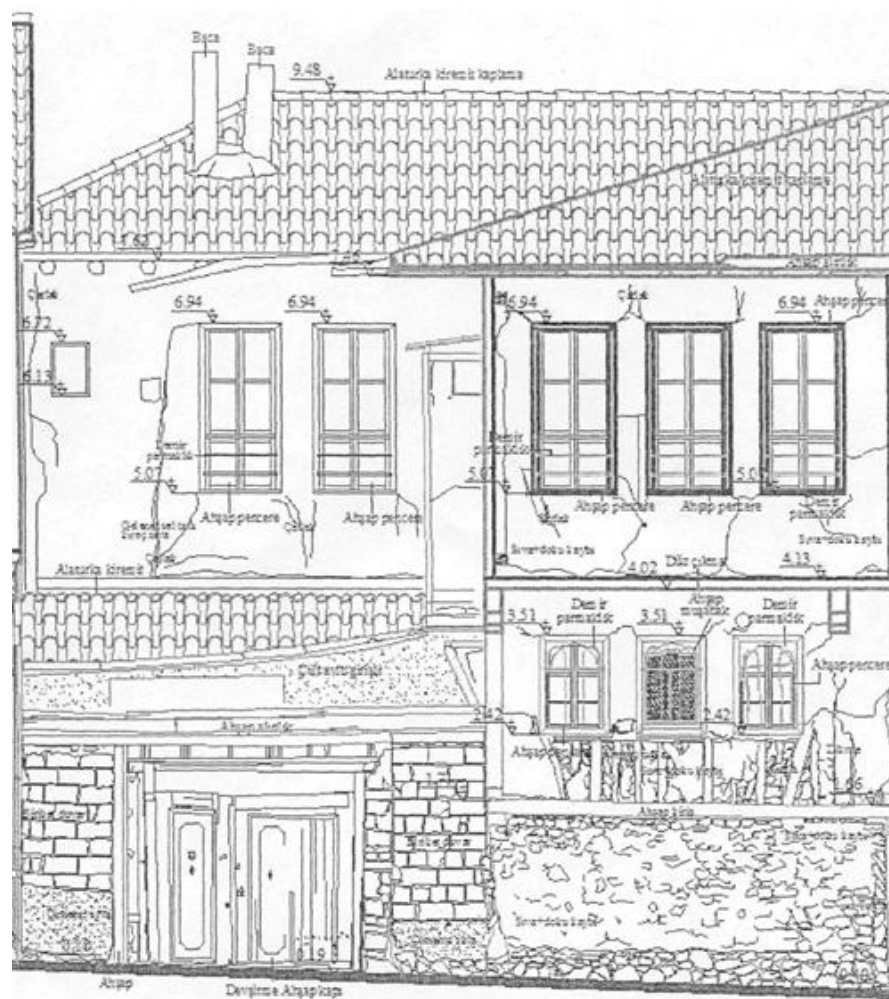
7 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14 Ara Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

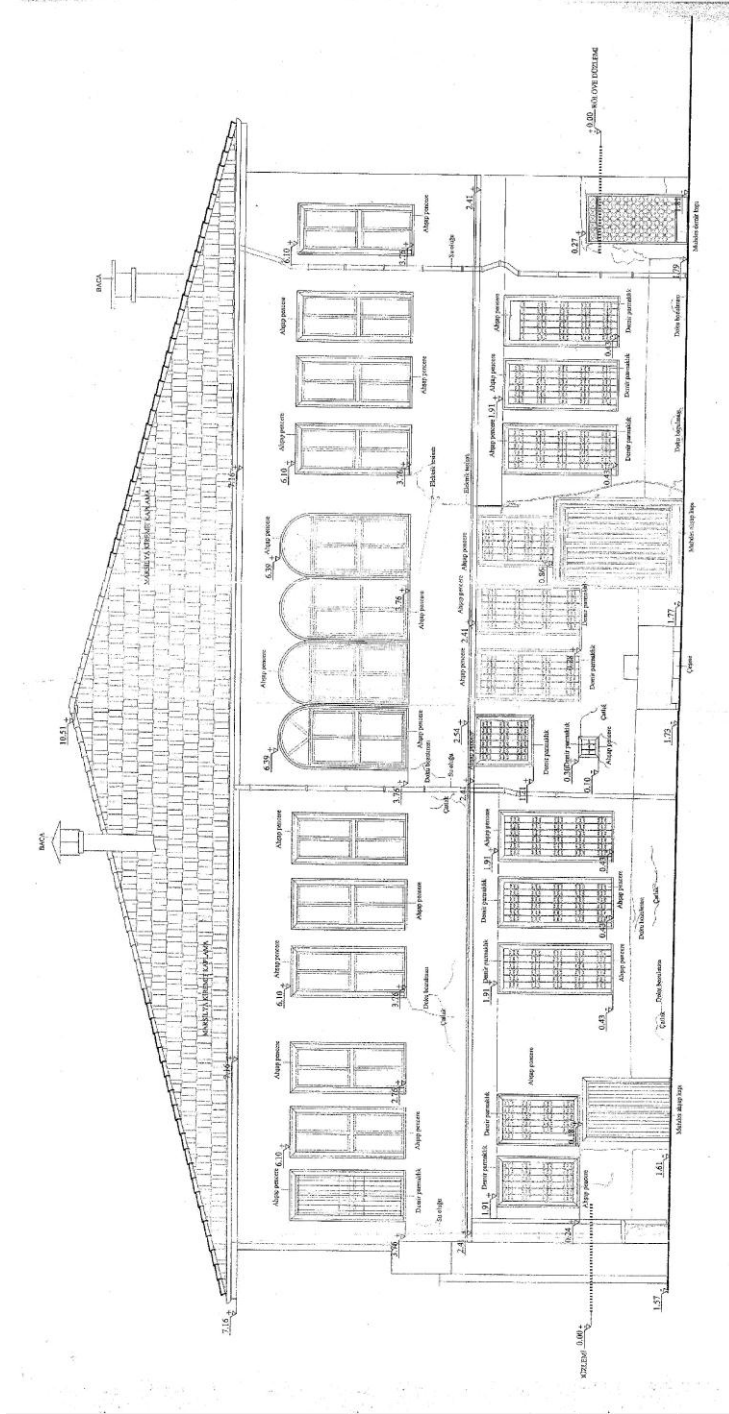
Çizim:18 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No. 14 Birinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

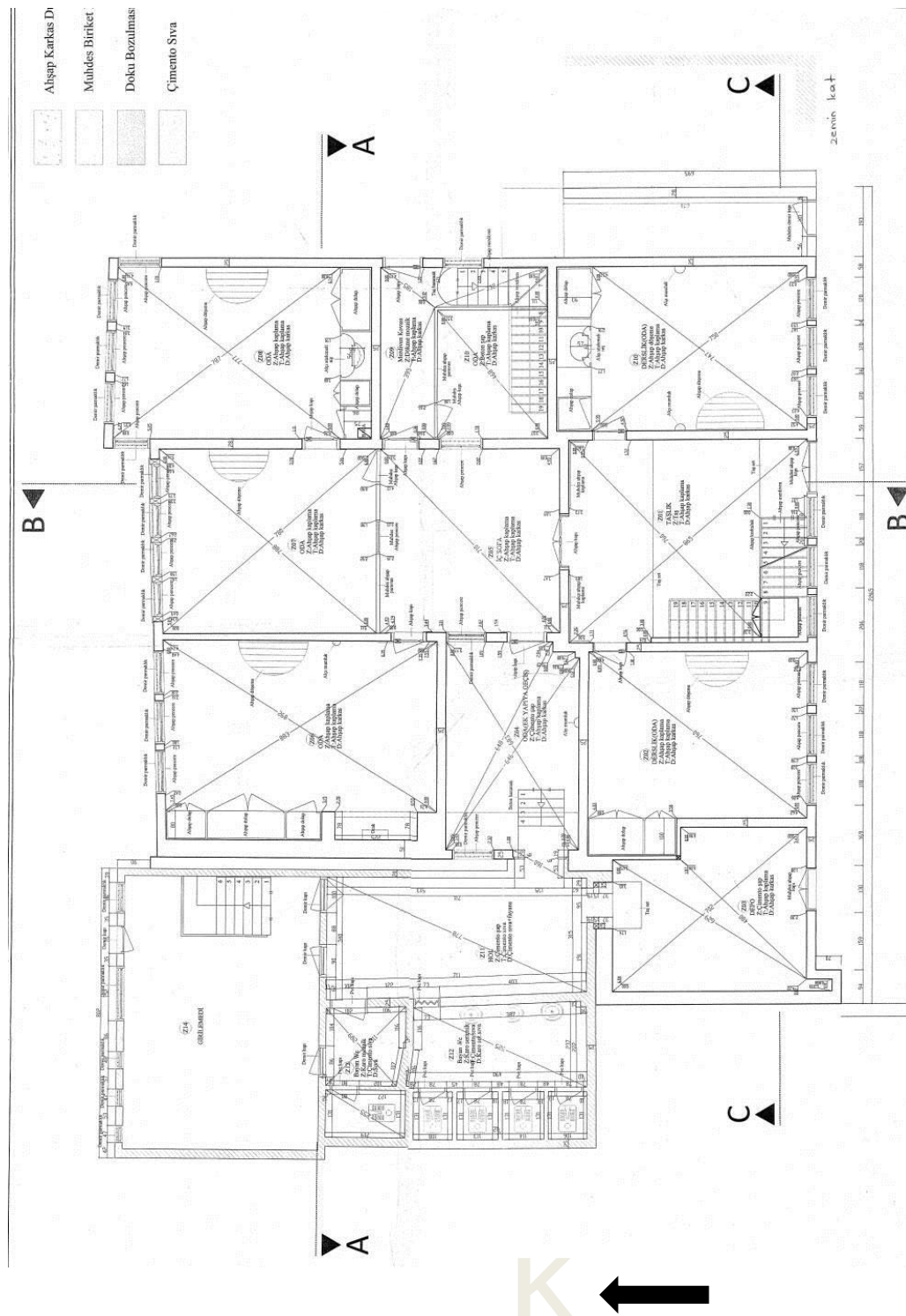
Çizim: 19 Bey Sokağı No. 15 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

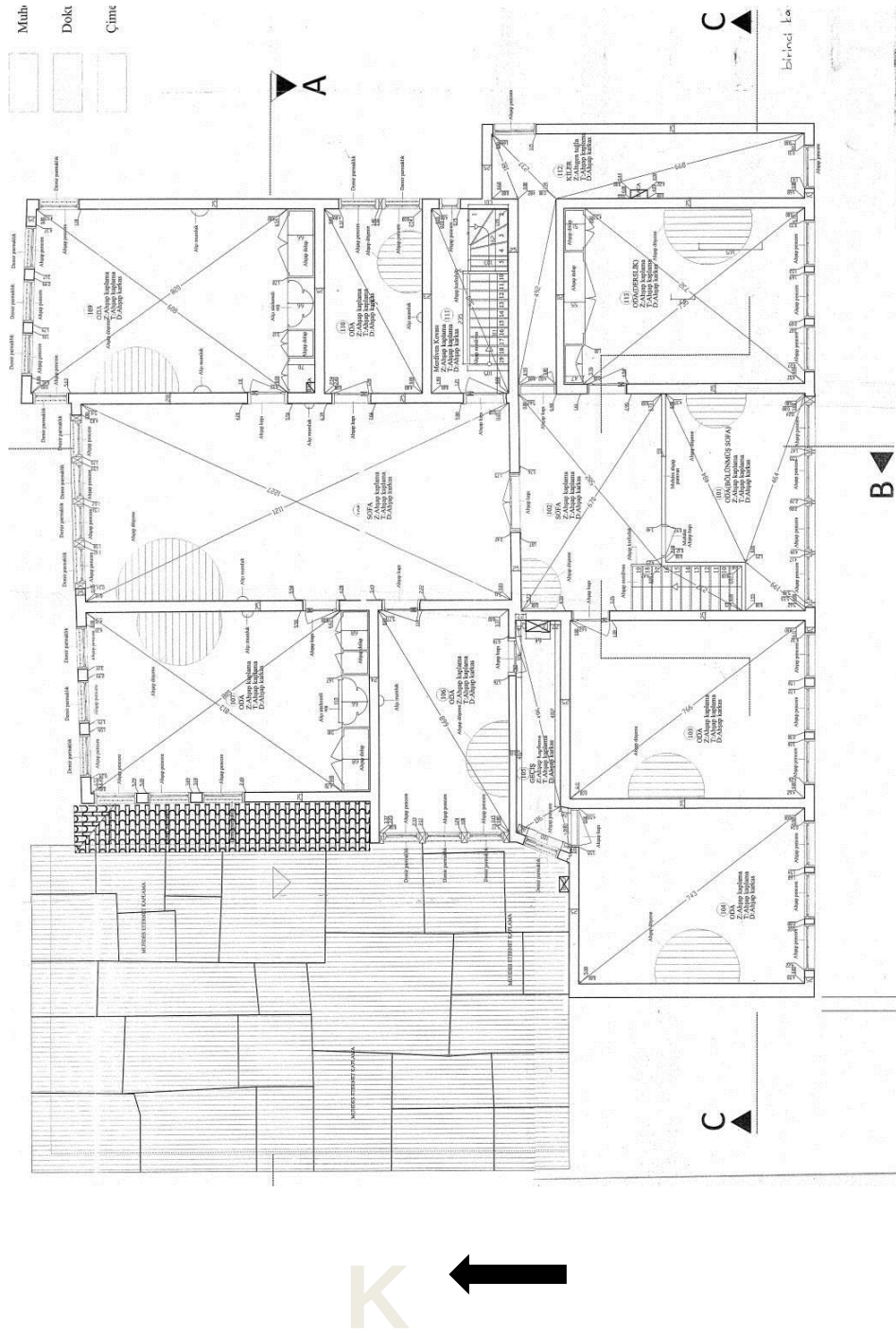
Çizim: 20 Bey Sokağı No. 22 Kuzey Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

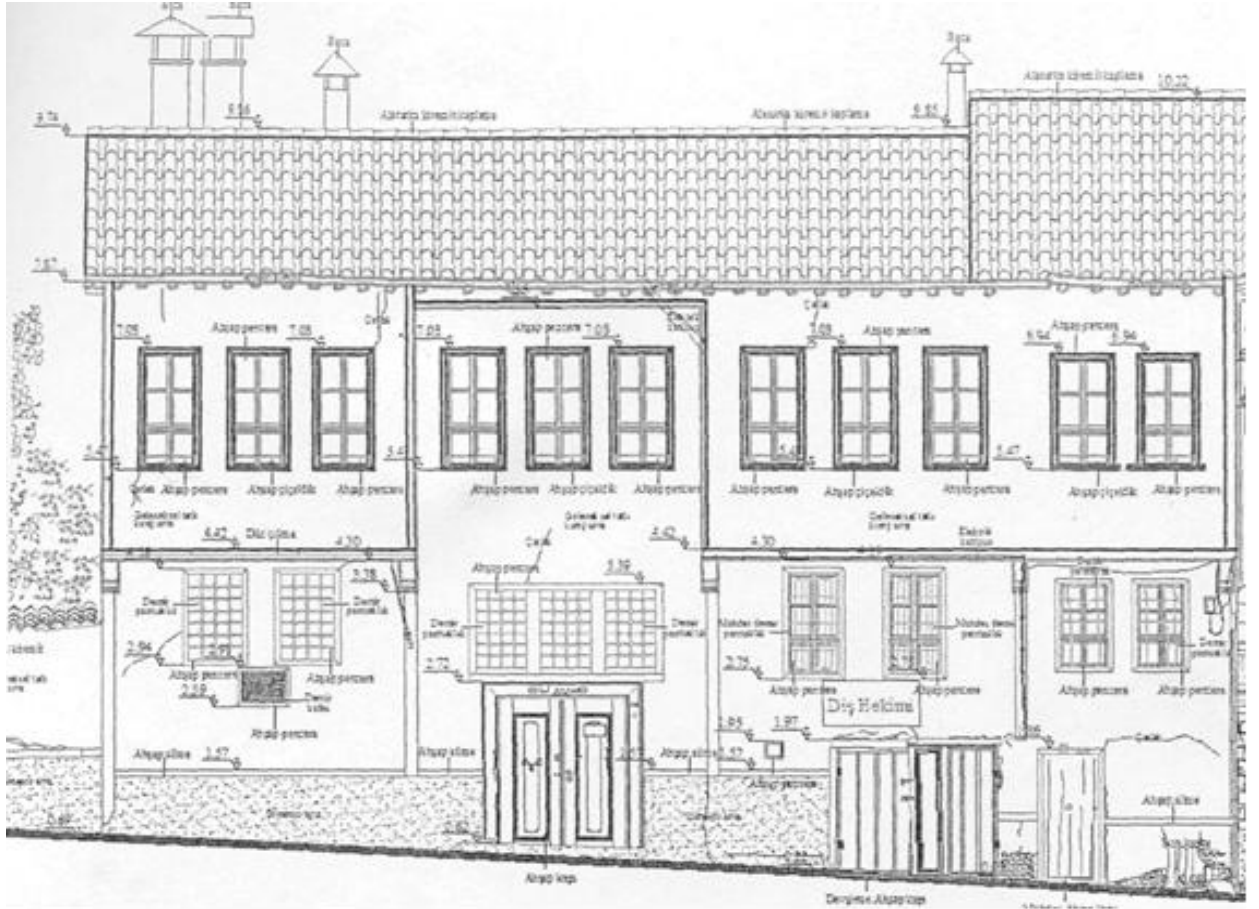
Çizim: 21Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23 Güney Cephe,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

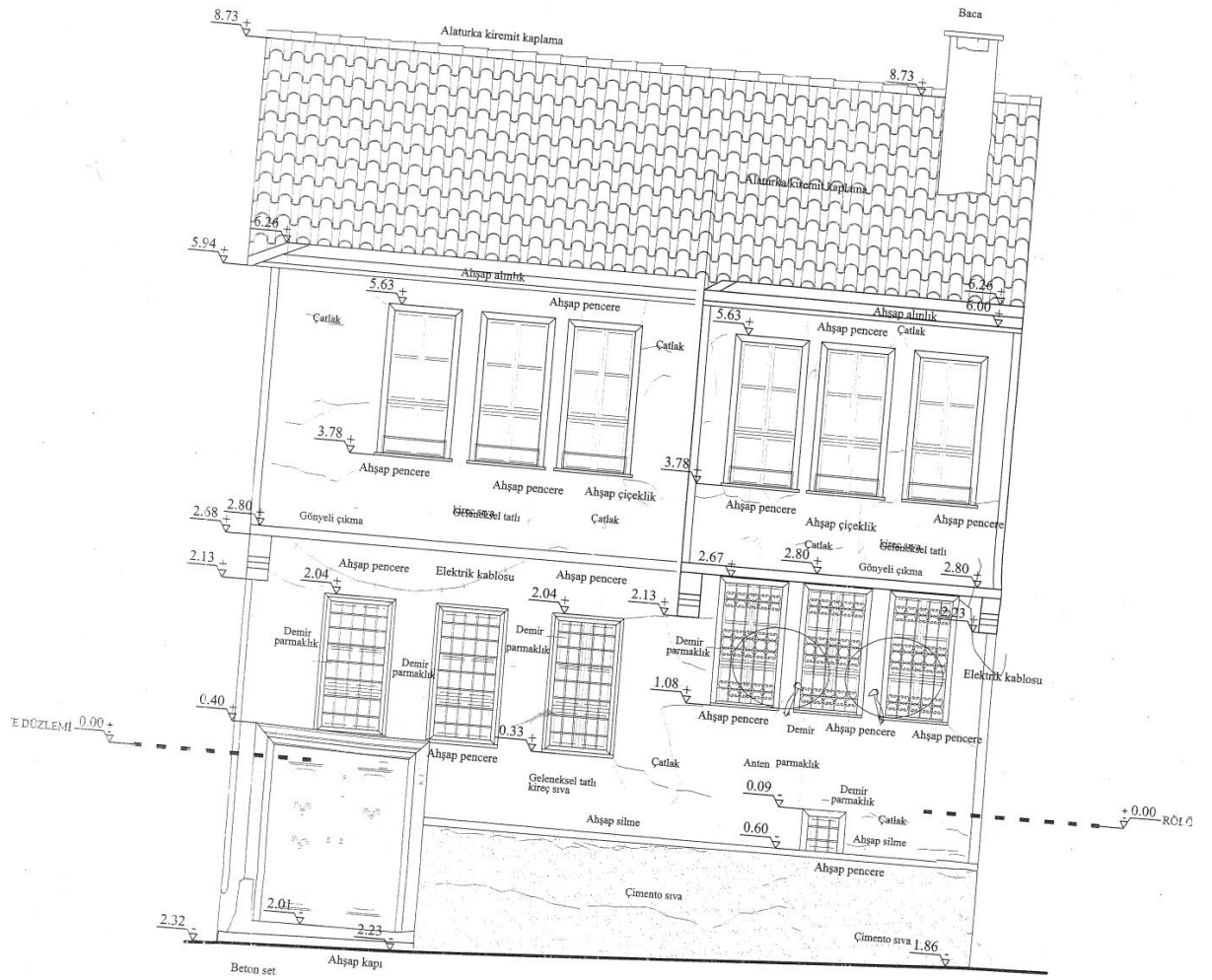
Çizim: 22 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23 Zemin Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 23 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No. 23 Birinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

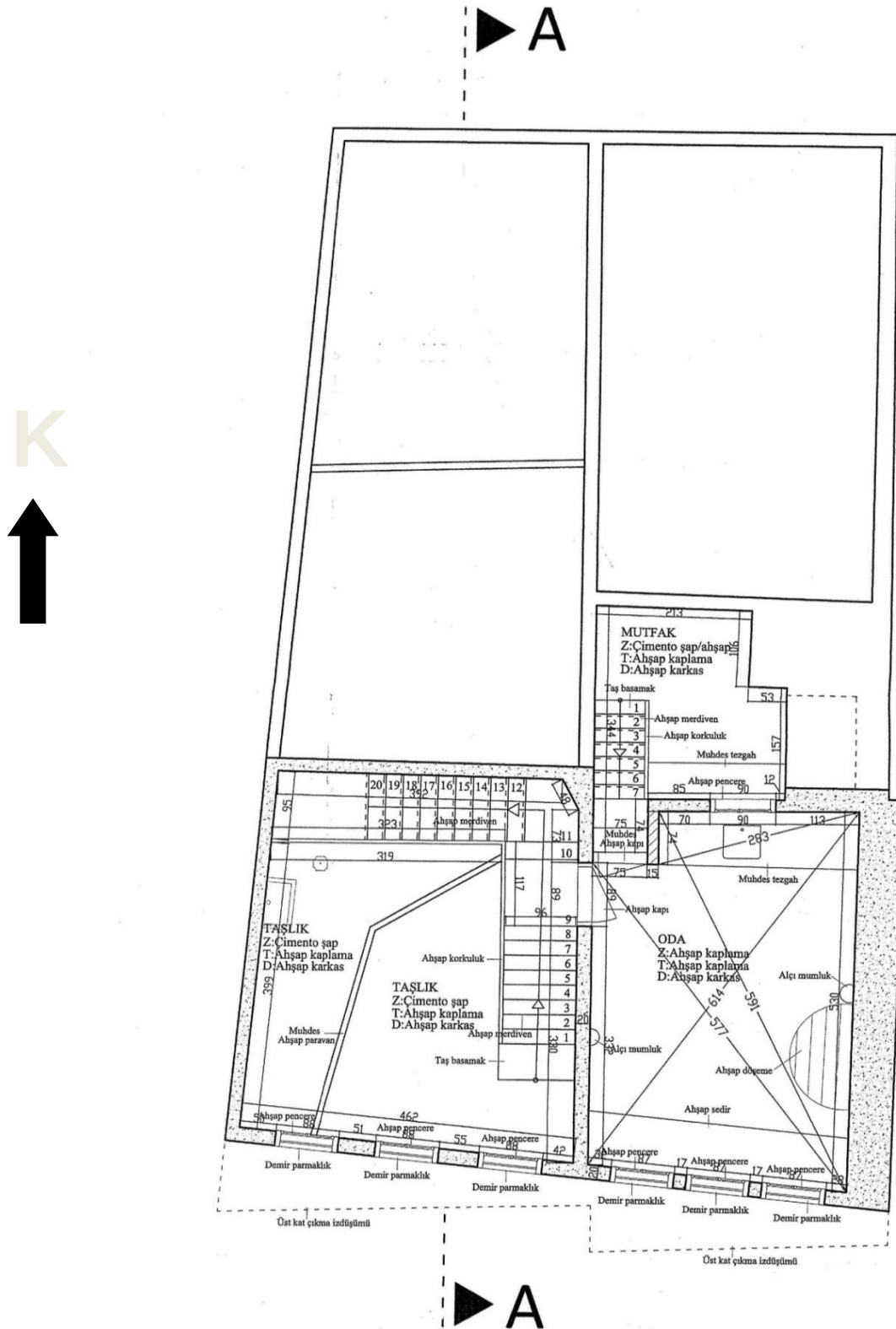

Çizim: 24 Bey Sokağı No. 24-24A Kuzey Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

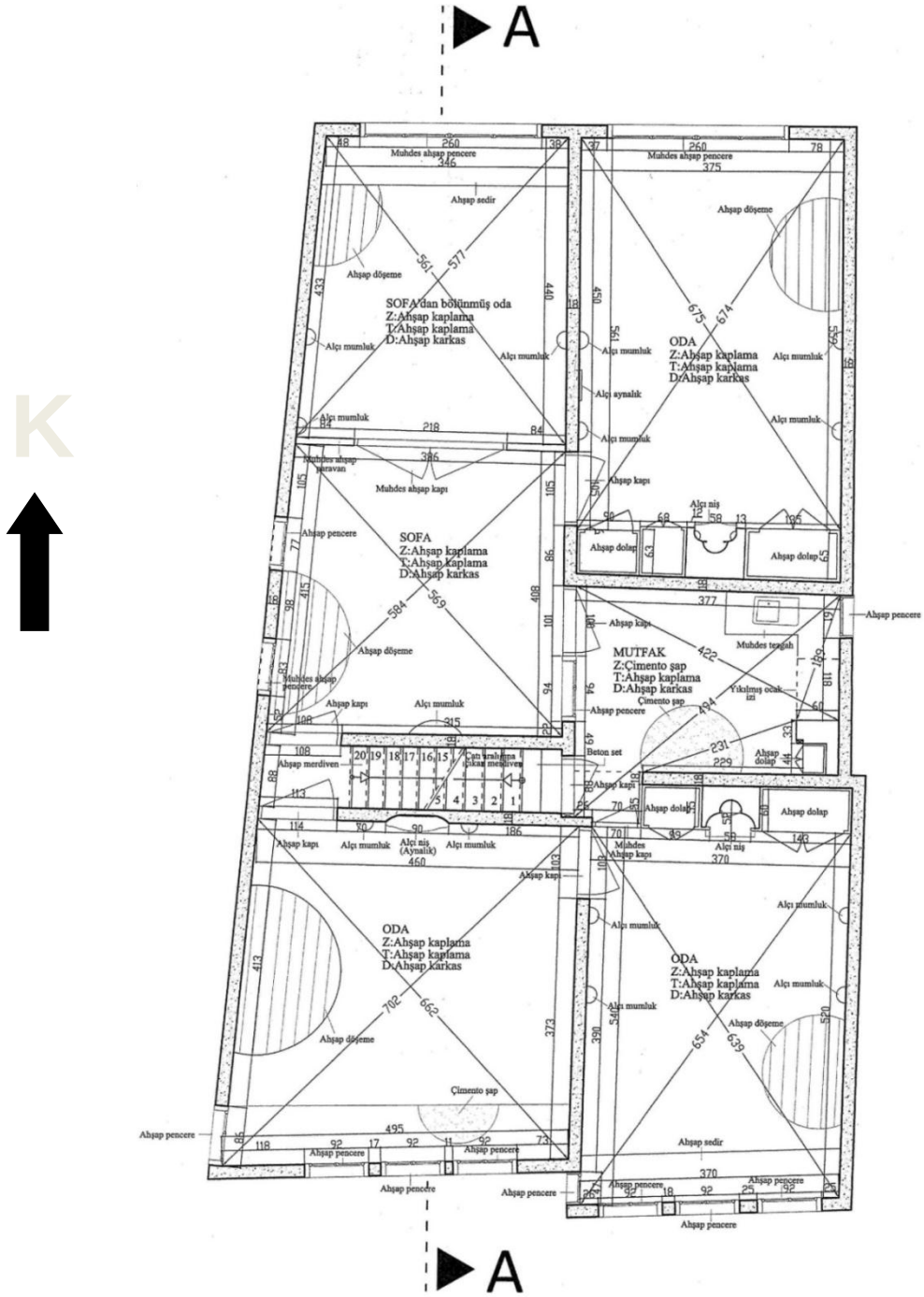

Çizim:25 Bey Sokağı No. 27 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

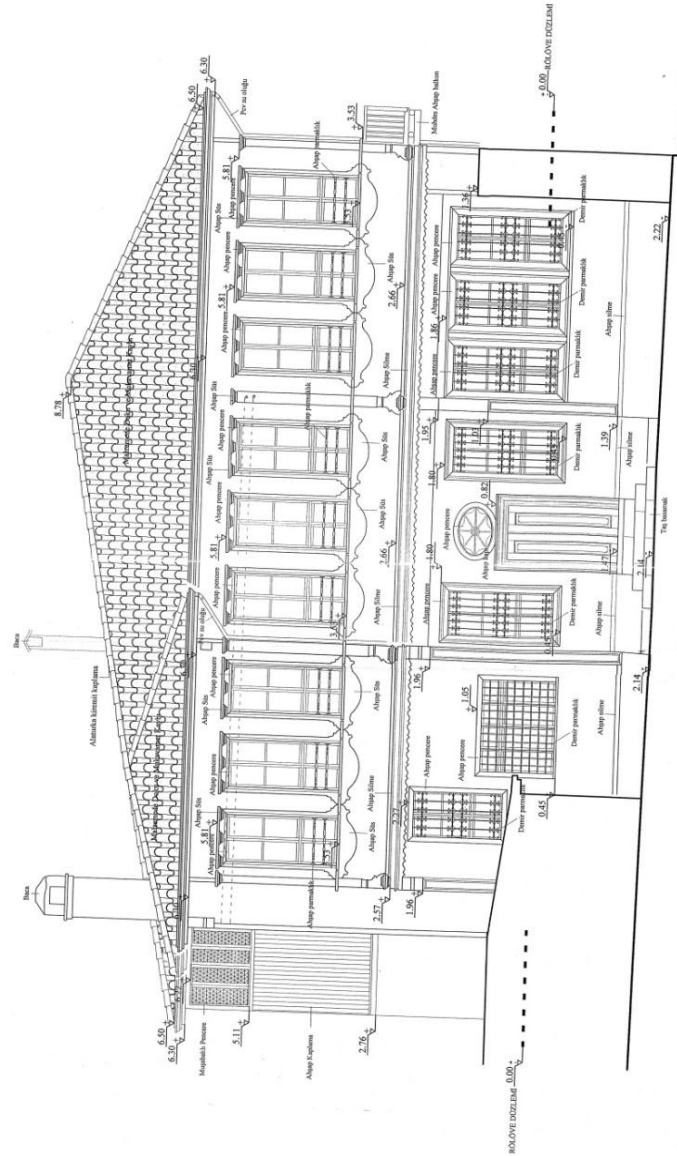
Çizim: 26 Bey Sokağı No. 27 Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

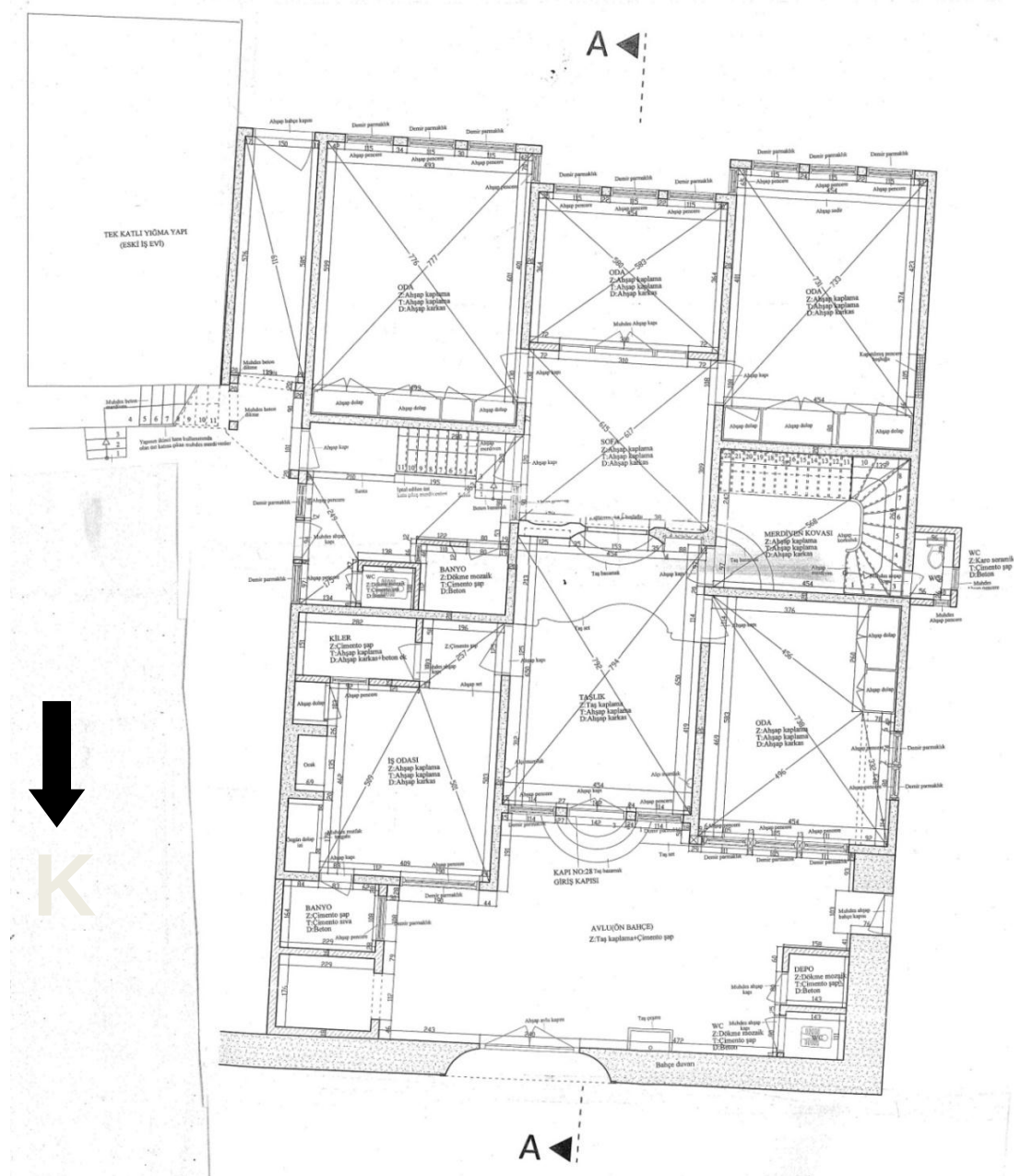
Çizim: 27 Bey Sokağı No. 27 Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

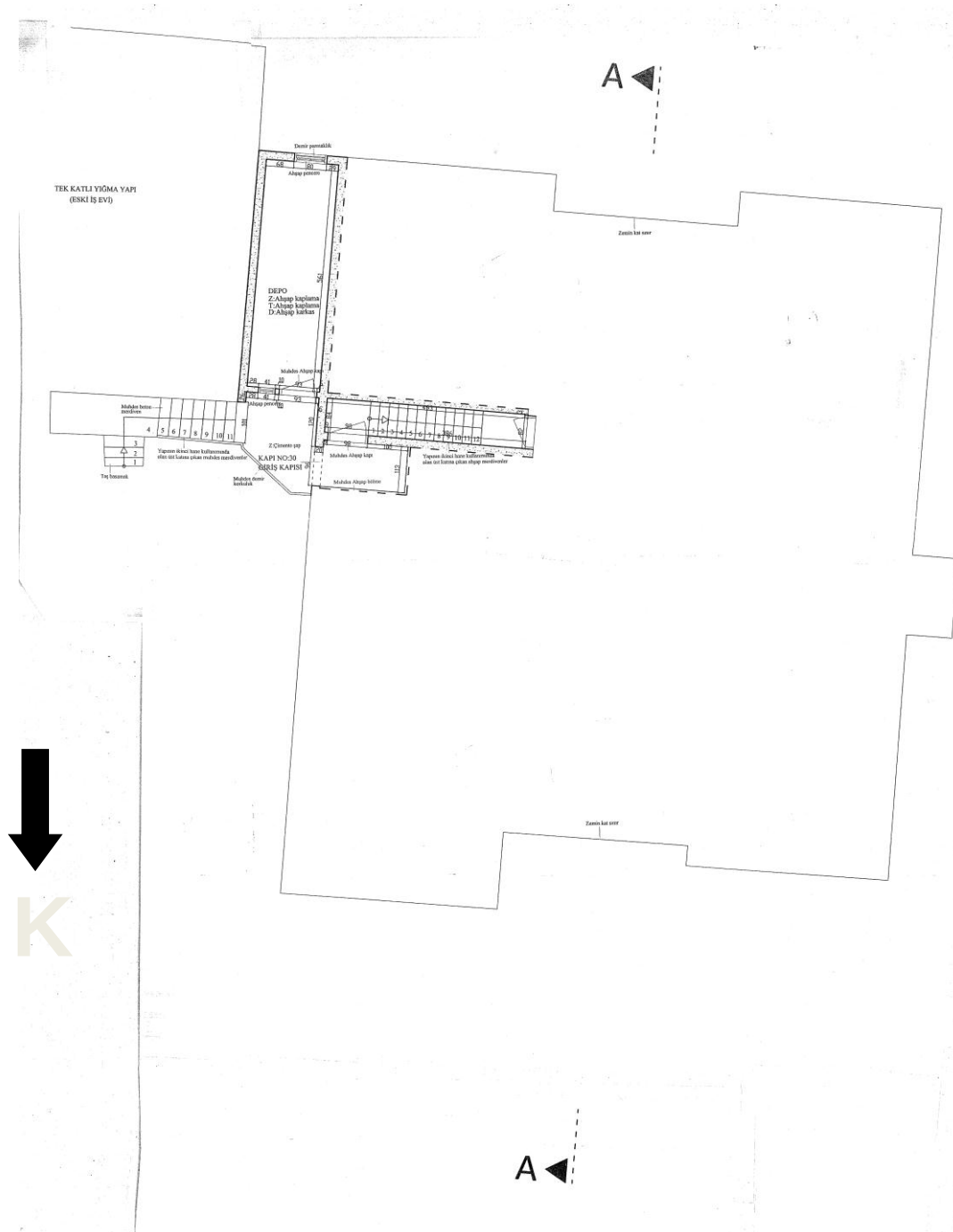
Çizim: 28 Bey Sokağı No. 27 Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

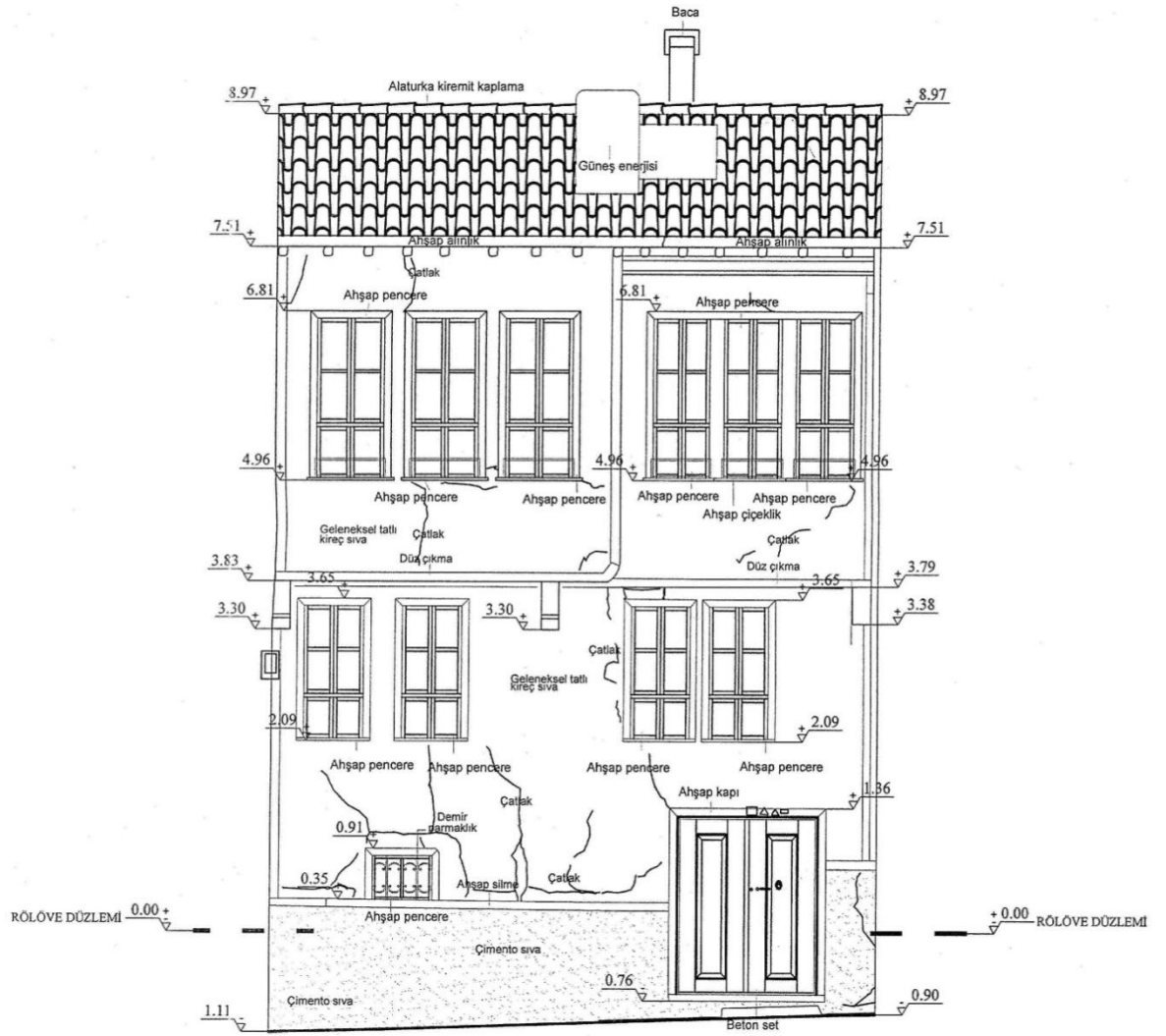
Çizim: 29 Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30Kuzey
Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

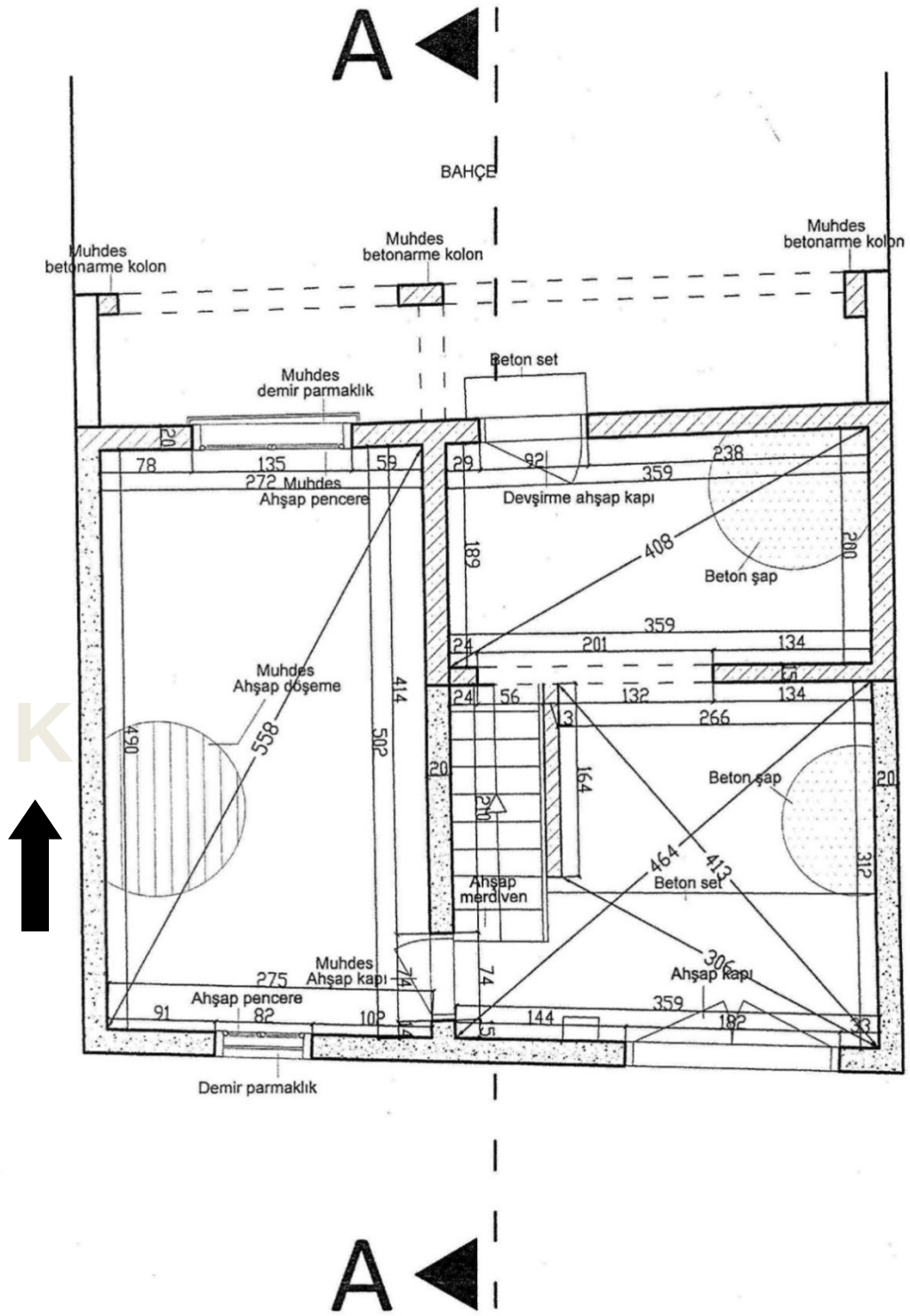
Çizim: 30Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30Zemin Kat
Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.

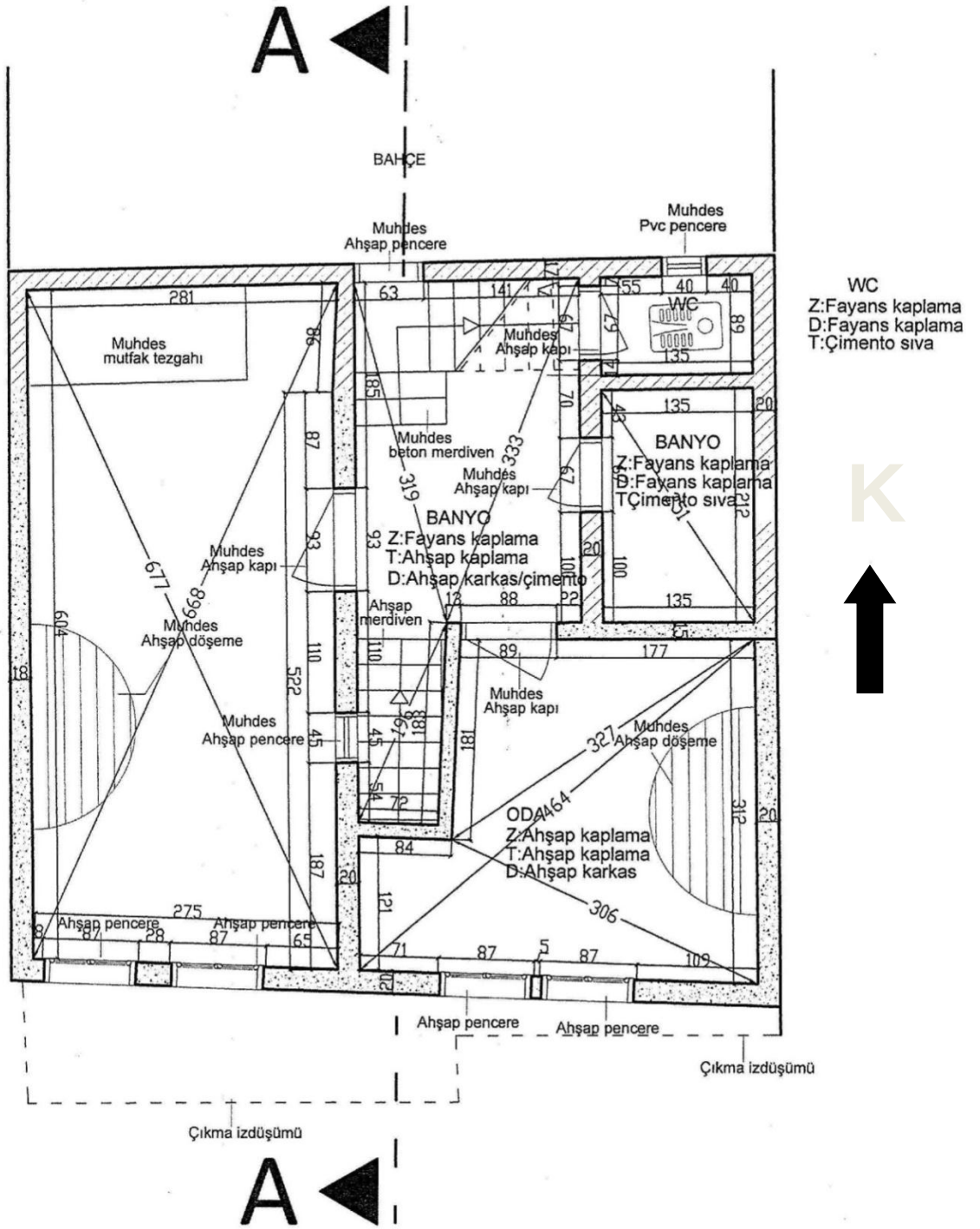
Çizim: 31Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No. 28-30 Ara Kat
Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

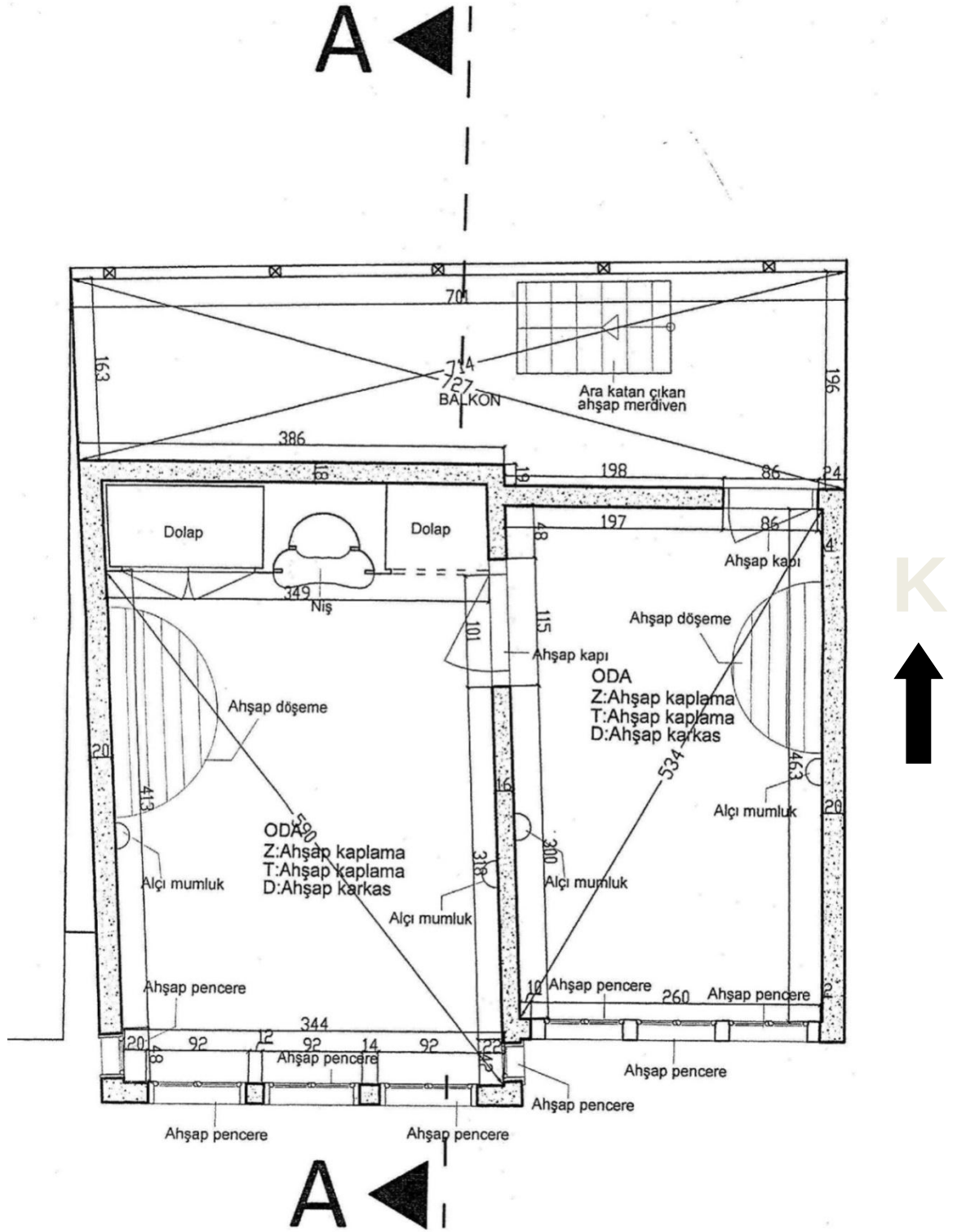
Çizim: 33 Bey Sokağı No. 31 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

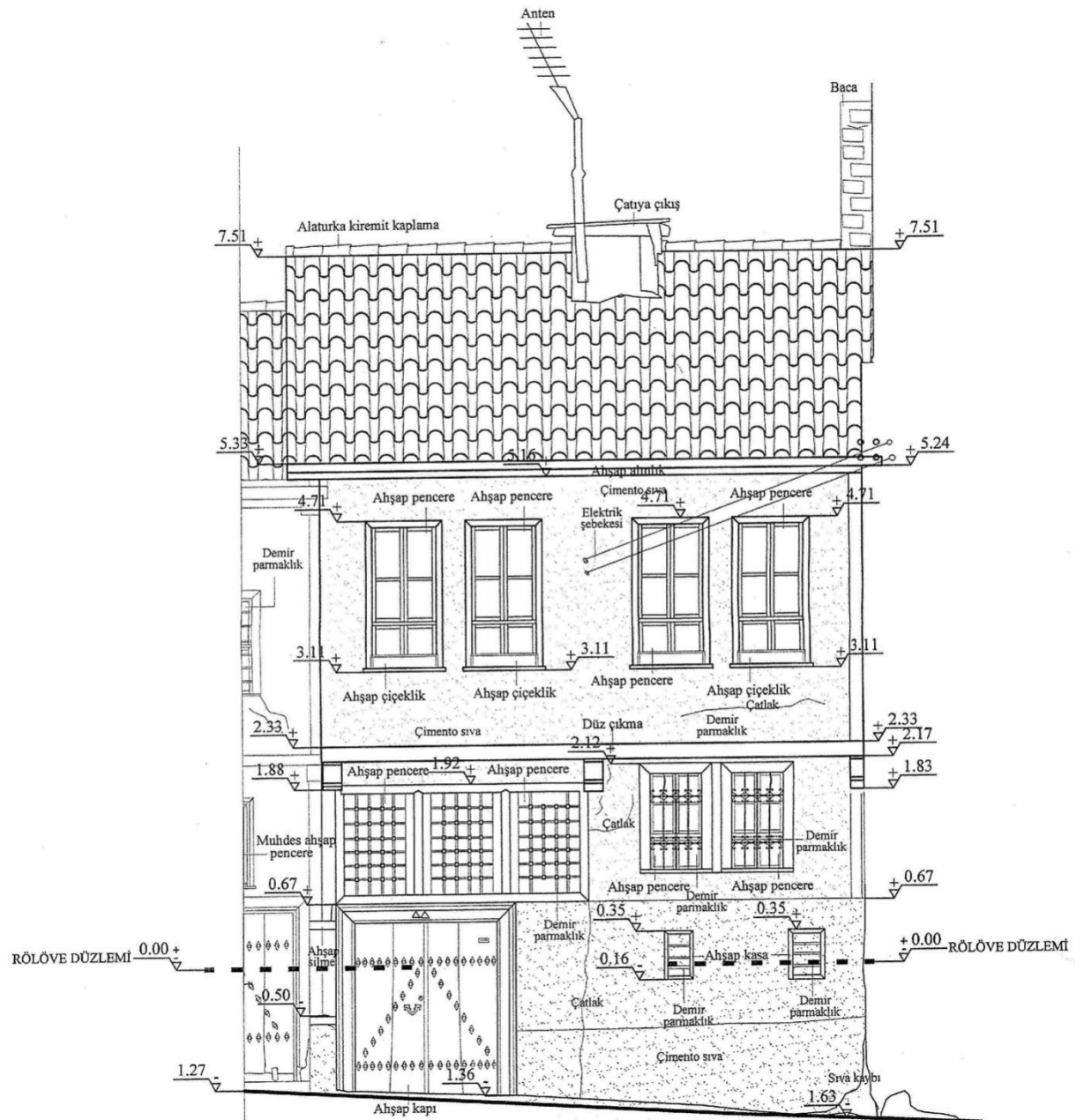
Çizim: 34 Bey Sokağı No. 31 Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 35 Bey Sokağı No. 31 Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

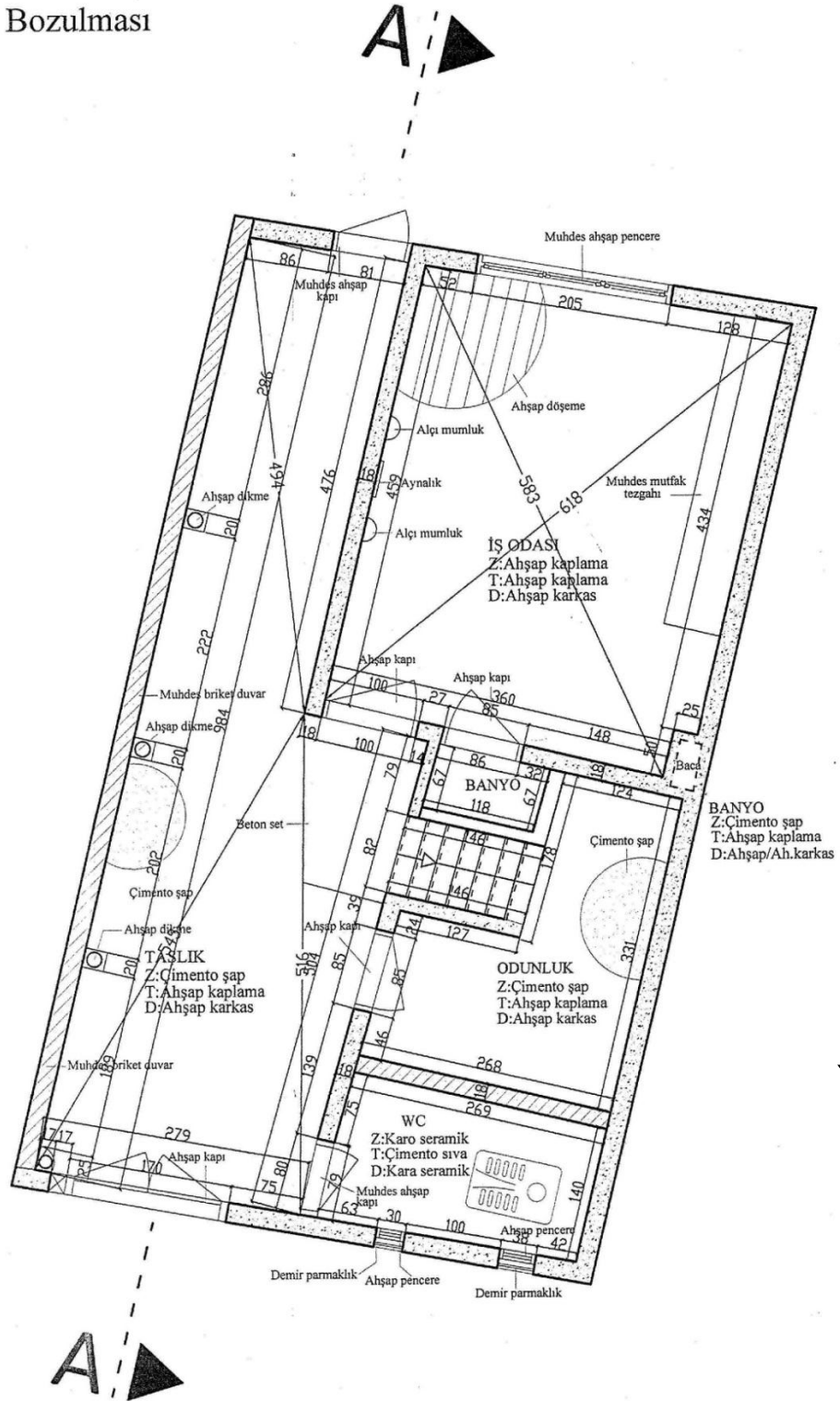

Çizim: 36 Bey Sokağı No. 31 Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

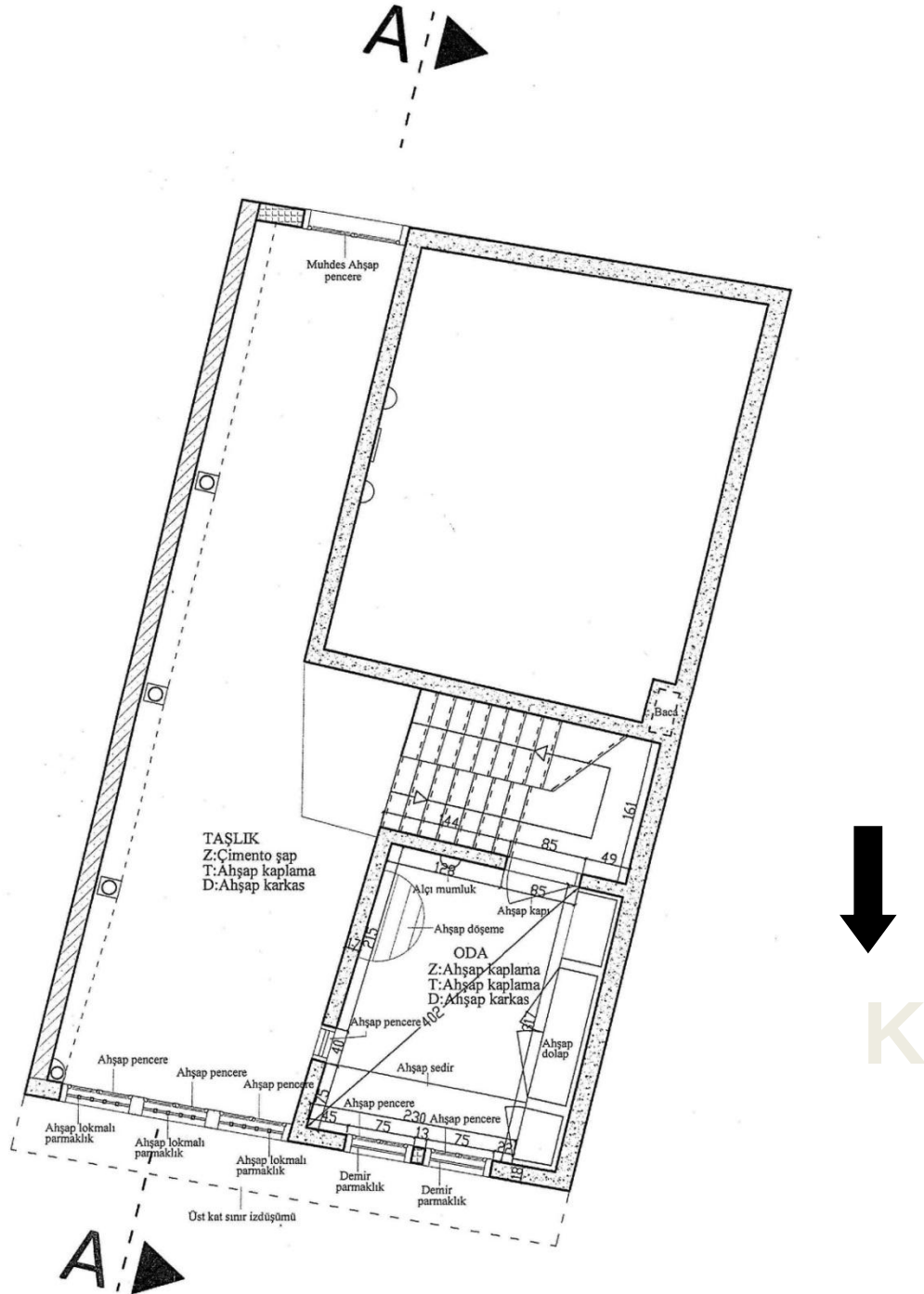

Çizim: 37 Bey Sokağı No. 36 Kuzey Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

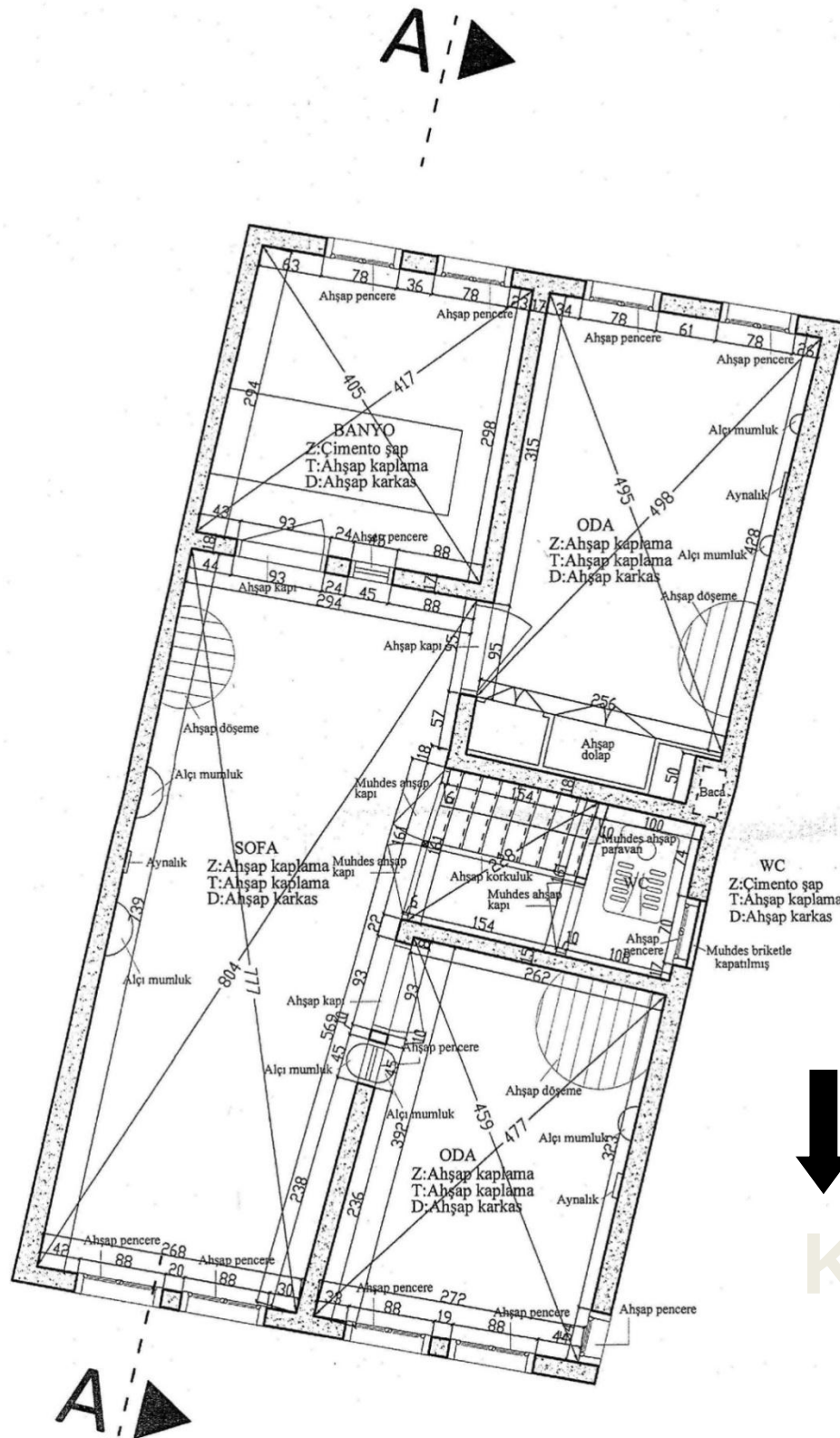
1 Bozulması

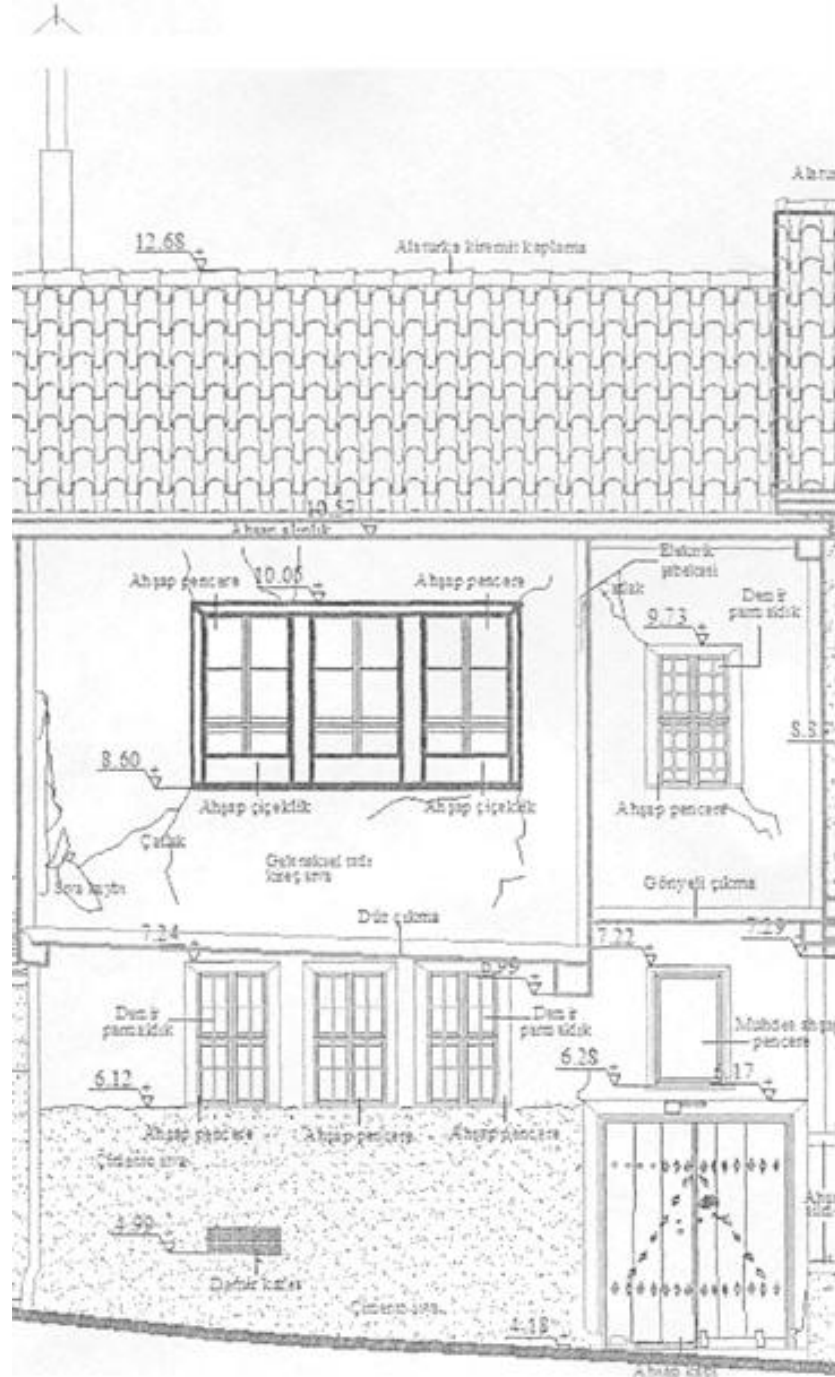
Çizim: 38 Bey Sokağı No. 36 Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

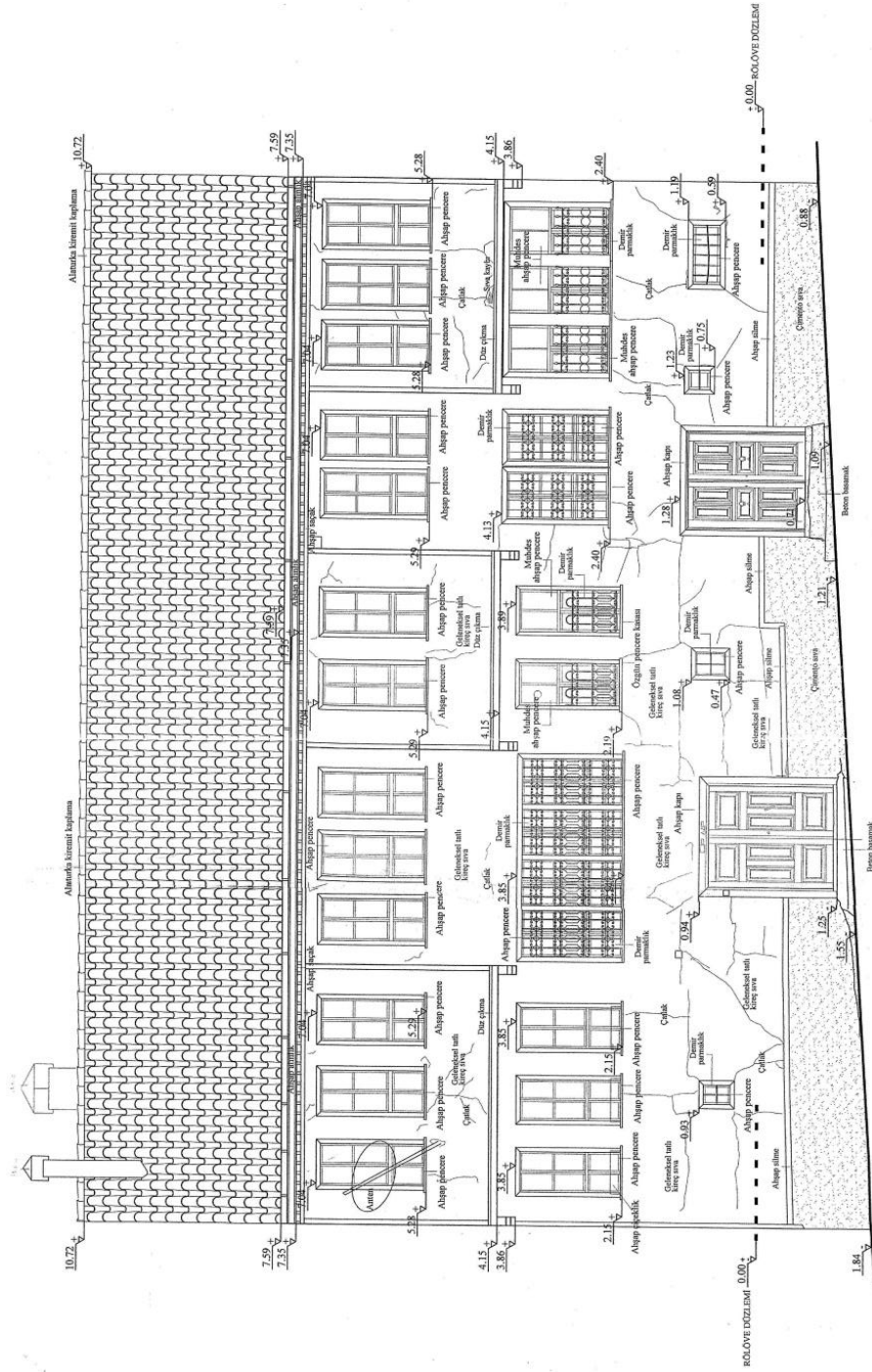
Çizim: 39 Bey Sokağı No. 36 Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

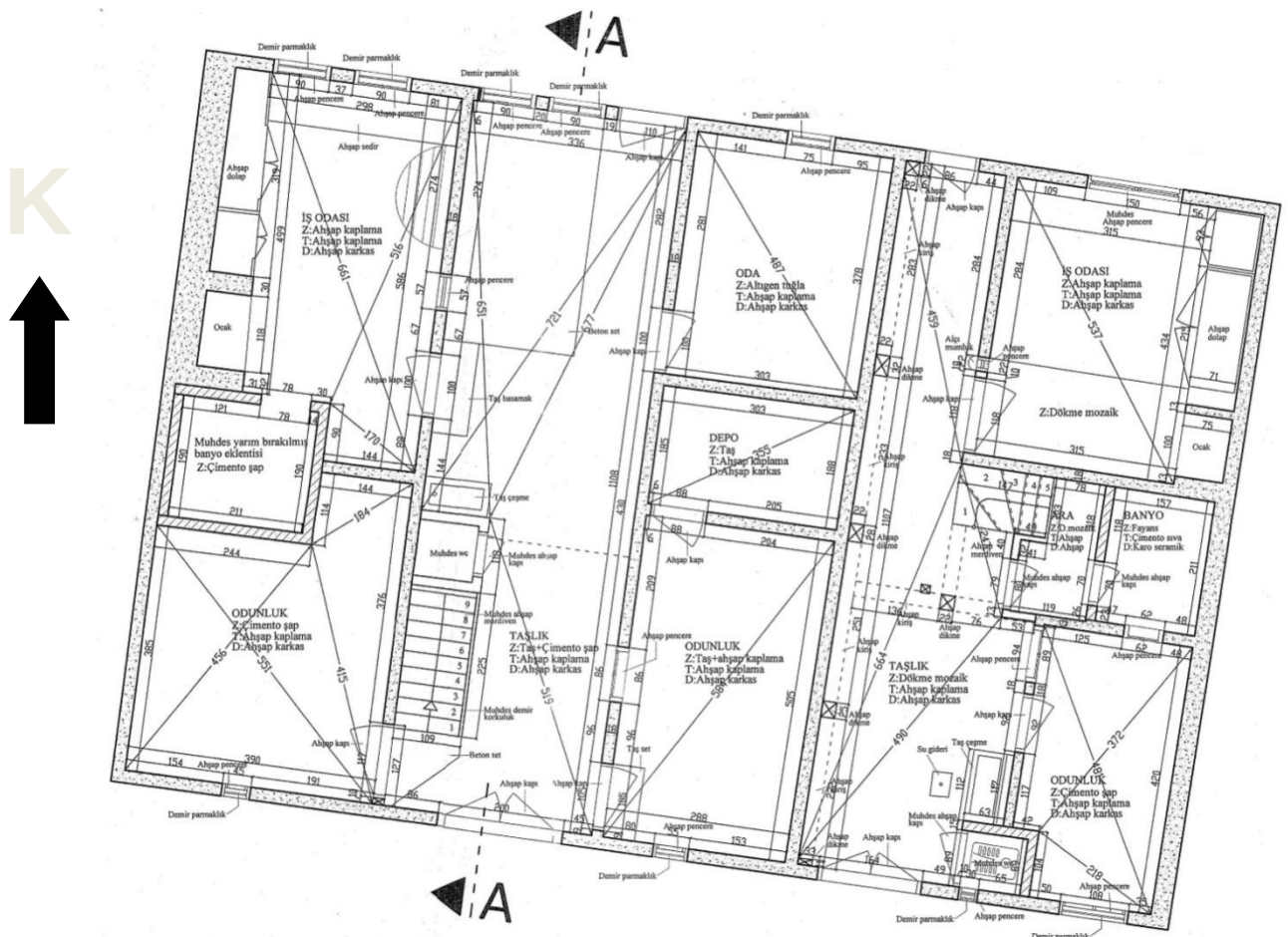
Çizim: 40 Bey Sokağı No.36 Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

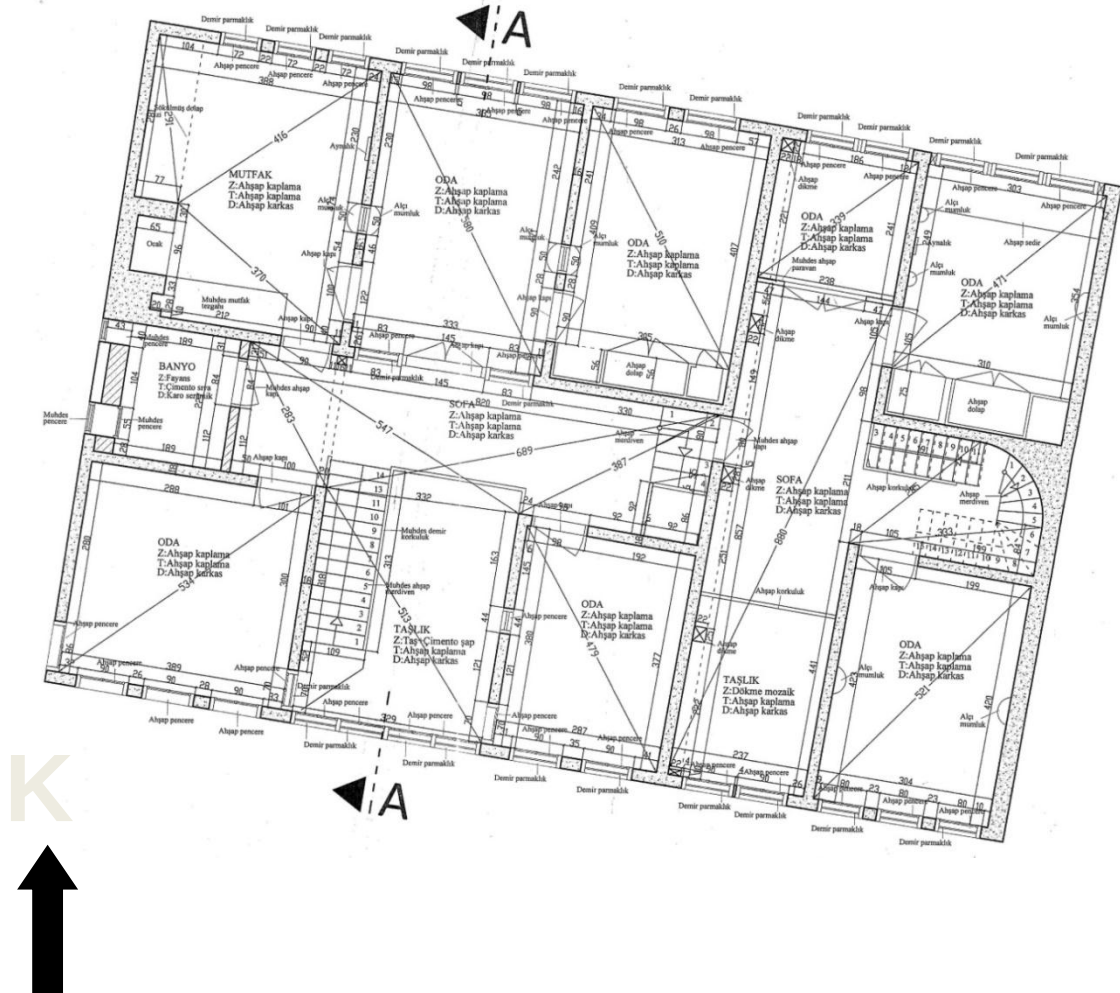
Çizim: 41Bey Sokağı No. 38 Kuzey Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

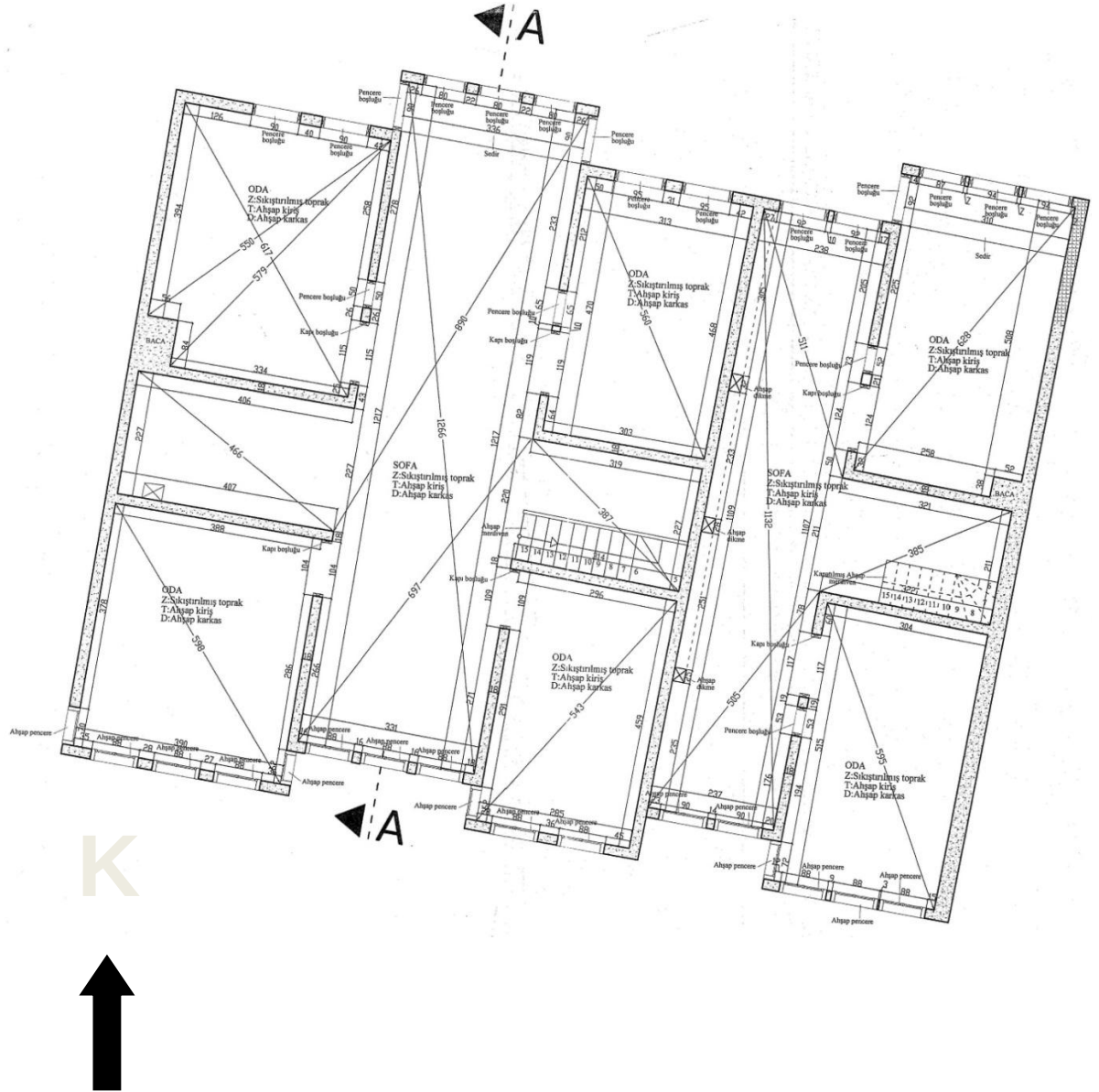
Çizim: 42 Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A Güney Cephe,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

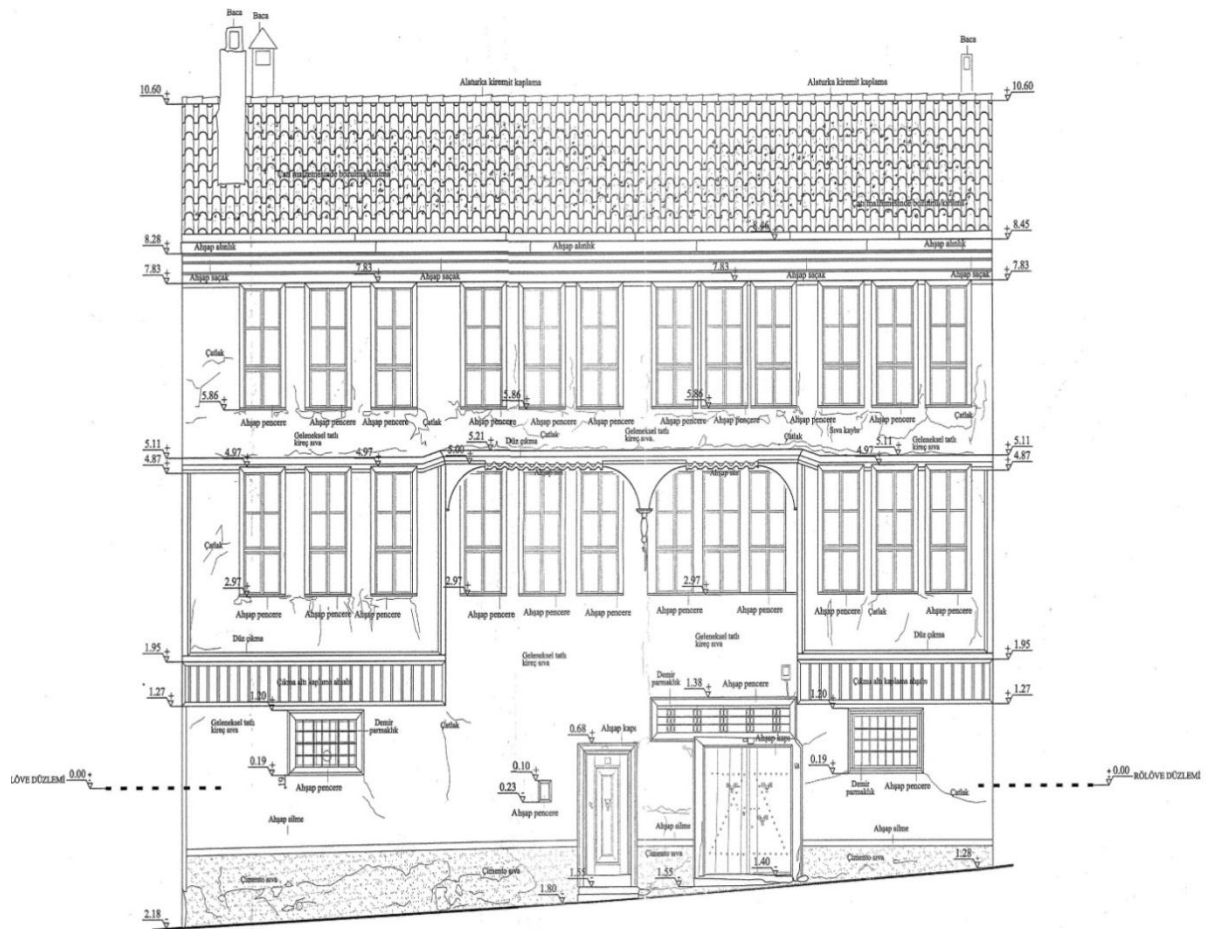
Çizim: 43 Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A Zemin Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

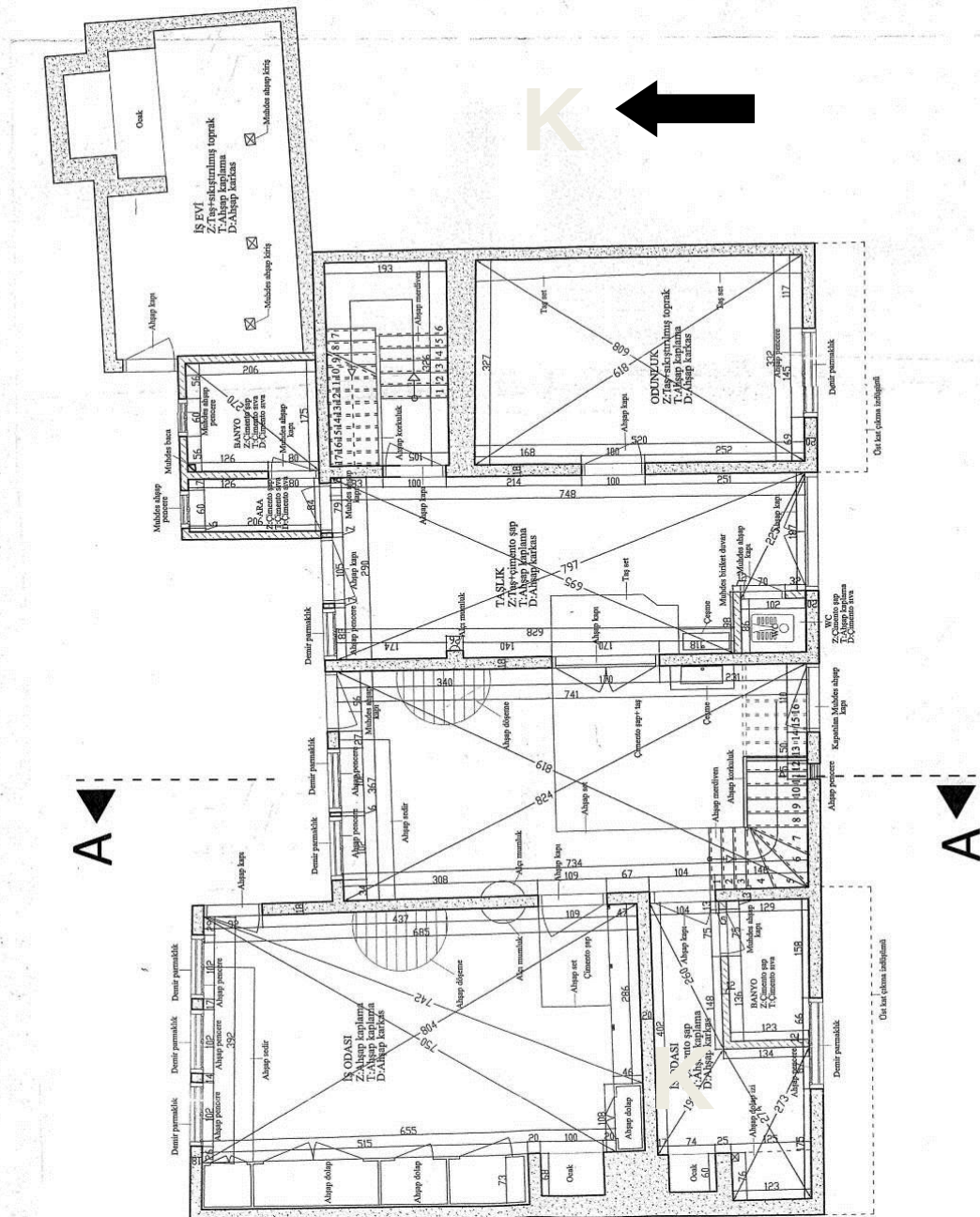
Çizim: 44Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A Birinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

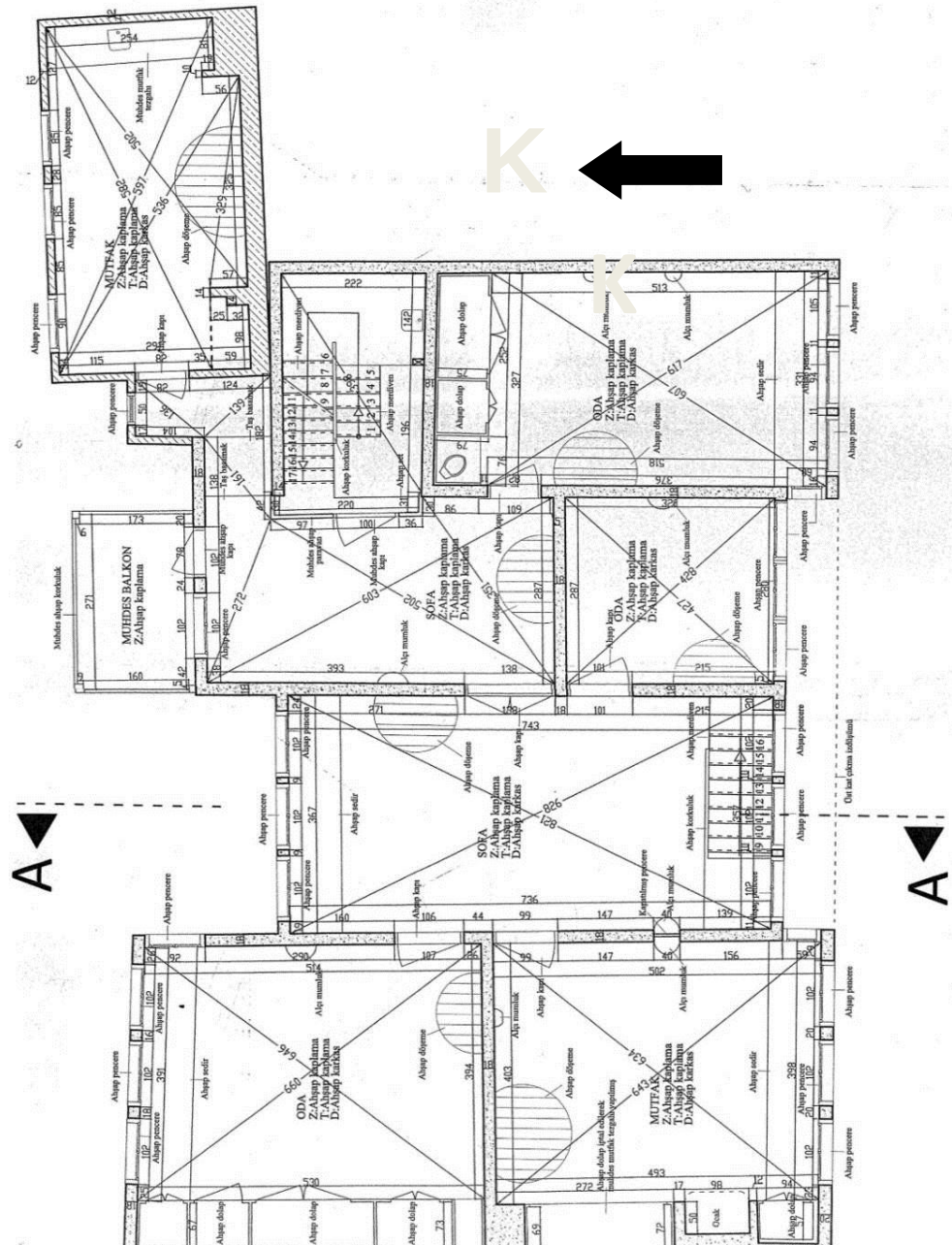
Çizim: 45Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No. 39-39A İkinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

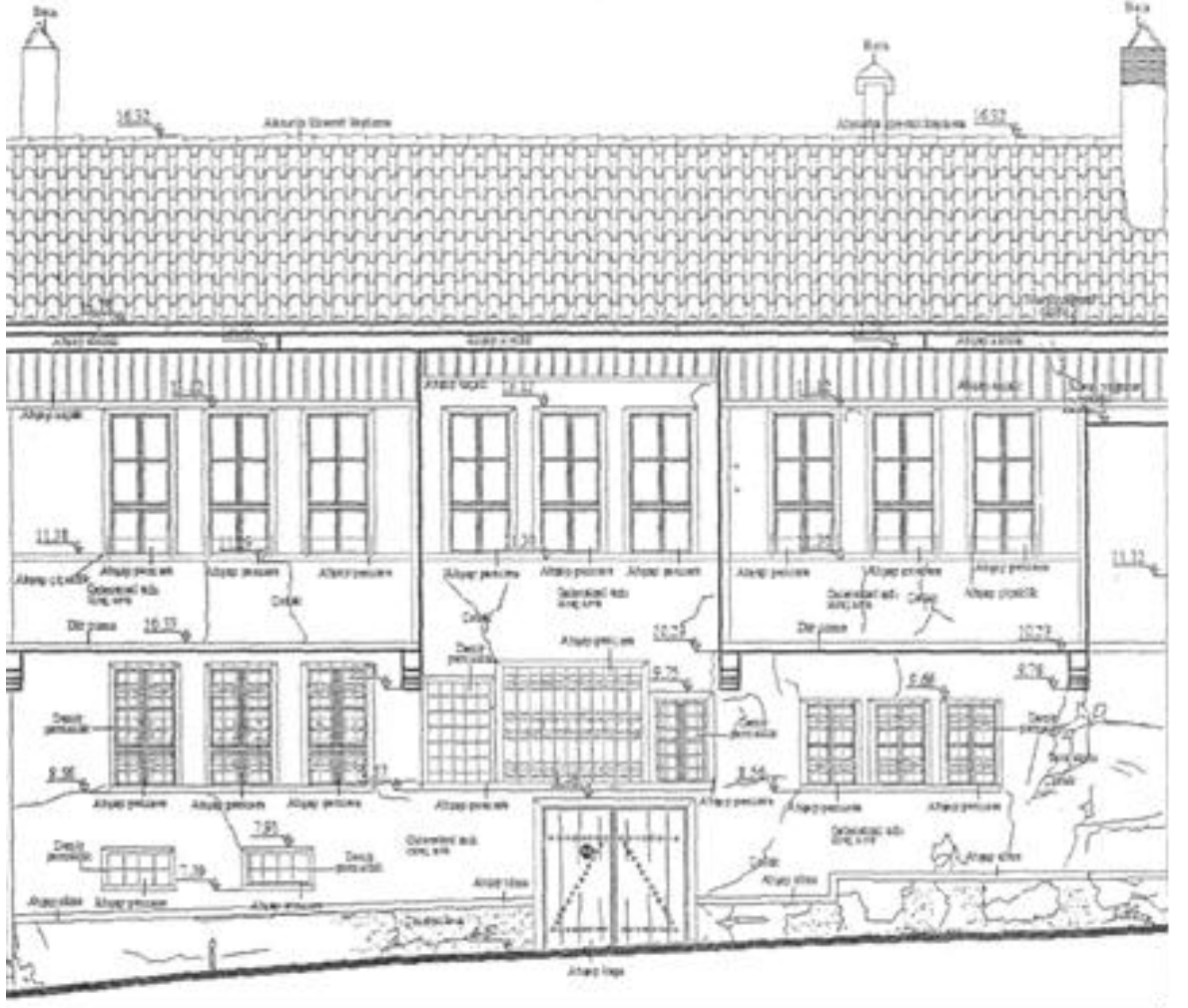
Çizim: 46 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41AGüney
Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

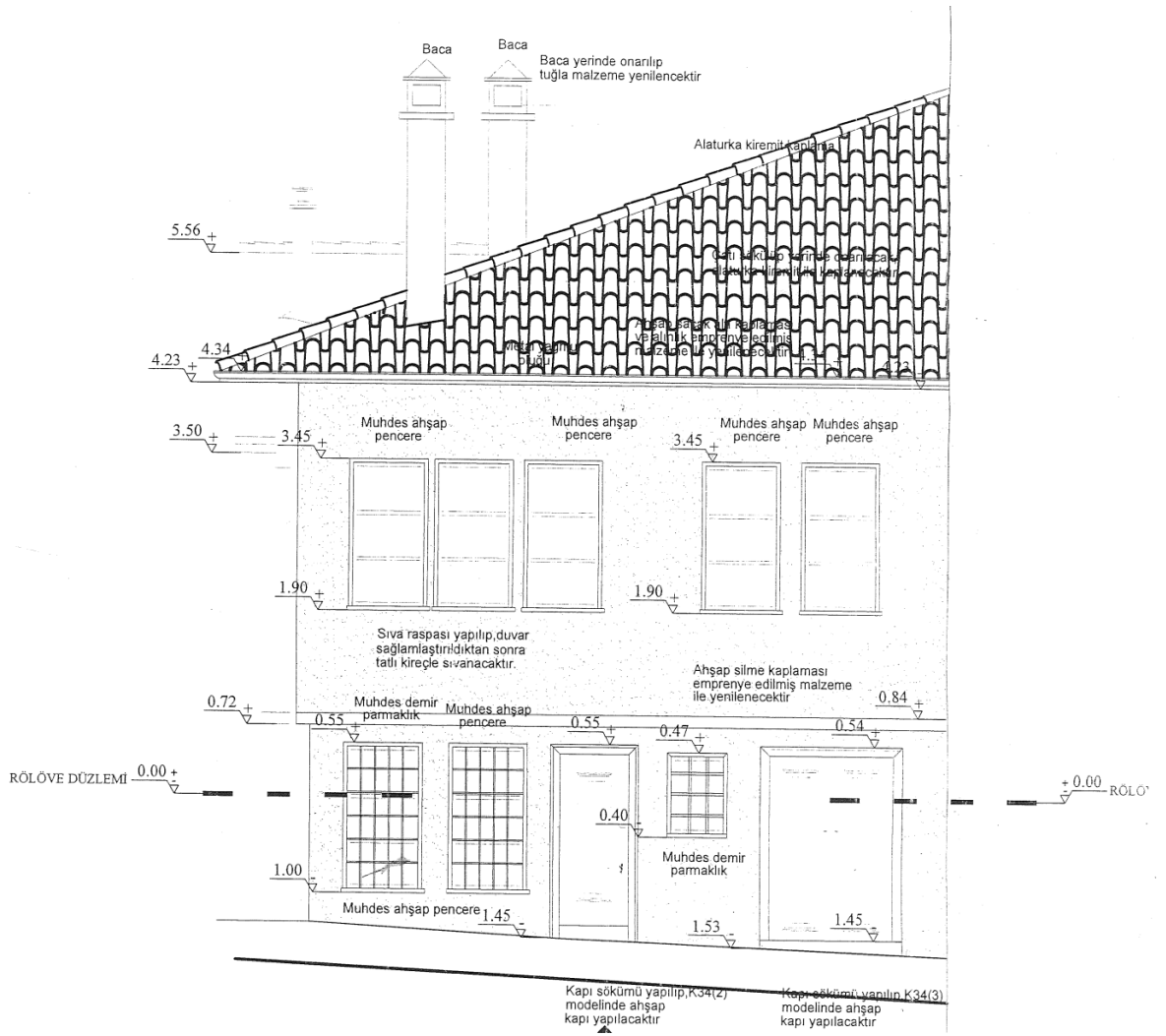
Çizim: 47 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A Zemin Kat
Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

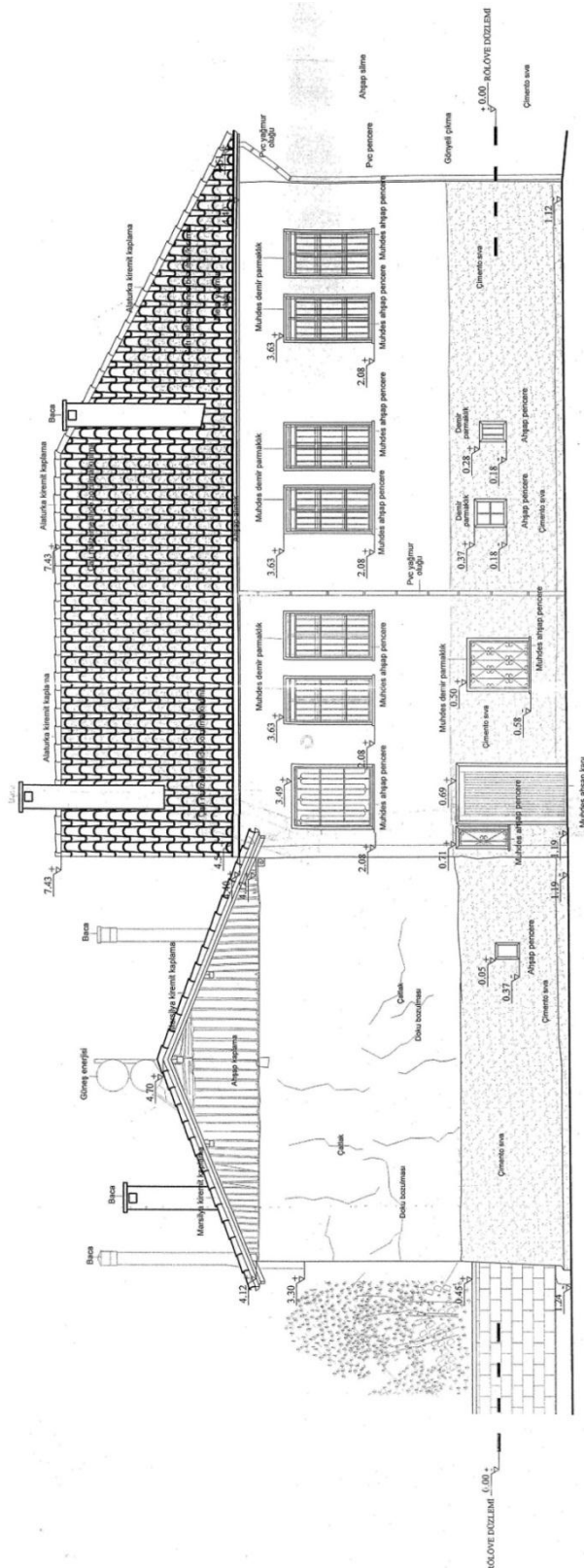
Çizim: 48 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No. 41-41A Birinci Kat
Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

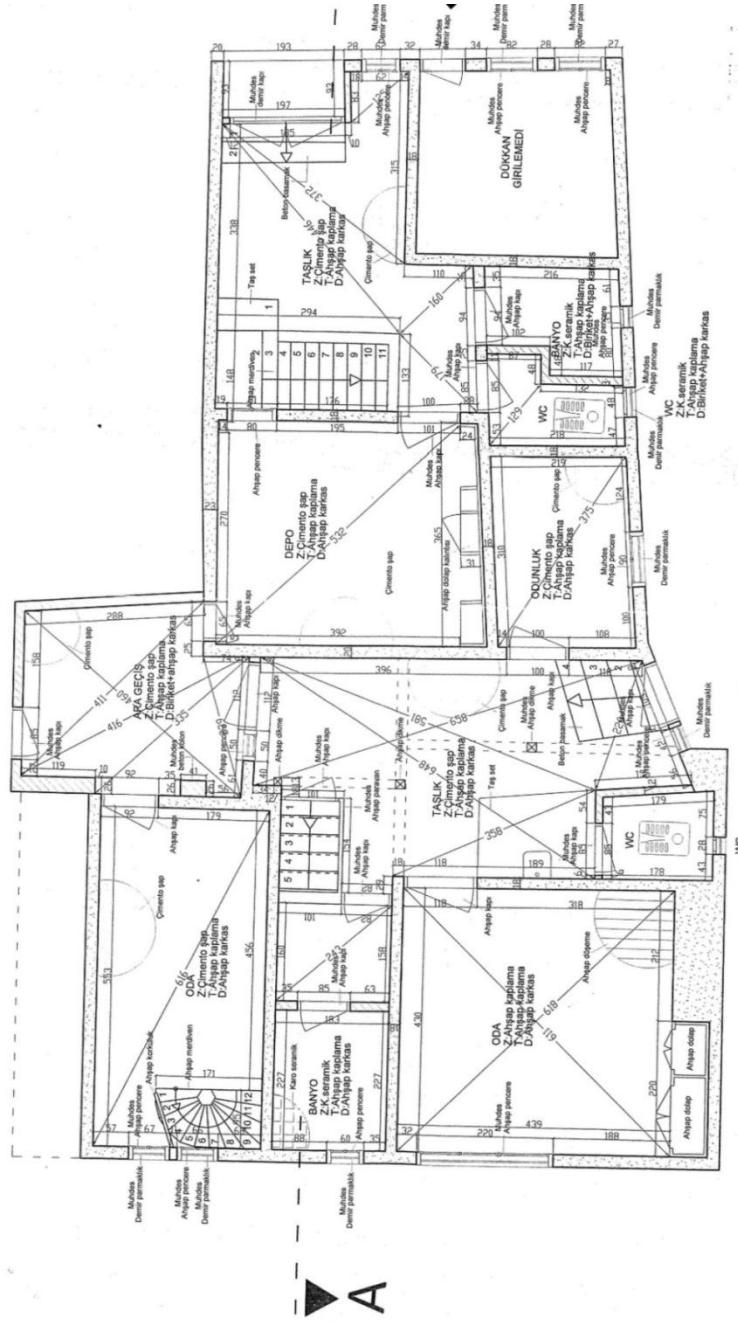
Çizim: 50 Bey Sokağı No. 43 Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 51Bey Sokağı No. 44-44A/25 Kuzey Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

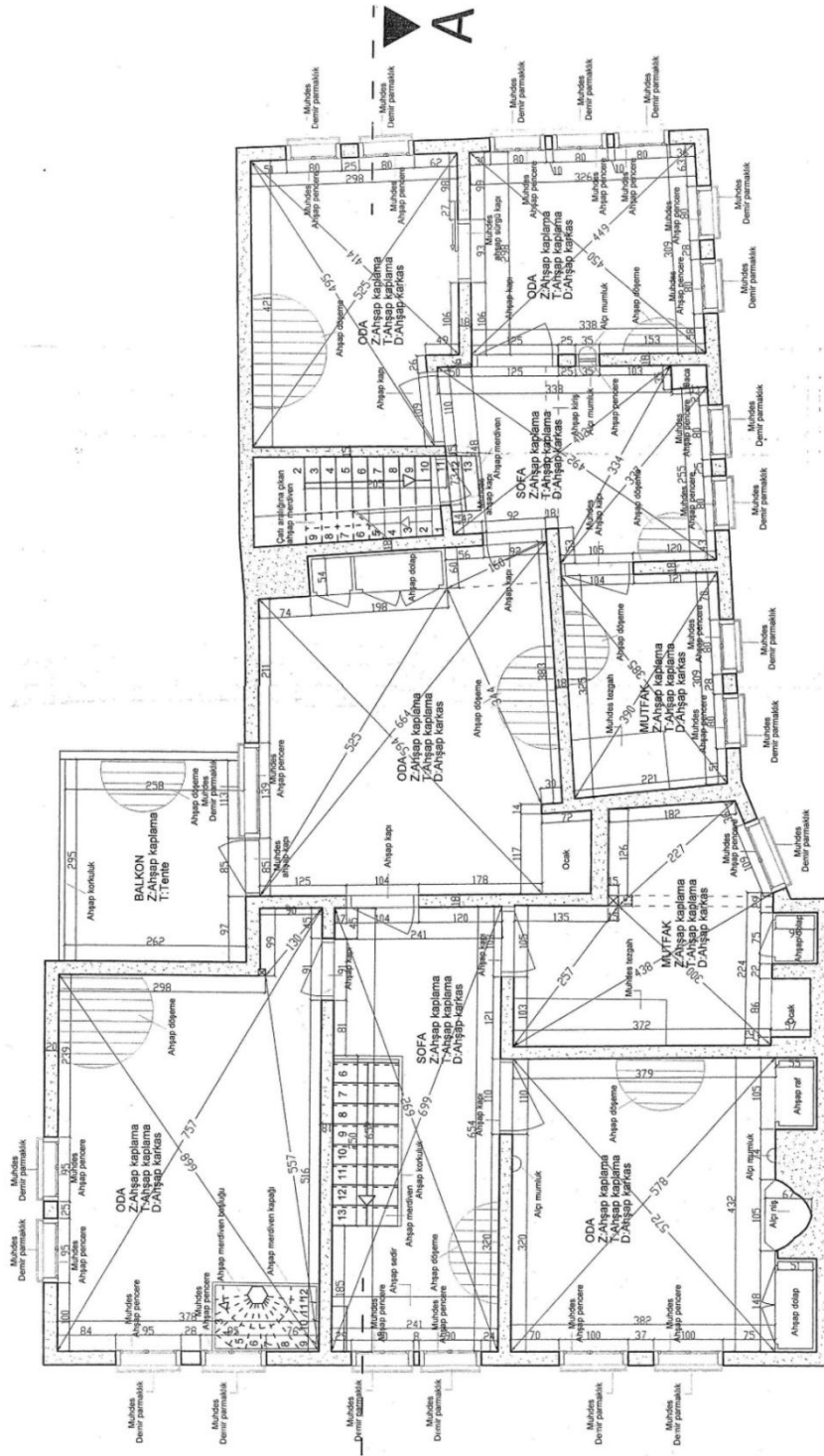
Çizim: 52 Bey Sokağı No. 44-44A/25 Doğu Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

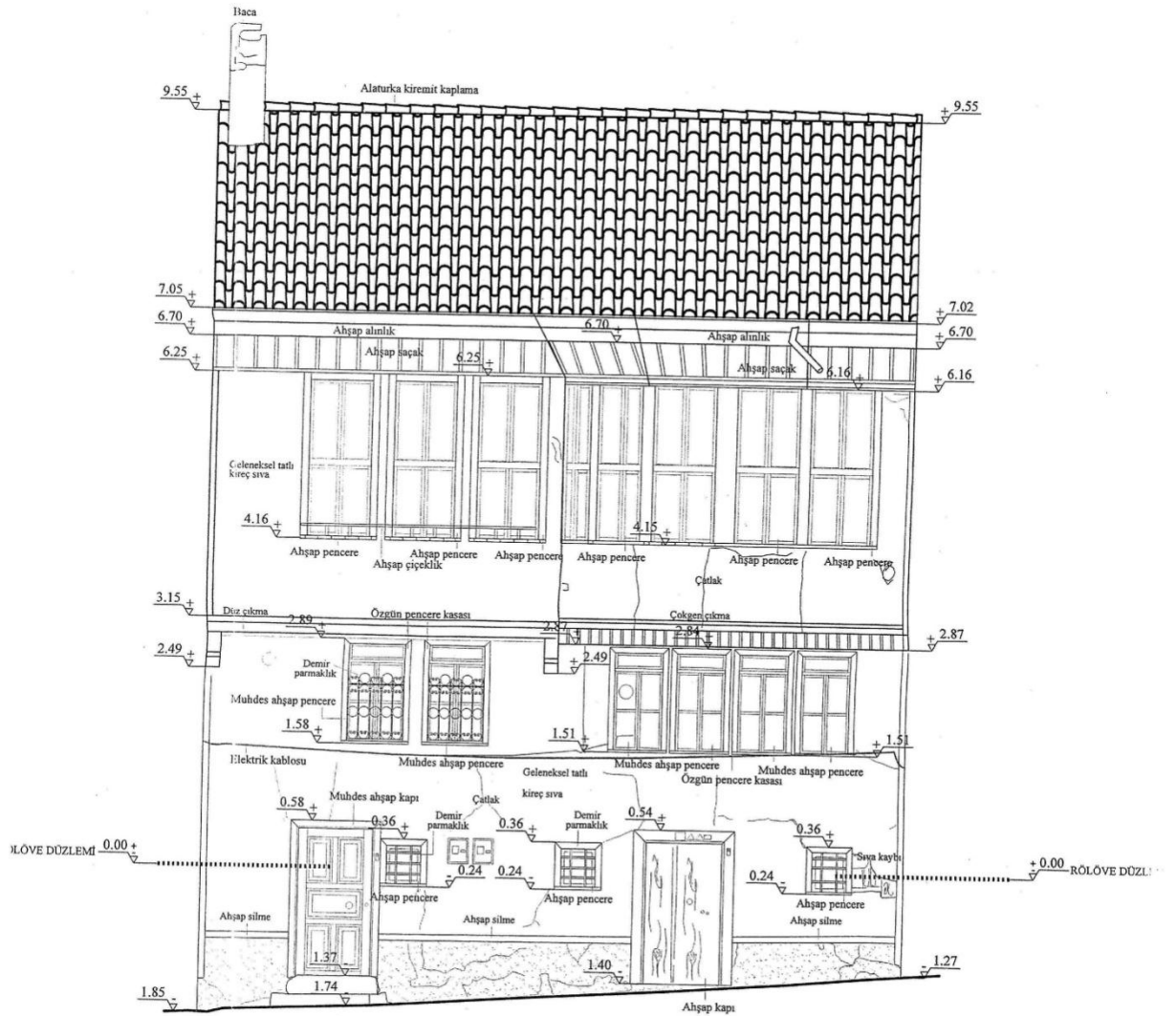
K

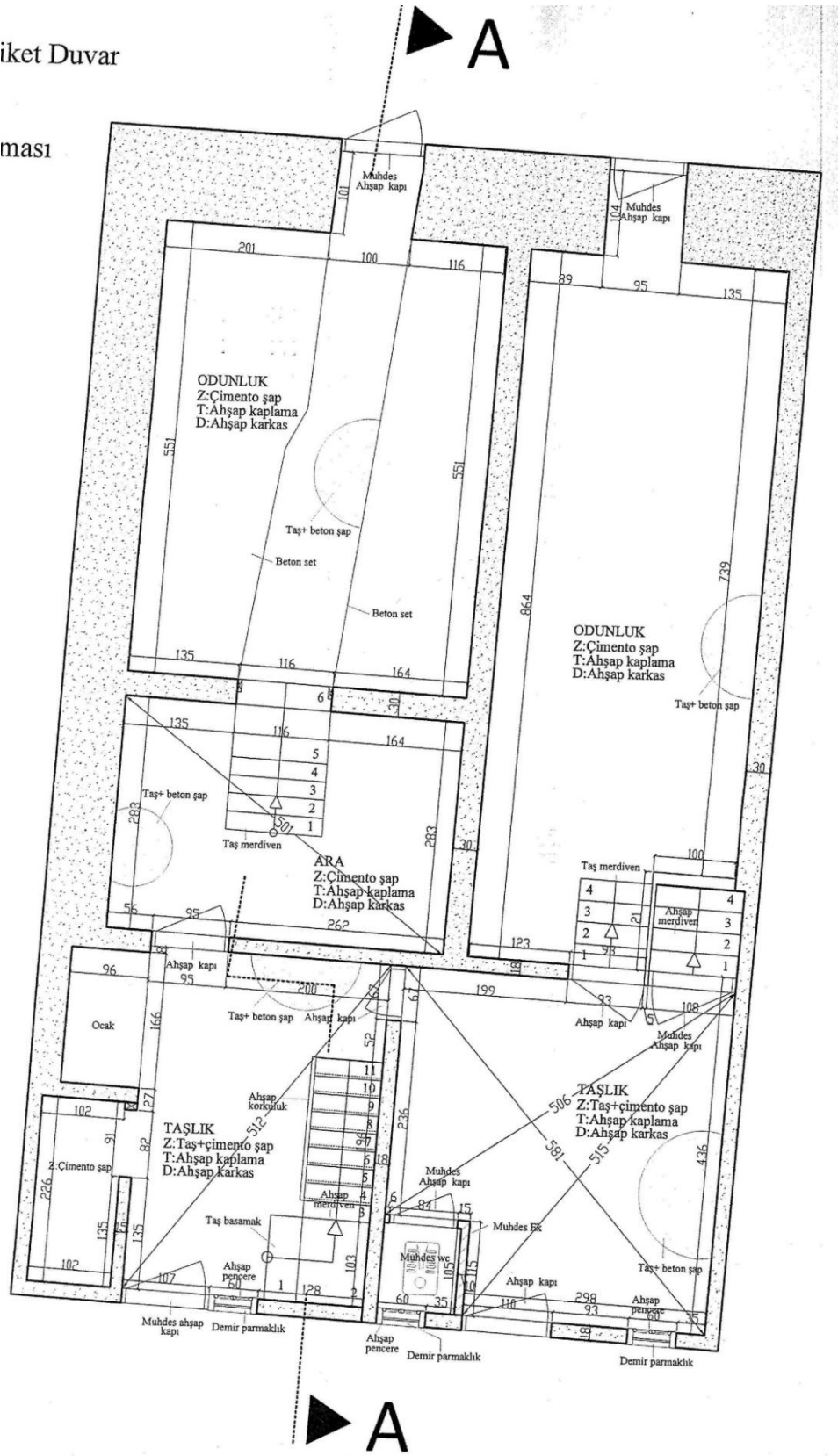
Çizim: 53 Bey Sokağı No. 44-44A/25 Zemin Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

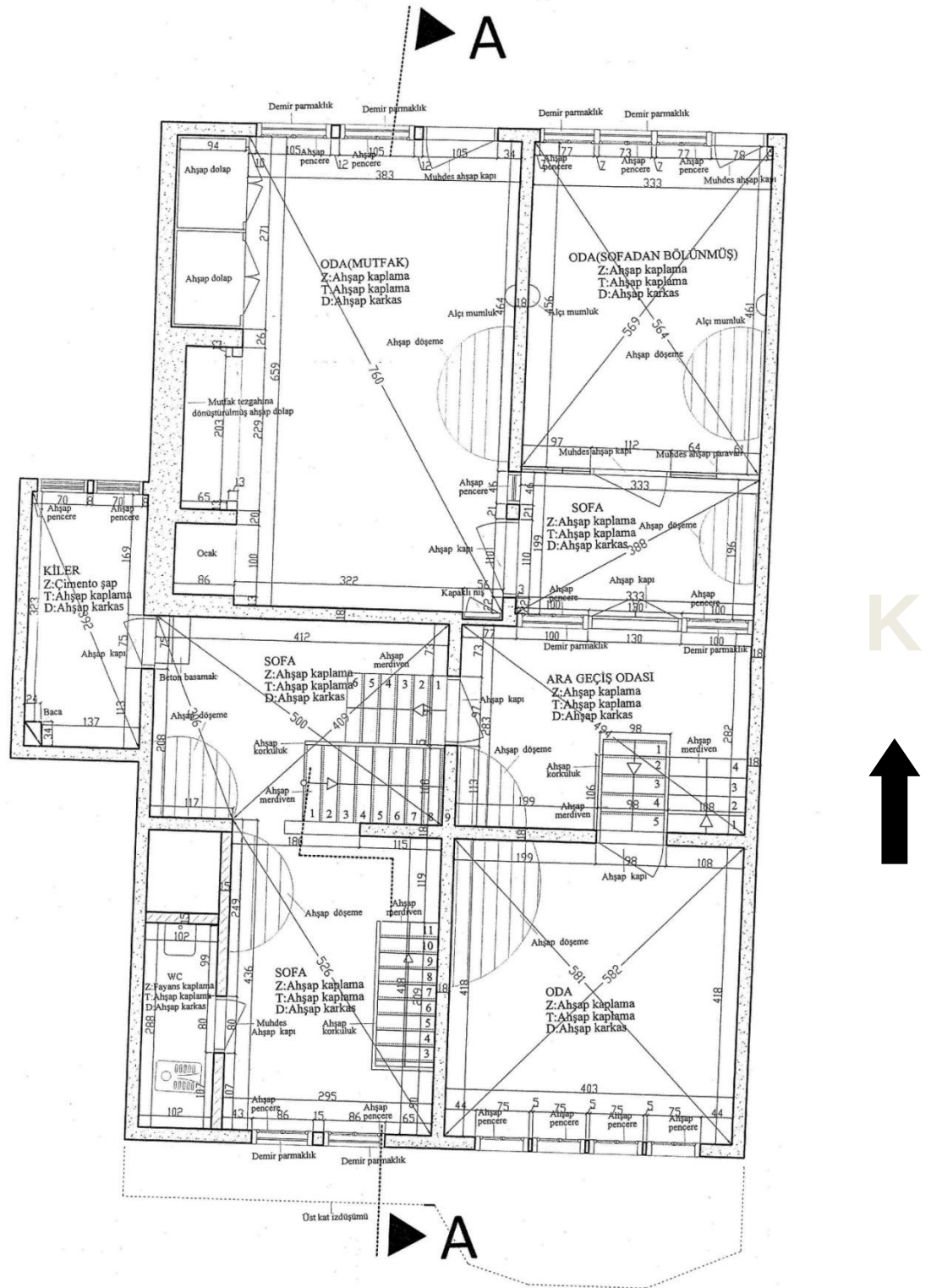

Çizim: 54 Bey Sokağı No. 44-44A/25 Birinci Kat Planı,
S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

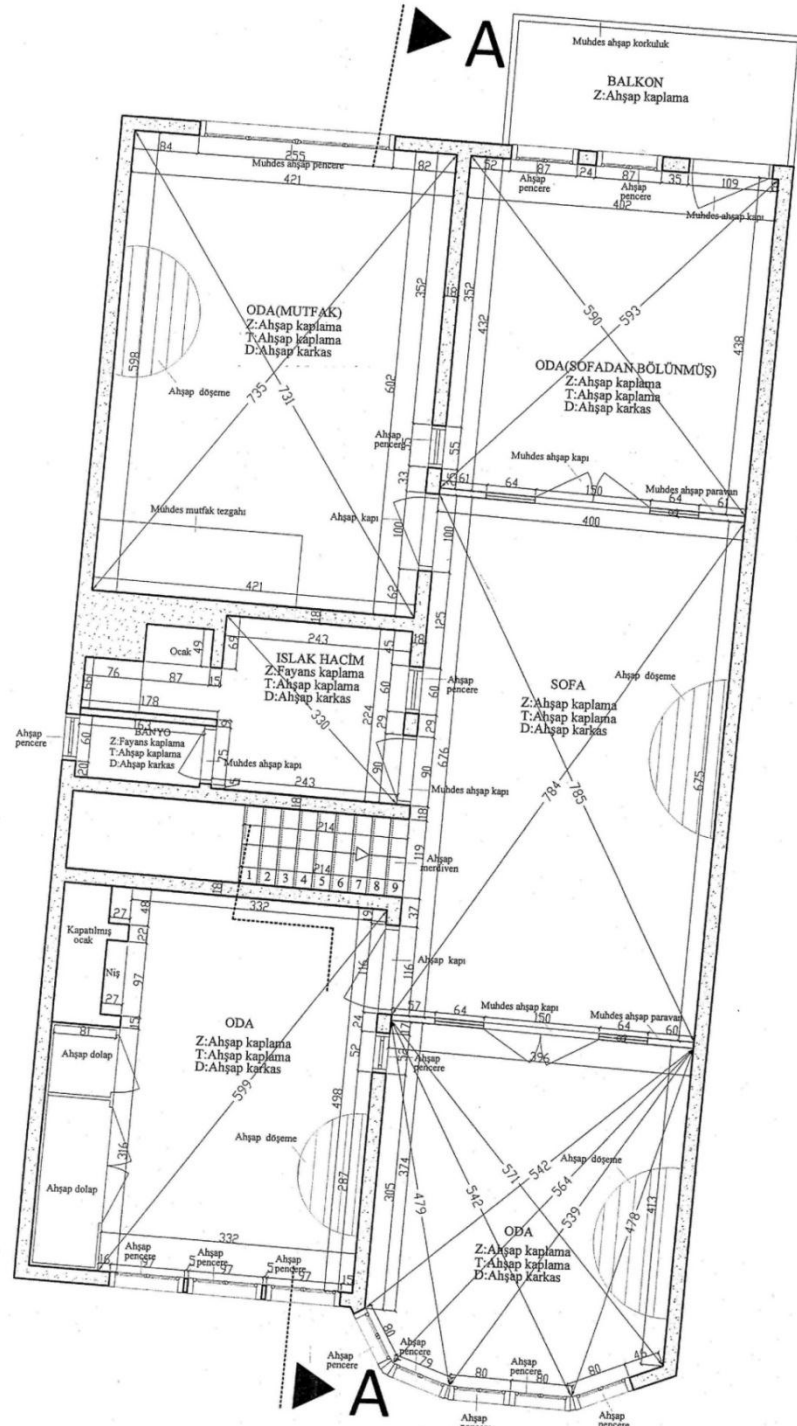

Çizim: 55 Bey Sokağı No. 45-45AGüney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

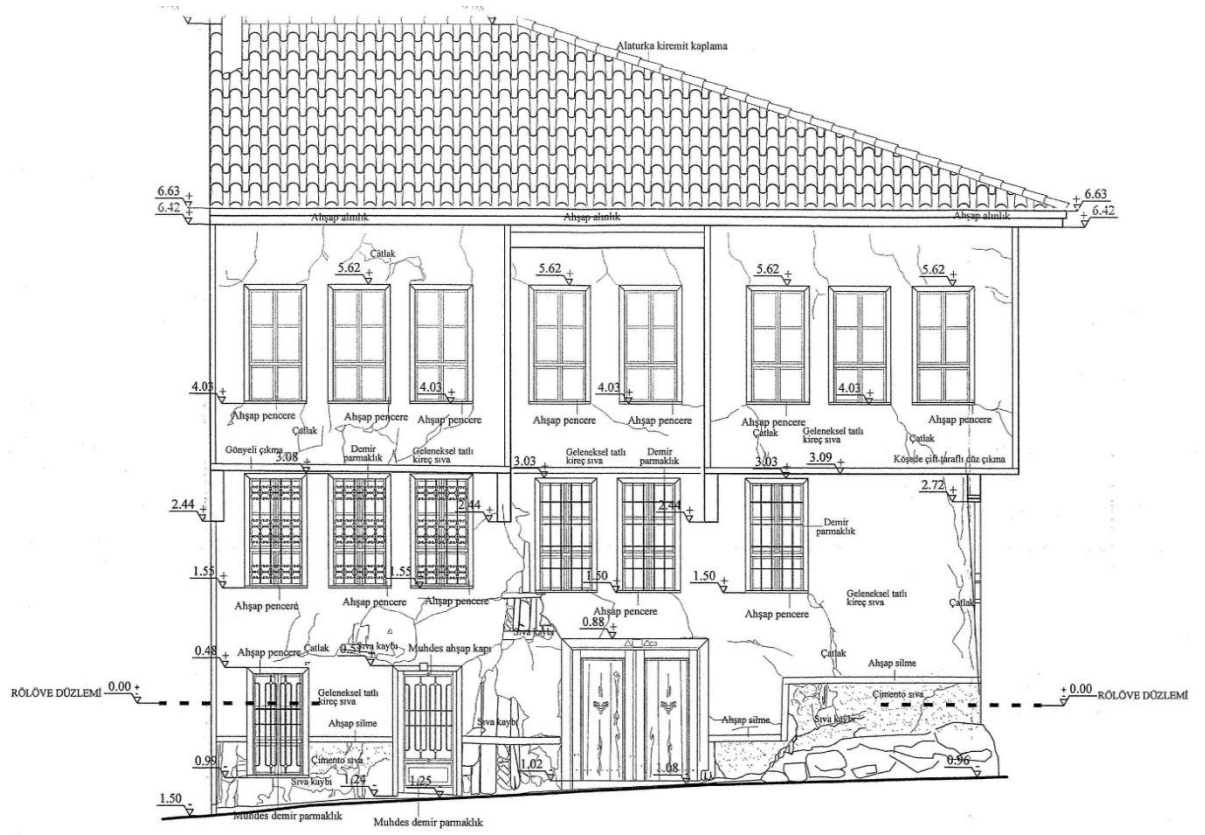

Çizim: 57Bey Sokağı No. 45-45A Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

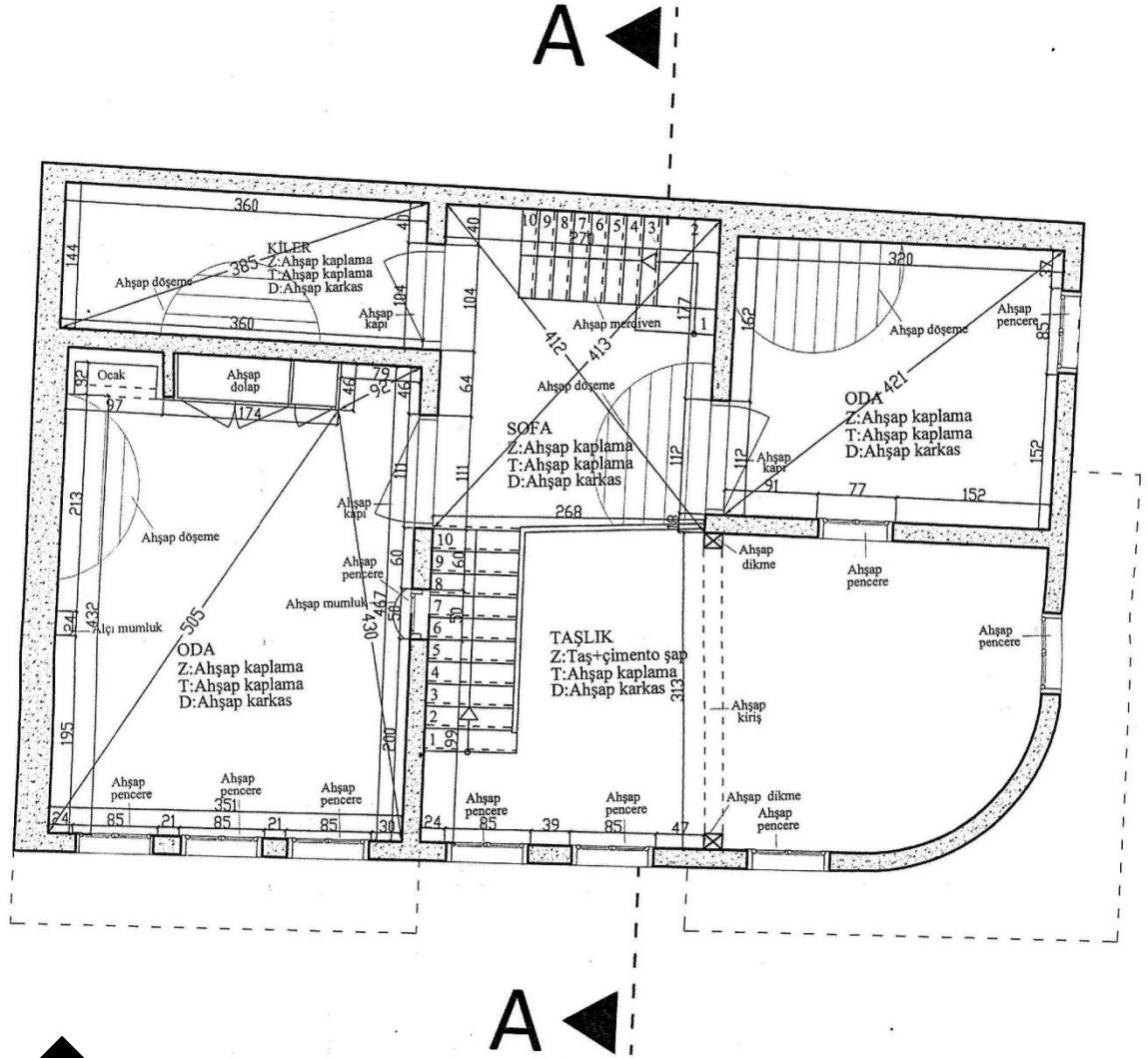

Çizim: 58Bey Sokağı No. 45-45A Birinci Kat Planı ,S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 59 Bey Sokağı No. 47-47A Güney Cephe, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 60 Bey Sokağı No. 47-47A Zemin Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 61Bey Sokağı No. 47-47A Ara Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Çizim: 62 Bey Sokağı No. 47-47A Birinci Kat Planı, S.K.T.V.K.B.K.M.A.den.

Ek. 2. FOTOĞRAFLAR:

Fotoğraf: 1 Bey Sokağı'ndan
genel görünüş

Fotoğraf: 2 Bey Sokağı No.3, Güneydoğudan görünüş

Fotoğraf: 3 Bey Sokağı No.3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın giriş bölümü

Fotoğraf: 4 Bey Sokağı No.3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 5Bey Sokağı No.3, Birinci katın
güneybatı köşesindeki odada bulunan niş

Fotoğraf: 6 Nişin her iki yanında yer alan gözlerden detay

Fotoğraf: 7 Bey Sokağı No.3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan gözler

Fotoğraf: 8 Bey Sokağı No.3, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın kapı sövesinde yer alan bitkisel süsleme

Fotoğraf: 9 Bey Sokağı No.5, Birinci katın sofasında yer alan alçı mumluk

Fotoğraf: 10 Bey Sokağı No.5, Güneydoğudan görünüş

Fotoğraf: 11 Bey Sokağı No.5, Evin giriş kapılarından detay

Fotoğraf: 12 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13,
Güneybatıdan görünüş

Fotoğraf:13 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Giriş kapısı

Fotoğraf:14 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Ara katta yer alan alçı mumluk

Fotoğraf: 15Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Birinci kat sofada yer alan alçı mumluk

Fotoğraf: 16 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 17 Bey Sokağı Yağcıların Kızı Sadiye Hanım'ın Evi No.11-13,
Birinci katın güneybatı köşesinde yer alan odada bulunan alçı niş

Fotoğraf:18 Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Kuzeydoğudan görünüş

Fotoğraf: 19 Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Bahçe giriş kapısı

Fotoğraf: 20 Bey Sokağı Vali Konağı No.12, Doğu cepheden görünüş

Fotoğraf: 21 Bey Sokağı Vali Konağı No.12,Birinci katın sofasının tavanı

Fotoğraf: 22 Bey Sokağı Vali Konağı No.12,Birinci katın merdiven korkulukları

Fotoğraf: 23 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Kuzeydoğudan görünüş

Fotoğraf: 24 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Batı cephesinden görünüş

Fotoğraf: 25 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 26 Bey Sokağı Subay Hacı Ali Bey'in Evi No.14, Birinci katın sofasında yer alan merdiven korkulukları

Fotoğraf: 27 Bey Sokağı No.15, Güneyden görünüş

Fotoğraf: 28 Bey Sokağı No.22, Kuzeydoğudan görünüş

Fotoğraf: 29 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, güneydoğudan görünüş

Fotoğraf: 30 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan ocak

Fotoğraf: 31 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan ahşap dolap

Fotoğraf: 32 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Taşlıkta yer alan merdiven

Fotoğraf: 33 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın
güneydoğu odanın tavanı

Fotoğraf: 34 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın
güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş

Fotoğraf: 35 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 36 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 37 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş

Fotoğraf: 38 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Zemin katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 39 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 40 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odanın tavan göbeği

Fotoğraf: 41 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş

Fotoğraf: 42 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Nişin ahşap süslemesinden detay

Fotoğraf: 43 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23 Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 44 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın sofasının tavanı

Fotoğraf: 45 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın sofasında bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 46 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı niş

Fotoğraf: 47 Bey Sokağı Osman Paşa Konağı No.23, Nişin ahşap süslemesinden detay

Fotoğraf: 48 Bey Sokağı No.24-24A, Kuzeydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 49 Bey Sokağı No.27,
Güneybatıdan görünüşü

Fotoğraf: 50 Bey Sokağı No.27, Giriş kapısından detay

Fotoğraf: 51 Bey Sokağı No.27, Zemin katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 52 Bey Sokağı No.27, Zemin katın kuzeydoğu köşesinde yer alan

odadaki
mumluk ve
aynalık

Fotoğraf: 53
Bey Sokağı
No.27, Zemin
katın
kuzeydoğu
köşesinde yer
alan odadaki
alçı niş

Fotoğraf: 54Bey Sokağı No.27,
Zemin katın sofasındaki
merdivenin korkuluğu

Fotoğraf: 55 Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No.28-
30,Kuzeydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 56 Bey Sokağı
Yağcızade Sadullah Bey
Konağı No.28-30, Bahçe
kapısı

Fotoğraf: 57Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No.28-30, Kuzey
cephede yer alan pencerelerden detay

Fotoğraf: 58Bey Sokağı
Yağcızade Sadullah Bey
Konağı No.28-30, Doğu
cephesinden görünüş

Fotoğraf: 59
Bey Sokağı
Yağcızade
Sadullah Bey
Konağı
No.28-30, İş
evi

Fotoğraf: 60 Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No.28-30, Birinci katın sofasında bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 61Bey Sokağı Yağcızade Sadullah Bey Konağı No.28-30, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı ve ahşap işlemeli niş

Fotoğraf: 62 Bey Sokağı No.29, Güneydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 63 Bey Sokağı No.29, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 64 Bey Sokağı No.29, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 65Bey Sokağı No.29, Birinci katın güneybatı köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 66 Bey Sokağı No.29, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 67 Bey Sokağı No.31, Güneydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 68 Bey Sokağı No.36, Kuzeybatıdan görünüşü

Fotoğraf: 69 Bey Sokağı No.36, İş odasında bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 70 Bey Sokağı No.36, Ara katta yer alan odadaki dolap kapakları

Fotoğraf: 71 Bey Sokağı No.36, Ara katta yer alan odadaki alçı mumluk

Fotoğraf: 72 Bey Sokağı No.36, Birinci kat sofada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 73 Bey Sokağı No.36, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 74 Bey Sokağı No.38, Kuzeydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 75 Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No.39-39A, Güneybatıdan görünüşü

Fotoğraf: 76Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No.39-39A, Zemin kat taşlıktan birinci kata çıkan merdiven

Fotoğraf: 77 Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No.39-39A, Birinci katta sofaya açılan pencereler

Fotoğraf: 78Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi
No.39-39A, Birinci kat orta odayı
aydınlatan oval pencere

Fotoğraf: 79 Bey Sokağı Gülüt
Ağa'nın Evi No.39-39A,
mumluktan detay

Fotoğraf: 80 Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No.39-39A, Birinci katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 81Bey Sokağı Gülüt Ağa'nın Evi No.39-39A, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 82 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A,
Güneydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 83 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Giriş kapıları

Fotoğraf: 84 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 85 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci katın güneybatı köşesindeki odada bulunan alçı ocak

Fotoğraf: 86 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci katın kuzeybatı köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 87Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci kat sofasının güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 88 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 89 Bey Sokağı Sivaslı İcracı Bekir Efendi Evi No.41-41A, Birinci kat sofada yer alan merdiven korkuluğu

Fotoğraf: 90 Bey Sokağı No.43, Güneydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 91 Bey Sokağı No.44-44A/25, Kuzeydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 92 Bey Sokağı No.44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odanın tavanı

Fotoğraf: 93 Bey Sokağı No.44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı niş

Fotoğraf: 94 Bey Sokağı No.44-44A/25, Birinci katın güneydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 95 Bey Sokağı No.45-45A, Güneyden görünüşü

Fotoğraf: 96 Bey Sokağı No.45-45A, Ara katın kuzeydoğu köşesindeki odada bulunan alçı mumluk

Fotoğraf: 97 Bey Sokağı No.47-47A, Güneydoğudan görünüşü

Fotoğraf: 98 Bey Sokağı No.47-47A, Güneybatıdan görünüşü

Fotoğraf: 99 Bey Sokağı No.47-47A, Çift kanatlı giriş kapısı

ÖZET

YILMAZ, Şule. Tokat Bey Sokağı Evleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Tokat, Orta Karadeniz bölümünün iç kesiminde yer alır. Tokat geleneksel Türk evleri bakımından zengin olmasına rağmen sanat tarihi açısından yeterince incelenmediği görülmüştür. Böyle bir eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle “Tokat Bey Sokağı Evleri” başlıklı çalışmamıza yönelerek öncelikle literatür çalışması, ardından röleve çizimleri ve fotoğraflarla belgelemek suretiyle tespit işlemlerini tamamladıktan sonra, sistematik katalog düzeni içinde her birinin ayrıntılı tanıtımı ve ayrı bir bölüm halinde tüm evlerin karşılaştırma ve değerlendirmelerini yaparak, geleneksel Türk konut mimarisi gelişim çizgisindeki yerlerini belirlemeye çalıştık.

Bu çalışmada Bey Sokağı’nda yer alan toplam 21 ev örneği incelenmiştir. Tokat Bey Sokağı evleri Türk evi görünümünü koruyarak günümüze kadar gelebilmişlerdir. Bu evler Bey Sokağı’nda yaşayan halkın yaşam tarzını, ekonomik durumunu ve kültürünü yansıtmaktadır. Bu çalışmada Bey Sokağı evleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bey sokağı evlerinin hepsi 19. yüzyılın ortası ve 20. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir.

Bey Sokağı evleri iki katlıdır. Evler ahşap karkas tekniği (hımış) ile yapılmıştır. Zemin katlar taş olup, hizmet işleri için kullanılmaktadır. Üst katlar asıl yaşam alanı olup, farklı biçimlerde çıkmalarla sokağa açılmıştır. Bey Sokağı evlerinde ikiyüzlü iç sofalı ve üç tarafı odalı dış sofalı plan tipleri görülmektedir. Tokat Bey Sokağı’nda sayıca az olmasına rağmen tek yüzlü iç sofalı ve iki tarafı odalı dış sofalı plan tiplerine ait örneklerde karşımıza çıkmaktadır. Tokat Bey Sokağı evlerinin dış cepheleri oldukça sade olmasına rağmen iç mekânda ahşap ve alçı malzemeyle yapılan süslemeler dikkat çekmektedir.

Çalışmamız kültür tarihimiz açısından son derece önemli olan bu eserlerin en iyi şekilde korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında katkı sağlayacağı inancındayız.

Anahtar Sözcükler

1. Tokat
2. Ev
3. Ahşap karkas
4. Çıkma
5. Ahşap ve alçı süsleme

ABSTRACT

YILMAZ, Şule. The Houses of Bey Street in Tokat, Master's Thesis, Ankara, 2012.

Tokat is located in the inner part of the Central Black Sea Region. Although Tokat is rich in traditional Turkish houses, they are researched not enough in terms of art history. Primarily the library work and the research of the houses of Bey Street in person, which consisted of documenting by water-color copy drawings and photographs, have been completed. Subsequently the places of the houses have been determined in the development line of traditional Turkish house architecture by detailed introducing each one of them in systematic catalog order and by comparing and evaluating them each as a separate section.

21 houses in Bey Street were analyzed in the context of this work. The houses of Bey Street have preserved the features of the traditional Turkish house up to now. These houses reflect lifestyle, culture and economic status of the people living in Bey Street. In this study, the houses of Bey Street were examined and evaluated. All of the houses in Bey Street were dated mid 19th and beginning 20th centuries.

There are two floors in the houses of Bey Street. Ground floor is made of stone and it is used for services functions. The upper floor is used as a main living area and open to Bey Street with different types of projectings. The type of plan with two facades and an inner hall and the type of plan with an outer hall are commonly seen in the houses of Bey Street. Although few in number, examples of the type of plan with one facades and an inner hall and the type of plan with an outer hall are seen. Facades of the houses of Bey Street are quite simple but interior space of the houses is rich in wood and plaster decorations.

We believe that our study would contribute in the preservation of these highly important works of art in our cultural history.

Key Words

1. Tokat
2. House
3. Wooden frame
4. Projecting
5. Wooden and plaster decoration